

HE 98/2026 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 2 ja 10 luvun muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi pakkokeinolakia, rikostorjunnasta Tullissa annettua lakia ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettua lakia sekä kolmea muuta lakia.

Esityksen tarkoituksena on hallitusohjelman mukaisesti varmistaa, että pakkokeinolaki tukee rikostorjuntaa riittävällä tavalla.

Esityksen mukaan lainsäädäntöön lisättäisiin säännökset salaisesta paikkaan kohdistuvasta etsinnästä ja osallistuvan tietolähteen käytöstä. Ampuma-aserikos lisättäisiin ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaksi perusterikokseksi.

Pakkokeinolain mukaisia vangitsemisen edellytyksiä selkeytettäisiin ottaen huomioon kansainvälinen ja kansallinen oikeuskäytäntö. Rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitseminen edellyttäisi aina jonkin pakkokeinolaissa määritellyn erityisen edellytyksen esimerkiksi karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaaran käsillä oloa. Lisäksi lainsäädäntöön lisättäisiin vangitsemisen edellytykseksi uusi hengen, terveyden tai vapauden vaarantumisen uhkaan perustuva vangitsemisperuste.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan syksyllä 2026.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
PERUSTELUT	6
1 Asian tausta ja valmistelu	6
2 Nykytila ja sen arviointi	7
2.1 Lähtökohdat	7
2.2 Kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet	10
2.3 Pakkokeinolaki	11
2.3.1 Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti (2 luku)	11
2.3.2 Salaiset pakkokeinot (10 luku)	18
2.3.3 Jälkikäteen ilmoitettava paikkaan kohdistuva etsintä (EV 305/2022 vp)	18
2.3.3.1 Yleistä	18
2.3.3.2 Sääntelyn tarpeellisuus rikoksen selvittämisen-, paljastamis- ja estämisen vaiheen kannalta	21
2.3.3.3 Käytännön merkitys, tarpeellisuus ja välttämättömyys rikoksen selvittämiseksi	23
2.3.3.4 Arvioitavan sääntelyn yleiset ja erityiset edellytykset	30
2.3.3.5 Salainen kotietsintä ja salainen paikanetsintä sekä etsinnän kohteena olevan tilan käyttötarkoitus	36
2.3.3.6 Päätöksentekomenettely ja kiiretilanteet	39
2.3.3.7 Teknisten laitteiden tutkiminen salaisen etsinnän aikana	40
2.3.3.8 Haltuunottaminen ja jäljentäminen salaisen etsinnän aikana	43
2.3.3.9 Tekninen tutkinta salaisen etsinnän aikana	44
2.3.3.10 Julkisen asiamiehen instituutio	45
2.3.3.11 Salaisen etsinnän videointivelvollisuus	46
2.3.3.12 Salainen erityinen kotietsintä	46
2.3.3.13 Jälkikäteiset oikeussuojakeinot	48
2.3.4 Osallistuva tietolähde	48
2.3.4.1 Yleistä	48
2.3.4.2 Sääntelytarpeen arviointi ja sääntelyn merkitys rikoksen selvittämisen kannalta	51
2.3.4.3 Tietolähdetoiminta Tullissa ja osallistuva tietolähde -toimivaltuuden merkitys	53
2.3.4.4 Tietolähdetoiminta Rajavartiolaitoksella ja osallistuva tietolähde -toimivaltuuden merkitys	55
2.3.4.5 Osallistuvan tietolähteen sääntelytarpeen arviointi kaikkien PTR-esitutkintaviranomaisten osalta	57
2.3.4.6 Viranomaisten toimivaltuuksien käytön tukeminen avustavilla toimilla	58
2.3.4.7 Sääntelytarpeen keskeiset elementit	59
2.3.4.8 Osallistuminen rikolliseen toimintaan ja tietolähteen rikosoikeudellinen vastuu	62
2.3.4.9 Rikosprovokaatio	64
2.3.4.10 Virkavastuu ja valtion vahingonkorvausvelvollisuus	66
2.3.4.11 Osallistuvan tietolähdetoiminnan valvonta	66
2.3.5 Ylimääräisen tiedon käyttäminen ja ampuma-aserikos (EV 305/2022 vp)	67
2.3.5.1 Yleistä	67
2.3.5.2 Sääntelytarpeen arviointi	69
2.3.6 Pakkokeinolain 10 luvun 1 §:n 2 momentin ja muiden esitutkintaviranomaisten kuin poliisin rikostorjuntalakien yhteensovittaminen	70

2.4	Pakkokeinojen käyttäminen rajat ylittävässä yhteistyössä	71
3	Tavoitteet	72
3.1	Johdanto	72
3.2	Vangitsemisen edellytykset	72
3.3	Salaiset pakkokeinot	72
4	Ehdotukset ja niiden vaikutukset	72
4.1	Keskeiset ehdotukset	72
4.1.1	Vangitsemisen edellytykset	72
4.1.2	Salaiset pakkokeinot	73
4.1.2.1	Johdanto	73
4.1.2.2	Salainen etsintä	73
4.1.2.3	Osallistuva tietolähde	74
4.1.2.4	Ampuma-aserikos ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaksi perusterikokseksi	75
4.1.2.5	Pakkokeinolain 10 luvun sekä Tullin ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalakien yhteensovittaminen rikoksen selvittämisvaiheen osalta	75
4.2	Pääasialliset vaikutukset	75
4.2.1	Vangitsemisen edellytykset	75
4.2.1.1	Viranomaisvaikutukset	75
4.2.1.2	Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin	76
4.2.2	Salainen paikkaan kohdistuva etsintä	76
4.2.2.1	Viranomaisvaikutukset	76
4.2.2.2	Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin	79
4.2.3	Osallistuva tietolähde	80
4.2.3.1	Viranomaisvaikutukset	80
4.2.3.2	Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin	81
4.2.4	Ampuma-aserikos ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaksi perusterikokseksi	82
4.2.4.1	Viranomaisvaikutukset	82
4.2.4.2	Perus- ja ihmisoikeusvaikutukset	82
4.2.5	Yhteenvedo viranomaisvaikutuksista	83
4.2.6	Yhteenvedo perus- ja ihmisoikeusvaikutuksista	83
5	Muut toteuttamisvaihtoehdot	84
5.1	Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset	84
5.1.1	Vangitsemisen edellytykset	84
5.1.1.1	Muutos vangitsemisen edellytyksiin ilman uutta vangitsemisperustetta	84
5.1.1.2	Yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaan perustuva vangitseminen	84
5.1.1.3	Muut arvioidut toteuttamisvaihtoehdot YJT-perustetta koskien	86
5.1.2	Salainen paikkaan kohdistuva etsintä	86
5.1.2.1	Yleisenä edellytyksenä välttämättömyysvaatimus	86
5.1.2.2	Julkisen asiamiehen instituution ulottaminen kaikkiin salaisiin etsintöihin	86
5.1.2.3	Videointivelvollisuus koskisi ainoastaan salaista kotietsintää ja salaista erityistä kotietsintää	87
5.1.2.4	Säädettäisiin vain salaisesta koti- ja paikanetsinnästä	87
5.1.2.5	Salaisen kotietsinnän edellytykset rikoksen vakavuuteen liittyen	87

5.1.3 Osallistuvan tietolähteen käyttö.....	89
5.1.3.1 Osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäisi tai sitä valvoisi etukäteisesti tuomioistuin tai syyttäjä.....	89
5.1.3.2 Osallistuvan tietolähteen käytön sitominen perusterikoksiin tai rikoksen vakavuuteen	91
5.1.4 Salainen etsintä ja osallistuvan tietolähteen käyttö: sääntelytarpeen arviointi rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi.....	92
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	93
5.2.1 Johdanto.....	93
5.2.2 Vangitsemisen edellytykset	93
5.2.3 Salainen etsintä	94
5.2.4 Osallistuva tietolähde.....	95
6 Lausuntopalaute.....	97
6.1 Yleistä	97
6.2 Kokonaistarkastelun puuttuminen	98
6.3 Vangitsemisen edellytykset	99
6.4 Salainen kotietsintä, salainen erityinen kotietsintä ja salainen paikanetsintä.....	100
6.4.1 Toimivaltuuksien perusteiksi esitetyt erityisen painavat syyt	100
6.4.2 Oikeasuhtaisuus kaikkien rikoslajien osalta	102
6.4.3 PKL 10:2.2:n välttämättömyysvaatimukseen sitominen	102
6.4.4 Kohteeksi joutuneen jälkikäteisten oikeusturvakeinojen käytön mahdollisuus	103
6.4.5 Todennäköisyyshedellytykset: ”voidaan olettaa” vrt. ”perusteltua syytä olettaa” ..	103
6.4.6 Etsintävaltuutetun etäosallistumismahdollisuus	103
6.4.7 Muut huomiot	104
6.5 Osallistuva tietolähde.....	104
6.5.1 Yleistä	104
6.5.2 Virka- ja rikosoikeudellinen vastuu sekä tietolähdetoiminnan valvonta.....	105
6.5.3 Päätöksen voimassaoloaika, esitutkintaviranomaisten yhteistyövelvoite ja myötävaikutuskielto.....	105
6.5.4 Tietolähteen oikeusturvasta huolehtiminen	106
6.5.5 Perusterikokset.....	106
6.5.6 Osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäminen.....	107
6.6 Ampuma-aserikoksen lisääminen ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaksi perusterikokseksi	107
6.7 Ehdotus toimivaltuussäntelyn yhteensovittamisesta pakkokeinolain 10 luvussa ...	108
7 Säännöskohtaiset perustelut.....	108
7.1 Pakkokeinolaki	108
7.2 Tutkintavankeuslaki.....	133
7.3 Laki rikostorjunnasta Tullissa.....	134
7.4 Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa	135
7.5 Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa	136
7.6 Laki rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta	136
8 Lakia alemman asteinen sääntely	136
9 Voimaantulo	136

10 Toimeenpano ja seuranta.....	136
11 Suhde muihin esityksiin	136
11.1 Esityksen riippuvuus muista valmisteilla olevista esityksistä	136
11.2 Suhde talousarvioesitykseen	137
12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys.....	138
12.1 Yleistä.....	138
12.2 Vangitsemisen edellytykset	138
12.3 Salainen kotietsintä, salainen erityinen kotietsintä ja salainen paikanetsintä.....	140
12.3.1 Johdanto	140
12.3.2 Salainen kotietsintä	141
12.3.3 Salainen erityinen kotietsintä.....	143
12.3.4 Salainen paikanetsintä	143
12.4 Osallistuva tietolähde.....	144
12.4.1 Johdanto	144
12.4.2 Osallistuvuutta koskeva elementti	144
12.4.3 Tietolähteen turvallisuuden varmistaminen.....	146
12.4.4 Perustuslain 124 §.....	148
12.4.5 Oikeusturva ja tietolähdetoiminnan valvonta	151
12.4.6 Virkavastuu.....	152
12.5 Ampuma-aserikoksen lisääminen ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaksi perusterikokseksi	153
12.6 Yhteenveto	154
LAKIEHDOTUKSET	155
1. Laki pakkokeinolain 2 ja 10 luvun muuttamisesta	155
2. Laki tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n muuttamisesta	171
3. Laki rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun muuttamisesta.....	172
4. Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta	175
5. Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 23 §:n muuttamisesta	177
6. Laki rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetun lain 9 §:n muuttamisesta	178
LIITTEET	179
RINNAKKAISTEKSTIT	179
1. Laki pakkokeinolain 2 ja 10 luvun muuttamisesta	179
2. Laki tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n muuttamisesta	209
3. Laki rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun muuttamisesta.....	210
4. Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta	216
5. Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 23 §:n muuttamisesta	220
6. Laki rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetun lain 9 §:n muuttaminen	221

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

Pakkokeinolaki (806/2011) ja esitutkintalaki (805/2011) tulivat voimaan vuoden 2014 alussa. Lait on pääosin valmisteltu vuosina 2007–2010 (oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2 ja HE 222/2010 vp).

Viimeksi pakkokeinolain muutostarpeita tarkasteltiin laaja-alaisemmin oikeusministeriön 10.7.2020 asettamassa työryhmässä. Työryhmän tehtävänä oli tarkastella pakkokeinolain muutostarpeita ja valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Työryhmän asettamispäätöksen mukaan pakkokeinolain lisäksi muutostarpeiden tarkastelu koski erityisesti johdonmukaisuussyistä myös muuta lainsäädäntöä. Työryhmän mietinnön (OM 2022:1) pohjalta valmisteltiin hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi pakkokeinolain ja esitutkintalain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi HE 217/2022 vp. Lainmuutokset tulivat voimaan 1.10.2023.

Mainitun esityksen hyväksymisen yhteydessä hyväksyttiin seuraavat eduskunnan lausumat (EV 305/2022 vp), joissa edellytetään, että:

1. hallitus selvittää ja arvioi mahdolliset yhteydenpidon rajoittamisen valvontaan liittyvät lainsäädännön muutostarpeet ja tuo tarvittaessa asiaa koskevat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi mahdollisimman pian,
2. hallitus seuraa ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevien muutosten vaikutuksia ja kohdentumista vakavuusasteeltaan erilaisiin rikoksiin ja tarvittaessa tarkastelee sääntelyn muutostarpeita,
3. hallitus selvittää ja arvioi ampuma-aserikoksen lisäämistä rikoksiin, joiden selvittämisessä ylimääräistä tietoa voidaan käyttää ja tuo selvityksen perusteella tarvittavat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi mahdollisimman pian, ja
4. hallitus selvittää ja arvioi, onko jälkikäteen ilmoitettavan paikkaan kohdistuvan etsinnän kaltaiselle sääntelylle tarvetta erityisesti vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan näkökulmasta ja tuo selvityksen perusteella tarvittavat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi mahdollisimman pian.

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman (Vahva ja välittävä Suomi, 20.6.2023, jäljempänä *hallitusohjelma*) mukaan hallitus vahvistaa, että muun muassa pakkokeinolaki tukee rikostorjuntaa riittävällä tavalla (s. 180), arvioidaan jälkikäteen ilmoitettavan kotietsinnän säätäminen (s. 180) ja hallitus mahdollistaa nykyistä laajempien salaisten pakkokeinojen käytön rikollisjengissä aktiivisesti toimivan henkilön kohdalla (s. 182).

Oikeusministeriö asetti 13.2.2025 työryhmän pakkokeinolain muutostarpeiden arvioimiseksi (VN/21297/2023). Työryhmän toimikaudeksi asetettiin 1.3.2025– 31.5.2027. Työryhmän asettamispäätöksen mukaan työryhmän tehtävänä on arvioida pakkokeinolain muutostarpeita ja sen perusteella valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Asettamispäätöksen mukaan tehtävä toteutetaan vaiheistetusti jakautuen kahteen eri vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa tehtävänä oli arvioida pakkokeinolain muutostarpeita huomioiden erityisesti edellä mainitut hallitusohjelman pakkokeinolakia koskevat kirjaukset ja lisäksi tulisi tarkastella vangitsemisen edellytyksiä koskevia säännöksiä ottaen huomioon ratkaisu KKO 2024:20.

Asettamispäätöksessä ensimmäisen vaiheen arvioituna aikatauluna oli hallituksen esityksen saattaminen eduskuntaan käsiteltäväksi maaliskuun 2026 aikana.

Asettamispäätöksen toisessa vaiheessa työryhmän tehtävänä on laaja-alaisemmin arvioida pakkokeinolain muutostarpeita ottaen huomioon erityisesti eduskunnan kannanotot, laillisuusvalvontaratkaisut sekä oikeuskäytännössä esiin nousseet kysymykset. Näitä on selvennetty tarkemmin työryhmän asettamispäätöksen taustajaksossa. Lisäksi arvioinnissa tulee ottaa huomioon pakkokeinolakia koskevat käytännön toimijoiden havainnoista aiheutuvat lainsäädäntötarpeet sekä kansainvälisistä velvoitteista työryhmän työn aikana mahdollisesti aiheutuvat lainsäädäntötarpeet. Molempien vaiheiden osalta työryhmän tulee laatia mietintönsä hallituksen esityksen muotoon.

Nyt käsillä olevassa esityksessä on kyse edellä mainitusta ensimmäisen vaiheen muutostarpeiden tarkastelusta ja asettamispäätöksen mukaisen ensimmäisen vaiheen toteuttamisesta. Täten tämän esityksen mukainen tarkastelu, arviointi ja ehdotukset rajautuvat vain edellä mainitun ensimmäisen vaiheen mukaisiin asiakokonaisuuksiin.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Lähtökohdat

Kun pakkokeinoa käytetään rikoksen selvittämisessä, keinon käytön perustana on jo tehdyksi epäilty konkreettinen rikos. Rikoksen selvittämisessä käytettävien pakkokeinolain mukaisten pakkokeinojen käytön yhtenä edellytyksenä on yleensä se, että selvittävänä on tietty rikos (niin sanottu peruserikos). Tuolloin mahdollisuus käyttää pakkokeinoa rikoksen selvittämisessä määräytyy kyseisestä rikoksesta säädetyn enimmäisrangaistuksen perusteella tai sillä perusteella, että rikos erikseen mainitaan rikosnimikkeeltään keinokohtaisessa säännöksessä. Joidenkin pakkokeinojen (esimerkiksi takavarikko) käytön edellytyksenä ei ole kuitenkaan se, että selvittävänä on tietyn vakavuustason tai tietyn nimikkeinen rikos, vaan keino voi lähtökohtaisesti tulla käytettäväksi kaikkien rikosten selvittämisessä (ks. myös HE 217/2022 vp s. 9).

Pakkokeinon käytön sitominen tietyn vakavuustason rikokseen liittyy pakkokeinolain 1 luvun 2 §:ssä ilmaistun suhteellisuusperiaatteen, jonka keskeisenä sisältönä on oikeasuhtaisuus käytettävän pakkokeinon ja selvittävänä olevan rikoksen vakavuuden välillä. Suhteellisuusperiaate on otettava huomioon paitsi pakkokeinoa konkreettisessa tilanteessa käytettäessä, myös jo arvioitaessa tarvetta lainsäädännöllä mahdollistaa pakkokeinon käyttö tietyn rikoksen selvittämisessä. Vaikka rikoksen rangaistusasteikko sellaisenaan mahdollistaisi pakkokeinon käytön tietyssä tapauksessa, erityisesti rikoksen lievempien ilmenemismuotojen osalta tilanne on konkreettisessa soveltamistilanteessa vielä lisäksi arvioitava suhteellisuusperiaatteen valossa (ks. myös HE 217/2022 vp s. 9). Pakkokeinolain 11 luvun 1 §:n mukaan laissa tarkoitettun pakkokeinon käyttöön ei vaikuta se, että rangaistus mitattaisiin rikoslain 6 luvun 8 §:ää soveltaen lievennetyltä rangaistusasteikolta.

Suhteellisuusperiaatteessa mainitaan eräänä arviointiperusteena pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen. Pakkokeinoilla voidaan puuttua perustuslaissa turvattuihin perusoikeuksiin, kuten esimerkiksi perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattuun henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, 9 §:n 1 momentissa turvattuun liikkumisvapauteen, 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan ja 15 §:ssä turvattuun omaisuuden suojaan. Pakkokeinojen käyttöedellytyksistä säädettyä on otettava huomioon eräiden perusoikeuksien rajoittamiseen liittyvät lakivaraukset. Esimerkiksi perustuslain 7 §:n 3 momentissa ilmaistun sääntelyvarauksen mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa

puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Perustuslain 10 §:n 3 momentin yksilöidyn lakivarauksen mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Pykälän 4 momentin mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa. Esimerkiksi perustuslain 9 §:n 1 momentissa tarkoitetun liikkumisvapauden tai perustuslain 15 §:ssä tarkoitetun omaisuuden suojan osalta taas ei ole tässä huomioitavaa lakivarausta, joten mainittujen perusoikeuksien rajoittamiseen sovelletaan perusoikeuksien yleisiä rajoitusedellytyksiä (ks. myös HE 217/2022 vp s. 9).

Pakkokeinotoimivaltuuksistaakin säädettäessä huomioon otettavat perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset ovat seuraavat (PeVM 25/1994 vp s. 5, ks. myös HE 217/2022 vp s. 9–10):

- Perusoikeuksien rajoitusten tulee perustua eduskunnan säätämään lakiin.
- Rajoitusten on oltava tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltyjä.
- Rajoitusperusteiden tulee olla hyväksyttävissä. Rajoittamisen tulee olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima.
- Tavallisella lailla ei voida säätää perusoikeuden ytimeen ulottuvaa rajoitusta.
- Rajoitusten on oltava suhteellisuusvaatimuksen mukaisia. Rajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi. Jokin perusoikeuden rajoitus on sallittu ainoastaan, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvin keinoin. Rajoitus ei saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoitusten taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään.
- Perusoikeuksia rajoitettaessa on huolehdittava riittävästä oikeusturvajärjestelystä.
- Rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.

Perusoikeuksien rajoitusedellytyksistä rajoituksen välttämättömyysvaatimukseen liittyy se, että pakkokeinon käyttökelpoisuus, hyödyllisyys tai tarpeellisuus jonkin rikoksen selvittämisessä ei ole yksin ratkaisevassa asemassa arvioitaessa sitä, pitäisikö keinon käyttö lainsäädännöllisesti sallia tuon rikoksen selvittämisessä. Toimivaltuutta ei tee välttämättömäksi pelkästään havainto valtuuden tehokkuudesta (PeVL 36/2002 vp s. 6). Perusoikeusrajoitusta voidaan pitää välttämättömänä, jos rikosta ei pystytä useinkaan selvittämään ilman pakkokeinon käyttämistä (PeVL 32/2013 vp s. 4).

Yksittäisten pakkokeinotoimivaltuuksien suhdetta edellä sanottuun käsitellään tarvittavassa määrin tarkemmin näitä toimivaltuuksia koskevissa kohdissa jäljempänä tässä jaksossa. Esityksessä ehdotettavien lainmuutosten suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä taas käsitellään tätä koskevassa 12. jaksossa.

Pakkokeinolaissa on kyse perus- ja ihmisoikeusherkästä sääntelykohteesta, jossa on sovitettava yhteen perus- ja ihmisoikeuksien turvaamia seikkoja rikosten selvittämisen ja muiden vastaavien painavien yhteiskunnallisten intressien kanssa ja jossa korostuvat vaatimukset sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta, välttämättömyydestä sekä oikeusturvasta. Lisäksi vaatimuksella sopuinnusta Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa, sellaisena kuin

sopimuksen sisältö täsmentyy Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä, on tällaisessa sääntelyssä suuri merkitys.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt yleisesti huomiota siihen, että pakkokeinojen ja esitutkinnan sääntelylle on ollut ominaista kehitys, jossa toimivaltuuksia lisätään tai niitä laajennetaan vähittäin. Lainmuutoksilla toteutettavat toimivallan laajennukset voivat sinänsä olla vähäisiä, mutta välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa on otettava huomioon myös jo aiemmin säädetyt valtuudet. Vähäinenkin laajennus toimivaltuuteen, jonka perustuslakivaliokunta on aikaisemmassa lausunnossa arvioinut olevan valtiosääntöoikeudellisesti moitteeton, voi antaa aihetta muuttaa välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden arviointia. Perustuslakivaliokunnan mielestä edellä kuvatut osittaismuutokset ovat omiaan vaikeuttamaan kokonaiskuvan saamista esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännöstä ja sen vaikutuksista. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että pakkokeinoimivaltuuksien toimivuudesta, hyväksyttävyydestä ja välttämättömyydestä olisi syytä tehdä kattava selvitys (PeVL 98/2022 vp, kohdat 1–3).

Edellä tarkoitettua perustuslakivaliokunnan mainitsemaa kattavaa selvitystä ei ole edellytetty tehtäväksi ”mahdollisimman pian” (vrt. esimerkiksi EV 305/2022 vp). Jaksossa 1 todetusti pakkokeinolain muutostarpeiden arviointia tekevän työryhmän käynnissä olevassa toisessa vaiheessa arvioidaan laaja-alaisemmin pakkokeinolain muutostarpeita mukaan lukien kattava arviointi pakkokeinoimivaltuuksien toimivuudesta, hyväksyttävyydestä ja välttämättömyydestä perustuslakivaliokunnan mainitsemalla tavalla. Pakkokeinoimivaltuuksia voidaan kuitenkin ennen tätä tarkastella, ja tarpeen mukaan kohdennetusti esityksessä ehdotetuin tavoin muuttaa. Esimerkiksi yllä mainitun esityksen (HE 217/2022 vp) käsittelyn yhteydessä on nostettu esiin pakkokeinoimivaltuuksia koskevan kattavan selvityksen laatiminen, mutta kuitenkin edellytetty esityksessä olevaa sääntelytarpeen arviointia ja lainsäädäntömuutoksien tuomista eduskunnan käsiteltäväksi mahdollisimman pian (EV 305/2022 vp).

Lisäksi tässä esityksessä arvioitujen ja ehdotettavien sääntelymuutosten ei arvioida olevan sellaisia, jotka olisivat omiaan vaikeuttamaan kokonaiskuvan saamista esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännöstä ja sen vaikutuksista. Tältä osin esityksessä arvioidut ja ehdotetut sääntelymuutokset ovat pakkokeinoimivaltuuksia koskevan kokonaisuuden kannalta kohdennettuja. Esityksessä on kuitenkin tarpeellisilta osin arvioitu esimerkiksi ehdotettavien salaisten pakkokeinojen suhdetta ja vaikutuksia voimassa olevaan sääntelyyn siltä osin kuin tälle on ollut tarvetta ehdotettavien uusien keinojen tarpeellisuuden ja välttämättömyyden arvioinnille vakavien rikosten selvittämiseksi huomioon ottaen vaikutukset perusoikeuksiin. Täten myös perustuslakivaliokunnan edellä mainittu selvitystarve valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin kannalta on esityksessä tarvittavilta osin huomioitu.

Esitutkintalaki ja pakkokeinolaki muodostavat kokonaisuuden, jossa esitutkintalaki määrittelee esitutkintaviranomaiset ja pakkokeinolaki toimivaltuudet, joita rikosten selvittämisessä voidaan käyttää. Toimivaltuuksien käyttäminen perustuu eri rikosten vakavuuden arvioimiseen ja niiden selvittämisenintressien suhteuttamiseen: mitä vakavampi rikos on kyseessä, sen tärkeämpää sen selvittäminen on. Ja lähtökohtaisesti mitä tärkeämpää rikoksen selvittäminen on, sitä painavampi peruste on toimivalle toimivaltuussääntelylle. Rikoksen vakavuus toisin sanoen määrittelee esitutkintaviranomaisten käytössä olevat toimivaltuudet, joiden avulla rikos pyritään selvittämään. Pakkokeinolaki sisältää kootusti ja johdonmukaisesti sääntelyn pakkokeinoimivaltuuksista rikoksen selvittämiseksi.

Edellä mainittua pakkokeinoimivaltuuksien kattavaa selvitystarvetta ei tule myöskään rinnastaa täysimääräisesti eri rikostorjuntaviranomaisten toimivaltuussääntelyn laajempaan

tarkasteluun suhteessa niitä koskevaa erityissääntelyä. Tältä osin on tärkeä pitää mielessä se, että pakkokeinolaissa säädetään rikosprosessuaalisista pakkokeinoista rikosten selvittämiseksi, kun taas muussa lainsäädännössä säädetään pääosin sekä estämis- ja paljastamistoimivaltuuksista että siviilitiedusteluun liittyvistä toimivaltuuksista. Viimeksi mainittujen toimivaltuuksien muutoksia ei siten sinänsä tule sekoittaa pakkokeinolakia koskevaan selvitystarpeeseen tai nimenomaisesti pakkokeinolakia koskeviin osittaismuutoksiin. Perustuslakivaliokunnan mainitseman selvityksen kannalta esityksessä arvioidaan toimivaltuussääntelyn yhteensovittamista rikoksen selvittämävaiheen suhteen, jotta myös pakkokeinotoimivaltuuksien laajempi arviointi olisi tarkoituksenmukaisemmin toteutettavissa (ks. tarkemmin jakso 2.3.6).

Edellä selostetun työryhmän asettamispäätöksen mukaisesti pakkokeinolain muutostarpeiden tarkastelu tehdään vaiheistetusti, ja nyt käsillä olevassa esityksessä koskien ensimmäistä vaihetta keskitytään pääsääntöisesti hallitusohjelmakirjausten mukaiseen arviointiin ottaen huomioon myös eduskunnan lausumia (EV 305/2022 vp, kohta 3. ja 4.).

2.2 Kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet

Edellisessä jaksossa viitattujen perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten mukaan pakkokeinon kohteena olevan henkilön perusoikeuksiin kohdistuvat rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. On lisäksi syytä kiinnittää huomiota perustuslain 22 §:ään, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tässä suhteessa merkityksellinen tässä esityksessä tehtävän tarkastelun kannalta on ennen kaikkea yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (Euroopan ihmisoikeussopimus, EIS; SopS 18 ja 19/1990; sellaisena kuin se on myöhemmin muutettuna SopS 71 ja 72/1994, SopS 85 ja 86/1998, SopS 8 ja 9/2005, SopS 6 ja 7/2005 sekä SopS 50 ja 51/2010). Lisäksi merkitystä on erityisesti kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevalla kansainvälisellä yleissopimuksella (SopS 7 ja 8/1976; KP-sopimus). Ks. myös HE 217/2022 vp s. 10.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen osalta erityisen merkityksellisinä artikloina tässä esityksessä tehtävän tarkastelun kannalta voidaan mainita sopimuksen 5 artikla oikeudesta vapauteen ja turvallisuuteen ja 6 artikla oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Lisäksi huomiota on syytä kiinnittää ennen kaikkea sopimuksen 8 artiklaan oikeudesta nauttia yksityis- ja perhelämän kunnioitusta ja 13 artiklaan oikeudesta tehokkaaseen oikeussuojakeinoon.

KP-sopimuksen osalta tässä tehtävän tarkastelun kannalta merkityksellistä sääntelyä sisältyy esimerkiksi tehokkaiden oikeussuojakeinojen osalta sopimuksen 2 artiklaan, oikeutta vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen koskevaan 9 artiklaan, vapaudenmenetyksiä koskevaan 10 artiklaan, liikkumisvapautta koskevaan 12 artiklaan, oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevaan 14 artiklaan ja yksityiselämän, perheen, kodin tai kirjeenvaihdon suojaa koskevaan 17 artiklaan.

Tarkemmin edellä viitattuja artikloja ja esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen sisältöä tarkentavaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisukäytäntöä selostetaan tarpeellisilta osin ja kunkin kysymyksen edellyttämällä tavalla jäljempänä nykytilan arviointia koskevassa jaksossa ja säännöskohtaisissa perusteluissa.

2.3 Pakkokeinolaki

2.3.1 Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti (2 luku)

Vangitsemisen edellytyksistä säädetään pakkokeinolain 2 luvussa. Lain 2 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimien saa vangitsemisvaatimuksen esittämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangittavaksi 5 §:n 1 momentissa säädettyin edellytyksin. Vangitsemisen edellytysten osalta viitataan siten luvun 5 §:ssä säädettyihin pidättämisen edellytyksiin. Säännöksiä sovelletaan vangitsemisvaatimuksen ensimmäisen käsittelyn sekä vangitsemisasian uudelleen käsittelyn yhteydessä.

Pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää, jos 1) rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta, 2) rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankaran rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän: a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa (*karttamisvaara*), b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa (*sotkemisvaara*), taikka c) jatkaa rikollista toimintaa (*jatkamisvaara*), 3) hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitetaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon, tai 4) hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitseminen on säädöstekstitason sanamuodon mukaan mahdollista yksinomaan epäillyn rikoksen vakavuuden perusteella (2 luvun 5 §:n 1 momentin 1 kohta). Kyse on tällöin vangitsemisesta niin sanotun ylitörkeän rikoksen perusteella. Lievempien rikosten osalta vangitseminen edellyttää sen sijaan myös jonkin tai joidenkin erityisten edellytysten käsillä oloa, eli tilanteeseen edellytetään liittyvän myös karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara (2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohta). Tällaisten erityisten edellytysten käsillä olosta on annettava konkreettista tosiseikkoihin perustuvaa selvitystä, eivätkä yleiset ja abstraktit perustelut riitä epäillyn vangitsemiseksi (*Buzadji v. Moldova* 5.7.2016, kohta 122, KKO 2020:16, kohta 10 ja KKO 2024:20, kohta 20). Kohtien 3 ja 4 vangitsemisperusteet koskevat puolestaan tilanteita, joissa rikoksesta epäilty on tuntematon tai joihin liittyy vaara epäillyn maasta poistumisesta.

Vangitseminen on myös tietyin edellytyksin mahdollista alhaisemmalla todennäköisyysasteella. Pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 2 momentissa säädetään vangitsemisesta tilanteessa, jossa henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, mutta epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä. Tällöin epäilty saadaan vangita, jos vangitsemiseen on 5 §:n 1 momentissa säädetty edellytykset ja vangitseminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää.

Vangitseminen ei saa lain 2 luvun 13 §:n mukaisesti olla kohtuutonta. Ketään ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, jos se olisi kohtuutonta asian laadun taikka rikoksesta epäillyn tai tuomitun iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteiden vuoksi. Vangitsemisasian käsittelyn yhteydessä on lisäksi huomioitava pakkokeinolain 1 luvussa säädetty yleiset periaatteet, kuten suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaate.

Säännökset vangitsemisen edellytyksistä koskien rikoksia, joista säädetty vähimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta tai enemmän, ovat pysyneet pitkään varsin samansisältöisenä.

Sääntelyä arvioitaessa eri yhteyksissä on useasti toistettu, etteivät vangitsemisen erityiset edellytykset koske ylitörkeitä rikoksia, jolloin vangitseminen on voinut perustua yksin rikoksen vakavuuteen. Rikoslain voimaanpanosta annetun asetuksen (39/1889) 20 §:n 3 momentissa (614/1974) velvoitettiin, että epäilty on tullut vangita, kun rikoksesta ei ole voinut tulla lievempää rangaistusta kuin kahden vuoden vapausrangaistus, jollei ole ilmeistä, että vangitsemiseen ei ole aihetta. Vangitsemisen edellytyksiä koskeva säännös siirrettiin vuonna 1987 säädettyyn pakkokeinolakiin (450/1987), joskin vähemmän ehdottomana. Aiemmasta poiketen ylitörkeistä rikoksesta todennäköisin syin epäilty saatiin vangita, jos se oli tarpeen esitutinnan tai oikeudenkäynnin taikka rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi tai epäillyn rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi (1 luvun 3 pykälän 1 momentin 1 kohta ja 8 pykälän 1 momentti). Muiden kuin ylitörkeiden rikosten kohdalla edellytettiin jonkin erityisen edellytyksen, karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaaran, käsillä oloa (1 luvun 3 pykälän 1 momentin 2 kohta). Jäljempänä pakkokeinolain 1 luvun 8 §:n 1 momenttia muutettiin tulkintaepäselvyyden vuoksi poistamalla säännöksestä vangitsemisen tarpeellisuuteen viitannut osa (213/1995). Esitöiden mukaan muutoksella täsmennettiin säännöksen soveltamista, sillä säännöstä oltiin vastoin sen alkuperäistä tarkoitusta tulkittu siten, että jonkin erityisen vaaran olemassaoloa olisi vaadittu myös erityisen törkeiden rikosten kohdalla (HE 181/1994 vp, s. 8). Myös myöhemmän pakkokeinolakiin liittyneen muutoksen yhteydessä lain esitöissä toistettiin, että vangitsemisen erityiset edellytykset eivät koske ylitörkeitä rikoksia (HE 52/2002 vp, s. 56–57).

Pakkokeinolakia uudistettaessa esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta arvioi pakkokeinolain epäillyn rikoksen vakavuuteen perustuvaa vangitsemista suhteessa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (jäljempänä *EIT*) oikeuskäytäntöön (KM 2009:2, s. 108–109). Komiteamietinnön mukaan pelkkä rikosepäily näytti *EIT*:n käytännön valossa oikeuttavan pidättämisen ainakin vapaudenriiston alkuvaiheessa. Ajan kuluessa vangittuna pitämiseltä voitiin kuitenkin edellyttää muutakin kuin rikosepäilyä, esimerkiksi pakenemis- tai jatkamisvaaraa, tosin *EIT*:n oikeuskäytännössä näiltä osin kysymys oli ollut jopa vuosia kestäneistä tutkintavankeuksista, jotka eivät tulleet Suomessa kysymykseen. Toimikunta ei nähnyt aihetta pelkästään epäillyn rikoksen vakavuuteen perustuvan pidättämis- tai vangitsemisperusteen poistamiseen. Kokonaisuudistuksen myötä pakkokeinolakiin (806/2011) sisällytettiin ylitörkeistä rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitsemista koskeva säännös aikaisempaa vastaavassa muodossa. Esitöissä kuitenkin huomioitiin, että ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan pelkkään rikosepäilyyn perustuvaan vangitsemiseen on suhtauduttava sitä kriittisemmin, mitä pidemmälle aika kuluu. Tähän näkökohtaan voidaan vangitsemisasian uudelleen käsittelyn yhteydessä kiinnittää erityistä huomiota vangittuna pitämisen kohtuullisuutta arvioitaessa. Esitöissä huomioidaan myös, että vähimmän haitan periaatteen mukaisesti vangitsemiseen ei tule turvautua, jos pakkokeinon käytön tavoitteet ovat saavutettavissa vapaudenriistoa lievemmillä vaihtoehtoisella pakkokeinolla (HE 222/2010 vp, s. 247). Lievempien kuin ylitörkeiden rikosten kohdalla vangitseminen edellyttää edelleen aikaisempaa vastaavasti jonkin erityisen edellytyksen täyttymistä.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen (jäljempänä *EIS*) 5 artiklan 1 kappaleen c kohdan mukaan vapaudenriisto on sallittu, kun henkilö pidätetään tai hänen vapautensa riistetään lain nojalla hänen saattamiseksi toimivaltaisen oikeusviranomaisen tutkittavaksi, milloin on syytä epäillä hänen syyllistyneen rikokseen tai jos katsotaan välttämättömäksi estää häntä tekemästä rikosta tai pakenemasta teon jälkeen. Artiklan 3 kappaleen mukaan artiklan 1 kappaleen c kohdan määräysten nojalla pidätetty tai vapaudenriiston kohteeksi joutunut on viipymättä tuotava tuomarin tai lain nojalla tuomiovaltaa käyttävän muun viranomaisen tutkittavaksi, ja hänellä on oikeus oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa tai oikeus tulla vapautetuksi oikeusjuttu ollessa vireillä. *EIT*:n 5 artiklaa koskevan tämänhetkisen tulkinnan mukaan rikoksesta epäillyn

vangitsemista ei voida perustaa yksin epäillyn rikoksen vakavuuteen, vaan vangitsemiselle on lisäksi osoitettava olevan olennaiset ja riittävät perusteet jo ensimmäisessä vangitsemiskäsittelyssä (*Buzadji v. Moldova* 5.7.2016, kohta 102). Olennaisilla ja riittävillä syillä on viitattu kansallisen lainsäädännön mukaisiin erityisiin edellytyksiin, kuten karttamis-, sotkemis- ja jatkamisvaaraan. Tulkinta on tältä osin muuttunut aikaisemmasta EIT:n ratkaisukäytännöstä, jota esitutkinta- ja pakkokeinotoimikuntakin on aikaisemmin pakkokeinolain kokonaisuudistuksen yhteydessä arvioinut (ks. myös tarkemmin säätämisyjärjestysperustelut jaksossa 12.2).

Vangitsemisen edellytyksiä koskevassa ratkaisussaan KKO 2024:20 (ään.) korkein oikeus on katsonut muuttuneeseen EIT:n tulkintakäytäntöön viitaten, että rikoksesta epäillyn määrääminen pidettäväksi vangittuna pelkästään epäillyn rikoksen vakavuuden perusteella oli perustuslain 106 §:ssä tarkoitetulla tavalla ilmeisessä ristiriidassa perustuslain 7 §:n kanssa, kun sitä tulkittiin EIS:n 5 artiklaa koskevan EIT:n ratkaisukäytännön mukaisesti. Ratkaisun perustelujen osalta jätettiin kaksi eriävää mielipidettä, mutta ratkaisun lopputuloksen osalta täysistunnolla oli yhtenäinen näkemys. Korkein oikeus on toistanut tulkintaansa ratkaisussaan KKO 2025:28 todeten, että vangitsemista niin kutsutuissa ylitörkeissä rikoksissa ei voida perustaa pelkästään rikoksen vakavuuteen, vaan pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohdan a–c alakohdassa säädettyt vangitsemisen edellytykset tulevat sovellettaviksi myös silloin, kun vangittuna pitämisen perusteena on ylitörkeä rikos, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta (KKO 2025:28, kohta 5).

Pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momentti sekä 5 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdat luettuna yhdessä johtanevat siihen, että tiettyjen vakavien rikosten, joista ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta, kohdalla ei vaadita minkään erityisen edellytyksen täyttyvän, kun taas tätä lievempien rikosten kyseessä ollessa vangitseminen edellyttää jonkin erityisen edellytyksen käsillä oloa. Muiden kuin ylitörkeiden rikosten kohdalla sovellettava 2 kohta ei soveltamisalaa koskevan rajauksensa (”rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta”) puolesta voida soveltaa ylitörkeiden rikosten kohdalla. On kuitenkin huomioitava, että pakkokeinolain yleiset periaatteet, kuten suhteellisuus ja vähimmän haitan periaate, sekä kohtuuttoman vangitsemisen kielto soveltuvat vangitsemisvaatimusta tehtäessä sekä vangitsemisesta päätettäessä. Arvioitaessa esimerkiksi vangitsemisen oikeasuhtaisuutta tai kohtuullisuutta voidaan siten huomioida muun ohella myös EIT:n oikeuskäytännöstä ilmenevät seikat.

Pakkokeinolain vangitsemisen edellytyksiä koskevan sääntelyn voidaan arvioida olevan osin yhteensopimaton ensinnäkin EIS 5 artiklan 3 kappaleen kanssa sellaisena kuin EIT on säännöstä uudemmassa ratkaisukäytännössään *Buzadji v. Moldova* -ratkaisusta lähtien tulkinnut sekä samoin perustuslain vapaudenriistoa koskevan 7 §:n kanssa, joka saa osin sisältönsä edellä mainitusta EIT:n vapaudenriistoa koskevasta tulkintakäytännöstä.

Vaikka EIT:n ratkaisukäytäntö vangitsemisen edellyttämistä olennaisista ja riittävistä perusteista voidaan jo nykytilassa ottaa käytännössä huomioon pakkokeinolain 1 luvun yleisiä periaatteita ja kohtuuttoman vangitsemisen kieltoa soveltamalla, arvioidaan, että voimassa oleva pakkokeinolain sääntely jättää vangitsemisen edellytysten soveltamiselle jossain määrin epäselvät reunaehdot. Oikeusvaltioperiaatteen mukaisesti julkisen vallan käytön on perustuttava lakiin, ja viranomaistoiminnassa tulisi olla lakiin palautettavissa oleva toimivaltaperuste. Edelleen perusoikeusrajoitusten tulee perustua eduskunnan säätämään lakiin. Tarkoituksenmukaisena pidetään, että EIT:n ratkaisukäytännöstä kumpuavan erityisten edellytysten käsillä oloa koskevan vaatimuksen tulisikin ilmetä suoraan pakkokeinolaista, eikä perustua yksin pakkokeinolaissa säädettyihin yleisiin periaatteisiin. Sääntelyä ei voida pitää pelkästään yleisiin periaatteisiin nojaten myöskään riittävän täsmällisenä, tarkkarajaisena eikä

ennakoitavana erityisesti, kun kyse on yksilön vapautta voimakkaasti rajoittavasta pakkokeinosta. Perusoikeuksien rajoittamista koskeviin yleisiin oppeihin lukeutuvan täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen näkökulmasta on keskeistä, että perusoikeusrajoituksen tulee olla laissa tarkkarajainen ja riittävän täsmällisesti määritetty. Rajoituksen olennaisen sisällön, kuten henkilön vapautta rajoittavan toimivallan edellytysten, tulee ilmetä laista. Sääntelyn tulee olla siinä määrin täsmällistä, että sillä annetaan riittävä ennustettavuus viranomaistoimista (PeVL 15/1996 vp, s. 2). Ongelmallisena voidaan pitää lisäksi sitä, että lievempien rikosten kohdalla erityisten edellytysten vaatimus on säännöksessä nimenomaisesti ilmaistu, mikä voi osaltaan ohjata lainsoveltajaa vastakohtaispäätelmään, että erityisten edellytysten käsillä oloa ei vastaavasti vaadittaisi ylitörkeiden rikosten kohdalla.

Perusteltuna pidetään vangitsemisen edellytyksiä koskevan sääntelyn muuttamista siten, että epäillyn rikoksen vakavuudesta riippumatta vangitseminen edellyttäisi aina jonkin erityisen edellytyksen käsillä oloa. Rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitsemiselle tulisi siten jatkossa olla aina myös muu konkreettinen peruste kuin yksinomaan epäillyn rikoksen vakavuus. Ottaen huomioon, että jatkossa pidättämisen ja vangitsemisen edellytykset poikkeaisivat osin toisistaan, pidättämisen edellytyksiä koskevaan pakkokeinolain 2 luvun 5 §:ään viittaamisen sijasta vangitsemisen edellytyksistä säädettäisiin kokonaisuuden selkeyttämiseksi jatkossa suoraan vangitsemisen edellytyksiä koskevassa pakkokeinolain 2 luvun 11 §:ssä.

Rikoksen vakavuus ja odotettavissa olevan rangaistuksen pituus eivät olisi merkityksettömiä seikkoja erityisten edellytysten käsillä oloa arvioitaessa. Jo kumotun pakkokeinolain (450/1987) esitöissä on ilmaistu, että jo yleisestävistäkin syistä täytyy olla vahvat perusteet jättää erityisen törkeästä rikoksesta, kuten murhasta, epäilty tutkinnan ajaksi vapauteen (HE 14/1985 vp, s. 48). Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietinnössä KM 2009:2 on arvioitu syyttömyysolettaman rajoittavan yleisestävyyteen pohjautuvaa perustelua silloin, kun kysymys on vasta rikosepäilystä. Komiteamietinnössä on kuitenkin yhdytty näkökohtiin, joiden mukaan vakavimpien rikosten kohdalla karttamis- tai sotkemisvaaran voi katsoa korostuvan (KM 2009:2, s. 108).

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2024:20 katsonut, että jatkamisvaaran, kuten muidenkin vangitsemisen edellytysten, kohdalla olisi otettava huomioon käsiteltävänä olevan rikosepäilyn vakavuus. Vakavien rikosten kohdalla vangitsemisen edellytyksistä ei välttämättä edellytettäisi yhtä vahvaa selvitystä kuin lievempien rikosten kohdalla (KKO 2024:20, kohta 41). Samansuuntaisesti sotkemisvaaraa koskevassa ratkaisussaan korkein oikeus on katsonut epäillyn rikoksen vakavuuden voivan vaikuttaa sotkemisvaaran olemassaolon arviointiin (KKO 2019:99, kohta 15). On kuitenkin huomionarvoista, että vangitsemisen ei tulisi perustua yksin rikoksen vakavuuteen tai odotettavissa olevan rangaistuksen pituuteen (KKO 2024:20, kohta 40, KKO 2020:16, kohta 20). Myös EIT:n ratkaisukäytännössä on annettu merkitystä rikoksen vakavuudelle yhtenä keskeisenä vangitsemisperusteiden käsillä oloa tukevana seikkana. Esimerkinomaisesti karttamis- ja jatkamisvaaraan liittyen EIT on katsonut rikoksen luonteen ja vakavuuden olevan tekijöitä, jotka saattavat viitata riskiin rikollisen toiminnan jatkamisesta tai puhua vahvasti henkilön vangitsemisen puolesta ja jotka joissakin erityisen vakavia rikoksia koskevissa tapauksissa saattavat toimia jopa yksin vangitsemisen perusteena (*Hysa v. Albania* 21.2.2023, kohta 67, *Lakatos v. Unkari* 26.6.2018, kohta 62, *Merčep v. Kroatia* 26.4.2016, kohta 96, *Šuput v. Croatia* 31.8.2011, kohta 101–110).

On tulkittavissa, että kansallisessa ja kansainvälisessä oikeuskäytännössä rikoksen vakavuus on yhä keskeinen arviointikriteeri vangitsemisen edellytyksiä arvioitaessa. Viranomaisten tietoon on kuitenkin tullut erityisesti ratkaisun KKO 2024:20 jälkeen tilanteita, joissa vakavista rikoksista epäiltyjä on jätetty vangitsematta rikosprosessin aikana, mikä on johtanut sittemmin

esimerkiksi karttamisvaaran konkretisoitumiseen. Pakkokeinolaissa vangitsemisen erityisinä edellytyksinä tunnetaan tällä hetkellä karttamis-, sotkemis- ja jatkamisvaara, joita on kutakin pidetty ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä olennaisina ja riittävinä perusteina vangitsemiselle. Sanottujen kolmen perusteen lisäksi EIT on ratkaisukäytännössään pitänyt vangitsemista mahdollisena usean muunkin perusteen nojalla. Olennaisiksi ja riittäviksi perusteiksi EIT on hyväksynyt ainakin yleisen järjestyksen vaarantumisen, tarpeen rikoksesta epäillyn suojelemiseen, rikoksesta epäillyn kuulumisen järjestäytyneeseen rikollisryhmään, tarpeen hankkia todisteita useista eri lähteistä kunkin rikoksesta epäillyn rikosvastuun arvioimiseksi tarvittavien tosiseikkojen ja syyllisyyden asteen selvittämiseksi sekä rikosasian erityisen monimutkaisuuden ja laajuuden (*Letellier v. Ranska* 26.6.1991, kohta 49, *I.A v. Ranska* 23.9.1998, kohta 104 ja 108 sekä *Podeschi v. San Marino* 13.4.2017, kohta 147 sekä *Lisovskij v. Liettua* 2.5.2017, kohdat 76–77). EIS:n tulkinta kehittyy jatkuvasti ihmisoikeustuomioistuimen muuttuvan ratkaisukäytännön kautta, ja myös EIT:n oikeuskäytännössä hyväksytyjen vangitsemisen erityisten edellytysten ala on siten laaja ja jossakin määrin asteittain kehittyvä. Pakkokeinolaissa omaksuttu vangitsemisen erityisten edellytysten soveltamisala on kapeampi kuin mitä ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään hyväksynyt. Tosin on huomionarvoista, että osin edellä mainituille perusteille, kuten järjestäytyneeseen rikollisryhmään kuulumiselle, voidaan antaa merkitystä arvioitaessa pakkokeinolaista mukaisten erityisten edellytysten käsillä oloa.

Ihmisoikeustuomioistuin on arvioinut muun muassa yleisen järjestyksen vaarantumisen uhkaa vangitsemisen perusteena. EIT on katsonut, että tiettyjen rikosten erityisen vakavuuden ja niihin kohdistuvan yleisen reaktion vuoksi ne voivat aiheuttaa yhteiskunnallista levottomuutta, joka voi oikeuttaa rikoksesta epäillyn vangitsemisen, ainakin joksikin aikaa. Sitä, mitä yhteiskunnallisella levottomuudella tarkoitetaan ja millaista konkreettista selvitystä sen käsillä olosta on esitettävä, ihmisoikeustuomioistuin ei ole tarkemmin ratkaisukäytännössään selostanut. EIT on kuitenkin korostanut perusteeseen vetoamisen edellyttävän, että tällainen vaara perustuu tosiseikkoihin, jotka osoittavat henkilön vapauttamisen tosiasiana häiritsevän yleistä järjestystä. Rikoksesta epäillyn vangitsemista yleisen järjestyksen vaarantumisen perusteella ei voida käyttää yksinomaan ennakoimaan vankeusrangaistusta (*Letellier v. Ranska* 26.6.1991, kohta 51). Asiassa *J.M. v. Tanska* annettussa ratkaisussa EIT hyväksyi vapaudenriiston perusteeksi kansallisen tuomioistuimen arvioinnin siitä, että vakavan seksuaali- ja henkirikoksen tunnustaneen rikoksesta epäillyn vangitsematta jättämisen katsottiin loukkaavan yleistä oikeustajua. Asiassa vangitsemispäätöstä perusteltiin syytteiden vakavuuden ohella yleisön reaktiolla (*J.M. v. Tanska* 13.11.2012, kohta 61–62). Erityisen vakavia rikoksia koskien EIT on arvioinut syytteen luonteen ja vakavuuden olevan tekijöitä, jotka puhuvat voimakkaasti vapauttamista vastaan ja puoltavat vangitsemista. Sotarikosta koskevassa asiassa EIT katsoi syytteen vakavuuden voivan johtaa päätelmään, että muita oikeutettuja vangitsemisperusteita, kuten yleisen järjestyksen häiriöltä suojaaminen tai yleisen oikeustajun ylläpitäminen, olisi olemassa (*Merčep v. Kroatia* 26.4.2016, kohta 96). Edelleen EIT katsoi yleisen järjestyksen ylläpitämistä koskevan vangitsemisperusteen vaikuttavan asianmukaiselta tapauksissa, joissa syytteet koskevat vakavia loukkauksia perustavanlaatuisia ihmisoikeuksia vastaan, ja jotka yleisesti herättävät julkisuudessa erityistä moraalista paheksuntaa (*Merčep v. Kroatia* 26.4.2016, kohta 104). EIT:n ratkaisukäytännön perusteella vangitseminen voisi perustua vaaraan yleisen järjestyksen vaarantumisesta, mutta vangitsemisperuste tulisi kyseeseen vain poikkeuksellisesti sekä laadultaan ja luonteeltaan erityisen vakavien rikosten kohdalla.

Pakkokeinolaissa ei ole säädetty pakkokeinon käytöstä yleisen järjestyksen turvaamiseksi. Yleisen järjestyksen vaarantumiseen tai ylläpitoon viitataan kuitenkin yhdessä turvallisuuden vaarantumisen tai ylläpidon kanssa muutoin kansallisessa lainsäädännössä eri yhteyksissä, ja se on saanut käsiteparina osin erilaisia merkitysisältöjä. Poliisilaissa (872/2011) yleisen

järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen on säädetty poliisin tehtäväksi. Yleinen järjestys ja turvallisuus on ollut pitkään poliisin tehtäväkuvauksen keskeisin käsite ja sen sisältö on laaja ja osaksi jäsentymätön. Käsitteen alaan kuuluu ainakin kaikki sellainen poliisitoiminta, jonka tarkoituksena on luoda ja ylläpitää turvallista elin- ja toimintaympäristöä yhteiskunnan jäsenille, torjua ja estää ennakoitua oikeudenloukkauksia ja häiriötä sekä poistaa tapahtuneet häiriöt ja selvittää tapahtuneet oikeudenloukkaukset (HE 224/2010 vp, s. 70). Myös rikoslain (39/1889) 17 luvussa (563/1998) säädetään rikoksista yleistä järjestystä vastaan. Yleistä järjestystä vastaan tehdyille rikoksille on yhtenäistä se, että ne aiheuttavat pahennusta, ärtymistä ja mielipahaa. Ihmisten käsitykset siitä, millaiset teot aiheuttavat pahennusta tai ärtymistä, saattavat olla hyvin erilaisia. Rikoslain esitöissä käsitteen onkin katsottu olevan arvostuksenvarainen ilmaisu, jolle voidaan antaa varsin erilaisia merkityssisältöjä (HE 6/1997 vp, s. 104).

Edelleen järjestyksilain (612/2003) tarkoituksena on edistää yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Yleistä järjestystä ja turvallisuutta on kuvattu joustavaksi käsitepariksi, joka ei ole täsmällisesti määriteltävissä. Sen, mikä katsotaan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden vastaiseksi, on katsottu vaihtelevan ajan ja paikan mukaan (HE 20/2002 vp, s. 33). Yleisen järjestyksen häiritseminen ja turvallisuuden vaarantaminen on määritelty lain 3 §:ssä säädetyn kiellon kautta. Yleisen järjestyksen häiritseminen tai turvallisuuden vaarantaminen yleisellä paikalla on kielletty metelöimällä ja muulla vastaavalla tavalla, toistuvilla uhkaavilla eleillä, hyökkäävillä liikkeillä, suullisesti esitetyillä uhkailuilla ja muulla vastaavalla, pelkoa herättävällä uhkaavalla käyttäytymisellä sekä ampumalla, heittämällä esineitä tai muulla vastaavalla tavalla. Yleisestä järjestyksestä ja yleisestä turvallisuudesta on säädetty myös ulkomaalaislaissa (301/2004). Lain 156 §:n mukaisesti maahantulon ja maassa oleskelun edellytyksenä on, että henkilön ei katsota vaarantavan yleistä järjestystä tai yleistä turvallisuutta. Esitöiden mukaan yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen katsottaisiin kuuluvan toiminta, jolla pyritään takaamaan yhteiskunnan jäsenille turvallinen ja viihtyisä elin- ja toimintaympäristö sekä torjumaan ja selvittämään rikoksia ja oikeudenloukkauksia sekä ennaltaehkäisemään ja poistamaan häiriötä (HE 28/2003, s. 215). Mielenterveyslain 8 §:ssä tarkoitettuun hoitoon määräämisen edellytyksenä on muun muassa se, että henkilön hoitoon toimittamatta jättäminen vakavasti vaarantaisi hänen terveyttään tai turvallisuuttaan taikka muiden henkilöiden terveyttä tai turvallisuutta. Lain esitöissä muiden henkilöiden terveyden tai turvallisuuden vaarantumisella viitataan esimerkiksi siihen, kun henkilön läheisille tai hänestä huolehtiville henkilöille aiheutuu ilmeistä terveydellistä uhkaa tai mielenterveyden tasapainon vakavaa järkkymistä tai kun hänen lastensa kehitys häiriintyy (HE 201/1989 vp, s. 16).

Yleisen järjestyksen vaarantumisen merkityssisältö, vaikkakin asiayhteydestä riippuen paikoin erisisältöinen, ei vastaa sitä, mitä EIT on ratkaisukäytännössään yleisen järjestyksen vaarantumisella tarkoittanut (ks. *Letellier v. Ranska* 26.6.1991 ja *J.M. v. Tanska* 13.11.2012). Suomen kansallinen oikeusjärjestelmä ei myöskään muutoin juuri tunne vahvasti yleistä reaktiota tai mielipidettä taikka oikeusjärjestelmän uskottavuuteen perustuvia näkökohtia painavina harkintaa ohjaavina kriteereinä. Näistä jälkimmäiselle on kuitenkin annettu merkitystä muun muassa rikoslain syyteoikeuden vanhentumisaikoihin liittyen, joskaan ei ainoana edellytyksenä. Syyteoikeuden vanhentumisaikaa voidaan tietyissä olosuhteissa jatkaa hakemuksesta edellyttäen, että erittäin tärkeä yleinen etu vaatii vanhentumisaajan jatkamista. Rikoslain esitöissä erittäin tärkeään yleiseen etuun liittyviä tilanteita on luonnehdittu sellaisiksi, joissa syyteoikeuden vanhentuminen heikentäisi huomattavasti rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuutta (HE 27/1999 vp, s. 22).

Tästä poiketen eräissä esityksen vertailumaissa on säädetty EIT:n ratkaisukäytäntöä vastaavasta oikeusjärjestyksen tai yleisen oikeustajun loukkaamiseen kytkeytyvästä vangitsemisperusteesta (ks. enemmän esityksen jakso 5.2.1). Muun muassa Tanskassa ja Norjassa lainsäädäntöön on sisällytetty vapaudenmenetyksen perusteeksi yleisen järjestyksen vaarantuminen EIT:n

tarkoittamassa merkityksessä. Vertailumaiden lainsäädäntöön sisältyy myös laajemmin erilaisia vangitsemisperusteita, ja esimerkiksi Norjan rikosprosessilaissa (*Straffeprosessloven*) on säädetty karttamis-, sotkemis- ja jatkamisvaaran sekä oikeustajun loukkaavuuden ohella vangitsemisesta tilanteessa, jossa epäillyn vapaana olemisen epäiltäisiin aiheuttavan turvattomuutta. Samoin Alankomaiden rikosprosessilaissa (*Wetboek van Strafvordering*) vangitsemisperusteeksi on säädetty muun ohella yhteiskunnallinen turvallisuusperuste, jonka nojalla epäilty voidaan vangita, kun tämän on syytä epäillä aiheuttavan vaaraa valtion turvallisuudelle, hengelle ja terveydelle taikka omaisuudelle.

Vangitsemisessa on kyse vapauten kohdistuvasta pakkokeinosta. Perusoikeuksia, kuten henkilökohtaista koskemattomuutta tai vapautta liikkua, rajoitetaan paikoin yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen perustuen. Järjestys- ja turvallisuusaspektilla, kytkettynä perustuslain 22 §:ssä säädettyyn julkisen vallan velvollisuuteen turvata perusoikeuksia, on perusteltu muun muassa eräitä poliisivaltuuksia (HE 34/1999 vp, s. 40–43, PeVL 5/1999 vp, s. 3). Yksilön perusoikeuksien rajoittamista yleiseen etuun, kuten yleiseen järjestyksen ja turvallisuuteen, perustuen on pidetty kuitenkin oikeuskirjallisuudessa myös haasteellisena (ks. Tuori: Yleinen järjestys ja turvallisuus – perusoikeusko? LM 1999/6–7).

Voimassa olevan pakkokeinolain mukaan ylitörkeiden rikosten kohdalla ei tarvitse osoittaa minkään vaaraedellytyksen käsillä oloa, vaan vangitsemisen edellytyksiä koskevassa arvioinnissa tulee lähinnä huomioidavaksi pakkokeinolain 1 luvun yleiset periaatteet sekä kohtuuttoman vangitsemisen kieltö. Kun vangitseminen edellyttäisi jatkossa rikosnimikkeestä riippumatta joko karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaaraa koskevan edellytyksen täyttymistä, voidaan pitää mahdollisena, etteivät vangitsemisen edellytykset kaikissa tilanteissa välttämättä täytyisi joko jo tutkinnan alkuvaiheessa taikka sen edetessä. Näin voisi olla siitä huolimatta, että kyse olisi erityisen vakavasta rikoksesta, kuten henkirikoksesta, ja epäillyn arvioitaisiin aiheuttavan vapaana ollessaan henkeen, terveyteen tai vapauten kohdistuvaa turvallisuusuhkaa. Kyse voisi olla esimerkiksi tilanteesta, jossa ei olisi esitettävissä konkreettisia perusteita muiden erityisten edellytysten käsillä olosta, mutta rikos, sen laatu ja teko-olosuhteet itsessään ilmentäisivät rikoksesta epäillyn vaarallisuutta. Tältä osin pakkokeinolaissa säädettyjen vangitsemisen edellytysten ei katsota ihmisoikeustuomioistuimen kehittyneen ratkaisukäytännön myötä vastaavan yksin karttamis-, sotkemis- ja jatkamisvaaraan nojaten täysin tunnistettuihin tarpeisiin. On kuitenkin syytä arvioida, että mitä vakavammista rikoksista olisi kyse, tällaiset tilanteet, joissa pakkokeinolaissa nykyisellään tunnettuja erityisiä edellytyksiä ei olisi käsillä, jäisivät vähäisiksi.

EIT:n olennaisia ja riittäviä perusteita koskeva oikeuskäytäntö huomioon ottaen perusteltuna pidetään, että pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momenttia täydennettäisiin uudella vangitsemisperusteella. Tarkoituksenmukaiseksi uudeksi vangitsemisperusteeksi katsotaan olosuhteisiin perustuva epäily henkeen, terveyteen tai vapauten kohdistuvan vaaran aiheuttamisesta. Vangitsemisperuste koskisi rikoksia, joista ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta.

Pakkokeinolain 2 luvussa säädetään myös tuomitun vangitsemisen edellytyksistä (2 luvun 12 §). Säännöksen soveltamisalaan kuuluvat tilanteet, joissa kyse ei ole enää rikosepäilystä, vaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitusta, joskaan ei vielä lainvoimaisesti. EIT:n *Buzadji v. Moldova* -ratkaisun ja sitä seuranneen ennakkopäätöksen KKO 2024:20 katsotaan koskevan nimenomaisesti rikosepäilyyn perustuvaa vangitsemista tai vangittuna pitämistä. Kansallisen tai ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella ei ole syytä tulkita, että pakkokeinolain 2 luvun 12 § olisi ristiriidassa perustuslain taikka kansainvälisten ihmisoikeussäännösten tai niitä koskevan tulkinnan kanssa, eikä sääntelyyn ehdoteta tehtävän tältä osin muutoksia. Syyttäjä tai vastaajalle rangaistusta vaativa asianomistaja voi yhä vaatia

rikoksesta tuomitun vangitsemista luvun 12 §:n nojalla, kun tuomittu rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, vaikkei tilanteessa olisi käsillä vaaraa tuomitun pakenemisesta tai muutoin rangaistuksen täytäntöönpanon karttamisesta taikka rikollisen toiminnan jatkamisesta.

2.3.2 Salaiset pakkokeinot (10 luku)

Pakkokeinolain 10 luvussa säädetään tiedonhankinnan kohteena olevalta henkilöltä salassa käytettävien salaisten pakkokeinojen käytöstä rikoksen selvittämisessä. Näihin keinoihin kuuluvat telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, sijaintitietojen hankkiminen epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi, tukiasematietojen hankkiminen, suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen kuuntelu (mukaan lukien asuntokuuntelu), tekninen katselu, tekninen seuranta, tekninen laitetarkkailu, peitetoiminta, valeosto, tietolähteen ohjattu käyttö ja valvottu läpilasku.

Salaisten pakkokeinojen käytölle asetetaan 10 luvussa korkeat selvitettävän rikoksen vakavuustasoa koskevat vaatimukset ja muutenkin tiukat pakkokeinojen käyttöä koskevat edellytykset. Tämä liittyy paitsi pakkokeinojen käyttämiseen salassa, erityisesti puuttumiseen perustuslailla turvattuihin perusoikeuksiin jälkimmäisen vaihdellessa pakkokeinosta ja käyttämistilanteesta riippuen. Salaisen pakkokeinon käyttö varsin tyypillisesti edellyttää vakavaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Eräitä salaisia pakkokeinoja voidaan käyttää lähtökohtaisesti mainittua lievempien rikosten selvittämisessä. Perustuslakivaliokunnan mukaan salaisten pakkokeinojen salaviihkaisuus toimien luonteen osalta on otettava huomioon arvioitaessa muutostarpeita pakkokeinolain 10 luvun salaisten pakkokeinojen kannalta (ks. esim. teknisen tarkkailun osalta PeVL 8/1994 vp).

Pakkokeinolain 10 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan salaisen pakkokeinon käytön yleisenä edellytyksenä on, että käytöllä voidaan olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja. Pykälän 2 momentissa asetetaan lisäksi tiettyjen salaisten pakkokeinojen käytölle erityisiä edellytyksiä. Telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, henkilön teknistä seuranta, teknistä laitetarkkailua, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähteen ohjattua käyttöä ja valvottua läpilaskua saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Peitetoiminnan, valeoston ja asuntokuuntelun käyttäminen edellyttää lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi.

Erittäin tärkeän merkityksen vaatimus tarkoittaa sitä, että ilman kyseisen pakkokeinon käyttöä rikoksen selvittäminen aiheuttaisi kohtuuttomia kustannuksia tai muuten olisi hyvin työlästä. Huomioon voidaan myös esimerkiksi ottaa se, että tutkinnan pitkittymisestä aiheutuu erityistä vaaraa (HE 222/2010 vp, s. 121). Välttämättömyyden vaatimus taas tarkoittaa lähtökohtaisesti sitä, että viranomaisen on voitava osoittaa, että rikoksen selvittäminen muilla pakkokeinoilla ja esitutkimusmenetelmillä ei ole mahdollista tai ainakin vaatii oleellisesti enemmän voimavaroja tai viivyyttää rikoksen selvittämistä kohtuuttomasti. Välttämättömyys voi perustua kokonaisarvioon siitä, että muut keinot tulisivat olemaan esimerkiksi tuloksettomia tai tiedonhankintaan soveltumattomia ilman, että niiden käyttöä tulisi konkreettisesti edellyttää (HE 222/2010 vp, s. 316, ks. myös HE 217/2022 vp s. 35).

2.3.3 Jälkikäteen ilmoitettava paikkaan kohdistuva etsintä (EV 305/2022 vp)

2.3.3.1 Yleistä

Salaista paikkaan kohdistuvaa etsintää koskevaa sääntelyä on aikaisemminkin arvioitu lainvalmistelussa, viimeksi 1.10.2023 voimaan tulleita pakkokeinolakia koskevia muutoksia

valmistelleessa työryhmässä (Pakkokeinolain muutostarpeiden tarkastelu, 2022:1, jäljempänä *pakkokeinolain muutostarpeiden tarkastelutyöryhmä*). Pohdittavana tuolloin oli, että ilmoitus etsinnästä tulisi tehtäväksi sen jälkeen, kun tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu, mutta ilmoitusvelvollisuutta voitaisiin kuitenkin lykätä tai ilmoitusvelvollisuudesta jopa luopua, jos erittäin tärkeät intressit tapauskohtaisesti perustelisivat tätä.

Pakkokeinolain muutostarpeiden tarkastelutyöryhmän mietinnössä toisaalta todetaan työryhmässä arvioidun, että esitetty sääntely tuntuisi kohdistuvan enemmän rikosten ennalta estämiseen kuin niiden selvittämiseen, jonka suhteen katsottiin, että asian harkinta olisi perustellumpaa esimerkiksi poliisilain muutostarpeita harkittaessa. Lisäksi mietinnön mukaan työryhmässä päädyttiin siihen, että kyse on periaatteellisesti suuresta ja merkityksellisestä ehdotuksesta, joka tuli työryhmässä käsiteltäväksi liian myöhäisessä vaiheessa valmisteluun nähden (ks. tarkemmin mietintö: [OM 2022:1](#)).

Lisäksi vuonna 2016 sisäministeriössä on laadittu selvitys poliisilain tiedonhankintasäännösten riittävydestä yhteiskunnan kannalta kaikkein vakavimpien rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa (arviomuistio, 13.3.2016, SMDno-2015-604, jäljempänä *sisäministeriön arviomuistio*). Selvitys kohdentui jälkikäteisen ilmoitettavan etsinnän, laite-etsinnän ja takavarikon tarpeellisuuteen.

Edellä jaksossa 1 todetusti hallitusohjelmassa on kirjaus, jonka mukaan arvioidaan jälkikäteisen ilmoitettavan kotietsinnän säätäminen (s. 180). Jälkikäteisen ilmoitettava kotietsintä tarkoittaa tiedonhankinnan kohteen tietämättä tehtävää etsintää eli salaista paikkaan kohdistuvaa etsintää.

Eduskunta on vastauksessaan EV 305/2022 vp hallituksen esitykseen pakkokeinolain ja esitutkintalain muuttamiseksi (HE 217/2022 vp) muun ohessa hyväksynyt lausuman, jonka mukaan eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää ja arvioi, onko jälkikäteisen ilmoitettavan paikkaan kohdistuvan etsinnän kaltaiselle sääntelylle tarvetta erityisesti vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan näkökulmasta ja tuo selvityksen perusteella tarvittavat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi mahdollisimman pian.

Mainittua pakkokeinolain muuttamiseen liittyvää hallituksen esitystä koskevassa hallintovaliokunnan lausunnossa (HaVL 37/2022 vp s. 6) todetaan, että pakkokeinolaissa ei ole säännöksiä tiedonhankinnan kohteen tietämättä tehtävästä etsinnästä. Lausunnon mukaan valiokunnan saaman selvityksen mukaan poliisin käytännön toiminnassa tulee esiin esimerkiksi terroristisiin ryhmiin tai järjestäytyneisiin rikollisryhmiin liittyen tilanteita, joissa tiettyyn tilaan tai paikkaan kohdistuva etsintä olisi perusteltua tehdä kohdehenkilön tietämättä. Valiokunta kiinnitti huomiota siihen, että jälkikäteisen ilmoitettavaa etsintää koskeva sääntely on merkityksellistä sekä rikosten estämisen että niiden selvittämisen näkökulmasta, ja pitää perusteltuna arvioida, onko mainitun kaltaiselle sääntelylle tarvetta erityisesti vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan näkökulmasta. Yhtenä elementtinä prosessissa voitaisiin huomioida etsintävaltuutetun käyttäminen etsinnän edellytysten etukäteistarkastelussa samaan tapaan kuin erityisessä kotietsinnässä.

Lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM 30/2022 vp, s. 22–23) puolestaan todetaan olevan selvää, että pakkokeinolakiin tai muuhun lainsäädäntöön ehdotettavat oleelliset muutokset edellyttävät huolellista lainvalmistelua ja arviointia eikä sellaista ole mahdollista toteuttaa eduskuntakäsittelyn yhteydessä. Valiokunta korostikin erityisesti edellä mainittuun hallintovaliokunnan lausuntoon viitaten, että jatkossa on perusteltua selvittää ja arvioida, onko jälkikäteisen ilmoitettavan paikkaan kohdistuvan etsinnän kaltaiselle sääntelylle tarvetta erityisesti vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan näkökulmasta ja tuoda asiaa

koskevan selvityksen perusteella tarvittavat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäviksi mahdollisimman pian (EV 305/2022 vp, lausuma 4).

Pakkokeinolain 8 tai 10 luvussa ei ole säännöksiä tiedonhankinnan kohteen tietämättä tehtävästä etsinnästä. Pakkokeinolain 8 luvussa säädetään etsinnästä. Luvun 1 §:n mukaan paikkaan kohdistuvia etsintöjä ovat kotietsintä, joka voi olla yleinen tai erityinen kotietsintä, sekä paikanetsintä. *Yleisellä kotietsinnällä* tarkoitetaan rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitetussa kotirauhan suojaamassa paikassa toimitettavaa etsintää (1 momentti), kun taas *erityisellä kotietsinnällä* tarkoitetaan etsintää sellaisessa tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä (2 momentti). Erityisestä kotietsinnästä voisi olla kyse esimerkiksi, kun tieto liittyisi valtion turvallisuuteen, oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan, lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tai papin tehtävässään saamaan tietoon tai lähdesuojan alaan liittyvään tietoon. *Paikanetsinnällä* puolestaan tarkoitetaan etsintää, joka toimitetaan muussa kuin 2 tai 3 momentissa tarkoitetussa paikassa, vaikka siihen ei ole yleistä pääsyä tai yleinen pääsy siihen on rajoitettu tai estetty etsinnän toimittamisajankohtana, taikka jonka kohteena on kulkuneuvo (3 momentti).

Kotietsinnän edellytyksistä säädetään pakkokeinolain 8 luvun 2 §:ssä. Yleinen tai erityinen kotietsintä saadaan toimittaa rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa, jos: 1) on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai jos selvittävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat, ja 2) etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä esimerkiksi 7 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettu takavarikoitava esine, omaisuus, asiakirja tai tieto, tai 7 luvun 2 §:n nojalla jäljennettävä asiakirja tai seikka, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Luvun 4 §:n mukaan paikanetsintä saadaan toimittaa esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetyn edellytyksin ja 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua henkilön löytämiseksi.

Läsnäolosta kotietsinnässä säädetään 8 luvun 5 §:ssä, jonka mukaan kotietsinnässä tulee mahdollisuuksien mukaan olla paikalla etsinnän toimittajan nimeämä todistaja. Lisäksi sille, jonka luona kotietsintä toimitetaan, tai hänen poissa ollessaan jollekin paikassa asuvalle, työskentelevälle tai muuten luvallisesti oleskelevalle on varattava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla ja kutsua siihen todistaja. Tilaisuutta ei tarvitse varata, jos se viivyttäisi toimitusta merkittävästi. Jollei kukaan mainituista henkilöistä eikä heidän kutsumansa todistaja ole ollut toimituksessa läsnä, kotietsinnästä sekä 6 §:n mukaisesta oikeudesta saada pyynnöstä etsintäpäätöksen jäljennös, 18 §:n mukaisesta oikeudesta saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi ja 19 §:n mukaisesta oikeudesta saada pöytäkirjan jäljennös on viipymättä ilmoitettava sille, jonka luona etsintä on toimitettu.

Edellä viitatus 8 luvun 6 §:n mukaan kotietsintää aloitettaessa on paikalla olevalle 5 §:n 2 momentissa tarkoitettulle henkilölle kerrottava etsinnän tarkoitus ja annettava etsintäpäätöksen jäljennös. Jos kirjallista etsintäpäätöstä ei vielä ole, hänelle on ilmoitettava oikeudesta saada pyynnöstä päätöksen jäljennös. Lisäksi hänelle on ilmoitettava 18 §:n mukaisesta oikeudesta saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi ja 19 §:n mukaisesta oikeudesta saada pöytäkirjan jäljennös.

Luvun 7 §:n mukaan erityistä kotietsintää varten on määrättävä etsintävaltuutettu huolehtimaan siitä, että takavarikko tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuun tietoon. Luvun 8–12 §:ssä säädetään etsintävaltuutetun kelpoisuusvaatimuksista,

velvollisuuksista, palkkiosta ja korvauksesta, etsintävaltuutetun käsityksen huomioon ottamisesta sekä sinetöidyn aineiston tuomioistuinkäsittelystä.

Pakkokeinolain 8 luvun 15 §:n 1 momentin mukaan yleisestä kotietsinnästä ja paikanetsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies, mutta erityisestä kotietsinnästä ja etsintävaltuutetun määräämisestä päättää tuomioistuin. Pykälän 2 momentin mukaan jos yleisessä kotietsinnässä tai paikanetsinnässä ilmenee, että etsintä kohdistuu 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuun tietoon, tai jos erityinen kotietsintä on välttämätöntä toimittaa kiireellisesti, pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää erityisen kotietsinnän toimittamisesta ja etsintävaltuutetun määräämisestä. Lisäksi 3 momentin mukaan poliisimies saa ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä toimittaa yleisen kotietsinnän tai paikanetsinnän henkilön löytämiseksi tai sellaisen esineen takavarikoimiseksi, jota on voitu seurata tai jäljittää rikoksen tekemisestä verekseltään. Poliisimies voi ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä toimittaa yleisen kotietsinnän ja paikanetsinnän myös silloin, kun etsinnän välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä.

Vaikka pakkokeinolain 8 tai 10 luvussa ei ole säännöksiä tiedonhankinnan kohteen tietämättä tehtävästä etsinnästä, kotietsintä voidaan toimittaa ilman ennakoilmoitusta niin, että paikalle saapumisen jälkeen ennen etsinnän aloittamista varataan paikanhaltijalle tilaisuus olla läsnä. Etsinnän toimittamisesta ei siten tarvitse ennakolta ilmoittaa. Jos henkilö ei ole paikalla tai häntä ei tavoiteta, etsintä saadaan toimittaa jälki-ilmoituksin. Tällaiset tilanteet eivät kuitenkaan ole kovin yleisiä, sillä muun ohella läsnäoloon oikeutetulle henkilölle tulee varata paikalle pääsemiseksi jonkin verran aikaa.

Tällöin kyse on sinänsä jälkikäteen ilmoitettavasta etsinnästä, josta etsinnän kohde ei tiedä sen toimittamishetkellä. Kyse ei kuitenkaan ole henkilöltä salassa tehtävästä etsinnästä, josta ilmoitettaisiin jälkikäteen tai ilmoitusta ei tehtäisi ollenkaan, sillä pakkokeinolain 8 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan kotietsinnästä on viipymättä ilmoitettava sille, jonka luona etsintä on toimitettu. Ilmoitusta ei siten ole mahdollista lykätä taikka jättää kokonaan tekemättä, kuten on mahdollista tietyin edellytyksin 10 luvussa säädettyjen salaisten pakkokeinojen osalta. Näin ollen nykysääntelyn puitteissa esimerkiksi kotietsinnän toimittaminen jokaisessa tapauksessa käytännössä paljastaa rikostutkinnan käynnissä olon muun ohella tutkinnan kohdehenkilölle sekä muille mahdollisille rikoskumppaneille ja voi pahimmillaan vaikuttaa haitallisesti muiden tutkintakeinojen käyttöön ja hyödyllisyyteen johtaen mahdollisesti jopa rikosvastuun toteutumattomuuteen.

Voimassa olevan lain mukaan etsinnässä on kyse sen toimittamishetken sidotusta ilmoitusvelvollisuudesta. Nyt käsillä olevassa esityksessä käytetään kohdehenkilöltä salassa tehtävästä etsinnästä termiä salainen paikkaan kohdistuva etsintä (jäljempänä myös *salainen etsintä* tai *salainen kotietsintä*, *salainen erityinen kotietsintä* ja *salainen paikanetsintä*).

2.3.3.2 Sääntelyn tarpeellisuus rikoksen selvittämisen-, paljastamisen- ja estämisen vaiheen kannalta

Pakkokeinolain 10 luvussa säädetään salaisista pakkokeinoista rikoksen selvittämiseksi, kun taas poliisilain (872/2011, *PoL*) 5 luvussa säädetään salaisista tiedonhankintakeinoista rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi. Poliisilain 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan rikoksen *estämisellä* tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa. Lain esitöiden (HE 224/2010 vp s. 89) mukaan valmistelun estäminen sisältää myös rangaistavan teon valmistelun estämisen, vaikka valmistelua ei olisi kriminalisoitu. Pykälän 3 momentin mukaan

rikoksen *paljastamisella* tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on selvittää, onko esitutkinnan aloittamiselle esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan olettaa, että rikos on tehty. Säännöstasollakin paljastamisen käsite on siten rajattu esitutkinnan aloittamista edeltävään vaiheeseen.

Salaisia tiedonhankintakeinoja koskeva poliisilain 5 luku perustuu olennaisilta osin pakkokeinolain 10 luvun säännöksiin salaisista pakkokeinoista. Salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää olennaisesti samojen edellytysten perusteella rikosten estämiseen kuin niitä voidaan käyttää pakkokeinolain 10 luvun perusteella rikosten selvittämiseen. Rikoksen paljastamiseen salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää vain, jos kysymyksessä olisi laissa tarkemmin säädetty maanpetos- tai terrorismirikos. Salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan tietyissä tapauksissa käyttää myös vaaran torjumiseen (HE 275/2022 vp, s. 3).

Rikoksen estämisessä kynnyksenä salaisen tiedonhankintakeinon käyttämiselle on perusteltu syy olettaa henkilön syyllistyvän rikokseen. Pakkokeinolaissa kynnyksenä salaisen pakkokeinon käyttämiselle on syytä epäillä henkilön syyllistyneen rikokseen. Pakkokeino- ja poliisilain mukaisten salaisten pakko- ja tiedonhankintakeinojen kynnysten eroavaisuus toimivaltuuksien käyttämisessä on muun ohella ajallinen suhteessa tutkittavana tai estettävänä olevaan rikokseen. Pakkokeinolain mukaisten pakkokeinojen käyttäminen edellyttää aina jo tietyn rikoksen tunnusmerkistön täyttävää tekoa tai rikosepäilyä, kun taas ajallisesti poliisilain 5 luvun mukaiset salaiset tiedonhankintakeinot tiettyjen vakavien rikosten osalta ovat mahdollisia aikaisemmassa vaiheessa perustuen henkilön toiminnasta tehtyihin havaintoihin tai muuten saatuihin tietoihin.

Pakkokeino- ja poliisilain mainittujen kynnysten välinen ero ei kuitenkaan ole aina välttämättä täysin selvä ja ne voivat olla toisistaan vaikeasti erotettavissa. Käytännössä usein perusteltu syy olettaa henkilön syyllistyvän rikokseen voi tarkoittaa myös sitä, että pakkokeinolain mukainen syytä epäillä kynnys on jo täyttynyt. Poliisilain esitöiden mukaan tapauksissa, joissa salaiseen tiedonhankintaan on ryhdytty rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi, saattaa tiedonhankinnan aikana ilmetä, että esitutkinnan aloittamiskynnys on ylitetty eli että on syytä epäillä tiedonhankinnan kohteena oleva rikos tehdyksi (HE 224/2010 vp, s. 38–39). Lisäksi estämistoiminnassa ilmenevä rikos voi kuitenkin olla jokin muu kuin se, jonka estämiseksi toimiin on ryhdytty. Esimerkiksi useat terrorismirikokset ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvät rikokset edellyttävät usein valmistelevia toimia. Kynnysten osalta erona kuitenkin voi olla esimerkiksi se, että ei ole vielä tiedossa, mistä tarkemmin yksilöidystä rikoksesta kyse saattaa olla. Rikoksen estämiseksi tiedossa kuitenkin tulisi olla nimettävissä oleva tunnusmerkistö eli vähintäänkin käsitys siitä, mitä rikosta tai rikoksen lajia tiedonhankinta koskee.

Vakavien rikosten estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen liittyy merkittävä yhteiskunnallinen intressi. Erityisesti vakavassa ja järjestäytyneessä rikollisuudessa on usein kyse monisyisestä toiminnasta, joka usein on laaja-alaista ja nykyään usein verkostomaiseen rakenteisiin perustuvaa. Vakavaan ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien erilaisten tilanteiden ja menettelytapojen moninaisuuden, erilaisuuden, laaja-alaisuuden ja tapauskohtaisuuden vuoksi sääntelytarpeen ei voida yksiselitteisesti katsoa kohdistuvan ainoastaan joko rikoksen ennalta estämis- tai selvittämisvaiheeseen. Vakavien rikosten paljastamisen, estämisen ja selvittämisen sekä tekijöiden rikosvastuuseen asettamisen kannalta ei tulisi olla tarpeettomia katvealueita, erityisesti kun kyse on toimivaltaisten viranomaisten toimivaltuussääntelystä.

Esityksen tarkastelu kuitenkin rajautuu ainoastaan pakkokeinolain mukaiseen rikoksen selvittämävaiheeseen ja esityksessä ehdotetut muutokset salaisiin pakkokeinoihin koskevat ainoastaan pakkokeinolain 10 luvussa säädettyä. Vaikka salaisia tiedonhankintakeinoja koskeva poliisilain 5 luku perustuu olennaisilta osin pakkokeinolain 10 luvun säännöksiin salaisista pakkokeinoista, kyse on toimivaltuussäätelyn kannalta eri sääntelyistä, joista säädetään eri laeissa, ja joiden osalta sääntelytarvearviointi ei kaikilta osin ole täysin rinnastettavissa. Poliisilaki kuuluu sisäministeriön vastuualueelle. Vaikka edellä mainitusti soveltuvin osin vastaava sääntely voisi olla tarpeellista myös rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi, esityksen valmistelussa on pidetty perusteltuna tehdä arviointi poliisilain 5 luvun muutostarpeiden osalta erikseen (ks. tarkemmin muita toteuttamistapoja koskeva jakso 5.1.4.). Tältä osin on myös syytä ottaa huomioon salaisia tiedonhankintakeinoja koskeva sääntely Tullin ja Rajavartiolaitoksen kannalta niitä koskevien rikostorjuntalakiin osalta.

2.3.3.3 Käytännön merkitys, tarpeellisuus ja välttämättömyys rikoksen selvittämiseksi

Vakava ja järjestäytynyt rikollisuus vaikuttaa yhteiskuntaan monin tavoin. Vakavien rikosten selvittämiseen liittyy merkittävä yhteiskunnallinen intressi. Tehokkaan ja toimivan rikostorjunnan ytimessä ovat toimivaltaisten viranomaisten tehokkaat rikostutkintakeinot, jotka edellyttävät toimivaa toimivaltuussäätelyä. Nykysäätelyn puitteissa salainen paikkaan kohdistuva etsintä ei ole mahdollista, vaikka muutoin pakkokeino- ja poliisilaki mahdollistavat laaja-alaiset esitutkintaviranomaisten salaiset pakko- ja tiedonhankintakeinot. Salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän voidaan arvioida olevan yksi puuttuvista palasista tehokkaan ja toimivan rikostorjunnan keinovalikoimassa.

Edellisessä jaksossa mainitusti tämän esityksen tarkastelu ja ehdotukset rajautuvat ainoastaan pakkokeinolain 10 lukuun ja rikoksen selvittämävaiheeseen. Tästä huolimatta jäljempänä esitetyt perusteet ehdotettavien keinojen merkityksellisyydestä, tarpeellisuudesta ja välttämättömyydestä voivat pääosiltaan myös koskea rikoksen estämis- ja paljastamisvaihetta (ks. myös jakso 5.1.4.). Edellä mainitussa sisäministeriön arviomuistiossa salaisen etsinnän ja siihen liittyen muiden toimenpiteiden tarpeellisuutta poliisilain 5 luvun osalta perustellaan osin samoilla perusteilla kuin tässä esityksessä rikoksen selvittämävaiheen osalta. Näiltä osin merkityksellisyyden, tarpeellisuuden ja välttämättömyyden osalta perustelut ovat osin samoja eri vaiheiden osalta, mutta se ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että esimerkiksi keinojen tarpeellisuus kohdistuisi enemmän tai vähemmän vain toiseen vaiheeseen.

Yhteiskunnan intressi selvittää rikos on sitä suurempi mitä vakavammasta rikoksesta on kyse, mitä tärkeämpään oikeushyvään rikos kohdistuu ja mitä mittavimmat ovat rikoksen kielteiset seuraukset. Poliisin nykyiset rikostutkinta- ja tiedonhankintakeinot eivät aina välttämättä tuota sellaista tietoa, jonka avulla rikokseen voitaisiin puuttua riittävän ajoissa taikka selvittää rikoskokonaisuus kaikkine tekijöineen. Vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden viimeaikaisena kehityssuuntana on ollut verkostomainen toiminta. Erityisesti terroristisessa ja järjestäytyneessä rikollisuudessa toiminnan taustalla olevat todelliset toimijat jäävät helposti selvittämättä, kun toimintaa harjoitetaan hajautetusti toisistaan tietämättömien välitoimijoiden avulla. Esimerkiksi onnistuneista laajojen huumausainekokonaisuuksien selvittämisestä huolimatta huumausainerikollisuus, ja siihen muutoin liittyvät esimerkiksi omaisuus- ja väkivaltarikollisuus, kuitenkin jatkuvat. Tämän voidaan katsoa tarkoittavan muun ohella sitä, että vakavien ja laajojen rikoskokonaisuuksien todellisia toimijoita ei ole pystytty riittävässä määrin selvittämään.

Perusoikeuksien yleisistä rajoitusedellytyksistä seuraa, että esitetyn pakkokeinon tulee olla rikoksen selvittämiseksi käyttökelpoinen, hyödyllinen ja tarpeellinen. Toimivaltuutta ei kuitenkaan tee välttämättömäksi pelkästään havainto valtuuden tehokkuudesta (PeVL 36/2002

vp s. 6), vaan perusoikeusrajoitusta voidaan pitää välttämättömänä, jos rikosta ei pystytä useinkaan selvittämään ilman pakkokeinon käyttämistä (PeVL 32/2013 vp s. 4).

Perustuslain 10 §:n 3 ja 4 momentin kvalifioidut lakivaraukset mahdollistavat sen, että lailla säädetään rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä tai välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen eräiden rikosten tutkinnassa. Perustuslaissa edellytetään rajoituksista säättämisen edellytyksenä nimenomaisesti rajoitusten välttämättömyyttä rikosten selvittämiseksi tai rikosten tutkinnassa. Perustuslain kyseisistä lakivarauksista ja perusoikeuksien yleisistä rajoitusedellytyksistäkin seuraavan välttämättömyusedellytyksestä ei kuitenkaan suoraan seuraa, että myös tavallisen lain tasolla pakkokeinolaissa toimivaltuuksien käyttämiselle tulisi poikkeuksetta asettaa edellytykseksi keinon käytön välttämättömyys rikoksen selvittämiseksi. Jos näin ei tehdä, tulee sääntely muotoilla muutoin sellaiseksi, että sääntelykokonaisuuden perusteella perusoikeuksiin puuttuminen rajautuu perustuslaissa tarkoitetulla tavalla rikosten selvittämisen tai tutkinnan kannalta välttämättömään.

Pakkokeinolain esitöiden (HE 222/2010 vp s. 316, myös HE 52/2002 vp asuntokuuntelun osalta) mukaan ”välttämätöntä” tarkoittaisi lähtökohtaisesti sitä, että esitutkintaviranomainen voisi saada luvan käyttää kysymyksessä olevaa salaista pakkokeinoita vain, jos viranomainen voi osoittaa, että rikoksen selvittäminen muilla pakkokeinoilla ja esitutkintamenetelmillä, esimerkiksi kotietsinnällä ja takavarikolla taikka televalvonnan tai -kuuntelun avulla ei olisi mahdollista tai ainakin vaatisi oleellisesti enemmän voimavaroja tai viivyttäisi rikoksen selvittämistä kohtuuttomasti. Välttämättömyys voisi kuitenkin perustua kokonaisarvioon siitä, että muut keinot tulisivat olemaan esimerkiksi tuloksettomia tai tiedonhankintaan soveltumattomia ilman, että niiden käyttöä olisi tullut konkreettisesti yrittää.

Kokonaisuuden kannalta on myös syytä ottaa huomioon perusoikeusrajoitusten kannalta muiden käytettävissä olevien salaisten pakkokeinojen tai salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisen ajallinen kesto tai jopa käyttämisen tarve ylipäättänsä. Esimerkiksi terrorismirikosten ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien rikosten tutkinta voi olla laaja-alaista ja pitkäkestoista tarkoittaen samalla myös eräiden perusoikeusherkkien, perusoikeuksiin merkittävästi puuttuvien salaisten pakko- tai tiedonhankintakeinojen pitkäaikaistakin käyttämistä. Tämä usein tarkoittaa perusoikeusrajoitusvaikutusten ohella myös merkittävää ponnistusta viranomaisten resurssien kannalta, mikä liittyy myös edellä mainittuun kokonaisarvioon siitä, että ilman tietyn keinon käyttömahdollisuutta rikostutkinta vaatisi oleellisesti enemmän voimavaroja tai viivyttäisi rikoksen selvittämistä kohtuuttomasti. Rikoksen selvittämisen viivyttäminen kohtuuttomasti voi tarkoittaa usein myös perusoikeuspuuttumisten pitkittymistä, mikä tulee ottaa niin ikään huomioon siltä osin kuin mahdollista olisi säätää uudesta toimivaltuudesta, joka olisi tarkoituksenmukainen tältäkin osin.

Tietyn uuden keinon säättämistarvetta koskevan tarpeellisuuden ja välttämättömyyden arvioinnissa on siten otettava huomioon sekä perusoikeusrajoituksen aste – huomioiden myös muut käytettävissä olevat keinot – että keinon vaikutukset viranomaisresurssien kannalta ja rikosten selvittämisen tehostamisen tavoite painavan yhteiskunnallisen suojeleuintressin suhteen.

Esitutkintaviranomaisten käytännön toiminnassa on havaittu useita tilanteita, joissa tiettyyn tilaan tai muuhun paikkaan kohdistuneen etsinnän toimittaminen olisi ollut rikoksen selvittämisen kannalta perusteltua tehdä kohdehenkilön tietämättä. Esitutkintaviranomaisella tarkoitetaan tässä esityksessä poliisia, Tullia ja Rajavartiolaitosta (jäljempänä myös *PTR-esitutkintaviranomaiset*). Rikoksen selvittäminen perustuu vakavammassa tapauksissa usein esitutkintaviranomaisen salaiseen tiedonhankintaan, jonka tavoitteena on kerätä rikosvastuun

toteutumiseksi tarpeelliset tiedot. Jos rikostutkinta liian varhaisessa vaiheessa paljastuu tiedonhankinnan kohdehenkilölle, tämä voi vaarantaa tiedonhankinnan tarkoituksen toteutumisen ja pahimmillaan estää rikosvastuun toteutumisen ja muiden oikeushyvien suojelemisen. Kohdehenkilö voi esimerkiksi muuttaa toimintatapojansa salatakseen ne esitutkintaviranomaiselta, ryhtyä viranomaisiin kohdistuviin muihin vastatoimiin tai varoittaa mahdollisia rikoskumppaneitaan siitä, että hän on rikostutkinnan kohteena. Näin ollen liian aikaisessa vaiheessa aktualisoitua esitutkintaviranomaisen ilmoitusvelvollisuus voisi tehdä tyhjäksi koko sen tarkoituksen, jossa tiedonkeruuta suoritetaan.

Digitaalisesta kehityksestä huolimatta terrorististen sekä eräiden muiden vakavien rikosten valmistelu ja toteuttaminen usein edellyttää reaali maailmassa tapahtuvia fyysisiä toimia. Lisäksi erityisesti vakavien rikosten ja ammattimaisemman toiminnan osalta tekijät ovat tietoisempia digitaalisen toimintaympäristön heikkouksista. Tällaisista toimista jää yleensä erilaisia ja -asteisia jälkiä. Jäljet voivat olla esimerkiksi rikosentekosuunnitelman luonnoksia, ryhmän sisäisen työnjaon osoittavia asiakirjoja, suunnitellun iskukohteen ennakkotiedusteluun tai -valvontaan liittyviä muistiinpanoja, matkustusasiakirjoja, tietokoneen salausohjelmalla avattuja suunnitelman toteuttamista koskevia sähköpostiviestejä taikka suunnitelman toteuttamiseksi tarvittavia aineita tai esineitä. Samankaltaisten toimien voidaan katsoa liittyvän myös järjestäytyneeseen rikollisuuteen esimerkiksi törkeiden huumausainerikosten toteuttamiseksi. Esimerkiksi huumausainerikollisuuteen usein liittyy kirjan pitämistä ”tuloista ja menoista” esimerkiksi paperivihkossa. Lisäksi esimerkiksi rikoshyötyyn liittyvien virtuaalivaluuttojen osalta kyse usein voi olla paperisista lompakoista ja fyysisessä muodossa (usein paperilapulla) olevista virtuaalivaluuttalompakkojen palautusvaimista. Edellä kuvatuissa tilanteissa salainen paikkaan kohdistuva etsintä olisi merkityksellinen tutkintakeino eli sillä arvioidaan olevan erittäin tärkeä merkitys rikosten selvittämiseksi.

Esimerkiksi törkeiden huumausainerikosten osalta salaiselle paikkaan kohdistuvalle etsinnälle olisi tarvetta erityisesti suurien rikoskokonaisuuksien selvittämiseksi. Vaikka esimerkiksi itse huumeita usein voidaan säilyttää muualla kuin kotirauhan suojaamassa paikassa, muutoin rikoksen toteuttamiseen ja siihen liittyviin vastuuhenkilöihin liittyviä tietoja usein voidaan säilyttää kotirauhan suojaamassa paikassa. Täten myös kotietsinnän toimittaminen salaisena arvioidaan tarpeelliseksi ja usein jopa välttämättömäksi rikoksen selvittämiseksi.

Tällä hetkellä huumausaineiden maahantuonti on verkostomaisten rikollisryhmien hallinnassa. Viimeisimmissä kokonaisuuksissa on selvinnyt, että lyhytaikaiseksi vuokrattuja huoneistoja käytetään maahantuontierien vastaanottamiseen, jatkamiseen ja jakeluun. Rikolliset yrittävät suojata toimintaansa monin eri tavoin, esimerkiksi käyttämällä salattua viestintää, jossa toimet ohjeistetaan erittäin tarkasti. Rikollisryhmän rikosvastuun toteuttamisen kannalta olisi olennaista, että viranomaisten tutkintatoimet eivät paljastuisi verkostolle liian aikaisin ja muun ohella etsinnät ja kiinniotot pystyttäisiin suorittamaan oikea-aikaisesti. Jos tässä ei onnistuta, huumausaineet voivat jäädä kateisiin ja edellä mainitusti rikoksen keskeiset tekijät jäädä selvittämättä. Kiinni saattaa jäädä vain yksittäisiä tekijöitä, jotka toimivat ohjeistuksen mukaan, eivätkä välttämättä tiedä muista toimijoista kuin nimimerkit. Täten myös tehokkaan rikostorjunnan pitkäaikaisempi tarkoituksenmukaisuus heikentyy merkittävästi, sillä päätekijät jatkaisivat toimintaansa rekrytoiden uusia henkilöitä suorittamaan toiminnan pienemmät roolit. Näin ollen myös yhteiskunnan kannalta vahingollisimpien tekijöiden rikosvastuu jää usein toteutumatta.

Vaikka esitutkintaviranomaiset ovat onnistuneet selvittämään laajoja törkeitä huumausainerikoskokonaisuuksia, on tyypillistä, että rikollinen toiminta jatkuu siitä huolimatta. Yhtenä syynä tähän on edellä mainitusti juuri se, että keskeisiä rikolliseen toimintaan liittyviä henkilöitä ei ole pystytty selvittämään ja saattamaan rikosoikeudelliseen vastuuseen. Syynä

tähän muun ohella on se, että rikostutkinnat ovat paljastuneet epäillyille liian aikaisessa vaiheessa eli viranomaiset ovat joutuneet puuttumaan toimintaan liian varhaisessa vaiheessa ja ennen kuin rikoskokonaisuuteen muita kuuluvia keskeisiä henkilöitä on tunnistettu. Edellä kuvatusti liian aikaisin rikollisille paljastuva rikostutkinta vähentää sen vaikuttavuutta laajoissa rikoskokonaisuuksissa. Rikollispiireihin kytkeytyy myös vaikutusvaltaisia ja varakkaita henkilöitä, jotka eivät kuulu mihinkään tiettyyn rikollisryhmään, mutta rahoittavat ja hyödyntävät rikollisryhmiä ja muita rikollistoimijoita yhteistyökumppaneina monimuotoisessa rikollisuudessa ja siten mahdollistavat järjestäytyneen rikollisuuden toimintaa ja edesauttavat sen kasvua (ks. valtioneuvoston periaatepäätös järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan strategiasta ja toimenpideohjelmasta vuosille 2025–2030, OM 2025:7, mm. kohta 3.3 s. 16).

Jos olisi mahdollista suorittaa salainen paikkaan kohdistuva etsintä epäiltyjen käyttämään asuntoon tai muuhun tilaan, voitaisiin esimerkiksi varmistaa, ovatko huumausaineet tai muut laittomat esineet tai aineet saapuneet sekä mahdollisesti saada tietoa muista rikoskokonaisuuteen liittyvistä keskeisistä henkilöistä. Tarpeellista olisi myös mahdollistaa esineen tai aineen haltuunottaminen tai jäljentämisen siten, että rikostutkinta ei paljastuisi epäillyille liian varhaisessa vaiheessa. Tässä yhteydessä tarvetta voi usein olla myös vaihtaa vaaralliset aineet tai esineet vaarattomiin. Näin pystyttäisiin puuttumaan rikolliseen toimintaan tehokkaammin mahdollistamalla lisäaikaa toimivaltaisille viranomaisille.

Tietyissä tapauksissa edellä mainituista tai niiden kaltaisista seikoista voidaan saada tieto suorittamalla etsintä esimerkiksi sellaisessa tilassa, jota henkilö tai ryhmä käyttää kokoontumisiinsa tai varastona. Etsintä voi siten tuottaa tietoa, joka on välttämätöntä tai ainakin erittäin merkityksellistä rikoksen selvittämiseksi. Tällaisen etsinnän toimittamisesta voisi olla perusteltua olla ilmoittamatta heti toimittamishetkellä toimenpiteen kohdehenkilölle, koska hänen toimintaansa kohdistuvan tiedonhankinnan jatkaminen voi olla välttämätöntä vielä etsinnän toimittamisen jälkeenkin. Etsinnän toimitushetken sidottu ilmoitusvelvollisuus tekee vastaisen tuloksellisen tiedonhankinnan käytännössä mahdottomaksi. Tiedonhankinnan tehokkuus parantuisi merkittävästi, kun kohdehenkilö ei ainakaan välittömästi tai viivytyksettä tulisi tietoiseksi häneen kohdistetuista toimenpiteistä. Näin paranisivat myös mahdollisuudet tunnistaa rikoskokonaisuuteen mahdollisesti liittyvät muut keskeiset henkilöt. Edellä mainitusti mitä vakavampi rikos on kyseessä, sitä suurempi on yhteiskunnallinen intressi selvittää rikos.

Muun ohella törkeiden huumausainerikosten osalta salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän säätämistarpeen välttämättömyysarviointi perustuu useimmissa tapauksissa myös oleellisesti säästettäviin esitutkintaviranomaisten voimavaroihin ja esitutkinnan kohtuuttoman viivästymisen välttämiseen. Viimeksi mainitulla on myös perusoikeuspuuttumisen suhteen lieventäviä vaikutuksia – mitä pidempään muita salaisia pakkokeinoja täytyy käyttää, sitä enemmän puututaan perusoikeuksien suojaan.

Huumausainerikoksia koskevat tutkintakokonaisuudet ovat useimmiten varsin laajoja, pitkäkestoisia ja niihin liittyy maahantuonnin sekä laajan välittämisketjun lisäksi oletus suuresta rikoshyödyistä. Näissä rikoksissa ovat usein kyseessä myös erittäin vaaralliseksi luokitellut huumausaineet. Huumausainerikollisuuteen liittyy myös usein vähintäänkin lieveilmiönä muun ohella omaisuus- ja väkivaltarikollisuutta. Yhteiskunnallinen intressi selvittää näitä rikoskokonaisuuksia on suuri. Viime vuosien rikollisuuden kehityksessä tulee huomioida entistä väkivaltaisempien toimintatapojen kytkeytyminen huumausainerikollisuuteen.

Merkitystä on myös etsinnän kohteena olevan tilan käyttötarkoituksella ja sillä, milloin viranomaisen toiminta paljastuu kohteelle tai kohteille. Esitutkintaviranomaiselle voi tulla myös toimintapakko esimerkiksi erittäin vaarallisen huumausaineen tai ampuma-aseiden takavarikoimiseen, vaikka etsinnän tarkoituksena olisi ollut saada tutkintaa suuntaavaa tietoa.

Tällöin salainen paikkaan kohdistuva etsintä lisäisi myös esitutkintaviranomaisten tapauskohtaista ja tarpeellisia toimintamahdollisuuksia siihen asti, kunnes kohteet huomaavat aineiden tai esineiden puuttumisen. Joskus aika voi olla pitkäkin ja huumausaineiden vaihtaminen niin sanotusti valepaketteihin saattaa sitä tapauskohtaisesti hieman lisätä, esimerkiksi kun rikoksenteijät käyvät harvoin varastossa, jossa huumausaineita säilytetään.

Salaisen etsinnän käytännön merkitystä törkeän huumausainerikoksen selvittämiseksi kuvaa myös seuraava käytännön esimerkkitapaus:

Teknisellä katselulla (PKL 10:19) nähtiin epäillyn kantavan asuntoonsa ison pahvilaatikon, mutta sen sisällöstä ei ollut tietoa. Käsitellessä oli, että epäilty ottaa useasta eri suunnasta huumeita vastaan ja välittää niitä eteenpäin. Asunto oli järjestetty huumausaineiden säilytystä varten ja tosiasiallisesti siellä asui ulkomaalainen epäilty, jonka tehtävänä oli ylläpitää toiminnassa Suomen haaraa. Epäilty ei ollut asunnossa kirjoilla, vaan toisessa maassa, josta myös huumausaineet salakuljetettiin Suomeen. Asuntoa ei siten käytetty tosiasiallisesti vakituiseen asumiseen, vaan asunto toimi huumausaineiden varastona. Rikoskokonaisuudessa oli useita kohteita ja harhaiskuihin ei ollut varaa, jottei koko operaatio paljastuisi epäillyille liian aikaisin. Tapauksessa oli kyse erittäin laajasta kansainvälisestä rikoskokonaisuudesta, jossa tavoiteltiin suurta rikoshyötyä.

Rikoskokonaisuuden selvittäminen edellytti pakkokeinolain 10 luvun salaisten pakkokeinojen käyttöä vaatien myös merkittävässä määrin resurssien käyttämistä. Tapauksessa jouduttiin turvautumaan muiden salaisten pakkokeinojen pitkäaikaiseen käyttöön, mikä merkitsi vastaavasti myös perusoikeuspuuttumisten ajallisen keston lisääntymistä. Pakkokeinolain 8 luvun mukaista kotietsintää ei voitu tapauksessa tehdä, koska siitä olisi mennyt tieto liian aikaisin rikoskokonaisuuteen osallisille, mikä olisi vaarantunut rikoskokonaisuuden selvittämisen.

Tutinnan edetessä epäilty saatiin kiinni huumausaineiden luovutuksesta ja voitiin tehdä kotietsintä epäillyn asuntoon. Asunnosta takavarikoitiin suuri määrä huumausaineita. Tapauksessa tutkinnassa olisi voitu olla käyttämättä pitkäaikaisesti muita salaisia pakkokeinoja ja myös säästää merkittävästi poliisin resursseja, jos salainen etsintä olisi ollut mahdollista huumausaineiden olemassaolon varmistamiseksi.

Edellä mainitusti yhteiskunnan intressi selvittää rikos on sitä suurempi mitä vakavammasta rikoksesta on kyse, mitä tärkeämpään oikeushyvään rikos kohdistuu ja mitä mittavimmat ovat rikoksen kielteiset seuraukset. Esimerkiksi muun ohella rikoslain 34 a luvun mukaiset terrorismirikokset voivat usein olla vahingollisuutensa, potentiaalisen uhrimääränsä, aiheuttamansa kärsimyksen sekä yhteiskunnallisten ja taloudellisten seurausvaikutustensa osalta vakavimpia ajateltavissa olevia rikoksia. Terroristisessa tarkoituksessa tehtävät rikokset kohdistuvat yhtäältä perustuslaissa suojeltuihin oikeushyviin ja toisaalta yhteiskunnan toimivuuteen kokonaisuudessaan.

Voidaan ajatella tilannetta, jossa poliisi saa luotettavana pidettäviä tietoja siitä, että jonkin tuntemattoman tahon on määrä toimittaa terroriteossa tarvittavia käyttövalmiita räjähteitä tiedonhankinnan kohdehenkilölle. Poliisilla on tieto toimituksesta mutta ei sen tarkasta ajankohdasta. Terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelun selvittämiseksi ja vakavamman rikoksen estämiseksi on välttämätöntä, että räjähteet saadaan pois kohdehenkilön hallusta mahdollisimman pian sen jälkeen, kun toimitus on tapahtunut. Jos poliisi tekee kyseisen henkilön hallitsemaan tilaan etsinnän ennen kuin räjähdysaineiden siirto on tapahtunut, toimii kohdehenkilölle etsinnästä tehtävä ilmoitus sellaisena varoituksena, joka saa hänet tai jonkun muun toimintaan liittyvän henkilön muuttamaan rikollista toimintasuunnitelmaansa.

Kokonaiskuvan varmistamiseksi etsintä voidaan joutua suorittamaan useassa kohteessa samanaikaisesti, jolloin tieto etsinnästä ei saisi välittömästi päätyä mahdollisten rikoskumppanien tietoisuuteen. Rikoksesta epäillyt voivat myös testata poliisin tietoisuutta vääriellä tiedoilla sen selvittämiseksi, reagoiko poliisi saatuun tietoon. Tämä on yleistä erityisesti järjestäytyneessä rikollisuudessa. Tällaisissa tilanteissa salainen etsintä lienee ainoa ja siten välttämätön tutkintakeino.

Niin ikään järjestäytyneet rikollisuus vaikuttaa yhteiskuntaan laaja-alaisesti ja haitallisesti. Järjestäytyneet rikollisuus on usein myös rajat ylittävää ja pahimmillaan väkivaltaista. Suomenkin osalta on viime vuosina havaittu uusien rikollisjärjestöjen rantautuminen. Tunnistettujen rikollisryhmien ja niiden muodostamien verkostojen määrä on kasvanut voimakkaasti kahden viimeisen vuosikymmenen aikana ja samaan aikaan ulkomailta johdettujen rikollisorganisaatioiden vaikutusvalta Suomessa on kasvanut merkittävästi. Erityisen huolestuttavina piirteinä voidaan pitää ruotsalaisten rikollisorganisaatioiden yhteyksiä suomalaisiin katujengeihin ja albaanitaustaisten rikollisten vaikutusta huumausaine- ja väkivaltarikollisuuteen Suomessa (ks. esim. valtioneuvoston periaatepäätös järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan strategiasta ja toimenpideohjelmasta vuosille 2025–2030, OM 2025:7, mm. kohta 3.3 s. 15–16).

Muun ohella terrorismirikosten ja järjestäytyneen rikollisuuden haitallisuuden ja seurausten vakavuuden vuoksi yhteiskunnalla on vakavasti otettava intressi estää rikokset ennalta ja selvittää ne jo varhaisessa vaiheessa, ennen kuin niiden pitkälle menevät vahingolliset seuraukset koko laajuudessaan toteutuvat. Salainen paikkaan kohdistuva etsintä arvioidaan erittäin merkitykselliseksi ja tarpeelliseksi keinoksi erityisesti vakavien rikosten selvittämiseksi.

Mahdollista ei liene kuitenkaan arvioida, että jokaisessa tapauksessa salainen etsintä yksinään olisi rikostutkinnan kannalta riittävä tutkintakeino. Todennäköisesti kyse pääsääntöisesti olisi sellaisesta keinosta, joka olisi erityisen hyödyllinen tutkintakeino, mutta lähtökohtaisesti tiettyssä määrin muita tutkintakeinoja tukevassa roolissa. Salaisella etsinnällä voidaan kuitenkin olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja ja sillä todennäköisesti olisi erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Tietyissä tapauksissa tutkintakeino itsessään voisi myös olla välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi. Tutkintakeinona salainen etsintä myös mahdollistaisi tehokkaamman viranomaisresurssien käyttämisen ja todennäköisesti vähentäisi muiden, perusoikeuksiin merkittävästi puuttuvien salaisten pakko- tai tiedonhankintakeinojen käyttötarvetta joko kokonaan tai ainakin ajallisesti keinojen käyttämisen suhteen. Näin ollen myös perusoikeuksiin puuttuminen vastaavasti vähentyisi kohdistuen suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteen mukaisesti välttämättömään.

Salainen paikkaan kohdistuva etsintä pakkokeinona olisi myös merkityksellinen koskien törkeää henkeen tai terveyteen kohdistuvaa rikoksen valmistelua (esimerkiksi koulusurma-suunnitelmat). Näihin rikoksiin voi liittyä pääepäiltyjen lisäksi muita henkilöitä. Kaikkien henkilöiden osalta rikosvastuuseen saattaminen on ollut ongelmallista riittävän näytön puutteen vuoksi valmistelurikoksesta ja tältä osin ongelmana usein onkin ollut rikostutkinnan paljastuminen liian varhaisessa vaiheessa.

Lisäksi törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun osalta haasteena on näytön hankkiminen valmistelun vaiheesta tai saada lisätietoa esimerkiksi jo saadun tiedon luotettavuuden arvioimiseksi. Tällaisten tekojen estämiseen liittyy merkittävä intressi, mutta haasteena on esimerkiksi melko korkea kynnyksen rikoksen valmistelun rangaistavuudelle, ja usein saatetaan olla jo henkirikoksen tunnusmerkistön yrityksen kynnyksellä. Usein tieto tämän tyyppisestä rikoksesta tulee rikostiedustelutietona tai henkilöltä, joka haluaa uhasta ilmoittaa, mutta ei kuitenkaan toimia todistajana. Valmistelun selvittämiseksi

viranomaistoiminnan paljastumisen ajoitus kohdehenkilölle on ratkaiseva ja tällä hetkellä valitettavasti usein rikoksen estämisen osalta kyse voi olla tuurista. Esimerkiksi salaisella kotietsinnällä voitaisiin kartoittaa epäillyn varustautumista ja mahdollisia kirjallisia suunnitelmia tekoa varten. Tällä voitaisiin saada selvyyttä valmistelun vaiheesta ja muista välttämättömistä tiedoista.

Esimerkiksi koulusurmauhkiin tyypillisesti liittyy valmistelua, kuten aseiden hankkimista ja suunnitelmien tekemistä. Lisäksi iskuihin saattaa liittyä tiedonhankintaa vastaavista tapauksista sekä iskukohteen tiedustelua. Tyypillisesti näitä tekoja toteutetaan yksin, mutta henkilöt voivat käydä keskusteluita usein nimimerkkien takana vahvasti salatuissa keskusteluryhmissä. Vaikka ensisijainen puuttumistapa esimerkiksi koulu-uhkauksien osalta on vaaran torjuminen ja epäillyn henkilöllisyyden selvittäminen sekä kontaktointi (erityisesti tilanteissa, joissa on julkaistu uhkaus tai manifesti), liian aikainen puuttuminen voi johtaa siihen, että epäily jatkaa teon suunnittelua sen jälkeen. On myös mahdollista, että toteuttajia olisi useampia ja yhden kiinni jääminen ei lopettaisi toteuttamisen uhkaa. Huomioon on siten otettava niin yksin toimivat kuin ryhmässä toimivat henkilöt, sillä molempien osalta vaarana on mahdollisuus toteuttaa mitä vakavimpia rikoksia.

Muu esimerkkitapaus liittyy henkirikoksen valmisteluun, jossa poliisin tiedustelutiedon mukaan henkilö A on tilannut palkkamurhan kohdistuen henkilöön B ja viestintä tapahtuu salatussa ympäristössä. Toimeksiannon toteuttajasta ei ole tarkempaa tietoa, joten ainoa tapa saada tietoa olisi tehdä salainen kotietsintä A:n asuntoon ja mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi tekninen laitetarkkailu hänen käytössään oleviin teknisiin laitteisiin. Jos asiassa tehtäisiin tavallinen koti- ja mahdollinen laite-etsintä, ja tieto rikosepäilystä tulisi A:n tietoon liian varhaisessa vaiheessa, asian selvittäminen voisi vaarantua sotkemisvaaran vuoksi.

Edelleen voi olla tilanteita, joissa etsinnän toimitushetkeen sidottu ilmoitusvelvollisuus saattaisi paljastaa muun meneillään olevan salaisen pakkokeinon käyttämisen. Tällainen tilanne voisi olla käsillä esimerkiksi, kun kyse on tietolähdetoiminnasta. Usein saattaa olla kyse sellaisesta tilanteesta, jossa tieto rikoksesta, sellaisen toteuttamissuunnitelmasta tai vakavan vaaran uhasta on vain hyvin rajatun henkilöpiirin tiedossa. Tällaisessa tilanteessa esitutkintaviranomaisen puuttuminen asiaan todennäköisesti paljastaisi myös toisen meneillään olevan salaisen tiedonhankinnan ja pahimmassa tapauksessa saattaisi tietolähteenä toimivan henkilön vaaraan. Liian aikainen esitutkintaviranomaisen rikostutkinnan selviäminen kohdehenkilöille voisi myös aiheuttaa sen, että rikoksen toteuttamistapa tai sitä koskevat suunnitelmat muuttuvat ja johtaisivat siihen, että pitkäänkin kestänyt rikostutkinta päätty tuloksettomaksi, minkä vuoksi vakavan rikoksen seuraukset saattavat todennäköisemmin toteutua ja rikosvastuu jäädä toteuttamatta.

Esityksessä perustelluksi arvioidaan, että salaista paikkaan kohdistuvaa etsintää koskevalla sääntelyllä olisi merkitystä erityisesti vakavampien rikosten selvittämisen kannalta. Pääsääntöisesti kyse olisi sellaisesta toimivaltuudesta, jonka käytöllä voidaan olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja, ja jolla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Salainen paikkaan kohdistuva etsintä pakkokeinona olisi rikoksen selvittämiseksi käyttökelpoinen, hyödyllinen ja tarpeellinen, mutta myös tehokas siltä kannalta, että se mahdollistaisi usein rikoksen selvittämisen silloin, kun se muuten ei olisi joko mahdollista tai rikoksen selvittäminen muilla pakkokeinoilla vaatisi oleellisesti enemmän voimavaroja tai viivyttäisi rikoksen selvittämistä kohtuuttomasti (ks. PeVL 36/2002 vp s. 6 ja PeVL 32/2013 vp s. 4).

Edellä mainituin perustein selvää on, että salaista paikkaan kohdistuvaa etsintää koskeva sääntely olisi tarpeellinen ja hyödyllinen sekä edistäisi rikosten selvittämistä. Tarpeellisuuden

ja hyödyllisyyden lisäksi uusia toimivaltuuksia voidaan pitää perusoikeusrajoitusten kannalta hyväksyttävänä ja painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimia. Edelleen perusoikeusrajoitusten kannalta sääntelyä pidetään välttämättömänä vakavien rikosten selvittämiseksi. Ks. myös tarkemmin säätämisyjärjestystä koskevat perustelut jaksossa 12.

Vaikka kokonaisuuden kannalta Suomessa tilanne rikollisuuden suhteen on hyvä ja maailmanlaajuisessa mittakaavassa Suomessa on pieni määrä järjestäytyneitä rikollisuutta ja vähän rikollisuutta, edellä mainituin perustein esimerkkeineen sekä tulevaisuuden näkymien suhteen tarve tehokkaalle toimivaltuussääntelylle rikosten selvittämiseksi on ilmeinen (ks. valtioneuvoston periaatepäätös järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan strategiasta ja toimenpideohjelmasta vuosille 2025–2030, OM 2025:7, mm. kohta 3.6 s. 19–21). Edellä mainitusti salaista paikkaan kohdistuvaa etsintää koskeva sääntely on yksi puuttuvista palasista esitutkintaviranomaisten rikostutkintakeinovalikoimassa.

Mahdollista ei liene tarkemmin arvioida, kuinka paljon tapauksia on jäänyt selvittämättä voimassa olevan lain puitteissa joko siksi, että kaikkia selvittämättömiä tapauksia ei todennäköisesti ole tiedossa, ja toisekseen ettei tietoa niistä ole saatavilla julkisista lähteistä. Toisaalta esimerkiksi huumausainerikollisuuden suhteen selvänä indikaattorina ”haavin läpi päässeistä” tapauksista voidaan pitää sitä, että suuristakin huumausainerikokoskokonaisuuksien selvittämisestä huolimatta huumausainerikollisuutta kansainvälisine ja väkivaltaisine liityntöineen edelleen Suomessa esiintyy. Todennäköisenä siten voidaan pitää sitä, että keskeisiä toimijoita ei ole rikostutkinnoissa joko saatu selville tai näyttöä henkilöiden osallisuudesta ei muutoin ole riittävästi kertynyt. Muun ohella edellä ja jäljempänä esitettyjen konkreettisten esimerkkien perusteella arvioidaan, että ehdotetulle sääntelylle on todellinen ja painava yhteiskunnallinen tarve. Tarvetta ilmentää myös se, että konkreettisesti sääntelylle tarve on huomioitu jo ainakin vuodesta 2016 lähtien.

2.3.3.4 Arvioitavan sääntelyn yleiset ja erityiset edellytykset

Yleiset edellytykset

Salassa tehtävä paikkaan kohdistuva etsintä tarkoittaa perusoikeusherkkää toimivaltuussääntelyä. Erityisesti salainen kotietsintä merkitsee syvälle käyvää puuttumista perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaiseen kotirauhan suojaan, johon 3 momentin mukaan voidaan lailla säätää rikosten selvittämiseksi välttämättömistä toimenpiteistä. Tarpeelliseksi arvioidaan, että salaisen etsinnän kohdehenkilön oikeusturva varmistettaisiin luomalla selkeät takeet sille, että etsinnän toimittamiselle olisi jokaisessa yksittäisessä tapauksessa perustellut syyt. Tarpeen on myös varmistaa, että salainen etsintä toimitettaisiin asianmukaisesti. Lisäksi tarpeellista on, että uuden salaisen pakkokeinon käytön ala rajattaisiin tarkkarajaisesti. Vaikka samat reunaehdot koskevat tietyiltä osin sekä salaista kotietsintää että salaista paikanetsintää, jälkimmäisen ei arvioida perusoikeuspuuttumiseltaan olevan rinnastettavissa salaiseen kotietsintään, minkä vuoksi niiden käyttöä koskevien edellytysten eroavaisuutta tietyiltä osin pidetään perusteltuna (ks. jäljempänä tarkemmin erityisistä edellytyksistä).

Voimassa oleva pakkokeinolain 10 luku sisältää muitakin perusoikeusherkkiä salaisia pakkokeinoja, joista osa niin ikään puuttuu perustuslaissa suojattuun kotirauhan suojaan. Esimerkiksi 10 luvun 17 §:n mukaan esitutkintaviranomaiselle voidaan myöntää lupa kohdistaa teknistä kuuntelua vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, jossa rikoksesta epäilty todennäköisesti oleskelee (asuntokuuntelu). Asuntokuuntelun toimittamiseksi asennettävien laitteiden asennuksen yhteydessä ei kuitenkaan ole mahdollista suorittaa etsintää.

Asuntokuuntelu on mahdollista 17 §:ssä erikseen säädettyjen vakavien rikosten selvittämiseksi. Asuntokuuntelun käyttämisen erityisenä edellytyksenä on lisäksi 2 §:n 2 momentin mukaan se, että asuntokuuntelun käyttäminen on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi sen lisäksi että sillä tulisi voida olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Vaikka asuntokuuntelun edellytyksissä ei erikseen mainita siitä, että rikoksen selvittämisen tulisi olla olennaisesti vaikeampaa tai mahdotonta käyttämällä rikoksesta epäillyn tai muiden oikeuksiin vähemmän puuttuvia pakkokeinoja, sisältyy tämä pakkokeinon käytön edellytys 2 §:n 2 momentissa asetettavaan välttämättömyyden vaatimukseen (HE 222/2010 vp s. 331). Tältä osin välttämättömyysvaatimuksen osalta onkin syytä huomioida se, että asuntokuuntelun edellytyksenä ei ole rikoksen selvittämisen mahdottomuus muilla keinoilla, vaan riittäväksi katsotaan myös se, että rikoksen selvittäminen muilla keinoilla olisi olennaisesti vaikeampaa esimerkiksi vaatien oleellisesti enemmän voimavaroja tai viivyttäisi rikoksen selvittämistä kohtuuttomasti ((HE 222/2010 vp s. 316, myös HE 52/2002 vp asuntokuuntelun osalta). Rikoksen selvittämistarpeen lisäksi on huomioitava perusoikeuksien turvaamisvelvollisuus, joka niin ikään on perustuslain 10 §:n 3 momentin mukaisesti edellytyksenä välttämättömille kotirauhan suojaan ulottuville toimenpiteille.

Asuntokuuntelun osalta merkitystä ei ole sillä, sijoitetaanko tai asennetaanko tekniseen kuunteluun käytettävä laite vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan vai toteutetaanko tekninen kuuntelu asunnon ulkopuolelta käsin (HE 222/2010 vp s. 331). Pakkokeinolain 10 luvun 26 §:n 1 ja 2 momentin mukaan esitutkintavirkamiehellä on asuntokuuntelun toteuttamiseksi oikeus tuomioistuimen luvalla salaa mennä vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamiseksi, käyttöön ottamiseksi ja poistamiseksi. Kotietsinnästä kuitenkin säädetään erikseen eli edellä mainitussa tilassa suoritettava etsintä, tutkiminen ja muu tarkastaminen ei ole sallittua asentamisen yhteydessä.

Asuntokuuntelu ei siten käytännön menettelyn tasolla tietyssä suhteessa paljolti eroa salaisesta kotietsinnästä, koska nykyäänkin lainsäädäntö mahdollistaa vakituiseen asumiseen menemisen kohdehenkilön tietämättä. Erona olisi kuitenkin tilassa tehtäväksi sallittavat tutkintatoimenpiteet ottaen kuitenkin huomioon esitutkintaviranomaisen puuttumisvelvollisuus. Tosin puuttumisvelvollisuuden osalta on syytä huomioida, että mahdollisuudesta siirtää tietyin edellytyksin puuttumista muuhun kuin pakkokeinon perusteena olevaan rikokseen säädetään 10 luvun 47 §:ssä. Suojattavan perusoikeuden eli kotirauhan suojan ja siihen puuttumisen kannalta salaisessa kotietsinnässä olisi siten jossain määrin kyse ainakin menettelyllisesti vastaavan kaltaisesta puuttumisesta kohdehenkilön perusoikeuksiin kuin asuntokuuntelussa erityisesti laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamisen ja poisottamisen suhteen.

Salaisen kotietsinnän sääntelytarpeen arvioinnissa voitaneen tietyissä määrin ottaa huomioon asuntokuuntelulle asetetut yleiset edellytykset. Tarpeellista on erityisesti arvioida 10 luvun 2 §:n 2 momentin mukaisen välttämättömyysvaatimuksen soveltumista salaiseen kotietsintään. Arvioinnissa on huomioitava myös asuntokuuntelun perusterikokset (ks. jäljempänä erityisistä edellytyksistä tarkemmin).

Vaikka salaisen kotietsinnän voidaan katsoa jossain määrin rinnastuvan asuntokuunteluun, ainakin kotirauhan piiriin menemisen kannalta, perusoikeuspuuttumiseltaan kyse ei kuitenkaan ole rinnasteisista salaisista pakkokeinoista. Kotirauhan suojaamassa paikassa tapahtuva asuntokuuntelu tarkoittaa yksityisten keskustelujen kuuntelua tai tallentamista teknisillä laitteilla. Salaisena pakkokeinona asuntokuuntelulla puututaan merkittävästi perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan. Kotirauhan suojaamassa paikassa käydyt keskustelut ovat usein luottamuksellisia ja henkilökohtaisia. Äänten perusteella tietoon voi myös tulla se, mitä asunnossa muuten tapahtuu tai tehdään. Asuntokuuntelulla puututaan näihin

keskusteluihin ja suojattuun oikeushyvään merkittävästi. Tämän vuoksi asuntokuuntelun edellytykseksi on myös asetettu välttämättömyysvaatimus.

Pakkokeinolain 10 luvun 2 §:n 2 momentin välttämättömyysvaatimukseen on sidottu asuntokuuntelun lisäksi ainoastaan peitetoiminta ja valeosto. Pakkokeinolaissa on siten katsottu nämä kolme salaista pakkokeinoa sellaisiksi keinoiksi, joilla puututaan merkittävimmin kohdehenkilöiden perusoikeuksiin, minkä vuoksi niiden käyttöön on suhtauduttava pidättäytyvästi. Vastaavanlaisia edellytyksiä ei ole asetettu muille 10 luvun salaisten pakkokeinojen käytölle, vaikka niilläkin puututaan kohdehenkilöiden perustuslaissa suojattuihin perusoikeuksiin, kuten telekuuntelu.

Salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän perusoikeuksiin puuttumisen asteen arvioidaan rinnastuvan niihin pakkokeinoihin, joiden käyttämisen edellytykseksi on voimassa olevassa pakkokeinolaissa säädetty edellytys keinon erittäin tärkeästä merkityksestä rikoksen selvittämiseksi. Esimerkiksi asuntokuuntelussa perusoikeuksiin puuttuminen kohdistuu sekä kotirauhaan että luottamukselliseen viestintään, kun puolestaan salaisella kotietsinnällä puututtaisiin lähtökohtaisesti vain kotirauhan suojaan. Toisaalta molemmissa on kyse yksityiselämän suojasta eikä perusoikeuksia lähtökohtaisesti voida asettaa arvojärjestykseen. Tässä yhteydessä kyse on kuitenkin siitä, onko puuttumisessa kyse vain yhdestä suojellusta oikeushyvästä vai useammasta. Tosin näiden salaisten pakkokeinojen rinnastettavuus tässä suhteessa ei ole niin yksinkertaista, minkä vuoksi perusoikeuspuuttumisen suhteen liikuttaneen lähes samalla tasolla, joskin tapauskohtaisesti. Toisin sanoen esityksessä arviointia siitä, ettei kyse ole perusoikeuspuuttumiseltaan täysin rinnastettavista salaisista pakkokeinoista, pidetään perusteltuna, mutta luonnollisesti asia vaatii myös perustuslakivaliokunnan arviointia (ks. jakso 12.6 ja vaihtoehtoisesti toteuttamistavat 5.1.2). Salaisella paikanetsinnällä puolestaan ei puututtaisi kotirauhan suojaan.

Edellä mainituin perustein esityksessä arvioidaan, että välttämättömyysvaatimukseen sidotulla asuntokuuntelulla puututaan lähtökohtaisesti tuntuvammin perusoikeuksiin kuin salaisilla etsinnöillä. Esimerkiksi salainen kotietsintä ei kohdistuisi kotirauhan suojaamassa paikassa käytäviin luottamuksellisiin keskusteluihin eikä siihen mitä paikassa tapahtuu tai tehdään. Salainen etsintä toimivaltuutena myös todennäköisesti vähentäisi tarvetta käyttää muita perusoikeuksiin puuttuvia salaisia pakkokeinoja tai ainakin vähentäisi niiden käyttämistä koskevaa ajallista kestoa.

Lisäksi jos salaisten etsintöjen edellytykseksi asetettaisiin keinon käytön välttämättömyys rikoksen selvittämiseksi, salaisia etsintöjä ei välttämättä olisi mahdollista käyttää tilanteissa, joissa sinänsä olisi mahdollista käyttää myös pakkokeinolain 8 luvun mukaisesti toteutettavaa etsintää. Ongelmaksi tällöin muodostuisi erityisesti rikostutkinnan paljastuminen liian varhaisessa vaiheessa. Näin ollen sekä perus- ja ihmisoikeuksiin puuttumisen asteen että käytännön rikostutkintatarpeiden näkökulmista salaisille etsinnöille arvioidaan soveltuvan huomattavasti paremmin pelkästään vaatimus erittäin tärkeästä merkityksestä rikoksen selvittämiseksi kuin sen lisäksi välttämättömyysvaatimus. Joka tapauksessa keinon käyttämisen osalta olisi otettava huomioon sekä soveltuisivat pakkokeinolain 10 luvun 2 §:n 1 momentti ja 1 luvun yleiset periaatteet, kuten suhteellisuus- ja vähemmän haitan periaate.

Poikkeuksen edellä todettuun arvioidaan muodostavan salainen erityinen kotietsintä. Erityisellä kotietsinnällä tarkoitetaan etsintää sellaisessa tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä. Kyse on tietynlaisen tiedon suojelemisesta, ei niinkään tiettyjen tilojen suojelemisesta, joskin tiettyjen tilojen osalta vahvana

olettamuksena on, että etsinnän kohteeksi voi joutua suojeltua tietoa. Tällaisia tiloja ovat esimerkiksi oikeudellisten avustajien toimistot, lääkärin vastaanotto ja sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetussa laissa (460/2003) tarkoitettu yleisön saataville toimitetun viestin laatimiseen liittyvät tilat.

Salaisen erityisen etsinnän luonteen erityisyyden vuoksi perustelluksi arvioidaan, että salainen erityinen kotietsintä sidottaisiin asuntokuuntelun tavoin välttämättömyysvaatimukseen.

Erityiset edellytykset

Salaisen etsinnän arvioidaan pakkokeinona olevan merkityksellinen usean eri rikoslajin selvittämisen suhteen. Vakavat rikokset eivät rajoitu pelkästään terrorismirikoksiin ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen tai vähintäänkin näihin rikoksiin ei voida yksiselitteisesti liittää vain tiettyjä rikoksia. Vakava rikollisuus usein sisältää monenlaista rikollisuutta, kuten törkeät talous-, seksuaali-, paritus-, ihmiskauppa-, valmistelu- ja omaisuusrikokset. Esimerkiksi pakkokeinolain 10 luvun 17 §:n mukaisen asuntokuuntelun perusterikoslusta ei sisällä edellä mainittuja rikoksia, kuten törkeän henkeen tai terveyden kohdistuvan rikoksen valmistelu. Asuntokuuntelu ei esimerkiksi olisi mahdollista kouluampumisen valmistelun selvittämiseksi.

Salainen etsintä arvioidaan tarpeelliseksi myös törkeän ryöstön valmistelun selvittämiseksi, joka ei myöskään kuulu asuntokuuntelun perusterikoksiin. Törkeän ryöstön valmistelun selvittämisen kannalta pätevät vastaavat perustelut kuin törkeän henkeen ja terveyden kohdistuvan rikoksen valmistelun osalta. Esimerkiksi törkeä ryöstö sisältyy asuntokuuntelun perusterikoksiin. Valmistelun osalta voidaan esimerkkinä käyttää arvokuljetusryöstön suunnittelua ja muita valmistelevia tekoja, joiden osalta on otettava huomioon vastaavat ajoituksen oikea-aikaisuuteen liittyvät seikat kuin edellä on esitetty. Liian aikaisin tapahtuva poliisin puuttuminen voi pahimmillaan johtaa siihen, että rikosvastuu jää toteutumatta. Lisäksi mikäli suunnitellusta rikoksesta on ollut esimerkiksi tietolähteen antamaa tietoa, voisi tieto tietolähteen käyttämisestä myös paljastua epäillylle tai epäilyille. Pahimmillaan tiedon paljastuminen saattaa aiheuttaa vaaraa mahdollisen lähteen hengelle ja terveydelle tai tämän läheisille, mikäli asia on ollut hyvin rajatun henkilöpiirin tiedossa. Mikäli kuitenkin puuttuminen tapahtuu liian myöhään, voivat suunnitellun ryöstön kohteena tai toiminnan vaikutuspiirissä olevat henkilöt joutua hengen ja terveyden vaaraan, koska ryöstöissä käytetään usein ampuma-aseita ja mahdollisesti räjähteitä.

Lisäksi salaiselle etsinnälle arvioidaan olevan tarvetta monessa lapseen kohdistuneessa epäilyssä seksuaalirikoksessa, joka ei myöskään ole asuntokuuntelun perusterikos. Usein epäillyn laitteilla tai hänen käyttämässään pilvipalveluissa (joista ei poliisilla ole välttämättä lainkaan tietoa ennen kuin tietotekniset laitteet löydetään ja tutkitaan) epäillään olevan epäillyn ja lapsen välistä kommunikaatiota ja/ tai epäillyn ja joko lapsen tai molempien kuvaamaa ja lähettämää videomateriaalia, joka on keskeistä näyttöä asiassa. Usein tietoteknisiltä laitteilta löytyvä näyttö voi olla ainoa saatavilla oleva todistusaineisto, jos lapsi ei uskalla tai halua kertoa tapahtuneesta, mikä on usein tilanne kyseisissä tapauksissa.

Käytännössä salaisen etsinnän tarve liittyisi laite-etsinnän tai teknisen laitetarkkailun turvaamiseen, jossa epäillyn tietoteknisissä laitteissa on mahdollisesti kymmenien tai jopa satojen uhrien henkilöllisyyden selvittämiseksi tarvittavia tietoja. Lapset kertovat itselleen tapahtuneesta rikoksesta vain melko harvoin, eikä näihin rikoksiin usein päästä kiinni kuin tietoteknisen todistusaineiston eli rikoksesta epäillyn tietoteknisten laitteiden kautta. Lapset eivät usein tee tapahtuneesta ilmoituksia eivätkä välttämättä ikinä edes kerro tapahtuneesta kenellekään, ainakaan aikuiselle tai viranomaiselle. Heihin kohdistuneen seksuaalirikosten

selvittäminen siten hyvinkin usein edellyttää sitä, että tietotekninen näyttö saadaan poliisin haltuun ja asianomistajat voidaan materiaalista tunnistaa.

On ollut tapauksia, joissa tietoteknistä todistusaineistoa on yritetty ja onnistuttukin hävittämään epäiltyjen toimesta silläkin aikaa, kun poliisi on murtautunut rikoksesta epäillyn asunnon ovea päästäkseen asuntoon. Esimerkiksi eräessä tapauksessa matkapuhelin laitettiin leivänpaahtimeen ja toisessa tapauksessa kovalevy tyhjennettiin. Edellä mainitut hävittämistilanteet ovat tapahtuneet silloin, kun oven murtamiseen on jo varauduttu ja sisäänmeno on pyritty tekemään niin nopeasti kuin mahdollista. Tällaisissa tilanteissa salainen etsintä olisi todennäköisesti ainoa käytettävissä oleva tutkintakeino rikoksen selvittämiseksi.

Toki on huomioitava myös se, että salainen etsintä tehtäisiin silloin kun kohdehenkilö ei olisi etsittävässä tilassa paikalla, jolloin voi olla käsillä myös tilanteita, että kohdehenkilön tietotekniset laitteet kulkevat henkilön mukana. Toisaalta erityisesti vakavimpien rikosten osalta epäillyillä on usein käytössä useita eri laitteita ja jopa todennäköisempää on se, että ne laitteet, joissa on todisteita vakavista rikoksista, eivät kulje kohdehenkilön mukana tavanomaisen matkapuhelimen tavoin.

Lapsiin kohdistuneita seksuaalirikoskokonaisuuksia tehdään myös useissa tapauksissa siten, että samaan kokonaisuuteen osallistuu hyvin iso verkosto rikosentekijöitä. Etsinnän toimitushetken sidotulla etsinnän ilmoittamisella vaarannetaan se, että epäilty kertoo vireillä olevasta rikostutkinnasta muille epäillyille, jotka onnistuvat ennen etsinnän toteuttamista tuhoamaan omilta laitteiltaan rikoskokonaisuuden selvittämiseksi tarvittavan näytön. Näin ollen myös lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta salainen etsintä olisi merkityksellinen tutkintakeino ja jopa välttämätön, jotta salaisella etsinnällä mahdollisesti löytyvät laitteet tai muut todisteet voitaisiin tutkia siten, ettei kohdehenkilö saa tietoa koti- ja laitteen etsinnästä ennen niiden suorittamista tai niiden aikana. Keinon välttämättömyyttä puoltaa myös rikosnimikkeiden vakavuus, lapsen oikeuksien suojelemisen tärkeys ja niiden kautta se, etteivät kyseiset hyvin vakavat rikokset jäisi selvittämättä ja rikosentekijät voisi jatkaa toimintaansa.

Lisäksi salainen etsintä arvioidaan tarpeelliseksi keinoksi paritus- ja ihmiskaupparikosten selvittämisen suhteen. Näihin rikoksiin liittyen toiminta on usein järjestäytyneitä rikollisuutta. Paritusrikoksissa on tyypillistä, että rikoksen uhreja majoitetaan ja seksin myyminen tapahtuu asunnoissa, jotka eivät ole kenenkään nimissä viranomaisrekistereissä tai ne ovat vuokrattavissa lyhytvuokrapalvelussa. Eri kaupungeissa voi olla useampia tällaisia asuntoja, joissa tietyn syklin mukaan prostituoidut vaihtuvat viikoittain. Paritusrikokseen kytkeytyvät prostituoidut ovat rikosprosessissa pääsääntöisesti todistajia, eivätkä he yleensä ole halukkaita kertomaan asiasta. Haluttomuuteen todennäköisimmin liittyy alisteinen suhde järjestäytyneen rikollisuuden toimijoihin ja pelko seuraamuksista. Salaisella etsinnällä yhdistettynä muihin salaisiin tiedonhankintakeinoihin olisi mahdollista käydä keräämässä näyttöä asunnon tosiasiallisesta käyttötarkoituksesta, saada selvitystä toiminnan järjestäytyneisyydestä esimerkiksi asunnosta löytyviä ”vuorolistoja” jäljentämällä. Nykytilassa etsinnästä on ilmoitettava jollekin ja tällöin esimerkiksi asunnon omistaja, joka voi olla tietämätön parituksesta, voi katkaista vuokrasuhteen ja epäillyt voivat tätä kautta ymmärtää viranomaisten saaneen tietää rikollisesta toiminnasta ja näin tiedonhankinta ja rikoksen selvittäminen vaarantuisi ja vaikeutuisi.

Vastaavat rikoksen selvittämiseen liittyvät tiedonhankinnalliset ongelmat koskevat myös ihmiskaupparikollisuutta. Ihmisiä voidaan pitää lainvastaisissa olosuhteissa ja alistettuna. Salaisilla etsinnöillä olisi mahdollista dokumentoida rikokseen liittyviä seikkoja, eikä epäillyn tullessa ilmi todisteiden hävittäminen enää vaikeuttaisi rikoksen selvittämistä.

Edellä mainittujen rikosten lisäksi salainen etsintä arvioidaan tarpeelliseksi keinoksi talousrikosten selvittämiseksi. Talousrikoksissa ammattimaiset toimijat käyttävät usein erilaisia bulvaaneja ja keinotekoisia järjestelyjä rikosten toteuttamisessa. Niissä tavoitellaan myös varsin suurta taloudellista hyötyä ja teot kohdistuvat usein yhteiskuntaan esimerkiksi vältettyjen veroseuraamusten kautta tai laiminlyömällä yritystoiminnan velvoitteita. Usein järjestelyt omaisuuden kätkemiseksi ovat monimutkaisia. Mikäli rikosepäily paljastuu liian aikaisin, yritetään omaisuutta hävittää viranomaistoimenpiteiden ulottumattomiin. Salaisella etsinnällä olisi mahdollista saada erityisesti reaaliaikaisissa tutkintakokonaisuuksissa (joissa on vielä mahdollisuus saada rikoshyötyä ja estää sen hävittäminen) tietoa rikoshyödyn lisäksi rikoksen osallisista ja suunnitelmista. Salaisen kotietsinnän lisäksi usein kyseeseen tulisivat mahdolliset yrityksen tilat, varastot sekä tietotekniset laitteet (salainen paikanetsintä ja tekninen laitetarkkailu).

Talousrikosten osalta esimerkkinä voidaan mainita tapaus, jossa poliisi tutkii laajaa rakennusalan kuittikauppaan liittyvää kokonaisuutta muun muassa törkeänä veropetoksena. Järjestäytyneeseen rikollisryhmään kuuluvien, rakennusalalla toimivien henkilöiden epäillään hankkivan perusteettomia veronpalautuksia valtiolta tekaistuilla ja perusteettomilla laskuilla. Toiminnan epäillään olevan pitkään jatkunutta, ja siihen epäillään liittyvän sellaisia rikollisessa organisaatiossa hierarkisessa asemassa ylempänä olevia tahoja, joiden identiteetti on toistaiseksi tuntematon. Esitutkintaa varten olisi erittäin tärkeää saada haltuun yrityksen kirjanpitoaineisto, jotta voitaisiin selvittää rikollisen toiminnan laajuus sekä lisäksi muut toimintaan liittyvät, tuntemattomat tahot. Suorittamalla pakkokeinolain 8 luvun mukainen paikanetsintä laittomasti toimivan yrityksen toimistoon, tulisivat etsinnän kohteena olevaan yritykseen liittyvien rikoksesta epäiltyjen lisäksi myös poliisille tuntemattomat rikoksesta epäillyt käytännössä tietoiseksi rikosepäilyistä. Suorittamalla esimerkiksi paikanetsintä yrityksen tiloihin alkuperäiseen yritykseen liittyviltä henkilöiltä salassa, voisi poliisi saada kirjanpitoaineistoa läpikäymällä selville toimintaa mahdollisesti ohjaavan toimijan, joka on ollut poliisille tähän asti tuntematon. Tällöin poliisi voisi kohdistaa paljastettuun tahoon esimerkiksi muita salaisia pakkokeinoja ja hankkia tällä tavalla todistusaineistoa rikosepäilyyn tueksi. Salaisella etsinnällä kotirauhan ulkopuolella sijaitsevaan paikkaan voisi täten olla erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Edelleen esimerkkinä voidaan esittää tilanne, jossa Tulli epäilee Suomessa toimivan yrityksen X tilaavan Kiinasta droonien alasampumiseen käytettäviä teknisiä laitteita ja toimittavan niitä Venäjälle EU:n asettamien pakotteiden vastaisesti. Tulli tutkii asiaa epäiltynä törkeänä säännöstelyrikoksena tai törkeänä pakoterikoksena. Tullilla ei ole tiedossa, mikä yritys lähettää laitteet Suomeen, eikä varmaa tietoa ole siitä, missä yritys X:n varasto tosiasiallisesti sijaitsee. Yritys X:n postiosoitteeksi on ilmoitettu osoite suomalaisessa kaupungissa, missä toimii virallisesti myös kymmenen muuta vientiyritystä. Tulli epäilee, etteivät yritykset, yritys X mukaan lukien, tosiasiallisesti toimi kyseisessä osoitteessa vaan kyse on ainoastaan niin sanotusta pöytälaatikko-osoitteesta. Tulli voisi suorittaa salaisen paikanetsinnän yrityksen X tiloihin ja selvittää tällä tavalla, toimiiko yritys X tosiasiallisesti tiloissa ja sijaitseeko tiloissa myös yrityksen varastotilat. Nykytilassa tällä tavalla toimimalla rikoksesta epäillyt tulisivat tietoiseksi asiasta, kun heidät pyydetäisiin läsnä oleviksi etsintään, ja mikäli yrityksen varasto ei sijaitisi kyseisessä osoitteessa, olisi vakava vaara sille, että epäillyt pyrkisivät välttämään kiinnijäämistään hävittämällä todistusaineistoa ja piilottamaan pakotteiden alaisia laitteita.

Edellä mainitussa esimerkissä salaisen etsinnän avulla Tulli voisi kohdistaa paikanetsinnän tiedossa olevaan yrityksen X:n postiosoitteen mukaisiin tiloihin rikoksesta epäilyiltä salassa ja selvittää, toimiiko yritys X tosiasiallisesti osoitteessa sijaitsevilla tiloilla ja sijaitseeko yrityksen varastotilat esitutkinnan keskiössä olevine laitteineen siellä. Mikäli varastotila laitteineen sijaitisi tilassa, olisi Tullilla mahdollisuus todentaa laitteiden olemassaolo sekä

esimerkiksi selvittää päällyksien lähettäjä- ja vastaanottomerkinnöin lähettäjä- ja vastaanottajatahot. Mikäli yrityksellä X ei olisi minkäänlaisia tosiasiallisia tiloja kyseisessä osoitteessa, voisi Tulli jatkaa tiedonhankintaa esimerkiksi muilla salaisilla pakkokeinoilla ja pyrkiä selvittämään yritys X:n tosiasialliset varastotilat ilman, että rikosepäily paljastuisi liian aikaisin. Tällaisissa tilanteissa salaisella paikanetsinnällä olisi erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Edellä mainitun perustein esityksessä pidetään perusteltuna, että salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän perusterikoslaita tulisi olla laajempi kuin pakkokeinolain 10 luvun 17 §:n mukaisessa asuntokuuntelussa. Perusteltuna pidetään, että ehdotettavan keinon käytön edellytykseksi säädettäisiin 3 §:ssä tarkoitettujen telekuuntelun perusterikokset. Tätä pidetään perusteltuna ainakin, kun kyse olisi salaisesta kotietsinnästä ja salaisesta erityisestä kotietsinnästä.

Edellä mainitut erilliset esimerkit katsotaan esityksessä riittäviksi eikä tarkoituksenmukaisena pidetä tarkempaa läpikäyntiä telekuuntelun perusterikoksista suhteessa salaisen kotietsinnän soveltumiseen niiden selvittämiseksi. Pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettujen rikokset ovat sellaisia, joiden selvittämiseksi salainen kotietsintä on merkityksellinen tutkintakeino. Edellä mainitusti kaikkia sellaisia rikoksia, joiden selvittämiseksi salainen kotietsintä olisi tarpeellinen, ei ole asuntokuuntelun perusterikoslaitauksessa. Sikäli kuin tulevaisuudessa telekuuntelun perusterikoslaitausta muutettaisiin, muutoksia arvioitaessa tulisi luonnollisesti ottaa huomioon myös ne salaiset pakkokeinot, joiden perusterikosten osalta viitattaisiin telekuuntelun perusterikoksiin sekä arvioitava muutos myös näiden pakkokeinojen kannalta. Jäljempänä jaksossa 5.1.2 on arvioitu vaihtoehtoisia toteuttamistapoja myös koskien salaisen kotietsinnän perusterikoksia.

Salaisen paikanetsinnän osalta puolestaan perusteltuna pidetään, että perusterikokset vastaisivat 16 §:ssä säädetyn teknisen kuuntelun perusterikoksia. Koska perusoikeuspuuttumisen kannalta salainen paikanetsintä ei rinnastu salaiseen kotietsintään, perusteltuna pidetään salaisen paikanetsinnän laajempi käyttöala perusterikosten kannalta. Teknisen kuuntelun yleisenä edellytyksenä on, että kuuntelun kohteena olevaa henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Tämän lisäksi perusterikoksiin kuuluvat huumausainerikos, tietyt terrorismirikokset, törkeä tulliselvityksirikos, panttivangin ottamisen valmistelu ja törkeän ryöstön valmistelu. Kaikkien näiden rikosten osalta on edellä esitettyjen esimerkkien valossa perusteltua arvioida, että salainen paikanetsintä olisi merkityksellinen tutkintakeino myös ottaen huomioon suhteellisuusperiaate.

2.3.3.5 Salainen kotietsintä ja salainen paikanetsintä sekä etsinnän kohteena olevan tilan käyttötarkoitus

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Pykälän 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä.

Rikoslain 24 luvun 11 §:n mukaan kotirauhan suojaamia paikkoja ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitettut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen.

Pakkokeinolaissa käytetään vakiintuneesti termiä vakituiseen asumiseen käytettävä tila, mutta samoissa yhteyksissä viitataan rikoslain 24 luvun 11 §:n määritelmään. Esimerkiksi pakkokeinolain 10 luvun 12 §:n mukaista suunnitelmallista tarkkailua ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan ja teknistä laitetta ei saa käyttää rikoslain 24 luvun

11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan paikkaan kohdistuvassa tarkkailussa tai suunnitelmallisessa tarkkailussa. Pakkokeinolain 10 luvun 17 §:ssä tarkoitettua asuntokuuntelua on puolestaan mahdollista kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, kun taas 19 §:n mukaista teknistä katselua ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Perustuslain 10 §:ssä tarkoitetun kotirauhan suojan alue ei ole yhteneväinen rikoslain kotirauhan suojaamien paikkojen määritelmän kanssa (PeVL 33/2014). Kotirauhan suojapiirin ydinalue on henkilön asunto, mutta kotirauhan suojaa nauttii myös muut pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitetut tilat, kuten esimerkiksi hotellihuone, kun sitä käytetään vakituiseen asumiseen.

Perustuslakivaliokunta on katsonut kotirauhan piiriin ulottuvan toimenpiteen olevan hyväksyttävä ”rikosten selvittämiseksi”, jos toimi sidotaan siihen, että on olemassa konkreettinen ja yksilöity syy epäillä lakia rikotun tai rikottavan (ks. esim. PeVL 39/2016 vp). Valiokunnan mukaan perustuslaissa turvattu kotirauhan piiri kattaa lähtökohtaisesti kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyt tilat (ks. esim. PeVL 16/2004 vp ja PeVL 18/2010 vp). Valiokunta on muun muassa sotilastiedustelulain säätämisen yhteydessä kiinnittänyt huomiota siihen, että sääntelyssä oli omaksuttu ilmaisu ”vakituiseen asumiseen käytettävä tila”. Valiokunta on katsonut tällaisen käsitteen käytön mahdolliseksi esimerkiksi silloin, kun ilmaisun ”vakituiseen asumiseen käytetty huone tai tila” on ymmärrettävä tarkoittavan valtiosääntöoikeudellisen kotirauhan käsitettä, joka kattaa kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat (PeVL 37/2002 vp, s. 2/II). Valiokunnan mukaan myös vapaa-ajan asunnot nauttivat kotirauhan suojaa, vaikka niissä ei ympärivuotisesti asuttaisikaan (PeVL 65/2010 vp, s. 3/II). Tiedustelulakien säätämisen yhteydessä valiokunta on torjunut voimakkaasti hallituksen esityksessä esitetyn tätä vastaisen kannan. Valiokunnan mielestä sääntelyä oli syytä muuttaa sanonnallisesti siten, että viitataan ”vakituiseen asumiseen käytettävän tilan” sijasta ”pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan” (PeVL 36/2018 vp, s. 36).

Paikkaan kohdistuvaa etsintää koskeva sääntely uudistettiin esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä. Pakkokeinolain 8 luvun 1 §:ssä määritetään paikkaan kohdistuvan etsinnän lajit eli yleinen ja erityinen kotietsintä sekä paikanetsintä. Yleisellä kotietsinnällä tarkoitetaan rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettua kotirauhan suojaamassa paikassa toimitettavaa etsintää (PKL 8:1.2), erityinen kotietsintä taas koskee etsinnän kohteeksi joutuvaa tietoa, jonka osalta olisi velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta tai johon kohdistuu pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n mukaiset takavarikko- ja asiakirjan jäljentämiskiello (PKL 8:1.3). Paikanetsinnällä puolestaan tarkoitetaan etsintää muussa kuin 8 luvun 1 §:n 2 momentissa tai 3 momentissa tarkoitettussa paikassa, vaikka siihen ei ole yleistä pääsyä tai yleinen pääsy siihen on rajoitettu tai estetty etsinnän toimittamisajankohtana, taikka jonka kohteena on kulkuneuvo (ks. esim. HE 222/2010 vp s. 102).

Pakkokeinolain esitöiden mukaan 8 luvun paikkaan kohdistuvien etsintöjen jaottelulla on pyritty siihen, että kotietsinnän kohteena olisi koti sanan varsinaisessa merkityksessä ja eräät siihen välittömästi liittyvät tilat ja muut paikat, että etsinnän erityistyyppiksi tulisi salassapitovelvollisen tai salassapitoon oikeutetun luona tehtävä etsintä siihen liittyvien erityispiirteiden vuoksi, ja että muut paikkaan kohdistuvat etsinnät, niin suljettuun kuin yleisölle avoimeen tilaan ja muuhun paikkaan kohdistuvat, muodostaisivat kolmannen ryhmän (HE 222/2010 vp, s. 290).

Voimassa olevan lain kolmiportainen jaottelu tarkoittaa sitä, että *yleisen kotietsinnän* osalta kotirauhan suojaamia paikkoja ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitettut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen. *Paikanetsinnällä* puolestaan tarkoitetaan etsintää, joka toimitetaan muussa kuin edellä tarkoitettussa paikassa, vaikka siihen ei ole yleistä pääsyä, taikka jonka kohteena on kulkuneuvo. Tällaisia paikkoja ovat esimerkiksi erilliset varastotilat ja kerhotilat.

Vaikka edellä mainitun yksinkertaisen jaottelun osalta etsinnän kohteena olevan tilan arvioiminen vaikuttaa pakkokeinolain systematiikan näkökulmasta suoraviivaiselta, tilan tosiasiallisella käyttötarkoituksella on merkitystä tapauskohtaisessa arvioimisessa (salaisten) pakkokeinon käytämisen suhteen. Käytännössä on havaittu, että esimerkiksi asuntoja käytetään tai vuokrataan pelkästään laittomien esineiden tai aineiden säilyttämiseen ja näissä käytetään esimerkiksi bulvaaneja kiinnijäämisriskin välttämiseksi. Sama koskee hotellihuoneita ja ajoneuvoja tai vesikulkuneuvoja.

Esimerkiksi järjestäytyneessä rikollisuudessa hyödynnetään usein lyhytaikaisesti vuokrattuja huoneistoja, hotellihuoneita tai asuntoja tarkoituksena muun muassa säilyttää, varastoida tai välittää huumausaineita tai ampuma-aseita. Näiden tilanteiden osalta tilat kuuluisivat lähtökohtaisesti salaisen kotietsinnän alaan, kun puolestaan salaisen paikanetsinnän alaan kuuluisivat ajoneuvot, vesikulkuneuvot ja varasto- tai kerhotilat (omat tai vuokratut), joissa esimerkiksi säilytetään suuria määriä huumausaineita tai ampuma-aseita. Viimeksi mainittuun kokonaisuuteen voidaan laskea mukaan myös palvelinsalit, joissa ylläpidetään pimeän verkon laittomia huumausainekauppapaikkoja. Viime kädessä kuitenkin tilan tosiallinen käyttö ratkaisee, sillä esimerkiksi asuinhuoneistoa ei välttämättä käytetä asumiseen, mutta toisaalta varastoakin voidaan jossakin tilanteessa käyttää asumiseen.

Joka tapauksessa lain esitöissäkin esitetty peruslähtökohta on selvä. Paikkaan kohdistuva etsintä koskee usein tiloja, joiden piiriin kuuluvat paikat ovat rakennuksia, niiden huoneita taikka huoneissa olevia tai niihin liittyviä säilytyspaikkoja (esimerkiksi komero). Säilytyspaikaltakaan ei edellytetä sitä, että sen tulee olla suljettu. Tilalle on ominaista, että se on seinin ja usein myös katolla rajattu. Muita paikkoja ovat lähinnä ulkoalueet. Rikoslain 24 luvun 11 §:ssä puolestaan todetaan kotirauhan suojaamia paikkoja olevan asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitettut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen. Pykälässä käytetyillä ilmaisulla ”asunto” ja ”loma-asunto” on yleensä melko vakiintunut sisältö. Asuntoihin luetaan muun ohessa kerros- ja rivitalohuoneistot, omakotitalot ja niiden osat. Loma-asunnoista yleisimpiä ovat kesämökit ja ympärivuotisesti käytössä olevat mökit. Kulkuvälineisiin liittyen asunnoiksi on katsottava esimerkiksi asuntoautot ja rekka-auton nukkumiseen tarkoitettut osat (HE 222/2010 vp).

Vaikka edellä mainittu niin sanottu perusjaottelu vakituiseen asumiseen käytettävän tilan etsinnän ja muun paikan etsinnän suhteen on sinänsä selvä, todellisuudessa erityisesti vakavan rikollisuuden kannalta arviointi perustuu tapauskohtaiseen arviointiin paikan tosiallisen käyttötarkoituksen suhteen lähtökohtana toimiva perusasetelma kuitenkin huomioon ottaen. Esimerkiksi ulkoisesti varastotilaa muistuttava tila voi tosiallisesti olla käytössä vakituksena asumiseen käytettävänä tilana. Satunnainen yöpyminen tilassa ei kuitenkaan välttämättä tee tilasta vakituiseen asumiseen käytettävää tilaa, joka katsottaisiin kuuluvan kotirauhan suojaamaksi paikaksi.

Pakkokeinolain 8 luvun mukainen jaottelu on yhtä lailla relevantti salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän suhteen. Vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan tehtävä salainen

kotietsintä on luonteeltaan vakavampaa puuttumista perusoikeuksiin kuin salainen paikanetsintä. Esityksessä pidetään perusteltuna, että salaisen kotietsinnän ja salaisen paikanetsinnän erityisedellytykset poikkeavat toisistaan muun ohella niiden käytön edellytyksenä olevien perusterikosten osalta (ks. edellä yleisistä ja erityisistä edellytyksistä).

2.3.3.6 Päätöksentekomenettely ja kiiretilanteet

Pakkokeinolain 10 luvun salaisten pakkokeinojen osalta kyse on pääsääntöisesti tuomioistuimen ennakkoluvan edellyttävistä tutkintakeinoista. Poikkeustilanteita ovat esimerkiksi kiiretilanteet, joiden osalta edellytetään kuitenkin tuomioistuimen jälkikäteisvalvontaa, ja valeosto, peitetoiminta sekä tietolähdetoiminta. Luvun 43 §:ssä säädetään menettelystä tuomioistuimessa salaisten pakkokeinojen lupa-asian käsittelyn kannalta ja 60 §:ssä säädetään salaisen pakkokeinon käytön ilmoittamisesta.

Kohdehenkilön tietämättä tehtävässä etsinnässä on kyse perusoikeusherkästä sääntelystä. Erityisesti salaisessa kotietsinnässä olisi kyse syvälle käyvästä puuttumisesta perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaiseen kotirauhan suojaan. Välttämätöntä siten on, että etsinnän kohdehenkilön oikeusturva varmistettaisiin luomalla selkeät takeet sille, että etsinnän toimittaminen olisi jokaisessa yksittäisessä tapauksessa perusteltu ja että etsintä toimitettaisiin asianmukaisesti. Selkeänä lähtökohtana sääntelylle siten on sen kuuluminen tuomioistuimen ennakkovalvonnan piiriin tiettyjä erikseen määriteltyjä poikkeuksia lukuun ottamatta, joiden osalta tulisi kyseeseen tuomioistuimen jälkikäteisvalvonta. Tuomioistuimen ennako- ja jälkikäteisvalvonnan merkitys korostuu erityisesti salaisissa pakkokeinoissa osana oikeusturvakeinoja ottaen huomioon myös sen, ettei salaisten pakkokeinojen suhteen ole mahdollista olla olemassa samanlaisia jälkikäteisiä oikeussuojakeinoja, kuten muutoksenhaku, siten kuin ”julkisten” pakkokeinojen suhteen. Jäljempänä käsitellään tarkemmin salaisen etsinnän kohteeksi joutuvien jälkikäteisiä oikeusturvakeinoja.

Salaisissa etsinöissä kyse todennäköisesti olisi usein sellaisesta tilanteesta, jossa esitutkintaviranomaisen on reagoitava nopeasti, koska aikaikkuna suorittaa etsintä kohdehenkilön tietämättä on rajoitettu. Kiiretilanteet korostuvat erityisesti silloin, kun etsinnän kohteena oleva tila ei ole ennakolta esitutkintaviranomaisen tiedossa. Vaikka pääsääntönä olisi keinon kuuluminen tuomioistuimen ennakkovalvonnan piiriin, tarpeellista olisi lainsäädäntötasolla myös mahdollistaa esitutkintaviranomaisten reagointimahdollisuudet kiiretilanteissa. Kiiretilanteiden osalta tarve kohdistuisi kuitenkin lähinnä salaisen paikanetsinnän tilanteisiin, vaikka toisaalta kiiretilanteet saattavat olla usein käsillä myös salaisessa kotietsinnässä. Vaikka useimmiten etsinnän kohteena oleva asunto voi olla esitutkintaviranomaisen tiedossa, epäiltyjen sopimat tapaamis- tai muut rikoksen tekemiseen liittyvät paikat saattavat nopeasti vaihtua esimerkiksi viranomaisten harhauttamiseksi.

Salainen paikanetsintä voisi kohdistua esimerkiksi rikoksesta epäillyn käyttämään ajoneuvoon tai sen tavaratilaan. Epäillyn käyttämä ajoneuvo voi kuitenkin tilanteesta riippuen nopeastikin vaihtua, esimerkiksi viranomaisten harhauttamiseksi. Tällöin ei välttämättä olisi mahdollista etukäteisesti hankkia tuomioistuimen lupaa salaisen paikanetsinnän toimittamiseksi tietyn yksittäisen ajoneuvon osalta. Toki mahdollista voisi olla esimerkiksi luvan hankkiminen niin sanotusti henkilöperusteisesti, mutta todetusti ajoneuvokohtaisesti luvan hankkiminen ei todennäköisesti olisi mahdollista tai tarkoituksenmukaista ottaen huomioon tilanteiden kiireellisyys nimenomaan siltä kannalta, että aikaikkuna etsinnän suorittamiseksi voi olla hyvinkin rajoitettu. Näiden tilanteiden osalta tuomioistuimen ennakkolisesti luvasta poikkeamista pidetään perusteltuna ja tuomioistuimen jälkikäteisvalvontaa riittävänä.

Salaisen paikanetsinnän osalta kyse voisi myös olla tilanteesta, jossa nopealla aikataululla tulisi tehdä etsintä hotellin matkalaukkusäilytystilan yksittäiseen matkalaukkuun, jonka rikoksesta epäilty on jättänyt lyhytaikaiseen hotellin säilytykseen. Esimerkkitalanteena voidaan mainita, kun laukun haltija on epäilty ulkomaalainen palkkatappaja ja on perusteltu epäily, että matkalaukussa saattaisi olla tekoväline, jolla teko olisi tarkoitus suorittaa. Muutoin keinoina on suorittaa jatkuvaa epäillyn valvontaa muun muassa oletetun uhrin suojelutarpeen vuoksi. Salaisella paikanetsinnällä epäilty rikos olisi mahdollista selvittää ja vakavammat seuraukset estää helpommin ja nopeammin.

Kokonaisuuden kannalta on huomioitava myös etsintöihin usein liittyvä yllätysmomentti, johon ei ennakolta useinkaan ole mahdollista varautua. Yllätysmomentin mahdollisuus korostuu erityisesti paikanetsinnöissä, mutta yllätykselliset ja kiireelliset tilanteet eivät ole poissuljettuja salaisissa kotietsinnöissä.

Perusteltuna pidetään sitä, että pääsääntönä olisi tuomioistuimen ennakkovalvonta sekä salaisessa koti- että paikanetsinnässä. Perusteltuna pidetään kuitenkin myös sitä, että välttämättömien kiiretilanteiden vuoksi säädettäisiin mahdollisuudesta salaiseen tiedonhankintaan koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä tehdä salainen paikanetsintä, joka olisi jälkikäteisesti viivytyksettä saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tuomioistuimen jälkikäteisvalvontaa ei kuitenkaan pidetä perusteltuna salaisessa kotietsinnässä ja salaisessa erityisessä kotietsinnässä, vaan ne olisivat mahdollisia ainoastaan tuomioistuimen ennakkoluvan perusteella (salaista erityistä kotietsintää käsitellään tarkemmin jäljempänä). Esityksessä ehdotetusti salaisen kotietsinnän (ml. erityinen) tuomioistuinkäsittelyyn osallistuisi julkinen asiamies, ja salaisen erityisen kotietsinnän suorittaminen edellyttäisi myös etsintävaltuutetun läsnäoloa etsinnässä. Näin ollen kiiretilannepoikkeamismahdollisuus salaisen kotietsinnän ja salaisen erityisen kotietsinnän osalta ei olisi tarkoituksenmukaista eikä perusteltua.

2.3.3.7 Teknisten laitteiden tutkiminen salaisen etsinnän aikana

Pakkokeinolain 8 luvun 20–22 ja 27–29 §:ssä säädetään laite-etsinnästä. Voimassa oleva pakkokeinolaki ei mahdollista salaista laite-etsintää. Laite-etsinnän päättämistä koskevaa sääntelyä on hiljattain ehdotettu muutettavaksi (HE 70/2025 vp, 1104/2025) siten, että tuomioistuin päättäisi laite-etsinnästä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta tiettyjä erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Esimerkiksi välttämättömien kiiretilanteiden osalta laite-etsinnän toimittamisesta voi päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies, mutta tällöin tulee kyseeseen tuomioistuimen jälkikäteisvalvonta.

Luvun 20 §:n mukaan laite-etsinnällä tarkoitetaan tietokoneessa, telepäätelaitteessa tai muussa vastaavassa teknisessä laitteessa tai tietojärjestelmässä etsinnän toimittamishetkellä olevaan tietosisältöön kohdistettavaa etsintää. Laite-etsintää ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta säädetään 10 luvussa. Vaikka laite-etsinnällä hankittavat tiedot ovat edellä mainitusti rajattu, ei laite-etsintä ole perusoikeuksien suojan kannalta merkityksetön pakkokeino, vaan se voi kohdistua esimerkiksi laitteessa olevaan luottamukselliseen viestiin, ja sen yhteydessä voi ilmetä muita tietoja henkilön yksityiselämästä (HE 217/2022, s. 32). Laite-etsintä voi kohdistua myös sellaiseen laitteeseen, joka ei sisällä yksityiselämän kunnioittamisen tai henkilötietojen suojan kannalta merkityksellisiä tietoja, kuten työmaakoneet (ks. HE 70/2025 vp).

Luvun 21 §:n mukaisesti laite-etsintä saadaan toimittaa, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai selvitettävänä ovat

yhteisöskon tuomitsemiseen liittyvät seikat, ja etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä takavarikoitava asiakirja tai tieto taikka jäljennettävä asiakirja. Laite-etsintä voidaan toimittaa myös laitteen palauttamiseksi siihen oikeutetulle, jos on syytä olettaa, että se on rikoksella viety. Laite-etsintää ei ole rajattu yksinomaan erityisen vakaviin rikoksiin, vaan sitä voidaan hyödyntää varsin laaja-alaisesti eri rikosten selvittämisessä. Laite-etsinnän edellytyksiä arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon muun ohella pakkokeinolain 1 luvun 2 §:ssä säädetty suhteellisuusperiaate.

Vahva digitalisoitumisen kehittyminen on tarkoittanut myös entistä sähköistyvämpää toimintaympäristöä, jossa fyysisten todisteiden painoarvo on pikemminkin ollut vähenemässä. Toisin sanoen enenevässä määrin todisteet ovat sähköisesti datan muodossa tallennettuna joko päätelaitteilla tai pilvi-infrastruktuurissa, johon on muun ohella pääsy laitteiden kautta. Joidenkin arvioiden mukaan yli 80 prosenttia rikostutkinnoista sisältää sähköisiä todisteita. Laite-etsinnässä on siten kyse merkittävästä rikostutkinnallisesta keinosta (ks. myös HE 70/2025 vp).

Tavanomaisessa tapauksessa rikoksesta epäillyn hallussa olevat erilaiset laitteet ovat todennäköisesti esitutkintaviranomaisten tiedossa, mutta erityisesti terrorismirikoksissa, järjestytyneessä rikollisuudessa tai muissa vakavissa rikoksissa epäillyillä saattaa usein olla käytössään lukuisia eri laitteita ja usein tällaisten rikosten tekemiseen käytettävät laitteet paljastuvat esitutkintaviranomaisille vasta etsintöjen tai kiinniottojen yhteydessä. On syytä huomioida, että myös erilaisia pelialustoja on mahdollista käyttää varsinaisen käyttötarkoituksen lisäksi viestintään muiden kanssa.

Sähköisessä muodossa olevien todisteiden osalta on usein korostunut hävittämiskriisi, joka on mahdollista tehdä myös etähävittämisenä toisen laitteen avulla taikka kyse voi olla automaattisesta tai ajastetusta hävittämistoiminnasta. Näin ollen epäillylle rikostutkinnan paljastumisen yhteydessä avautuu myös mahdollisuus hävittää todisteita tai tieto rikosepäilyistä muille rikoskumppaneille saattaa avata mahdollisuuden todisteiden hävittämiseen.

Koska nykyään merkityksellisiä todisteita on enenevässä määrin sähköisessä muodossa, salaisen etsinnän yhteydessä todennäköisesti on korostunut tarve myös toimittaa laitteiden tai ohjelmistojen tutkiminen. Näin ollen salaisen etsinnän yhteydessä toimitettava laitteen tai ohjelmiston tarkkailu tapahtuisi niin ikään salassa laitteen haltijalta tai muulta siihen oikeutetulta henkilöltä. Tarve salaiselle laitteen tutkimiselle olisi, kun kyse olisi säädettävistä salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän listarikoksista, joiden esitutkinnassa olisi erittäin todennäköisesti hankittavissa näyttöä epäillyn hallussa olevasta tietoteknisestä laitteesta. Vakavammissa rikosasioissa on tärkeää, että tietoteknisen laitteen tutkiminen ja ratkaiseva näyttö voidaan hankkia laitteelta ilman, että rikoksen selvittäminen vaarantuu sen takia, että kohde saa asian tietoonsa liian varhaisessa vaiheessa, koska edellä mainitusti laitteen etäyhjettäminen on enenevässä määrin yleisempää ja helpompaa.

Salaisten etsintöjen yhteydessä voidaan edellä mainitusti löytää myös sellaisia laitteita, joista ei ole ennestään ollut esitutkintaviranomaisilla tietoa. Täten myöskään telepakkokeinojen käyttäminen niiden osalta ei välttämättä ole ollut mahdollista ennen salaisen etsinnän toimittamista. Erityisesti vakavien ja laajojen rikosten selvittämisessä on tärkeää selvittää myös mahdolliset muut rikolliseen toimintaan liittyvät henkilöt tai rikollisen toiminnan laajuus. Usein tällaiset yhteydet paljastuvat juuri erilaisten tietoteknisten laitteiden kautta.

Vaikka salaisen etsinnän pääasiallisena tarkoituksena on löytää fyysisiä todisteita rikollisesta toiminnasta, todennäköistä on, että etsinnän yhteydessä havaitaan erilaisia esitutkintaviranomaiselle tuntemattomia laitteita, joiden tarkempi tutkiminen olisi hyödyllistä

meneillään olevan rikostutkinnan kannalta. Täten myös salaisen etsinnän peruslähtökohta säilyisi samana eli on perusteltu syy olettaa, että etsinnässä voidaan löytää rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka (myös datan muodossa). Koska pääasiassa kyse olisi kuitenkin esitutkintaviranomaiselle tuntemattomista laitteista, pidetään perusteltuna, että esitutkintaviranomaisella olisi mahdollisuus päättää laitteen tutkimisesta (joko mahdollisuuksien mukaan laitteen tarkastelu etsittävässä tilassa tai laitteen kopiointi myöhempää tarkastelua varten) salaisen etsinnän yhteydessä. Esimerkiksi teknisestä laitetarkkailusta voi päättää kiiretilanteissa myös pidättämiseen oikeutettu virkamies (PKL 10:24). On kuitenkin huomioitava, että laitteen ulkopuolinen tarkastelu ja laitteen yksilöivien tunnistusten selvittäminen eivät olisi laitteen tietosisältöön kohdistuvaa etsintää eli laite-etsintää (HE 70/2025 vp, s. 32), mutta kyse voisi olla teknisestä laitetarkkailusta, mikäli kyse olisi muusta kuin laitteen ulkopuolisesta tutkimisesta. Nämä yksilöivät tiedot voisivat mahdollistaa muiden salaisten pakkokeinojen käyttämisen, esimerkiksi telepakkokeinojen käyttämisen.

Edellä mainitusti pakkokeinolain 8 luvun 21 §:ssä säädetyt edellytykset laite-etsinnän toimittamiselle ovat verrattain matalat verrattuna yleisesti 10 luvussa säädettyihin salaisiin pakkokeinoihin, kuten tekninen laitetarkkailu. Lisäksi 8 luvun mukaista laite-etsintää ei ole mahdollista tehdä kohdehenkilöltä salassa.

Pakkokeinolain 10 luvun 23 §:ssä säädetyllä teknisellä laitetarkkailulla tarkoitetaan tietokoneen tai muun vastaavan teknisen laitteen taikka sen ohjelmiston toiminnan, sisältämien tietojen tai yksilöintitietojen muuta kuin yksinomaan aistinvaraista tarkkailua, tallentamista tai muuta käsittelyä rikoksen selvittämiseksi merkityksellisen seikan tutkimiseksi. Teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televäliviestistä ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään 10 luvussa. Esitutkintaviranomainen saa kohdistaa teknistä laitetarkkailua rikoksesta epäillyn todennäköisesti käyttämään 1 momentissa tarkoitettuun tietokoneeseen tai muuhun vastaavaan tekniseen laitteeseen taikka sen ohjelmistoon, kun tätä on syytä epäillä 16 §:n 3 momentissa tarkoitettua rikoksesta. Luvun 24 §:n mukaan tuomioistuimella on päätösvalta teknisestä laitetarkkailusta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää teknisestä laitetarkkailusta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua pakkokeinon käytön aloittamisesta. Poliisilakiperusteisesta teknisestä laitetarkkailusta säädetään poliisilain 5 luvun 23 §:ssä.

Tekninen laitetarkkailu toimivaltuutena on riippumaton laitteen käyttöpaikasta eli sillä ei hankita tietoa laitteen sijaintipaikassa tapahtuvasta toiminnasta. Täten toimivaltuus eroaa myös teknisestä kuuntelusta tai teknisestä katselusta. Niin sanottu näppäimistökuuntelu on myös yksi teknisen laitetarkkailun muodoista (HE 222/2010, s. 335 ja HE 217/2022, s. 52). Teknistä laitetarkkailua voidaan käyttää itse laitteen ja sen ohjelmiston toiminnan sekä laitteen sisältämien tietojen (yksilöintitiedot mukaan luettuna) tarkkailuun. Teknisen laitetarkkailun kohteena voi olla esimerkiksi laitteen sisältämä sähköisessä muodossa oleva asiakirja, rikoksesta epäillyn ja laitteen välinen vuorovaikutus, laitteen tai sen ohjelmiston yksilöintitiedot, viestintään liittymätön ohjaus- ja signaalintiliikenne (Esitutkinta- ja pakkokeinot (2025): Fredman, Rautio, Tolvanen, Viitanen, s. 1099–1100). Tekninen laitetarkkailu ei voi kohdistua telepakkokeinojen piiriin kuuluvaan tietoon, mutta toimivaltuudella on mahdollista hankkia laitteesta sellaisia tietoja, jotka laitteessa ovat ennen tarkkailun toimittamista tai jotka tulevat laitteeseen tarkkailun toimittamisen aikana. Muotoilussa soveltuvin osin noudatetaan laite-etsintää koskevaa lain 8 luvun 20 §:n 2 momentin muotoilua, koska tarkoituksena on sitä vastaava rajoitus (HE 217/2022 s. 127).

Rikostutkinnallisesti tekninen laitetarkkailu on siten jossain määrin samanlainen tutkintakeino kuin laite-etsintä, mutta tekninen laitetarkkailu toteutetaan salassa kohdehenkilöltä ja sen käyttö on sidottu rikoksen vakavuuteen ja tiettyihin perusterikoksiin. Edellä mainitusti usein voi olla tarvetta salaisen etsinnän yhteydessä tarkastella todennäköisesti rikoksesta epäillyn käyttämiä tietoteknisiä laitteita. Koska teknisen laitetarkkailun voidaan katsoa tietyissä määrin rinnastuvan laite-etsinnän käyttötarkoituksiin, perusteltuna pidetään mahdollisuutta toimittaa tekninen laitetarkkailu salaisen etsinnän yhteydessä. Kyse olisi kuitenkin itsenäisestä ja erillisestä salaisesta pakkokeinosta, jota koskevat omat edellytykset ja päätöksentekomenettely. Esimerkiksi mikäli tarvetta olisi salaisen etsinnän yhteydessä toimittaa tekninen laitetarkkailu ennalta tuntemattomaan laitteeseen, tulisi toimitettu tekninen laitetarkkailu saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi jälkikäteisesti pakkokeinolain 10 luvun 24 §:n mukaisesti.

Koska tekninen laitetarkkailu on kiiretilanteissa mahdollista myös pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä, tarpeelliseksi ei ole arvioitu säätää erillistä toimivaltuutta toimittaa pakkokeinolain 8 luvun mukainen laite-etsintä salaisesti, vaan riittäväksi arvioidaan mahdollisuus suorittaa salaisen etsinnän yhteydessä tekninen laitetarkkailu. Pakkokeinolain 10 luvun 16 §:n 3 momentin mukainen neljän vuoden vankeusrangaistuslupaus kattaa lähes kaikki 3 §:ssä tarkoitetut rikokset lukuun ottamatta panttivangin ottamisen valmistelua, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelua, kouluttautumista terrorismirikoksen tekemistä varten, törkeän ryöstön valmistelua, törkeää tulliselvitysrikosta ja matkustamista terrorismirikoksen tekemistä varten. Mainitut rikokset kuitenkin kuuluvat teknisen kuuntelun perusterikoksiin. Näin ollen tekninen laitetarkkailu olisi mahdollista suorittaa sekä esityksessä ehdotetun salaisen koti- että paikanetsinnän yhteydessä, mikäli edellytykset sille muutoin täyttyisivät.

2.3.3.8 Haltuunottaminen ja jäljentäminen salaisen etsinnän aikana

Salaisen koti- ja paikanetsinnän aikana voi usein olla tarve jokin tietty esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka ottaa tilapäisesti haltuun tai jäljentää. Kyse voi olla joko fyysisestä asiasta tai tietoteknisessä laitteessa olevasta datanmuodossa olevasta tiedosta. Kyse voi olla tarpeesta tarkastella todistetta tarkemmin esimerkiksi poliisin tiloissa tai vaihtaa vaarallinen esine tai aine vaarattomaan. Kyse voi olla myös haltuunottamisesta pakkokeinolain 7 luvussa tarkoitettua takavarikoimista tai jäljentämistä varten.

Tarpeen arvioidaan kohdistuvan enimmäkseen todisteiden (myös datan muodossa) jäljentämiseen tai vaarallisen esineen tai aineen vaihtamiseen vaarattomaan. Kyse voisi olla esimerkiksi rikossuunnitelman sisältämän asiakirjan valokuvaamisesta tai huumausainetta sisältävän paketin vaihtaminen niin sanottuun valepakettiin. Viimeksi mainittu sisältäisi tilanteesta riippuen todennäköisesti paketin tilapäisen haltuunottamisen, jotta vaihtaminen valepakettiin olisi mahdollista tehdä. Joka tapauksessa lähtökohtaisesti kyse olisi sellaisista toimenpiteistä, jotka tulisi voida tehdä paljastamatta meneillään olevaa rikostutkintaa.

Pakkokeinolain 7 luvussa säädetään takavarikoimisesta ja asiakirjan jäljentämisestä. Takavarikoimisen edellytyksistä säädetään luvun 1 §:ssä. Samat edellytykset koskevat myös asiakirjan jäljentämistä (2 §). Kyse on esimerkiksi todisteen käyttämisestä rikosasiassa. Edellytyksenä ei ole tiettyyn rangaistusasteeseen sidottua kynnystä. Samat edellytykset myös koskevat tietoa, joka on teknisessä laitteessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä taikka sen tallennusalustalla (data) ja 7 luvussa asiakirjasta säädettyä sovelletaan myös datan muodossa olevaan asiakirjaan (1 §:n 2 momentti). Sääntelyä sovelletaan myös aineeseen ja esineestä voidaan irrottaa osa takavarikoitavaksi todisteena käyttämistä varten, jos tutkintatoimenpidettä ei voida muuten suorittaa ilman suuria vaikeuksia (1 §:n 3 momentti).

Takavarikoimisen ja asiakirjan jäljentämisen osalta on kuitenkin otettava huomioon 7 luvun 3 §:ssä säädetty takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot.

Luvun 8 §:ssä säädetään haltuunottamisesta takavarikoimista ja asiakirjan jäljentämistä varten. Sääntelyn mukaan etsinnän yhteydessä saa ottaa haltuun esineen, omaisuuden tai asiakirjan takavarikoimista tai jäljentämistä varten. Ilmoituksesta haltuunottamisesta säädetään 9 §:ssä. Pääsääntönä on viipymättä tapahtuva ilmoitus sille, jonka luona esine, omaisuus tai asiakirja on otettu haltuun, jos hän ei ole ollut paikalla haltuunoton tapahtuessa. Pykälän 2 momentin mukaan ilmoituksen tekemistä voidaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä siirtää enintään viikko haltuunottamisesta, jos tärkeä tutkinnallinen syy sitä vaatii. Sen jälkeen tuomioistuin saa mainitun virkamiehen pyynnöstä päättää ilmoituksen siirtämisestä enintään kaksi kuukautta kerrallaan. Ilmoitus on kuitenkin tehtävä viipymättä esitutkinnan päätyttyä.

Voimassa oleva sääntely siten mahdollistaa jälkikäteen ilmoitettavan haltuunottamisen ja jäljentämisen. Sääntelyn voisi ajatella soveltuvan myös salaisen etsinnän yhteydessä. Pakkokeinolain 7 luvun sääntelyn lähtökohtana ei kuitenkaan ole kohdehenkilön tietämättä tehtävät toimenpiteet, vaan lähtökohtana on toimenpiteiden toimittamishetken sidottu ilmoittamisvelvollisuus, jota voidaan kuitenkin tietyissä määrin siirtää edellä mainitun 7 luvun 9 §:n 2 momentin mukaisesti. Koska salaisessa etsinnässä olisi kyse kohdehenkilöltä salassa tapahtuvasta toiminnasta, 7 luvun sääntelyn ei sellaisenaan arvioida luontevasti tai ongelmitta soveltuvan.

Erityisesti tutkinnan paljastumisriskin vuoksi takavarikkoa ei pidetä tarkoituksenmukaisena salaisten etsintöjen yhteydessä. Takavarikkosääntelyä koskevien ilmoitusvelvollisuuksien lisäksi esineen, omaisuuden tai asiakirjan takavarikoiminen ei todennäköisesti olisi mahdollista ilman, että tutkinta paljastuisi kohdehenkilöille. Oletettavasti tietystä tilasta tai paikasta hävinneiden esineiden tai aineiden poissaolo havaitaan. Poikkeuksen tähän pääsääntöön muodostavat tilanteet, joissa tiedossa olisi, että rikoksesta epäilty ei kävisi tilassa pitkään aikaan esimerkiksi ulkomailla oleskelun vuoksi. Tila voi olla myös varastokäytössä, eikä siten päivittäisessä käytössä. Varmuutta tilan harvakäyttöön ei kuitenkaan liene mahdollista saada tai ainakin sen varmistaminen vaatisi resurssien käyttöä, esimerkiksi teknisen katselun muodossa. Huomionarvoista on, että joissakin tapauksessa poliisille saattaa muodostua tilassa olevan omaisuuden vuoksi niin sanottu toimintapakko, jolloin vaarallista esinettä tai omaisuutta ei voida jättää etsinnän kohteena olleeseen tilaan ja ne on takavarikoitava. Tuolloin kyseeseen voi tulla myös haltuunottamisen ilmoittamisen siirtäminen pakkokeinolain 7 luvussa säädetysti. Näissä tilanteissa tulee huomioida myös 10 luvun 47 §:ssä säädetty mahdollisuus tietyin edellytyksin siirtää puuttumista muuhun kuin pakkokeinon perusteena olevaan rikokseen.

Koska tarpeelliseksi arvioidaan haltuunottamisen ja jäljentämisen mahdollistaminen myös salaisten etsintöjen yhteydessä, perusteltuna pidetään asiasta erikseen säätämistä 10 luvussa. Haltuunottamista ja jäljentämistä koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta arvioidaan riittäväksi säädettyä 10 luvun 60 §:ssä säädetysti.

2.3.3.9 Tekninen tutkinta salaisen etsinnän aikana

Salaisen koti- ja paikanetsinnän osalta on syytä huomioida myös tarve teknisen tutkinnan mahdollistamisesta. Rikosteknisten näytteiden taltiointi on kotietsintää, esimerkiksi tahranäytteiden ottaminen liinavaatteista tai alusvaatteista, asunnon, paikan tai vaatteiden dokumentointi valokuvaamalla ennen kuin epäilty saa tietoonsa rikosepäilyn, jalkineiden jälkien taltiointi, asiakirjojen valokuvaaminen sekä hävitettävien todisteiden dokumentointi. Etsinnän tarkoituksena ei siis tarvitse olla takavarikko tai muu toiseen pakkokeinoon johtava

peruste vaan todisteiden hankkiminen etupainotteisesti siinä tarkoituksessa, ettei niitä pystytä hävittämään.

Tarve voi liittyä myös esimerkiksi henkilön tunnistamiseen tai rikospaikan varmistamiseen. Jälkimmäisessä tilanteessa poliisilla voi esimerkiksi olla tiedustelutietoja paikasta, jossa on tehty henkirikos mutta tutkinnan liian aikaisen paljastumisen vuoksi etsintä ja tekninen tutkinta olisi välttämätöntä tehdä salaisena joko vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, muihin tiloihin tai ajoneuvoihin. Osallisten tunnistamisessa käsillä voi olla perusterikokseen liittyvä tilanne, jossa esimerkiksi huumausaineiden varastointiin käytetystä tilasta käytetyistä astioista tai muista esineistä yritetään saada tunnistamiseen tarvittavia näytteitä.

Edellä mainituin perustein perustelluksi katsotaan myös teknisen tutkinnan mahdollistaminen salaisen etsinnän aikana. Tarpeelliseksi ei ole arvioitu asiasta säättämistä erikseen, vaan toiminta lukeutuisi haltuunottamiseen tai jäljentämiseen salaisen etsinnän aikana.

2.3.3.10 Julkisen asiamiehen instituutio

Salaisen koti- ja paikanetsinnän kohteena olevan henkilön oikeusturvan toteutumisen varmistamisen kannalta perustelluksi arvioidaan, että salaisesta etsinnästä päättäisi tuomioistuimien salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Kiiretilannepoikkeus olisi mahdollista vain salaisessa paikanetsinnästä edellyttäen kuitenkin tuomioistuimen jälkikäteisvalvontaa.

Lisäksi salaisen kotietsinnän osalta oikeusturvan varmistamiseksi tarpeellisena pidetään, että keinon kohteena olevan henkilön tai rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitetun paikan haltijan oikeutta valvomaan asian tuomioistuinkäsittelyyn liitettäisiin julkisen asiamiehen instituutio. Koska kyse on salaisesta pakkokeinosta, sen kohdehenkilöt eivät voi itse valvoa etujaan. Tämän vuoksi niin sanottua julkisen asiamiehen instituutiota pidetään tarpeellisena. Tältä osin sääntely vertautuisi asuntokuuntelusta säädettyyn. Lisäksi tarpeellisena pidetään etsinnän jälkikäteisen tarkastelun varmistamiseksi, että etsintä tallennettaisiin teknisesti (ks. tästä tarkemmin jäljempänä).

Pakkokeinolain 10 luvun 44–46:ssä säädetään julkisesta asiamiehestä, julkisen asiamiehen kelpoisuusvaatimuksesta ja julkiselle asiamiehelle maksettavasta palkkiosta ja korvauksesta. Tuomioistuimen on viran puolesta määrättävä asuntokuuntelua koskevan vaatimuksen käsittelyyn julkinen asiamies valvomaan rikoksesta epäillyn ja muiden kuuntelun kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja. Julkinen asiamies ja siihen tehtävään pyydetty eivät saa oikeudettomasti paljastaa seikkaa, josta he ovat tehtävänsä vuoksi tai siihen pyydettyään saaneet tiedon. Julkinen asiamies saa käyttöönsä teknistä kuuntelua koskevan vaatimuksen ja tuomioistuimelle esitettävän selvityksen sekä voi esittää kysymyksiä kuunteluluvan hakijalle. Julkinen asiamies voi myös kannella tuomioistuimen päätöksestä. Julkisen asiamiehen tulee siten olla läsnä kuunteluvaatimusta käsiteltäessä. Julkinen asiamies voi kiinnittää tuomioistuimen huomion vaatimuksen perusteettomuuteen ja hänellä on oikeus vaatia päätökseen otettavaksi ehtoja, jotka suojaavat kuunneltavaksi esitetyn ja hänen perheenjäsentensä tai muiden asuinkumppaniensa yksityisyyttä sekä oikeus vastustaa jatkolupavaatimuksia. Julkinen asiamies on siten edunvalvoja, jonka on ilman ”päämiestensä” tukea suunniteltava toimintansa 44 §:n 3 momentissa säädetyn salassapitovelvollisuuden vuoksi (Esitutkinta- ja pakkokeinot (2025): Fredman, Rautio, Tolvanen, Viitanen, s. 1094).

Koska salaisessa kotietsinnässä on kyse salaisesta pakkokeinosta ja sillä puututaan merkittävästikin kohdehenkilöiden yksityiselämän ja kotirauhan suojaan, perusteltuna pidetään, että asuntokuuntelun tavoin salaisen kotietsinnän tuomioistuinkäsittelyyn liitettäisiin julkisen

asiamiehen instituutio. Kuten asuntokuuntelussa, tuomioistuin määräisi julkisesta asiamiehestä viran puolesta ja asiamies osallistuisi salaista kotietsintää (ml. salainen erityinen kotietsintä) koskevan vaatimuksen käsittelyyn tuomioistuimessa. Kaikki asuntokuunteluun liittyvät oikeudet ja velvollisuudet pätsivät myös salaisen kotietsinnän osalta. Koska julkisesta asiamiehestä jo säädetään kattavasti 10 luvun 44–46:ssä, tarkoituksenmukaisena pidetään ehdotettavien tarpeellisten muutosten tekemistä kyseisiin pykäliin.

Perusteltuna pidetään julkisen asiamiehen instituution ulottamista kuitenkin ainoastaan salaisen kotietsintään ja salaiseen erityiseen etsintään. Koska salaisella paikanetsinnällä ei puututtaisi kotirauhan suojaamaan paikkaan, riittäväksi arvioidaan etsinnän videointivelvollisuus etsinnän asianmukaisuuden jälkikäteiseksi arvioimiseksi tarvittaessa.

2.3.3.11 Salaisen etsinnän videointivelvollisuus

Tarpeellisenä oikeusturvatakeena pidetään myös esitutkintaviranomaisen velvollisuutta videoida salainen etsintä. Salaisen etsinnän toimittamista koskeva esitutkintaviranomaisen teknisellä laitteella tapahtuva videointivelvollisuus koskisi kaikkia salaisia etsintätilanteita.

Perustelluksi katsotaan laaja videointivelvollisuus, jotta jälkikäteisesti voitaisiin tarvittaessa varmistua toimitetun salaisen etsinnän asianmukaisuudesta. Velvollisuus voisi tarkoittaa esimerkiksi asunnon osalta sitä, että etsinnän videointivelvollisuus alkaisi heti oven avaamisesta ennen sisälle menoa asuntoon ja päättyisi asunnosta poistumiseen. Esitutkintaviranomaisten käytettävissä olevien tutkintakeinojen taktisia seikkoja ei olisi kuitenkaan syytä paljastaa, esimerkiksi keinoja, joilla asunnon ovi saataisiin avattua. Sama koskee myös salaista paikanetsintää, esimerkiksi ajoneuvoon sisään pääsemistä. Lisäksi salaisen etsinnän aikana asunnossa, muussa tilassa tai ajoneuvossa saatetaan joutua tekemään sellaisia tutkintataktiselta kannalta salassa pidettäviä toimia, joita ei ole perusteltua videoida. Tällaisten tilanteiden videointimatta jättäminen saattaa kuitenkin olla hankalaa ja hankaloittaa videointivelvollisuuden tarkoituksen toteutumista. Esitutkintaviranomaisten tutkintataktiset keinot ovat kuitenkin pääsääntöisesti salassa pidettäviä. Taktisten keinojen salassa pidettävyyden varmistamisessa olisi kuitenkin otettava huomioon salaisen etsinnän kohdehenkilön oikeustuvan varmistaminen siten, että etsinnän toimittamisen asianmukaisuuden riittävä jälkikäteinen arviointi tarvittaessa olisi mahdollista.

Videointivelvollisuus koskisi kaikki etsintään osallistuvia henkilöitä. Tekninen toteuttamistapa on arvioitu perustelluksi jättää toimivaltaisten viranomaisten arvioitavaksi ja päätettäväksi.

2.3.3.12 Salainen erityinen kotietsintä

Pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan erityisellä kotietsinnällä tarkoitetaan etsintää sellaisessa tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä. Erityisen kotietsinnän piiri siten koskee sillä suojattua tietoa, eikä välttämättä automaattisesti etsinnän kohteena olevaa tilaa. Tosin tiettyjen tilojen osalta lähtökohtana on, että ne oletettavasti sisältävät erityisen kotietsinnän piiriin kuuluvaa tietoa. Tällaisia tiloja ovat esimerkiksi tiettyyn ammattikuntaan liittyvät tilat kuten asianajotoimistot ja esimerkiksi toimittajien asunnot ja muut lähdesuojan turvaamisen varmistamiseen liittyvät tilat.

Erityistä kotietsintää koskevat myös 8 luvun 5 ja 6 §:n säännökset läsnäolosta ja menettelystä kotietsinnässä. Lisäksi sovellettavaksi tulevat säännökset koskien etsintävaltuutettua ja sinetöidyn aineiston tuomioistuinkäsittelyä (PKL 8:7–13).

Pakkokeinolain 8 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan etsintävaltuutetun on oltava läsnä erityistä kotietsintää toimitettaessa ja seurattava etsintätoimenpiteiden suorittamista. Etsintävaltuutetun on osallistuttava erityiseen kotietsintään riippumatta siitä, missä vaiheessa etsinnän luonne erityisenä kotietsintänä havaitaan ja millä tavalla asiakirja-aineisto käydään läpi. Jos vasta etsinnän alettua havaitaan, että etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan kyseisissä oikeudenkäymiskaaren säännöksissä tarkoitettua salassapitovelvollisuuden tai -oikeuden piiriin kuuluvaa tietoa, etsintä on keskeytettävä, kunnes etsintävaltuutettu saadaan määrättyä ja paikalle (Esitutkinta ja pakkokeinot: Fredman, Rautio, Tolvanen, Viitanen, s. 1 009–1 010). Lain esitöiden mukaan etsintävaltuutetuksi voidaan tarvittaessa määrätä useampi kuin yksi henkilö, esimerkiksi jos tarvitaan erityistä asiantuntemusta tai eri alojen asiantuntemusta (HE 222/2010 vp, s. 298).

Erityinen kotietsintä voi myös olla tarpeen toimittaa etsinnän kohteen haltijan tietämättä. Esimerkiksi vakiintuneiden, kansainvälisten rikollisryhmien ja verkostojen lisäksi Suomen järjestäytyneessä rikollisuudessa toimii ammattimaisia avustajia. Tyypillisiä järjestäytyneen rikollisuuden ammattimaisia avustajia ovat esimerkiksi kirjanpitäjät, lakimiehet ja konsultit (ks. valtioneuvoston periaatepäätös järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan strategiasta ja toimenpideohjelmasta vuosille 2025–2030, OM 2025:7, mm. kohta 3.3 s. 16)

Tarpeellista on kuitenkin huomioida erityiseen kotietsintään liittyvät salassapitovelvollisuudet tai -oikeudet, jotka asettavat rajoitteita etsinnälle. Pakkokeinolain 8 luvun erityistä kotietsintää koskevat säännökset erityisesti menettelyn osalta eivät kuitenkaan sellaisenaan ongelmitta sovellu salassa tehtävään erityiseen kotietsintään. Esimerkiksi etsintävaltuutetun läsnäolo etsinnän suorittamisen aikana ei välttämättä ole helposti toteutettavissa.

Edellä mainitusti salassa tehtävät etsinnät jouduttaneen usein tekemään pienien mahdollisuuksien ja aikaikkunoiden sallimissa rajoissa, joten esitutkintaviranomaiseen kuulumattoman henkilön mukaan ottaminen etsintään ei jokaisessa tapauksessa välttämättä ole turvallista tai edes mahdollista toteuttaa. Toisaalta koska edellä selvitetysti perusteltuna pidetään salaisen etsinnän videointivelvollisuutta, mahdolliseksi arvioidaan etsintävaltuutetun valvonnan mahdollistaminen jälkikäteisesti ottaen myös huomioon aineiston sinetöintivelvollisuus ja siihen liittyvä tuomioistuinkäsittely. Mahdolliseksi arvioidaan myös etsintävaltuutetun ”osallistuminen” etsintään etäyhteydellä videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen siten, että hän voi seurata etsintätoimenpiteiden suorittamista reaaliaikaisesti puhe- ja näköyhteydellä etsinnän toimittamisen ja siitä vastaavien henkilöiden suhteen. Jälkimmäistä vaihtoehtoa ei kuitenkaan pidetä perusteltuna fyysisen osallistumismahdollisuuden lisäksi ottaen huomioon salaisen erityisen kotietsinnän erityisluonne.

Koska esityksessä myös pidetään perusteltuna julkisen asiamiehen instituution liittämistä mukaan salaista kotietsintää koskevaan menettelyyn, mahdolliseksi arvioidaan instituution hyödyntämistä myös etsintävaltuutettua koskevien velvoitteiden ja menettelyn suhteen. Kyse olisi siten niin sanotusti kaksoisroolista verraten siihen, että julkisen asiamiehen lisäksi menettelyssä olisi mukana erillinen etsintävaltuutettu. Muutoin pakkokeinolain 8 luvun säännökset etsintävaltuutetusta ja siihen liittyvästä menettelystä soveltuisivat soveltuvin osin myös salassa tehtävän erityisen kotietsinnän osalta (ks. tarkemmin jäljempänä säännöskohtaiset perustelut).

2.3.3.13 Jälkikäteiset oikeussuojakeinot

Salaiset pakkokeinot eroavat muista ”julkisesti” tehtävistä pakkokeinoista nimensä mukaisesti siten, että ne tehdään niiden kohdehenkilöiden tietämättä. Täten tavanomaisten pakkokeinojen mukaisia oikeussuojakeinoja ei ole mahdollista vastaavalla tavalla toteuttaa, kuten läsnäoloa etsinnöissä tai muutoksenhaluoikeutta toimivaltaisen viranomaisen päätöksentekoon. Tämän perustavanlaatuisen eroavaisuuden vuoksi muut oikeusturvakeinot korostuvat salaisissa pakkokeinoissa, kuten pääsääntöinen tuomioistuimen ennakkolupamenettely, tarkoin rajoitettu ja säädetty soveltamisala ja jälkikäteen tapahtuva ilmoitusvelvollisuus, josta voidaan poiketa vain tietyin edellytyksin ja tuomioistuimen päätöksellä (PKL 10:60).

Salaisten pakkokeinojen tuomioistuinmenettelystä säädetään 10 luvun 43 §:ssä ja ilmoitusvelvollisuudesta 60 §:ssä. Edellä mainitusti muutoksenhakuoikeuden toteuttaminen ei ole mahdollista salaisten pakkokeinojen osalta, minkä vuoksi salaisten pakkokeinojen osalta sovelletaan määräaikaan sitomatonta kantelu-oikeutta (PKL 10:43.5). Erikseen on myös huomiotava julkisen asiamiehen osallistuminen asuntokuuntelua koskevan vaatimuksen käsittelyyn. Julkinen asiamies voi myös kannella tuomioistuimen päätöksestä.

Koska salaisen etsinnän kohdehenkilö ei olisi etukäteisesti tai toimittamishetkellä tietoinen pakkokeinon käytöstä, korostuvat oikeusturvakeinojen osalta etukäteiset järjestelyt. Näitä ovat esityksessäkin ehdotetut tuomioistuimen etukäteiskontrolli yhdessä tarkoin säädettyt yleiset ja erityiset edellytykset, etsintöjen videointi – ja pöytäkirjan laatimisvelvollisuus ja lisäksi salaisen kotietsinnän ja salaisen erityisen kotietsinnän vaatimuksen käsittelyyn tuomioistuimessa osallistuisi julkinen asiamies. Lisäksi erityiseen kotietsintään osallistuisi fyysisesti etsintävaltuutettu.

Edelleen oikeusturvakeinojen osalta on otettava huomioon pääkäsittelyssä viimeistään aktualisoituva puuttumisoikeus todisteisiin ja niiden hankkimismenettelyyn liittyen. Lisäksi vaikka edellä mainituista selvistä syistä salaisten etsintöjen osalta ei olisi muutoksenhakuoikeutta, niiden osalta on määräaikaan sitomaton kantelu-oikeus. Kokonaisuuden osalta on myös huomiotava perustuslain 118 §:n mukainen oikeus vaatia vahingonkorvausta virkatoimiin liittyen.

2.3.4 Osallistuva tietolähde

2.3.4.1 Yleistä

Tietolähdetoiminnasta ja tietolähteen ohjatun käytön edellytyksistä ja käytön päättämisestä säädetään pakkokeinolain 10 luvun 39 ja 40 §:ssä. Lisäksi luvun 2 §:n 2 momentin mukaan edellytyksenä tietolähteen ohjatulle käytölle on, että sillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Poliisilakiperusteisesta tietolähdetoiminnasta säädetään poliisilain 5 luvun 40–42 §:ssä. Pakkokeinolain ja poliisilain tietolähdettä koskevat määritelmät eroavat toisistaan ainoastaan tavoitteiden osalta. Pakkokeinolain kontekstissa kyse on rikoksen selvittämisestä ja poliisilakiperusteisessa tietolähdetoiminnassa kyse on poliisilain 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi tehtävästä salaisesta tiedonhankintakeinosta. Siviilitiedustelun osalta tietolähteen ohjatusta käytöstä säädetään poliisilain 5 a luvun 23–25 §:ssä.

Tullilla ja Rajavartiolaitoksella on voimassa olevien lakien mukaisesti poliisia vastaavat oikeudet tietolähdetoimintaan sekä rikosten estämiseksi että selvittämiseksi omilla tehtäväalueillaan. Tullin oikeudesta tietolähdetoimintaan sille laissa säädettyjen

tullirikostorjuntatehtävien hoitamiseksi säädetään rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 3 luvun 39–41 §:ssä. Rajavartiolaitoksen oikeudesta tietolähdetoimintaan rikoksen estämiseksi ja rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi liittyvän tehtävän hoitamiseksi säädetään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 3 luvun 36–38 §:ssä. Tietolähdetoimintaan Tullin tai Rajavartiolaitoksen suorittamassa esitutkinnassa sovelletaan pakkokeinolain 10 luvun sääntelyä. Rajavartiolaitos sai oikeuden tietolähteen ohjattuun käyttöön lakimuutoksessa 399/2025. Lakimuutokset tulivat voimaan 1.9.2025. Samalla lakiin lisättiin oikeus tietolähdetoimintaan rajaturvallisuuden ylläpitämiseen liittyvän tehtävän hoitamiseksi.

Pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n 1 momentin mukaan tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, rikoksen selvittämiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista poliisin ja muun viranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (*tietolähde*). Pykälän 2 momentin mukaan poliisi, Tulli tai Rajavartiolaitos saa pyytää tähän tarkoitukseen hyväksytyä, henkilökohtaisilta ominaisuuksilta sopivaa, rekisteröityä ja tiedonhankintaan suostunutta tietolähdettä hankkimaan 1 momentissa tarkoitettuja tietoja (*tietolähteen ohjattu käyttö*). Pykälän 3 momentin mukaan tietolähteen ohjatussa käytössä tietoja ei saa pyytää hankittavaksi sellaisella tavalla, joka edellyttäisi viranomaiselle kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä tai joka vaarantaisi tietolähteen tai muun henkilön hengen tai terveyden. Ennen tietolähteen ohjattua käyttöä tietolähteelle on tehtävä selkoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä erityisesti hänelle lain mukaan sallitusta ja kielletystä toiminnasta. Tietolähteen turvallisuudesta on tarpeen mukaan huolehdittava tiedonhankinnan aikana ja sen jälkeen. Pykälän 4 momentin mukaan tietolähdettä koskevien tietojen tallettamisesta henkilörekisteriin ja palkkion maksamisesta säädetään poliisilaissa, rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.

Luvun 40 §:ssä säädetään tietolähteen ohjatusta käytöstä päättämisestä. Pykälän mukaan Keskusrikospoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää tietolähteen ohjatusta käytöstä. Tietolähteen ohjatusta käytöstä Tullin tutkiman tullirikoksen selvittämiseksi päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies. Tietolähteen ohjatusta käytöstä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi päättää Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies. Tietolähteen ohjattua käyttöä koskeva päätös voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Pakkokeinolain, poliisilain, rikostorjunnasta Tullista annetun lain sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain tietolähdetoimintaa koskeva sääntely ei anna tietolähteelle oikeutta osallistua rikolliseen toimintaan. Pakkokeinolain 10 luvun 29 §:n mukaan ainoastaan peitetoimintaa suorittava poliisimies saa, 28 §:ssä säädetyn rikosentekokiellon estämättä, osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan hankkia toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä, kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla, jos säännöksessä mainitut edellytykset täyttyvät. Tietolähdetoiminnassa viimeksi mainittu tarkoittaisi niin sanotun osallistuvan tietolähteen käyttöä eli tilannetta, jossa tiedonhankinta edellyttäisi esimerkiksi jonkin laittoman esineen tai aineen kuljettamiseen tai näyte-erän hankkimiseen liittyvässä tapauksessa tietolähteen osallistumista rikolliseen toimintaan poliisin tai Tullin ohjauksessa ja valvonnassa. Tämä ei siis ole voimassa olevan lain nojalla sallittua.

Pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n 3 momentissa säädetään tietolähteen ohjatun toiminnan käytön rajoituksista ja tiedonhankinnan toteuttamisesta muutenkin. Tietoja ei saa pyytää hankittavaksi sellaisella tavalla, joka edellyttäisi viranomaiselle kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä tai joka vaarantaisi tietolähteen tai muun henkilön hengen tai terveyden. Lain esitöissä on tarkennettu käytön rajoituksia seuraavasti (HE 222/2010 vp, s. 348):

Muu henkilö kuin virkamies ei voi käyttää viranomaisten toimivaltuuksia, ellei asiasta ole nimenomaisesti säädetty. Tietolähteelle ei ehdoteta annettavaksi oikeuksia perusoikeuksien ydinalueelle kohdistuvien toimivaltuuksien käyttöön. Tästäkin lähtökohdasta on selvää, että tietolähdettä ei voida käyttää viranomaisille annettujen toimivaltuuksien käyttöä koskevien rajoitusten kiertämiseen. Esimerkiksi kotietsintää koskevien säännösten kiertäminen tietolähdettä käyttämällä ei olisi sallittua (*Allan v. Yhdistynyt kuningaskunta* 5.11.2002). Sama koskee teknistä tarkkailua (*Van Vondel v. Alankomaat* 25.10.2007, *M.M. v. Alankomaat* 8.4.2003 ja *A. v. Ranska* 23.11.1993). Poliisi ei voisi varustaa tietolähdettä kuuntelun tai katselun mahdollistavilla laitteilla.

Sallittua tietolähdetoiminnassa olisi kuitenkin se, että tietolähde suhteidensa johdosta liikkuu rikollisryhmän parissa tai tapaa entuudestaan tuntemiaan henkilöitä sekä keskustelee heidän kanssaan. Peitetoimintavaltuuden kiertämisestä taas on kysymys, jos tietolähde poliisiin pyytämiä tietoja saadakseen joutuu soluttautumaan sellaiseen rikollisryhmään, johon hän ei entuudestaan kuulu. Tällaiseen menettelyyn tietolähdettä ei saisi ohjata eikä käyttää.

Sallittua tiedonhankintaa myös olisi esimerkiksi yhteyden muodostaminen valeostajan ja valeoston kohteen välille tai heidän tutustuttaminen toisiinsa. Tietolähde voisi välittää myös tietoja tai toimia rajoitetusti vaikkapa tulkkina. Tätä toimintamahdollisuutta rajoittaisi kuitenkin se, ettei poliisiin tai tietolähteen toiminta saa johtaa siihen, että tietolähde toiminnallaan syyllistyy rikokseen. Esimerkiksi jo pelkästään yhteyden luominen huumausaineen myyjän ja valeostajan välillä voi olla tietolähteen kannalta arveluttavaa, koska tietolähteen toimintaa voidaan tällaisessa tilanteessa arvioida huumausainerikoksena tai avunantona siihen. Kyseisen rikoksen tunnusmerkistö kattaa laajalti erilaisia tekotapoja ja rangaistavan käyttäytymisen ala ulottuu laajalle. Rikosprovokaation välttämiseen liittyy se, että välihenkilöitä käyttäessään poliisiin on lähtökohtaisesti toimittava passiivisesti niin, että tällainen henkilö ei tietolähdetoiminnassa syyllisty rikoksiin tai että tietolähde ei saa toista henkilöä ryhtymään rikoksiin.

Esitöissä viittaus peitetoimintavaltuuden kiertämiseen ja soluttautumiseen liittyy nimenomaisesti 10 luvun 27 §:ssä säädettyyn peitetoimintaan, jolla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön tai hänen toimintaansa kohdistuvaa suunnitelmallista tiedonhankintaa käyttämällä soluttautumista, jossa tiedonhankinnan edellyttämän luottamuksen hankkimiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistetaan tai käytetään vääriä asiakirjoja. Esitöiden mukaan puhekielessä soluttautumisella ymmärretään henkilön liittymistä organisaatioon tai muuhun ryhmään tarkoituksena hankkia tietoja sisältä päin tai vaikuttaa ryhmän toimintaan (HE 34/1999 vp). Soluttautuminen salataan kohteelta ja ulkopuolisilta (HE 222/2010 vp, s. 338).

Niin ikään esitöiden mukaan peitetoiminnan onnistumisen kannalta on tärkeää, että peitetehtävissä toimiva poliisimies kykenee saavuttamaan rikollisryhmän jäsenten luottamuksen, jotta voidaan saada riittävän yksityiskohtaista tietoa rikollisesta organisaatiosta ja rikollisesta toiminnasta kokonaisuudessaan. Onnistunut soluttautuminen edellyttää luottamuksen ja uskottavuuden hankkimista rikollisten keskuudessa. Peitepoliisiin tulee voida luottamuksen saavuttaakseen oleskella rikollisten keskuudessa sekä osoittaa tarvittaessa toiminnallaan, että hän suhtautuu rikollisten toimintaan välinpitämättömästi ja jopa

hyväksyvästi. Tällöin peitepoliisi saattaa joutua myös sellaisiin tilanteisiin, joissa hänen paljastumisensa estämiseksi, tiedonhankinnan turvaamiseksi ja oman turvallisuutensa varmistamiseksi tulisi voida osallistua rikollisryhmän rikolliseen toimintaan (HE 222/2010 vp, s. 133).

Keskeistä asiassa on luottamussuhteen muodostaminen. Esimerkiksi peiteltyssä tiedonhankinnassa ei olisi kysymys soluttautumisesta eikä toimivaltuutta saisi käyttää peitetoimintaa koskevan sääntelyn kiertämiseksi (HE 222/2010 vp, s. 327). Voimassa olevan pakkokeinolain mukaisesti peitetoiminnan määritelmän täyttävä soluttautuminen uusiin henkilöpiireihin edellyttää viranomaisille kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä eli on siten tietolähteiltä kiellettyä myös osana ohjattua tietolähteen käyttöä. Toisaalta ilman soluttautumista ja luottamuksen rakentamista tapahtuva lyhytkestoisessa vuorovaikutuksessa tapahtuva tiedonhankinta on tietolähteelle sallittua osana tietolähteen ohjattua käyttöä. Tietolähdetoiminnassa ei myöskään soluttautumista tarvita, koska kyse on tietolähteen jo olemassa olevien sosiaalisten piirien ja tietojen hyödyntämisestä.

Osallistuvan tietolähteen käytössä on sinänsä kyse peitetoiminnan ja ohjatun tietolähdetoiminnan väliin asettuvasta tiedonhankintakeinosta. Osallistuvan tietolähteen käyttöä on aikaisemminkin arvioitu lainvalmistelussa, viimeksi pakkokeinolain muutostarpeiden tarkastelutyöryhmässä (ks. tarkemmin mietintö OM 2022:1). Tuolloin valmistelussa keskusteltiin mahdollisuudesta säätää osallistuvan tietolähteen käytöstä tietyissä tilanteissa, esimerkiksi tilanteessa, jossa tiedonhankinta edellyttäisi poliisin ohjauksessa toimivan tietolähteen osallistumista esimerkiksi jonkin laittoman esineen tai aineen kuljettamiseen tai näyte-erän hankkimiseen. Valmistelussa arvioitiin, että sääntely edellyttäisi tarkkarajaista, tapauskohtaista päätöstä ja välttämättömyyttä yksittäistapauksissa sekä toimivaltuuden käytön tavoitteena olisi estää tai tutkia vakavia rikoksia tai tapahtumia. Työryhmän mietinnössä tehtiin asian osalta myös oikeusvertailu (ks. myös tarkemmin tämän esityksen oikeusvertailu jaksossa 5.2.3).

2.3.4.2 Sääntelytarpeen arviointi ja sääntelyn merkitys rikoksen selvittämisen kannalta

Tietolähdetoimintaa koskevan sääntelyn täydentämistarvetta osallistuvalla tietolähteen käytöllä ilmentää seuraava esimerkki:

Huumausainerikollisuutta tutkiva esitutkintaviranomainen saa tiedon, että järjestäytyneen rikollisuuden toimija etsii henkilöä, joka voisi siirtää huumausaine-erän johonkin paikkaan tai sallisi rikollisten varojen siirron oman tilinsä kautta. Tämän tiedon saatuaan asiaa tutkiva esitutkintaviranomainen suunnittelee ryhtyvänsä operaatioon, jossa huumausaineet tai rahavarat siirretään kyseiset rikollispiirit tuntevan tietolähteen toimesta vastaanottajalle pyrkimyksenä rikoskokonaisuuden selvittäminen.

Tällainen operaatio ei kuitenkaan ole mahdollinen, koska nykysääntelyn valossa tietolähde syyllistyisi huumausaine- tai rahanpesurikokseen avustaessaan laittoman tavaran siirtämisessä.

Voimassa olevassa sääntelyssä tietolähdetoiminnassa sallitun ja kielletyn rajaa edellä mainitussa esimerkkitilanteessa kuvataan myös pakkokeinolain esitöissä. Sallittua tiedonhankintaa olisi esimerkiksi yhteyden muodostaminen valeostajan ja valeoston kohteen välille tai heidän tutustuttaminen toisiinsa, mutta toimintamahdollisuutta rajoittaisi kuitenkin se, ettei poliisin tai tietolähteen toiminta saa johtaa siihen, että tietolähde toiminnallaan syyllistyy rikokseen (ks. HE 222/2010 vp, s. 348).

Myös rikoslain 32 luvussa kriminalisoidut rahanpesu ja sen törkeä tekomuoto täytyvät lukuisilla eri tekotavoilla. Erityisesti järjestäytyneessä rikollisuudessa päätavoitteena on mahdollisimman suuren rikoshyödyn kerryttäminen ja sen ”tulouttaminen” rikollisesta toiminnasta vastuussa oleville henkilöille sekä muille toimintaan osallisille. Usein juuri rikoshyödyn kautta on mahdollista selvittää myös rikolliseen toimintaan osalliset. Nykysääntelyn puitteissa ei kuitenkaan ole mahdollista hyödyntää tietolähdetoimintaa tavalla, joka parantaisi poliisin mahdollisuuksia selvittää edellä mainittuja rikolliseen toimintaan liittyviä keskeisiä henkilöitä. Osallistuvan tietolähteen käyttö mahdollistaisi poliisin tilannekontrollin, jolla olisi todennäköisesti useissa tapauksissa merkittäviäkin tehostavia vaikutuksia rikosten ja niistä vastuullisten henkilöiden selvittämiseksi ja saattamiseksi rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Osallistuvan tietolähteen käytön mahdollistaminen tehostaisi poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen (jäljempänä *PTR-esitutkintaviranomaiset*) toimintaedellytyksiä. Sääntelytarvetta ilmentävässä esimerkkitapauksessa osallistuvan tietolähteen käytön avulla pystyttäisiin tehokkaammin selvittämään rikos ja saattamaan rikosvastuuseen ainakin huumausaineen tai pestävien rikollisten varojen vastaanottajataho ja mahdollisesti muitakin rikoskokonaisuuteen kuuluvia keskeisiä henkilöitä. Nykysääntelyn puitteissa rikoskokonaisuuksien ja niihin liittyvien tahojen selvittäminen vaatii usein paljon resursseja sekä yleensä myös muiden perusoikeusherkkien salaisten pakkokeinojen pitkäaikaistakin käyttöä, ja rikosvastuun toteutuminen voi usein olla epävarmaa. Osallistuvan tietolähteen käyttö parantaisi edellä mainitusti PTR-esitutkintaviranomaisten tilannekontrollia vähentämällä mahdollisia epävarmuustekijöitä ja parantaen rikoksen selvittämiskeinoja ja -mahdollisuuksia.

Laajoissa rikoskokonaisuuksissa eri toimijoiden tunnistaminen on hyvin tärkeää. Esimerkiksi huumausaineiden maahantuonti tapahtuu yhä useammin verkostomaisissa rakenteissa niin sanotusti rikollisena palveluna (crime as a service), jossa maahantuoja ja jakelusta huolehtiva vastaanottajataho ovat erillisiä. Maahantuojien tunnistaminen ei välttämättä johda vastaanottajatahon tunnistamiseen, ellei kuvatus kaltaisia keinoja ole huumausainerikollisuutta tutkivien esitutkintaviranomaisten käytössä. Lähtökohtana olisi, että osallistuvan tietolähteen toimet olisivat osa tapahtumaketjua, joka toteutuisi joka tapauksessa riippumatta tietolähteen toimenpiteistä.

Toimintaympäristö sekä rikosten luonteen että niiden toteuttamistapojen suhteen on viime vuosina muuttunut merkittävästi. Toimintaympäristön muutosten myötä esimerkissä kuvatus rikosketjun eri toimijoiden tunnistamisen tärkeys on korostunut verkostomaisen toteuttamiskeinojen ja toimintatapojen yleistyessä. Vakavan rikollisuuden toimintamallien siirryttyä hierarkkisista rakenteista kohti mukautuvia rikollisverkostoja, on kumppanuuksien havaitsemisessa korostunut yksittäisiin rikosketjuihin kuuluvien toimijoiden tunnistaminen. Myöskään pelkästään yhden tekijäkokonaisuuden selvittäminen ja siihen liittyvien henkilöiden saattaminen rikosoikeudelliseen vastuuseen ei välttämättä johda uusiutumattomiin yrityksiin tai rikollisen toiminnan jatkumattomuuteen toiminnan perustuessa toisistaan tietämättömiin ja erillisiin tehtäväjakoisiin.

Vaikka selvää on, että osallistuvan tietolähteen käytön mahdollistaminen edesauttaisi tehokkaan rikostorjunnan toteutumista, on syytä huomioida, että kyse olisi tiettyssä määrin tietolähteen osallistumisesta rikolliseen toimintaan, kuten avunanto johonkin rikokseen. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa tietolähde esimerkiksi siirtää jonkin pakkauksen, jonka sisällöstä ei ole tarkempaa tietoa, tai vuokraa tilan johonkin täsmentymättömään tarkoitukseen. Tällaisissa tilanteissa ratkaisu osallistuvan tietolähteen rikosvastuun ja sen poissulkemisen osalta tulisi tehdä varhaisemmassa vaiheessa kuin vasta esimerkiksi tietoisuuden perusteella syyteharkinnassa tai tuomioistuinkäsittelyssä. Sääntelytarve ei kuitenkaan kohdistuisi siihen,

että vähennettäisiin tietolähteen rikosoikeudellista vastuuta tilanteissa, joissa tietolähde olisi ilman toimivaltaisen virkamiehen myötävaikutusta ajautunut tilanteisiin, joissa hänen on osallistuttava rikoksen tekemiseen joko oman turvallisuutensa vuoksi tai paljastumisen estämiseksi. Keskeisenä tarkoituksena olisi siten tietolähteen toimintamahdollisuuksien tehostaminen tiukasti sidottuna toimivaltaisen viranomaisen ohjeisiin ja valvontaan. Jäljempänä tarkemmin sääntelyyn liittyvästä rikosoikeudellisesta vastuusta (ks. jakso 2.3.4.8).

Osallistuvan tietolähteen toimintamahdollisuudet sisältäisivät samanlaisia toimia kuin peitetoiminnassa, esimerkiksi henkilöiden, esineiden tai aineiden kuljettaminen tai taloudellisten asioiden hoitaminen rikollisryhmän toiminnan avustamiseksi. Poliisin ja Tullin peitetoiminta kuitenkin tarkoittaa suunnitelmallista tiedonhankintaa käyttämällä soluttautumista eli henkilön liittymistä organisaatioon tai muuhun ryhmään tarkoituksena hankkia tietoja sisältä käsin tai vaikuttaa ryhmän toimintaan. Osallistuvan tietolähteen käyttö toimivaltuutena ei kuitenkaan korvaisi peitetoimintatoimivaltuutta. Se ei myöskään toimisi peitetoiminnan vaihtoehtona, koska sen käyttöala mahdollisuuksineen olisi tietyssä mielessä sattumanvaraisempi. Peitetoiminta on kohdennetumpaa ja pitkäaikaista, soluttautumista edellyttävää toimintaa, kun puolestaan tietolähdetoiminta on monilta osin tietolähteenä toimivasta henkilöstä riippuvasta eli siitä onko esitutkintaviranomaisella tiedossa tehtävään soveltuvaa ja suostuvaa tietolähdettä.

Terrorististen ryhmien ja järjestäytyneiden rikollisryhmien jäsenten voidaan arvioida olevan koko ajan tietoisempia perinteisistä rikostutkinta- ja tiedonhankintakeinoista, niitä koskevista oikeudellisista reunaehdoista ja pyrkivän toimimaan siten, ettei tieto heidän toiminnastaan tulisi viranomaisten tietoon. Jossain määrin luonteeltaan reaktiivisemmän tietolähdetoiminnan hyödyntäminen, perustuen tietolähteen jo olemassa oleviin kontakteihin, mahdollistaisi paremmat mahdollisuudet tehokkaalle rikostorjunnalle. Lisäksi osallistuvan tietolähteen käytöllä saatavien tietojen perusteella voitaisiin kohdentaa tarkemmin myös muita salaisia pakkokeinoja, millä olisi tehokkuusnäkökulmien lisäksi perusoikeusmyönteisiä vaikutuksia, kun esimerkiksi muiden perusoikeuksiin merkittävästikin puuttuvien salaisten pakkokeinojen käyttöajat ja -tarpeet voisivat vähentyä.

Tässä esityksessä tarkastelu, arviointi ja ehdotukset rajoittuvat rikoksen selvittämisen vaiheeseen ja pakkokeinolain 10 lukuun. Sääntelytarve on kuitenkin myös tunnistettu rikoksen estämis- ja paljastamisvaiheen osalta, mutta tältä osin tarkemman arvioinnin tekemistä erillisesti pidetään perusteltuna (ks. tarkemmin muita toteuttamistapoja koskeva jakso 5.1.4).

2.3.4.3 Tietolähdetoiminta Tullissa ja osallistuva tietolähde -toimivaltuuden merkitys

Tulli ja Rajavartiolaitos ovat poliisin tavoin esitutkintalain (805/2011) mukaisia sellaisia esitutkintaviranomaisia, joiden toimivaltuuksiin kuuluu nykyisen lainsäädännön mukaan tietolähdetoiminta sekä tietolähteen ohjattu käyttö. Toimivaltuuksia säädellään pakkokeinolain lisäksi Tullin osalta Tullin rikostorjuntalaissa ja Rajavartiolaitoksen osalta Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaissa, joskin tässä esityksessä esitetään muutosta, jonka mukaan jatkossa rikoksen selvittämisen suhteen toimivaltuuksista säädettäisiin ainoastaan pakkokeinolain 10 luvussa. Hallitusohjelman mukaan Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen PTR-yhteistyötä kehitetään edelleen sekä huolehditaan niiden toimintaedellytyksistä ja toimivaltuuksista (s. 180).

Esitutkintalaki ja pakkokeinolaki muodostavat kokonaisuuden, jossa esitutkintalaki määrittelee esitutkintaviranomaiset ja pakkokeinolaki toimivaltuudet, joita rikosten selvittämisessä voidaan käyttää. Toimivaltuuksien käyttäminen perustuu eri rikosten vakavuuden arvioimiseen ja niiden selvittämistressien suhteuttamiseen: mitä vakavampi rikos on kyseessä, sen tärkeämpää sen selvittäminen on. Rikoksen vakavuus tosin sanoen lähtökohtaisesti määrittelee

lainvalvontakontrollia. Yhtenä esimerkkinä voidaan käyttää tällä hetkellä yhä laajenevat ja monimutkaistuvat rikokset, joilla pyritään kiertämään kansainvälisiä pakotteita. Näiden logistiikkaketjujen toimijat ovat niitä kohderyhmiä, joista tietolähteitä rekrytoituu vain Tulliin. Nämä samat logistiikkaketjujen toimijat ovat yhä lisääntyvässä määrin mukana kaikessa vakavassa rikollisuudessa kuten esimerkiksi huumausainerikollisuudessa.

Tullin rikostorjunnassa korostuu kansainvälinen yhteistyö sen eri muodoissa, joista yksi on tietolähdetoiminta. Tässä yhteistyössä riittävät toimivaltuudet ovat välttämättömiä, jolloin sekä kansainvälinen että kansallinen yhteistyö esimerkiksi yhteisinä tutkintaryhminä on mahdollista. Erityisesti nykyistä pohjoismaista toimintaympäristöä ja sen muuttumista tarkasteltaessa tämä näkökulma tulee korostumaan entisestään.

2.3.4.4 Tietolähdetoiminta Rajavartiolaitoksella ja osallistuva tietolähde -toimivaltuuden merkitys

Tietolähdetoiminta kokonaisuudessaan on salainen pakkokeino, jolla on tärkeä merkitys myös Rajavartiolaitoksen vastuulla olevien vaativien rikosasioiden selvittämisessä. Tietolähdetoimintaa ei monissa tapauksissa ole mahdollista korvata jollain toisella salaisella tiedonhankinta- tai pakkokeinolla. Rajavartiomiehet kohtaavat ihmisiä rajatarkastus- ja rikostorjuntatehtävissä. He ovat yleensä ensimmäisiä viranomaisia, jotka kohtaavat ulkomaalaisen tämän tullessa maahan. Ensimmäisen viranomaiskosketuksen myötä voi syntyä tiedonantajasuhde, joka myöhemmin kehittyy tietolähdetoiminnaksi.

Rajavartiolaitoksen tietolähteiksi on valikoitunut henkilöitä, joilla on tietoja Rajavartiolaitoksen toiminnan kannalta merkityksellisistä asioista. Usein tiedot liittyvät tavalla tai toisella henkilöiden rajojen ylittämiseen. Rajavartiolaitoksen tietolähteet ovat päätyneet Rajavartiolaitoksen tietolähteiksi jonkinlaisen aikaisemman kanssakäymisen seurauksena. Vaikka periaatteessa kuka tahansa henkilö voi toimia kenen tahansa viranomaisen tietolähteenä, on Rajavartiolaitoksen tietolähteet kuitenkin käytännössä hieman eroava ryhmä verrattuna esimerkiksi poliisin tietolähteisiin. Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan ydinosaston osallistuvan tietolähteen käytössä ei siten käytännössä muodostu päällekkäisyyksiä muiden esitutkintaviranomaisten operatiivisen toiminnan kanssa. Näin ollen Rajavartiolaitoksen tietolähdetoiminnalla hankkimaa tietoa ei kyettäisi kattamaan esimerkiksi pelkästään laajentamalla poliisin toimivaltuuksia tietolähdetoiminnassa.

Tietolähdetoiminnan avulla hankitaan Rajavartiolaitoksen rikostorjunnalle merkityksellistä tietoa. Rajavartiolaitoksen rikostorjunnassa tietolähdetoiminta on yksi keskeinen ja tärkeä salainen tiedonhankintakeino, jonka avulla saadaan tietoa sellaisista asioista, joista tiedon saaminen muutoin olisi todella haasteellista tai tietoa ei saataisi ollenkaan, kuten ihmisten salakuljetuksesta, vapauteen kohdistuvista rikoksista, asiakirjaväärennyksistä, rikollisorganisaatioista ja rahan liikkeistä Rajavartiolaitoksen tutkittaviin rikoksiin liittyen. Tietoa voidaan saada myös muusta vakavasta rikollisuudesta, kuten järjestäytyneen rikollisuuden toiminnasta, lähtömaan sotarikoksista, terrorismista ja Suomeen palaavista vierastaistelijoista.

Rajavartiolaitos välittää saamansa tiedot viranomaisten vastuun mukaisesti tarvittaessa muille viranomaisille hyödynnettäväksi heidän tehtävissään. Rajavartiolaitos on siirtänyt muille esitutkintaviranomaisille myös paljon tietolähteiltä saatua vakaviin huumausainerikoksiin ja muuhun rikollisuuteen liittyvää tietoa.

Tietolähdetoiminnan järjestämiseksi Rajavartiolaitoksessa on perustettu oma erillinen tietolähdeorganisaatio ja annettu tietolähdetoimintaa koskeva sisäinen määräys. Organisaatio

on poliisista erillinen. Rajavartiolaitoksessa perusmuotoista tietolähdetoimintaa harjoittavat vain asianmukaisen koulutuksen saaneet rajavartiomiehet. Koulutus on yhteismitallista poliisin koulutuksen kanssa ja osittain yhteistyössä järjestettyä. Rajavartiolaitos tekee lisäksi säännöllisesti ja laajasti operatiivista yhteistyötä tietolähdetoiminnassa poliisin kaikkien yksiköiden sekä muiden viranomaisten kanssa. Rajavartiolaitoksen esikunta valvoo osaltaan salaisen tiedonhankinnan ja salaisten pakkokeinojen käyttöä sekä raja- ja merivartiostojen sisäisen valvonnan järjestämistä ja toteutumista.

Osallistuvan tietolähteen käyttö mahdollistaisi aikaisempaa tehokkaammin myös Rajavartiolaitoksen toimivallan mukaisten rikosten selvittämisen. Parhaassa tapauksessa oikein ajoitettu osallistuvan tietolähteen käyttö saattaisi vähentää muiden salaisten pakkokeinojen käyttöä, kun pakkokeinon avulla toimintaa kyettäisiin kohdentamaan yksityiskohtaisemmin. Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan painopisteenä on vakava rajat ylittävä rikollisuus, erityisesti laittoman maahantulon järjestämiseen sekä ihmiskauppaan ja ihmissalakuljetukseen liittyvät rikokset. Rajavartiolaitoksella on mainittujen rikosten estämisen, paljastamisen ja selvittämisen osalta vahva ammattitaito ja osaaminen. Suurin osa Suomessa tutkittavista laittoman maahantulon järjestämiseen liittyvistä rikoksista on Rajavartiolaitoksen selvittämisvastuulla. Myös Rajavartiolaitoksen tietolähdetoiminnassa on tunnistettu tapauksia, joissa osallistuvan tietolähteen käytöllä olisi ollut mahdollista estää valmisteilla olevia rikoksia tai selvittää jo tapahtuneita rikoksia, mutta toimenpiteitä ei ole voitu toteuttaa ilman realistista uhkaa tietolähteen syyllistymisestä rikokseen.

Esimerkinomaisesti osallistuvan tietolähteen käyttö olisi välttämätöntä tilanteessa, jossa Rajavartiolaitoksen rikostorjunta saisi tiedon, että kansainvälinen rikollisorganisaatio on tuomassa Suomeen laittomasti ryhmän ihmisiä. Rikollisorganisaatio olisi lisäksi pyytänyt Rajavartiolaitoksen tietolähdettä majoittamaan Suomeen tulleet henkilöt omaan asuntoonsa lyhyeksi aikaa, kuljettamaan Suomeen saapuneet henkilöt rajanylityspaikalta majoituspaikkaan sekä Suomeen laittomasti saapuneiden henkilöiden matkustusasiakirjojen haltuunoton. Toiminnassa olisi rikosoikeudellisesti kyse törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä. Rikostorjunnallisten toimenpiteiden kohdentamiseksi Rajavartiolaitoksen tulisi saada tietoa siitä, ketkä Suomeen tuovat henkilöt ovat, mitä kautta he Suomeen saapuvat ja milloin. Osallistuvan tietolähteen käytöllä pystyttäisiin edellä esitetyn kaltaisissa tilanteissa kattamaan merkittävä osa rikoksen selvittämisessä tarvittavasta tiedosta. Tietolähteen hyödyntäminen tiedonhankinnassa ei kuitenkaan ole mahdollista nykysääntelyn valossa, koska tietolähde syyllistyisi itse törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen avustaessaan rikollisorganisaatiota pyydetyllä tavalla. Rikoksen selvittämisen lisäksi, edellä kuvatussa toiminnassa Rajavartiolaitos pystyisi osallistuvan tietolähteen käytöllä saamaan tietoa siitä, onko Suomeen laittomasti saapuneiden henkilöiden joukossa ihmiskaupan uhreja tai muita haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä, mikä vaatisi viranomaisten välitöntä puuttumista asiaan.

Osallistuvan tietolähteen käytöllä pystyttäisiin tehokkaammin selvittämään Rajavartiolaitoksen tutkintavastuulla olevia rikoksia ja saattamaan rikosvastuuseen laittoman maahantulon järjestämiseen liittyvään organisaatioon keskeisesti liittyviä henkilöitä. Nykysääntelyn puitteissa rikoskokonaisuuksien ja niihin liittyvien tahojen selvittäminen vaatii usein merkittävästi resursseja sekä yleensä myös muiden salaisten pakkokeinojen pitkäaikaistakin käyttöä. Siitä huolimatta rikosvastuun toteutuminen voi usein olla epävarmaa. Osallistuvan tietolähteen käytöllä voitaisiin parhaimmassa tapauksessa estää rikoksen haittojen konkretisoituminen, mikä Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan osalta tarkoittaisi haavoittuvassa asemassa olevien salakuljettujen tai muuten harhautetuiksi ja huijatuksi tulleiden ihmisten vapauttamista rikollisorganisaatioille alisteisesta asemasta.

2.3.4.5 Osallistuvan tietolähteen sääntelytarpeen arviointi kaikkien PTR-esitutkintaviranomaisten osalta

Säättämällä osallistuvan tietolähteen käytön toimivaltuudesta yhdenmukaisesti kaikille PTR-esitutkintaviranomaisille pystyttäisiin turvaamaan kaikille näille riittävän kattavat ja välttämättömät toimivaltuudet kokonaisvaltaiseen tietolähdetoimintaan (tietolähteiden ohjattu ja osallistuva käyttö) rikosten selvittämiseksi. Tietolähdetoiminnan kautta on saatavissa sellaista yksityiskohtaista tietoa, jota on vaikea tai jopa mahdotonta tuottaa muilla salaisilla tiedonhankinta- tai pakkokeinoilla. Säättämällä osallistuvan tietolähteen käyttö kaikille PTR-esitutkintaviranomaisille, mahdollistaisi se kokonaisvaltaisen ja tehokkaan tietolähdetoiminnan kunkin viranomaisen tietolähteidensä osalta pakkokeinolain mukaisia toimivaltuuksia hyödyntäen. Tätä pidetään tarkoituksenmukaisena erityisesti huomioiden edellä lausuttu siitä, että kullakin esitutkintaviranomaisella on omat tietolähteet, joita käsitellään omassa tietolähteorganisaatiossa.

Sääntelyratkaisua koskevassa arvioinnissa on huomioitava myös se, että operatiivisen rikostorjunnan käytännön tilanteet vaativat usein nopeaa reagointia ja päätöksentekoa. Säättämällä osallistuvan tietolähteen käytön toimivaltuudesta kaikille esitutkintaviranomaisille kyettäisiin välttämään tilanne, jossa Rajavartiolaitoksen tai Tullin tietolähde sekä Rajavartiolaitoksen tai Tullin rikostutkintatoimialaan kuuluva rikoksen esitutkinta jouduttaisiin siirtämään poliisin vastuulle ennen kuin asiassa voitaisiin edetä osallistuvan tietolähdetoiminnan osalta. Tällaiset siirtotoimenpiteet eivät ole nopeasti toteutettavissa aiheuttaen pahimmillaan katvealueita johtaen jopa rikosvastuun toteutumattomuuteen. On syytä myös ottaa huomioon se, että tietolähdetoiminta perustuu merkittävässä määrin tietolähteen sekä tietolähteorganisaatioon kuuluvan virkamiehen väliseen luottamukselliseen suhteeseen, minkä vuoksi tietolähteen siirtäminen toiselle viranomaiselle olisi käytännössä usein hyvin hankalaa eikä myöskään tarkoituksenmukaista.

Vastaavalla tavalla osallistuvan tietolähteen käytölle säädettävän päätöksentekorakenteen olisi perusteltua tukea käytännön operatiivista toimintaa. Tietolähdetoiminnan kuvattu luonne estää käytännössä monimutkaiset päätöksenteon rakenteet. Tietolähteen käyttöön (ohjattu tai osallistuva) liittyvät päätökset olisi perusteltua tehdä tietolähteestä vastuussa olevassa organisaatiossa. Tietolähteorganisaatiolla on lain mukaan vastuu tietolähteen hengestä ja terveydestä, minkä vuoksi myöskään osallistuvan tietolähteen käyttöä koskevaa päätöksentekoa ei olisi perusteltua ulkoistaa kovin kauas tietolähdetoiminnasta tosiasiallisesti vastaavasta tahosta. Osallistuvan tietolähteen käyttöön liittyvä päätöksenteko tulee pystyä siten suorittamaan kokonaisuudessaan sen organisaation sisällä, jossa toiminta aloitetaan.

PTR-esitutkintaviranomaisten yhdenmukainen pakkokeinosääntely mahdollistaisi myös tehokkaammin yhteiset kansalliset ja kansainväliset tutkintaryhmät, joissa on tarkoitus hyödyntää osallistuvan tietolähteen käyttöä. Tällaisen yhteistyön toimivuudella on suuri merkitys vakavaan ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvässä rikostorjunnassa.

Tärkeää on kuitenkin myös varmistaa eri viranomaisten välinen yhteistyö ja tiedonkulku, joiden myötä voitaisiin vähentää myös operaatioihin liittyviä riskejä. Toisin sanoen tulisi välttää tilanteita, joissa toimivaltaisten viranomaisten tietämättömyys toistensa meneillään olevista operaatioista voisi aiheuttaa riskejä osallistuvan tietolähteen käyttämiseen liittyen. Tarpeellisena ja perusteltuna siten pidetään erikseen säätämistä yhteensovittamisvelvollisuudesta PTR-esitutkintaviranomaisten kesken osallistuvan tietolähteen käyttämistä koskien.

2.3.4.6 Viranomaisten toimivaltuuksien käytön tukeminen avustavilla toimilla

Tarkoin PTR-esitutkintaviranomaisten ohjeisiin ja valvontaan perustuvan rikolliseen toimintaan osallistumisen lisäksi tarpeellista olisi, että tietolähde voisi tukea viranomaisten toimivaltuuksien käyttöä käytännön toimintaan liittyvillä avustavilla toimilla. Kyse voisi olla esimerkiksi teknisessä tarkkailussa tai kuuntelussa käytettävän laitteen viemisestä johonkin määrättyyn kohteeseen. Tietolähde ei näissäkään tilanteissa tulisi toteuttamaan tiedonhankintakeinoja, vaan esimerkiksi laitteen tekninen hallinta, sen toiminnan ohjaaminen, tallenteiden tarkastaminen ja arviointi toimenpiteen keskeyttämisestä säilyisivät PTR-esitutkintaviranomaisella. Osallistuvan tietolähteen hyödyntämisessä edellä mainitusti olisi kyse PTR-esitutkintaviranomaisille kuuluvien toimivaltuuksien käyttömahdollisuuksien tapauskohtaisesta laajentamismahdollisuudesta, kun kyse olisi pääsystä sellaisiin tiloihin tai paikkoihin taikka ryhmiin, joihin PTR-esitutkintaviranomaisilla ei olisi mahdollisuutta muutoin päästä. Luonnollisesti lähtökohtana olisi, että käytettävien muiden salaisten pakkokeinojen osalta niistä säädetty edellytykset tulisi erikseen myös täyttyä eikä osallistuvan tietolähteen käyttöä voisi käyttää viranomaisten toimivaltuuksien kiertämiseen.

Edellä mainitusti voimassa olevan lain mukaan sallittua käytännön toimintaan liittyvää avustamista on esimerkiksi yhteyden muodostaminen valeostajan ja valeoston kohteen välille tai heidän tutustuttaminen toisiinsa taikka tulkkina toimiminen, kunhan esitutkintaviranomaisen tai tietolähteen toiminta ei johda tietolähteen syyllistymiseen rikokseen ja rikollinen toiminta tapahtuisi viranomaisen ja tietolähteen toiminnasta riippumatta. Teknisluonteisiin salaisiin pakkokeinoihin liittyvät käytännön toiminnan mahdollistamistoimet, kuten teknisessä tarkkailussa tai kuuntelussa käytettävän laitteen vieminen johonkin määrättyyn kohteeseen, voidaanakin rinnastaa esimerkiksi henkilöiden tutustuttamiseen.

Pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n 3 momentissa säädetään tietolähteen ohjatun toiminnan käytön rajoituksista ja tiedonhankinnan toteuttamisesta muutenkin. Edellä on myös tarkemmin selostettu lain esitöitä ohjatun tietolähdetoiminnan käytön rajoituksista (HE 222/2010 vp, s. 348). Voimassa olevassa laissa keskeisiä elementtejä sallitun ja kielletyn ohjatun tietolähdetoiminnan osalta ovat, että muu henkilö kuin virkamies ei voi käyttää viranomaisten toimivaltuuksia, ellei asiasta ole nimenomaisesti säädetty, tietolähdettä ei voida käyttää viranomaisille annettujen toimivaltuuksien käyttöä koskevien rajoitusten kiertämiseen eikä esitutkintaviranomaisen tai tietolähteen toiminta saa johtaa siihen, että tietolähde toiminnallaan syyllistyy rikokseen.

Esitöissä kielletyn ja sallitun rajan osalta suhteessa viranomaisille kuuluvien toimivaltuuksien käyttämistä on huomioitava, että kyse on nimenomaisesti rajoituksesta toimivaltuuksien käyttämiseen liittyen, ei koskien niiden toteuttamiseksi tarvittavia välttämättömiä toimenpiteitä. Esimerkiksi kiellettyä olisi kotietsinnän suorittaminen tietolähteen toimesta tai tietojen hankkiminen soluttautumalla sellaiseen rikollisryhmään, johon hän ei entuudestaan kuulu (peitetoiminta) taikka asuntokuuntelun suorittaminen.

Tietolähdettä ei myöskään voida käyttää viranomaisille annettujen toimivaltuuksien käyttöä koskevien rajoitusten kiertämiseen. Näin ollen PTR-esitutkintaviranomainen ei myöskään voisi varustaa tietolähdettä kuuntelun tai katselun mahdollistavilla laitteilla, ellei kyse sitten olisi tietolähteen turvallisuuden varmistamisesta. Kuuntelun tai katselun osalta kyse olisi esimerkiksi teknisestä kuuntelusta, asuntokuuntelusta tai teknisestä katselusta, joista säädetään pakkokeinolain 10 luvussa erikseen.

Toimivaltuuksien käyttämisen mahdollistamisen suhteen tilanne on edellä mainittu eli tiettyyn pisteeseen asti toimivaltuuksien käyttämistä edistävät toimet voisivat olla sallittuja, mikäli siitä

olisi erikseen laissa säädetty. Tyypillisesti kyse voisi olla esimerkiksi kuuntelulaitteiden sijoittamisesta tiettyyn paikkaan.

On kuitenkin huomioitava se, että salaisiin pakkokeinoihin liittyvät laitteet niitä koskevine toimintakäytäntöineen ovat salassa pidettäviä julkisuuslain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 5 kohdan nojalla. Näin ollen viranomaisten toimivaltuuksien käytön tukemiseen liittyviin avustaviin toimiin liittyy merkittävä esitutkintaviranomaistoiminnan suorituskyvyn vaarantumisen riski sekä salaisesti toteutettavan tiedonhankinnan että laajemman rikostorjuntatavoitteen osalta. Tällaiset riskit ja mahdolliset hyödyt toimista tulisi siten ottaa etukäteisesti huomioon, kun toimintaa suunnitellaan, ja luonnollisesti, mikäli riskit olisivat liian suuret, ei toimintaan tulisi ryhtyä.

2.3.4.7 Sääntelytarpeen keskeiset elementit

Osallistuvan tietolähteen käytöllä tarkoitettaisiin ennen toimenpiteisiin ryhtymistä tehtyyn asianmukaiseen suunnitelmaan ja päätökseen perustuvaa salaista pakkokeinoa, jossa tietolähde PTR-esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa suorittaisi tarkoin määriteltyjä toimenpiteitä, jotka voivat täyttää rikoksen tunnusmerkistön, tai mahdollistaa tiettyyn pisteeseen viranomaista toimivaltuuden käytön toteuttamiseksi. Luonnollisesti myös perusoikeuksien turvaamisesta ja muusta sääntelystä johdettavat rajoitukset sekä velvollisuudet kohdistuisivat lähtökohtaisesti PTR-esitutkintaviranomaiseen eli kyseistä toimivaltuutta käyttävään toimivaltaiseen viranomaiseen.

Vaikka ehdotetussa tiedonhankinnassa hyödynnettäisiin osallistuvaa tietolähdettä, kyse olisi PTR-esitutkintaviranomaisen käyttämästä toimivaltuudesta, ja kansalaisten oikeusasemaan kajoava julkisen vallan käyttö toteutettaisiin yksinomaan viranomaisen toimesta sekä päätöksellä. Kyse ei siis olisi tietolähteen omasta, itsenäiseen harkintavaltaan perustuvasta toiminnasta, vaan toiminta olisi viranomaisen toimesta tarkoin suunniteltua, ohjattua ja valvottua. Vastaavasti tietolähteen toiminta olisi siten osa viranomaisen toimintaa, minkä vuoksi tietolähteen toiminnan rikosoikeudellisen ja valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin lähtökohtana olisi se, että säädetään uudesta PTR-esitutkintaviranomaisen toimivaltuudesta (ks. jäljempänä tarkemmin rikosoikeudellisesta vastuusta). Sääntelyssä olisi siten kyse oikeudesta hyödyntää tietolähdettä PTR-esitutkintaviranomaisen toimivaltuutena.

Tietolähteen osallistuva käyttö voi käynnistyä kyseisen tietolähteen toimittaman tai PTR-esitutkintaviranomaisen muutoin saaman tiedon perusteella. Ensin mainituissa tilanteissakaan kyse ei olisi tietolähdelähtöisestä toiminnasta, vaan keinon käyttöön liittyvä päätöksenteko tapahtuisi tällöinkin viranomaisen toimesta viranomaistoiminnan (rikoksen selvittämistä koskevien) tavoitteiden näkökulmasta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että rikostorjunnallinen tiedontarve on tunnistettu jo aiemmin ja aienneeseen tiedonhankintamahdollisuuteen reagoitaisiin PTR-esitutkintaviranomaisen aloitteesta. Osallistuvan tietolähteen käyttö olisi luonteeltaan kuitenkin jossakin määrin reaktiivisempaa kuin esimerkiksi peitetöiminnassa tapahtuva soluttautuminen rikollispiireihin. Edellä esitetty sääntelytarvetta havainnollistava esimerkki kuvastaa mahdollisia tilanteita hyvin, kun kyse olisi esimerkiksi huumausaine-erän tai rahavarojen vastaanottamisesta ja siirtämisestä toiseen paikkaan taikka tilojen ja tarvikkeiden hankkiminen rikollisen toiminnan jatkumisen mahdollistamiseksi.

Edellä kerrottuun viitaten pidetään perusteltuna, että tietolähde voisi osana osallistuvan tietolähteen käyttöä PTR-esitutkintaviranomaisen ohjauksessa laajentaa sosiaalista piiriään tiedonhankintatarkoituksessa, mikäli laajentaminen ei edellä mainitusti kuitenkaan tarkoittaisi luottamuksellisten suhteiden rakentamista soluttautumistarkoituksessa. Toisin sanoen uusienkin tuttavuuksien luottamusta voitaisiin pyrkiä hankkimaan siinä määrin kuin se olisi tarpeen

osallistuvan tietolähteen käyttöä koskevassa päätöksessä määritetyn yksittäisen toimenpiteen suorittamiseksi. Sallitun ja kielletyn rajana olisi kuitenkin se, että tiedonhankinta, tässä tapauksessa uusien tuttavuuksien hankkiminen, tapahtuisi ilman soluttautumista ja luottamuksen rakentamista pidättäytyen lyhytkestoisen vuorovaikutuksen piirissä. Toisaalta kyse tällöin olisi todennäköisesti enemmän ohjatun tietolähteen käyttötilanteesta, jossa mainittu toimiminen on jo mahdollista.

Toiminnallisesti lähtökohtana pidettäisiin sitä, että taktiset toimintamallit valittaisiin niin, että osallistuvan tietolähteen käyttö voitaisiin toteuttaa tietolähdettä vaarantamatta ja siten, että tietolähteen itsenäinen harkinta- ja päätöksentekovoima olisi lähes olematonta lukuun ottamatta tavanomaiseen ihmisten väliseen kanssa käymiseen kuuluvat toiminnat. Joka tapauksessa PTR-esitutkintaviranomaisella on jo nyt korostettu velvollisuus huolehtia tietolähteiden turvallisuudesta erityisesti tietolähteen ohjatun käytön tilanteissa eikä nyt hahmotellun sääntelyn osalta olisi tarkoituksena tehdä tähän lähtökohtaan merkittäviä muutoksia muuten kuin tietolähteen turvallisuutta parantavassa mielessä.

Käytännössä osallistuvan tietolähteen käyttö rajautuisi sellaisiin toimiin, joiden osalta jo ennakkollisesti pystyttäisiin arvioimaan ja minimoimaan kaikki mahdolliset riskitekijät. Osallistuvan tietolähteen kannalta kyse olisi sen verran yksinkertaisesta toiminnasta, että sen toteuttaminen olisi mahdollista suorittaa turvallisesti ja oikeusvarmasti sekä tietolähteen, viranomaisten että muiden asiaan liittyvien henkilöiden kannalta. Seuraavaksi käydään läpi esimerkkejä mahdollisista toimivaltuuden käyttötilanteista:

- *Hankkia toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä*

Poliisin tietolähteenä toimiva, rikollispiireihin liittyviä henkilöitä tunteva henkilö A saa soiton, jossa häntä pyydetään maksua vastaan vuokraamaan puoleksi vuodeksi mökin syrjäiseltä alueelta ”kaman säilömistä ja jakelemista varten”. Lisäksi henkilö A:ta pyydetään vuokraamaan auto muutamaksi viikoksi. Henkilö A:n kannalta kyse olisi siitä, että hän etäyhteyksin omilla tiedoillaan vuokraisi netin kautta mökin ja auton.

- *Kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita*

Poliisin tietolähteenä toimiva, rikollispiireihin liittyviä henkilöitä tunteva henkilö A saa soiton, jossa häntä pyydetään maksua vastaan hakemaan sataman lähettyviltä kolme laatikkoa ja viemään ne toiselle paikkakunnalle. Pakettien haku, siirtäminen ja jättö tapahtuisi siten, ettei henkilö A tapaisi lainkaan muita ihmisiä, vaan saisi ohjeet tehtävään viestitse.

- *Hoitaa taloudellisia asioita*

Poliisin tietolähteenä toimivaa, rikollispiireihin liittyviä henkilöitä tuntevaa henkilö A:ta pyydetään etäyhteyksin tekemään taloudellisia järjestelyjä rikollisryhmälle.

- *Avustaa muulla edellä mainittuihin tapoihin rinnastettavilla tavoilla*

Poliisin tietolähteenä toimiva, rikollispiireihin liittyviä henkilöitä tunteva henkilö A saa soiton, jossa häntä pyydetään maksua vastaan vastaanottamaan ”kaman myymisestä” peräisin olevia varoja pankkitililleen. A:n ei tarvitsisi tehdä muuta kuin antaa tilinumeronsa, vastaanottaa rahat ja säilyttää niitä muutaman viikon ajan, jonka jälkeen ne tulisi lähettää myöhemmin ilmoitettavalle tilille.

Poliisin tietolähteenä toimiva tietoteknisesti taitavalle henkilölle B tarjotaan mahdollisuutta osallistua tietoverkkopetosten tekemiseen. A:n tehtäväksi tulisi laatia tietty osa rikoksen hyödyntämiseen käytettävästä koodista.

Korostetusta tietolähteen turvallisuuden huolehtimisvelvollisuudesta säädetään nykyisin pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n 3 momentissa, jonka mukaan tietolähteen ohjatussa käytössä tietoja ei saa pyytää hankittavaksi sellaisella tavalla, joka vaarantaisi tietolähteen tai muun henkilön hengen tai terveyden ja tietolähteen turvallisuudesta on tarpeen mukaan huolehdittava tiedonhankinnan aikana ja sen jälkeen. Vastaavasta velvollisuudesta säädetään poliisilain 5 luvun 40 §:n 3 momentissa. Pakkokeinolain esitöissä ei tarkemmin selosteta, mitä tietolähteen turvallisuudesta huolehtiminen konkreettisesti tarkoittaisi. Esitöissä kuitenkin todetaan, että poliisi ei voisi varustaa tietolähdettä kuuntelun tai katselun mahdollistavilla laitteilla (HE 222/2010 vp, s. 348), mutta kiello on suhteessa sallittuun ja kiellettyyn toimintaan eikä liene tarkoitettu huomioon otettavaksi tietolähteen turvallisuudesta huolehtimista koskevassa kontekstissa. Kiellon tarkoituksena siten on estää muiden salaisten pakkokeinojen edellytysten kiertäminen, ei estää tietolähteen turvallisuudesta huolehtimista.

Pakkokeinolain 10 luvun salaisten pakkokeinojen ja poliisilain 5 luvun salaisten tiedonhankintakeinojen jälkeen säädettiin siviilitiedustelusta poliisilain 5 a luvussa (HE 202/2017 vp). Luvun 25 §:ssä säädetään tietolähteen turvaamisesta siviilitiedustelussa. Pykälän mukaisesti tietolähteen suostumuksella on mahdollista valvoa esimerkiksi tietolähteen asumiseen käyttämää tilaa kameran tai muun paikkaan sijoitetun teknisen laitteen, menetelmän tai ohjelmiston avulla, jos se on tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Valvonta on lopetettava viipymättä, jos se ei ole enää tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi ja valvonnassa kertyneet tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita tietolähteen turvaamiseen, ellei niitä ole tarpeen säilyttää ja käyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä. Lisäksi tietolähde voidaan tämän suostumuksella varustaa kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on yksittäistapauksessa välttämätöntä tämän turvallisuuden varmistamiseksi. Kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita tietolähteen turvaamiseen. Lisäksi 25 §:n mukaan tietolähteelle voidaan yksittäistapauksessa antaa käytettäväksi vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka tietolähteen käytettäväksi valmistettavia vääriä asiakirjoja, jos se on välttämätöntä tietolähteen hengen ja terveyden suojaamiseksi.

Siviilitiedustelussa on siten tunnistettu tarkemmin säännösten korostunut velvollisuus huolehtia tietolähteen turvaamisesta. Tietyissä tapauksissa velvollisuus huolehtia tietolähteen turvallisuudessa voi olla jopa korostuneempi rikosten estämis-, paljastamis- ja selvittämiskontekstissa mahdollisen vaaran välittömämmän luonteen vuoksi. Selvää kuitenkin on, että tietolähteen turvaamisen varmistamiseksi käytettävien teknisten kuuntelu- ja katselulaitteiden hyödyntämisen tarkoituksena ei saisi olla tiedonhankinta viranomaisten toimivaltuuksia koskevien edellytysten ja rajoitusten kiertämiseksi. Perusteltuna siten pidetään tarkempaa sääntelyä asian osalta myös pakkokeinolain 10 luvun mukaisessa tietolähdetoiminnassa kattaen sekä perusmuotoisen tietolähdetoiminnan, ohjatun tietolähteen käytön että osallistuvan tietolähteen käytön tilanteet.

Osallistuvan tietolähteen käytön sääntelytarvetta arvioitaessa on otettava huomioon voimassa oleva sääntely tietolähdetoiminnasta ja koskien peitetoimintatoimivaltuutta. Tietolähdetoiminnan osalta yhteys on selvä, varsinkin kun esityksessä perusteltuna pidetään osallistuvan tietolähteen käytön mahdollistamista osana ohjatun tietolähteen käyttöä. Peitetoimintatoimivaltuuden suhteen on puolestaan otettava huomioon sääntelyiden tietynasteinen yhtenäisyys, esimerkiksi rikolliseen toimintaan liittyvä osallistumiselementti ja

se, että peitetoimintatoimivaltuuteen liittyvä soluttautuminen asettaa rajoituksia tietolähdetoiminnalle, kuten edellä on kerrottu. Tarkoituksenmukaisena pidetään soveltuvin osin osallistuvaa tietolähdettä koskevan sääntelysystematiikan vastaavanlaisuutta suhteessa peitetoiminnasta säädettyyn, kuten toimintaan osallistuminen, käyttöä koskeva suunnitelma ja esitys sekä jossain määrin päättäminen, mutta toimivaltuuksien erilaisuuden vuoksi perusteltuna pidetään myös tiettyä eroavaisuutta sääntelyissä.

Edellä mainitusti peitetoimintatoimivaltuus rakentuu suunnitelmalliseen tiedonhankintaan käyttämällä soluttautumista, mikä on kiellettyä tietolähdetoiminnassa. Soluttautumisessa on kyse pitkäkestoisesta luottamuksen hankkimisesta ja sen rakentamisesta käyttäen vääriä tietoja ja erehdyttämistä. Peitetoiminnassa onkin kyse pakkokeinolain 10 luvun niin sanotusti kovimpaan keinovalikoimaan kuuluvasta erityisestä salaisesta pakkokeinosta. Tätä ilmentää myös se, että luvun 2 §:n 2 momentin mukaan peitetoiminnan käyttämisen edellytykseksi on asetettu lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi (kolmiportaiseen edellytystasoon kuuluva välttämättömyysvaatimus). Tietolähdetoiminta, mukaan lukien ehdotettava osallistuvan tietolähteen käyttö, puolestaan eroaa peitetoiminnasta esimerkiksi keinojen luonteen kannalta, eikä tietolähdetoiminnan käyttämistä (ml. ohjattu käyttö) ole sidottu edellä mainittuun välttämättömyysvaatimukseen. Tietolähdetoimintaa, mukaan lukien osallistuvan tietolähteen käyttö, voidaan pitää vaikutuksiltaan kevyempänä keinoja kuin peitetoiminta, koska se ei perustuisi soluttautumiseen vaan tietyn henkilön jo olemassa olevien sosiaalisten kontaktien ja tiedonsaanti- ja toimintamahdollisuuksien hyödyntämiseen. Edellä on myös esimerkein osoitettu, että osallistuvan tietolähteen käyttötilanteet olisivat vain pienehköjä osatekoja laajemmassa kokonaisuudessa. Kyse ei siis ole rikoksen selvittämisen kohteena oleviin henkilöihin yhtä puuttuvasta toimenpiteestä kuin peitetoiminnassa. Tästä syystä perusteltuna niin ikään pidetään sitä, että vaikka tietyiltä osin osallistuvan tietolähteen käyttöä koskeva sääntelyn vastaavuus soveltuvin osin peitetoiminnasta säädetyn kanssa on tarkoituksenmukaista, sitä koskisi erilainen ja -tasoinen päätöksentekomenettely ja toimivaltuutena sen käyttöä ei olisi sidottu tiettyyn vakavuuskynnyksen mukaiseen perusterikoslistaukseen.

Tietolähdetoimintaa ohjataan hallinnollisesti tarkemmin Poliisihallituksen, Rajavartiolaitoksen ja Tullin salassa pidettävillä määräyksillä. Kyseisiä määräyksiä tulisi päivittää huomioiden osallistuvan tietolähteen käytön edellyttämät muutostarpeet toiminnan prosessiin, oikeusturvaan, koulutukseen ja tarvittaviin osaamisvaatimuksiin eri rooleissa. Salassapito on tarpeen erityisesti sellaisten taktisten ja teknisten menettelyiden osalta, jotka saattaisivat paljastaa ulkopuolisille kyseessä olevan tietolähdetoiminnan ja vaarantaisivat siten sekä tietolähteen, että viranomaisten turvallisuutta. Lisäksi valtioneuvoston asetuksessa esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta (122/2014) sekä valtioneuvoston asetuksessa salaisista pakkokeinoista ja salaisista tiedonhankintakeinoista Tullissa (152/2017) tulisi niin ikään huomioida tarvittavat muutostarpeet osallistuvan tietolähdetoiminnan järjestämiseen liittyen (ks. myös jakso 8 lakia alemman asteisesta sääntelystä).

2.3.4.8 Osallistuminen rikolliseen toimintaan ja tietolähteen rikosoikeudellinen vastuu

Peitetoiminnan osalta pakkokeinolain 10 luvun 28 §:ssä säädetään rikosentekokiellosta. Peitetoimintaa suorittava poliisimies ei saa tehdä rikosta eikä aloittaa rikoksen tekemiseen (1 momentti), mutta peitetoimintaa suorittava poliisimies saa tehdä järjestysrikkomuksen tai muun siihen rinnastettavan rikoksen, josta on säädetty rangaistukseksi rikesakko, tai liikenerikkomuksen, jos teko on välttämätön peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi (2 momentti).

Luvun 29 §:ssä puolestaan säädetään järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistumisesta. Pykälän mukaan 28 §:n kiellon estämättä, peitetoimintaa suorittava poliisimies saa osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan hankkia toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä, kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että: 1) toimenpide tehdään ilman hänen myötävaikutustaankin, 2) poliisimiehen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle, ja 3) avustaminen edistää merkittävästi peitetoiminnan tavoitteen saavuttamista. Lisäksi 29 §:n 2 momentin mukaan peitetoimintaa suorittava poliisimies saa osallistua 41 §:ssä tarkoitetun valvotun läpilaskun kohteena olevaan toimitukseen, jos osallistuminen edistää merkittävästi läpilaskun tavoitteen saavuttamista.

Esitöiden mukaan 28 §:n 2 momentti ja erityisesti 29 §:n 1 momentti onkin kirjoitettu siten, että ne viittaisivat etukäteiseen ja suunnitelmalliseen arvioon ja harkintaan, ja 29 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisessa tilanteessa edellytettäisiin, että toimenpiteen suorittamishetkellä erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että toimenpide tehtäisiin ilman peitepoliisin myötävaikutustakin. Toimenpiteiden hyväksyttävyyttä tulisikin lähtökohtaisesti ja mahdollisuuksien mukaan arvioida jo ennen toiminnan aloittamista, kun päätöstä pakkokeinon käytöstä valmistellaan (HE 217/2022 vp, s. 55, ks. myös HE 222/2010 vp, s. 340–341). Sekä 28 §:n 2 momentissa ja 29 §:n 1 momentissa on kyse toimivaltuussääntelyn muotoon kirjoitetusta säännöksistä, jotka sääntelevät sitä, mitä peitetoimintaa suorittava poliisimies saa säännöksissä tarkemmin määritellyissä tilanteissa ja edellytyksillä tehdä (HE 217/2022 vp, s. 55).

Osallistuvan tietolähdetoiminnan osalta lähtökohtana on pidettävä sitä, että mikäli tietolähde toimisi toisin kuin hänet on ohjeistettu tekemään esimerkiksi kuljettamalla kiellettyä ainetta suunniteltua suuremman erän, kuljettamalla olennaisesti vaarallisempaa ainetta taikka ryhtymällä myymään siirrettäväksi tarkoitettua erää, taikka muuten perustuen omaan harkintaansa ja päätökseen osallistuisi toimintaan, hän olisi rikosoikeudellisessa vastuussa toimistaan. Näissä tilanteissa rikosvastuun mahdollisessa rajaamisessa sovellettaisiin rikoslain 4 luvun vastuuvapausperusteita koskevaa sääntelyä (kieltoerehdys, oikeuttamisperusteet, anteeksiantoperusteet). Esimerkiksi aineiden määrän ja laadun (vaarallisuuden) osalta ei välttämättä ole ennakolta riittävän täsmällistä tietoa. Toisaalta on huomioitava, että ohjauksen vastainen toiminta voi valvonnasta huolimatta paljastua vasta pitkän ajan kuluttua (esim. laboratorionäytteistä).

Joka tapauksessa selvää on, että osallistuvan tietolähteen käyttäminen tulisi perustua ennakolta tarkoin suunniteltuun ja ohjattuun PTR-esitutkintaviranomaisen toimintaan. Mikäli tarkoin ennakoitu, suunniteltu ja ohjattu tietolähteen osallistuva toiminta ei olisi mahdollista, keinoa ei saisi käyttää. Keinon käyttöä koskevassa tarkastelussa tulisi siten arvioida, onko tietolähteen osallistuva käyttö mahdollista toteuttaa siten, että lähes täydellinen kontrolli tietolähteen osallistuvasta toiminnasta säilyisi toimivaltaisella viranomaisella. Arvioinnissa korostuisi turvallisuusseikkojen lisäksi erityisesti tietolähteen rikosoikeudellinen vastuu. Mikäli suunniteltava osallistuvan tietolähteen käyttö sisältäisi riskejä esimerkiksi väärinkäytöksistä tietolähteenä toimivan henkilön osalta, keinoa ei saisi käyttää. Toisin sanoen suunniteltavan ja ohjattavan osallistuvan tietolähteen toiminnan tulee olla sen verran yksinkertaista ja ennakoitavissa olevaa, että riski tietolähteen rikosoikeudellisen vastuun toteutumiseksi olisi lähes olematon.

Toisaalta syytä on myös ottaa huomioon mahdolliset tilanteet, joissa viranomaisen päätöksenteko ja toimivaltuuden käytön suunnittelu joudutaan tekemään nopealla aikataululla

operatiivisesta tilanteesta johtuen. Tosin näissäkin tilanteissa ei poistuta suunnitellun ja ohjatun viranomaistoiminnan vaatimus. Toiminnan tulisi siten aina perustua PTR-esitutkintaviranomaisen harkinta- ja päätösvaltaan – sikäli kuin kyse ei ole tietolähteen suostumukseen liitännäisestä harkinta- ja päätöksentekovallosta – eikä tietolähteen oman toiminnan osalta tulisi lähtökohtaisesti olla juurikaan itsenäistä toimivaltaa sikäli kuin voidaan kuitenkin varmistaa tietolähteen turvallisuus. PTR-esitutkintaviranomaisen ohjeiden vastainen toiminta tulisi kuitenkin lähtökohtaisesti olla edelleenkin rikosoikeudellisesti rangaistavaa, mikäli se täyttää jonkin rikoksen tunnusmerkistön.

Esityksessä arvioidaan, että tietolähdetoiminnassa tietolähteen toiminta ei ole perustuslain 124 §:ssä tarkoitettua julkista hallintotehtävää, julkisen vallan käyttöä tai merkittävää julkisen vallan käyttöä. Täten myöskään tietolähteeseen ja hänen toimintaansa ei liity virkavastuuta. Tietolähdetoiminnassa on kyse PTR-esitutkintaviranomaisen toimivaltuudesta, joka puolestaan on perustuslain 124 §:ssä tarkoitettua julkisen vallan käyttöä ja johon ulottuu virkavastuu (ks. myös sääätämisyjärjestysperustelut).

Edellä mainitusti osallistuvassa tietolähdetoiminnassa olisi myös kyse viranomaisten harkinta- ja päätöksentekovaltaan perustuvasta toimivaltuuksien käyttämisestä. Osallistuvan tietolähteen toimet olisivat jokaisessa tilanteessa ainoastaan PTR-esitutkintaviranomaisen toimivaltuuksien käyttöön liittyviä, luonteeltaan avustavia toimia, joissa ei kuitenkaan olisi kyse julkisesta hallintotehtävästä tai julkisen vallan käyttämisestä. Myös virkavastuun osalta kyse olisi yksinomaan toimivaltuutta käyttävälle viranomaiselle kuuluvasta vastuusta, joka ei itsenäisenä vastuuna ulottuisi itse tietolähteeseen, vaan osallistuvan tietolähteen käyttö sisältyisi kokonaisuudessaan viranomaisen toiminnan kattavaan virkavastuuseen.

2.3.4.9 Rikosprovokaatio

Oikeusturvaan ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kytkeytyvät näkökulmat korostuvat erityisesti arvioitaessa osallistuvan tietolähteen käyttöä rikosprovokaation näkökulmasta. Rikosprovokaation kielto tulee arvioida itsenäisesti suhteessa rikoslain 5 luvun 5 §:ssä säänneltyyn yllytykseen. Rikosprovokaation kielto kohdistuu erityisesti virkamiehiin ja siitä on säännelty pakkokeinolain 10 luvun 28 §:ssä, poliisilain 5 luvun 29 §:ssä ja poliisilain 5 a luvun 19 §:ssä. Säännösten mukaan peitetoimintaa suorittava poliisimies ei saa tehdä rikosta eikä aloitetta rikoksen tekemiseen. Pakkokeinolain esitöiden mukaan ”[r]ikosprovokaation välttämiseen liittyy se, että välihenkilöitä käyttäessään poliisin on lähtökohtaisesti toimittava passiivisesti niin, että tällainen henkilö ei tietolähdetoiminnassa syyllisty rikoksiin tai että tietolähde ei saa toista henkilöä ryhtymään rikoksiin” (HE 222/2010 vp, s. 348). Vastaavasti todetaan poliisilain esitöissä (HE 224/2010 vp, s. 126).

Olennaista on joka tapauksessa havaita, että kyse on viranomaiseen kohdistuvasta velvoitteesta, mikä käsillä olevassa asiayhteydessä tarkoittaa sitä, että PTR-esitutkintaviranomaisen tulisi suunnitella ja ohjeistaa osallistuvan tietolähteen toiminta siten, ettei tämä osana keinon käyttöä tekisi aloitetta rikoksen tekemiseen (ks. myös edellä mainittu koskien käyttötilanteita). Sinänsä on mahdollista, että huolellisesti sallitun riskin puitteissa toimittaessakin tapahtuisi rikosprovokaatio, mutta tällainen tilanne tulisi arvioidavaksi ensisijaisesti hyödyntämiskieltojen eikä virkavastuun tai ylipäättään toimivallan käytön moitittavuuden kannalta. Jos virkamies sitä vastoin on ottanut kielletyn tai ennakolta hankalasti hallitsemattoman riskin rikosprovokaation tapahtumisesta ja rikosprovokaatio tapahtuu, vastaisi hän yksin tapahtuneesta virheestä, jos tietolähde on toiminut ohjeiden ja käskyjen mukaisesti.

Kotimaisessa oikeuskäytännössä ainakin Helsingin hovioikeuden 15.12.2021 antamassa ratkaisussa (R 20/1689, 21/153909) on otettu kantaa tietolähteen käyttöön tässä esityksessä

ehdotettuun liittyen ja suhteessa rikosprovokaatioon kuvatulla tavalla. Tapauksessa oli kyse todisteiden hyödyntämiskiellosta huumausaineiden maahantuontia koskeneessa tapauksessa, jonka esitutkinnassa Alankomaissa oli ollut mukana ”rikollinen siviilisoluttautuja”. Alankomaissa oli tehty myös poliisin peitetoimintaa. Hovioikeuden ratkaisun liitteenä olevasta käräjäoikeuden ratkaisusta ilmenee, että rikollisen siviilisoluttautujan rooli näytti rajoittuneen poliisisoluttautujan ja erään vastaajan esittelyyn sekä huumausainelastin kuljettamiseen Alankomaista Saksan rajalle.

Hovioikeus katsoi, että todisteet oli hankittu lainvastaisesti, koska ne oli saatu käyttämättä oikeusapumenettelyä ja tutkintamenetelmällä, joka ei ole Suomen lain mukaan sallittu. Todisteita ei määrätty hyödyntämiskieltoon, koska kysymys oli toisessa Euroopan Unionin jäsenvaltiossa käytössä olevasta tutkintamenetelmästä. Todisteita ei määrätty hyödyntämiskieltoon myöskään rikosprovokaatioväitteen perusteella. Tältä osin hovioikeus totesi, että ”[k]äräjäoikeuden selostamin tavoin esitutkintaviranomainen tai sen puolesta toimiva ovat esitetyn selvityksen mukaan liittyneet jo meneillä olevaan toimintaan. Asiassa saadusta selvityksestä ei myöskään ilmene, että esitutkintaviranomainen tai sen puolesta toimiva välikäsi olisivat vaikuttaneet N:n tahdonmuodostukseen.” Hovioikeus viittasi myös rikosprovokaatiota koskeviin käräjäoikeuden tuomion perusteluihin, joissa on hyödyntämiskiellon osalta todettu, että huumausaineen määrä, laatu, kuljetuksen hinta ja maksujärjestelyt ovat joko olleet suunniteltuna ennen rikollisen siviilisoluttautujan mukaantuloa tai niistä on päättäneet muut tahot. Käräjäoikeuden ratkaisun, jonka hovioikeus hyväksyi perusteluineen, mukaan ”[r]ikos ei siten ole käynnistynyt poliisin aloitteesta, vaan poliisi on liittynyt mukaan jo meneillään olevaan rikolliseen toimintaan, joka olisi toteutunut ilman viranomaisten myötävaikutusta.” Vastaajiin ei ollut kohdistunut rikosprovokaatiota.

Tietolähdetoiminnassa erityisesti ohjatun ja osallistuvan tietolähteen käyttö sisältää riskin rikosprovokaatiosta. Niin sanotussa tavallisessa tietolähdetoiminnassa riski on vähäisempi, sillä kyse siinä on passiivisesta tietojen vastaanottamisesta ja toimivaltaisen viranomaisen toiminnan suuntaamisesta. Voimassa olevasta tietolähdetoimintaa koskevasta sääntelystä ei säädöstekstistasolla nimenomaisesti ilmene rikosprovokaatiokiello, mutta pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n 3 momentin mukaan muun ohella ennen tietolähteen ohjattua käyttöä tietolähteelle on tehtävä selkoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä erityisesti hänelle lain mukaan sallitusta ja kielletystä toiminnasta. Rikosprovokaatiokiello ilmenee siten lain esitöistä (HE 222/2010 vp s. 348), joissa EIT:n oikeuskäytäntöön viitaten todetaan, että rikosprovokaation välttämiseen liittyy se, että välihenkilöitä käyttäessään poliisin on lähtökohtaisesti toimittava passiivisesti niin, että tällainen henkilö ei tietolähdetoiminnassa syyllisty rikoksiin tai että tietolähde ei saa toista henkilöä ryhtymään rikoksiin ks. esim. *Vanyan v. Venäjä* 15.12.2005 ja *Ramanauskas v. Liettua* 5.2.2008).

Perusteltuna pidetään, että osallistuvan tietolähteen säännöksistä ilmenisi rikosprovokaatiokiello. Vaikka edellä mainitusti rikosprovokaatiokiello koskee myös ohjattua käyttöä, osallistuvan tietolähteen käytön osalta pidetään perusteltuna myös erikseen nimenomaisesti säättää siitä, että toimivaltuuden käyttö on sallittua, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että toimenpide (esimerkiksi aineen tai esineen kuljettaminen) tehdään ilman tietolähteen myötävaikutusta. Tämä katsotaan myös riittäväksi EIT:n oikeuskäytännön kannalta, jossa korostetaan toimintaan liittyvien rajojen selvyyttä suhteessa rikosprovokaatoriskisiin (ks. esim. *Bannikova v. Venäjä* 4.11.2010, kohta 35 ja siinä viitattu ratkaisu).

2.3.4.10 Virkavastuu ja valtion vahingonkorvausvelvollisuus

Edellä sääntelytarpeen keskeisiä elementtejä koskevassa jaksossa on kuvattu osallistuvan tietolähteen käytön luonnetta viranomaisen toimivaltuutena. Toimivaltaisen viranomaisen virkavastuun kannalta asia kiteytyy seuraavaan ”vaikka ehdotetussa tiedonhankinnassa hyödynnettäisiin osallistuvaa tietolähdettä, kyse olisi PTR-esitutkintaviranomaisen käyttämästä toimivaltuudesta, ja kansalaisten oikeusasemaan kajoava julkisen vallan käyttö toteutettaisiin yksinomaan viranomaisen toimesta sekä päätöksellä”.

Toimivaltuutta käyttävän viranomaisen virkavastuun kannalta osallistuvan tietolähteen käyttö ei eroaisi muista salaisista pakkokeinoista, erityisesti verrattuna ohjatun tietolähteen käyttöön, vaikka luonnollisesti ehdotetussa sääntelyssä olisi sellaisia ulottuvuuksia, jotka tekevät siitä pakkokeinona erityisen, kuten rikolliseen toimintaan osallistuminen muun kuin viranomaisen toimesta. Joka tapauksessa perustuslain 118 §:n mukaisesti virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta. Täten ehdotetun sääntelyn perustana toimii laissa säädetyn noudattaminen sekä suunnittelu- ja valvontavelvollisuus, joiden tarkoituksena on niin ikään vähentää riskitekijöitä suhteessa virkamiehen virkavastuuseen. Toisin sanoen ehdotetun toimivaltuuden käytön edellytyksenä on muun ohella huolellinen suunnittelu, joka sisältää myös arvioinnin siitä, voidaanko toimivaltuutta käyttää lain edellyttämällä tavalla. Edellä todetusti keinon käyttäminen olisi mahdollista vain sellaisissa selvissä tilanteissa, joissa tietolähteen toisintoimimisen riski olisi ennakolta tiedossa ja lähes olematon. Koska osallistuvan tietolähteen käytössä kyse olisi lakiin perustuvasta toimivaltuudesta, laissa säädettyjen edellytysten mukaisesti toimimisessa ei voisi tulla kyseeseen esimerkiksi rikoslain 5 luvun 5 §:n mukainen yllyttäjän vastuu.

Lisäksi kuten muissakin salaisissa pakkokeinoissa, osallistuvan tietolähteen käytössä olisi lakiin perustuvasta viranomaistoimivaltuuden käyttämisestä. Tältä osin kyse olisi siten samasta toiminnasta ja menettelystä kuin muissakin salaisissa pakkokeinoissa suhteessa muun ohella esimerkiksi suhteessa poliisilain 8 luvussa säädettyyn valtion vahingonkorvausvelvollisuuteen.

2.3.4.11 Osallistuvan tietolähdetoiminnan valvonta

Pakkokeinolain 10 luvun 65 §:n mukaisesti salaisia pakkokeinoja valvovat niitä käyttävien yksiköiden päälliköt ja Poliisihallitus alaistensa yksiköiden osalta. Tullin rikostorjunnan salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovat Tulli ja sen salaisia pakkokeinoja käyttävien yksiköiden päälliköt. Rajavartiolaitoksen salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovat Rajavartiolaitoksen esikunta sekä salaisia pakkokeinoja käyttävät Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköt. Salaisia pakkokeinoja valvotaan sekä valtakunnallisella, että paikallisella tasolla kattavasti. Vastaavalla tavalla valvotaan myös salaisia tiedonhankintakeinoja rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi. Esitutkintaviranomaiset raportoivat myös vastuuministeriöilleen keinojen käytöstä ja sisäministeriö sekä valtiovarainministeriö antavat vuosittaisen kertomuksen salaisten pakkokeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta.

Tarkempi tietolähdetoiminnan organisointi on salassa pidettävää mutta toiminnassa on sisään rakennettuna valvonnallisia elementtejä ja päätöksentekotasoja, joilla vaikutetaan toiminnan asianmukaisuuteen ja varmistetaan lähiesimiesvalvonta toiminnan ja dokumentoinnin osalta. Tietolähdetoimintaa valvotaan kattavasti ja keskiössä ovat tietolähdetoiminnan toiminnan organisointi ja menettelytavat. Valvontaa kohdistetaan myös tietolähteiden käsittelyn dokumentointiin sekä kulujen hallintaan. Osallistuvan tietolähteen käytön lainmukaisuuden valvonnassa keskiössä tulee olemaan tietolähteen ohjauksen ja toteutuneen toiminnan dokumentointi ja että toiminnassa on pysytty asiaa koskeva päätöksen ja toimintasuunnitelman

rajoissa. Tämä on merkittävää tietolähteen, virkamiesten ja tiedonhankinnan kohteen oikeusturvan kannalta. Vuonna 2018 käyttöön otettu valtakunnallinen TT-tiedonhallintajärjestelmä mahdollistaa kattavan toiminnan dokumentoinnin ja sitä kautta myös valvonnan.

Esityksessä ehdotetun osallistuvan tietolähteen käytön osalta soveltuisi myös toiminnan asianmukaisuuden valvonta olemassa olevissa laillisuusvalvonta- ja TT-organisaatioiden esimiesrakenteissa tehostetusti niin poliisissa, Rajavartiolaitoksessa kuin Tullissakin.

2.3.5 Ylimääräisen tiedon käyttäminen ja ampuma-aserikos (EV 305/2022 vp)

2.3.5.1 Yleistä

Eduskunta on vastauksessaan EV 305/2022 vp hallituksen esitykseen pakkokeinolain ja esitutkintalain muuttamiseksi (HE 217/2022 vp) muun ohessa hyväksynyt lausuman, jonka mukaan eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää ja arvioi ampuma-aserikoksen lisäämistä rikoksiin, joiden selvittämisessä ylimääräistä tietoa voidaan käyttää ja tuo selvityksen perusteella tarvittavat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi mahdollisimman pian.

Mainittua hallituksen esitystä koskevasta lakivaliokunnan mietinnöstä LaVM 30/2022 vp käy ilmi, että valiokunnan asiantuntijakuulemisessa esitettiin myös ampuma-aserikoksen lisäämistä niiden rikosten listaan, joiden osalta ylimääräistä tietoa voidaan käyttää. Tätä on perusteltu muun muassa laittomien ampuma-aseiden määrän huomattavalla lisääntymisellä. Lakivaliokunnan mietinnön mukaan olennaista uusia perusterikoksia harkittaessa on arvioitava, ovatko lisättäviksi ehdotetut rikokset vakavuusasteeltaan muihin momentissa tarkoitettuihin rikoksiin rinnastuvia ja täyttävätkö ne perustuslain 10 §:n 4 momentissa asetetut vaatimukset yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavista rikoksista. Mietinnön mukaan valiokunnan saaman selvityksen perusteella voidaan arvioida, että rikoslain 41 luvun 1 §:ssä rangaistavaksi säädetty ampuma-aserikos pitää sisällään varsin monenlaisia tekemuotoja. Kysymyksessä voi olla esimerkiksi ampuma-aselaisissa säädetyn pakkausmerkinnän tekemistä koskevan velvollisuuden laiminlyöminen. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ampuma-aserikos ei siksi vakavuudeltaan vaikuttaisi ainakaan kaikilta osin rinnastuvan muihin momentissa tarkoitettuihin rikoksiin. Epäselvää vastaavasti on, täyttäisikö ampuma-aserikos kaikilta osin perustuslain 10 §:n 4 momentissa asetetut vaatimukset yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavista rikoksista. Mietinnön mukaan on syytä viivytyksettä selvittää ja arvioida ampuma-aserikoksen lisäämistä rikoksiin, joiden selvittämisessä ylimääräistä tietoa voidaan käyttää, sekä tuoda selvityksen perusteella tarvittavat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäviksi mahdollisimman pian.

Pakkokeinolain 10 luvun 55 §:n mukaan ylimääräisellä tiedolla tarkoitetaan telekuuntelulla, televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen tai joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa varten lupa tai päätös on annettu. Luvun 56 §:ssä taas säädetään ylimääräisen tiedon käyttämisestä. Pykälän 2 momentin mukaan ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin momentissa tarkoitettusta rikoksesta.

Ennen lokakuussa vuonna 2023 tulleita pakkokeinolain muutoksia momentissa mainitut perusterikokset oli sisällytetty säännökseen hallituksen esityksen HE 14/2013 vp eduskuntakäsittelyssä perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 66/2010 vp, s. 10, PeVL 32/2013 vp, s. 5–7). Perustuslakivaliokunta on tuolloin pitänyt välttämättömänä, että

edellytyksenä oleva enimmäisrangaistusraja on korkeampi kuin kaksi vuotta vankeutta. Estettä ei perustuslakivaliokunnan mukaan ole kuitenkaan ollut sille, että säännöksen piiriin otetaan joitakin sellaisiakin yksittäisiä rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, mutta jotka kuitenkin vakavuusasteeltaan rinnastuvat muihin momentissa tarkoitettuihin rikoksiin ja jotka täyttävät tuolloisessa perustuslain 10 §:n 3 momentissa asetetut vaatimukset. Perustuslakivaliokunta on pitänyt tuollaisina rikoksina erityisesti momentissa nykyään lueteltuja rikoksia sekä rikoslain 25 luvun 3 b §:n mukaista laitonta adoptiosuostumuksen hankkimista, jonka lakivaliokunta on kuitenkin jättänyt pois momentista (PeVL 32/2013 vp s. 7, LaVM 17/2013 vp s. 7).

Hallituksen esityksellä HE 217/2022 vp ehdotettiin 56 §:n 2 momenttiin lisättäväksi seuraavat kahden vuoden enimmäisrangaistuksella rangaistavissa olevat rikokset: lahjuksen antaminen, lahjominen elinkeinotoiminnassa, lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa, lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen, virka-aseman väärinkäyttäminen ja huumausainerikos. Ylimääräisen tiedon käyttämisen edellytyksiin ei ehdotettu tehtäväksi muutoksia. Lisäksi hallituksen esityksellä HE 105/2023 vp pykälän 2 momentin 9 kohtaa ehdotettiin muutettavaksi niin, että se koskisi myös ehdotettua Euroopan unionin varojen väärinkäyttöä.

Hallituksen esityksen HE 217/2022 vp mukaisten ehdotusten osalta perustuslakivaliokunta toisti aikaisemman kantansa, jonka mukaan estettä ei ole sille, että ylimääräisen tiedon käyttöä koskevan säännöksen piiriin otetaan joitakin sellaisiakin yksittäisiä rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta mutta jotka kuitenkin vakavuusasteeltaan rinnastuvat muihin ylimääräisen tiedon käyttämisen edellytyksenä oleviin rikoksiin ja jotka täyttävät perustuslain 10 §:ssä luottamuksellisen viestin salaisuuden rajoittamiselle asetetut vaatimukset (PeVL 32/2013 vp, s. 7/I, PeVL 98/2022 vp kohta 18). Valiokunta ei kuitenkaan pitänyt ehdotettuja laajennuksia pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 2 momentin sääntelyyn perustuslain 10 §:n kannalta asianmukaisina, sillä se on suhtautunut pidättyvästi ylimääräisen tiedon käytön sallimiseen sellaisten rikosten selvittämisessä, joista säädetty ankarin rangaistus on vähemmän kuin kolme vuotta vankeutta, ja valiokunnan lausuntokäytännön valossa lievemmin rangaistavien rikosten ottaminen sääntelyn piiriin on siten poikkeuksellista (PeVL 98/2022 vp, kohta 19). Perustuslakivaliokunta ei aikaisemmin ole pitänyt ongelmattomana sääntelyä, joka olisi merkinnyt ylimääräisen tiedon käytön mahdollistamista sellaisten rikosten selvittämisessä, joista käytännössä useimmiten seuraa vain sakkorangaistus (PeVL 32/2013 vp, s. 7/I), ja katsoi, että lakivaliokunnan tulee vielä tätä taustaa vasten arvioida tarkasti kyseiseen 2 momenttiin ehdotettujen rikosten lisäämisen perusteltavuutta (PeVL 98/2022 vp, kohta 20).

Lakivaliokunta puolestaan kiinnitti huomiota siihen, että perustuslakivaliokunta ei esitystä koskevassa lausunnossaan (PeVL 98/2022 vp, s. 4—5) ole tarkemmin eritellyt, mitä esitetyistä laajennuksista se pitää erityisesti ongelmallisena, tai esittänyt perusteluja tälle. Valiokunnan lausunnon mukaan esityksen valiokuntakäsittelyssä on huomiota kiinnitetty erityisesti huumausainerikosta koskevaan lisäsehdotukseen ja sen perusteltavuuteen sekä tältä osin muun muassa siihen, että huumausainerikoksen tunnusmerkistön alaisten tekojen kirjo on melko laaja ja joissain tapauksissa kyse voi olla esimerkiksi melko pienimuotoisesta huumausaineen kasvattamisesta. Toisaalta huumausainerikoksen lisäämistä säännökseen on pidetty perusteltuna (LaVM 30/2022 vp, s. 14).

Myös hallintovaliokunta on esityksestä antamassaan lausunnossa (HaVL 37/2022 vp, s. 2—3) pitänyt perusteltuna, että ylimääräistä tietoa voidaan esityksen mukaan käyttää nykyistä useamman rikoksen selvittämisessä (esim. huumausainerikos). Valiokunta katsoi, että asian arvioinnissa huomiota on syytä kiinnittää myös siihen, että jo voimassa oleva perusterikoslista

sisältää sinällään rikosnimikkeitä, joiden sisällä voi olla varsin monentasoisia tekoja ja myös paljon käytännössä sakolla rangaistavia tekemuotoja.

Lakivaliokunta katsoi lopulta kokonaisuutena, että kaikkien hallituksen esityksessä mainittujen rikosten sisällyttäminen ylimääräisen tiedon käyttämisen mahdollistavaan pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 2 momentin listaan on hyväksyttävissä. Valiokunta piti kuitenkin perustuslakivaliokunnan huomioiden valossa tärkeänä, että ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevien muutosten vaikutuksia ja kohdentumista vakavuusasteeltaan erilaisiin rikoksiin seurataan ja tarvittaessa tarkastellaan sääntelyn muutostarpeita (eduskunnan lausuma 2, EV 305/2022 vp).

2.3.5.2 Sääntelytarpeen arviointi

Nykyään käytännössä haasteeksi on osoittautunut se, että ampuma-aserikos ei sisälly ylimääräisen tiedon käyttämisen mahdollistavaan rikoslistaan. Käytännössä on usein ilmennyt haasteena esimerkiksi tilanne, jossa törkeää huumausainerikosta koskevassa tilakuuntelussa on tullut tieto siitä, että hotellihuoneessa käsitellään ampuma-asetta tai keskustellaan ampuma-aseen hallussapidosta tai sijainnista. Ampuma-aserikoksesta säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta, eikä ampuma-aserikos ole esimerkiksi teknisen kuuntelun listarikos. Tällaisessa tapauksessa teknisellä kuuntelulla (PKL 10:16) saatua tietoa ei saa käyttää esitutkinnassa näyttönä, eikä tämän tiedon perusteella ole mahdollista avata rikosilmoitusta ampuma-aserikoksesta. Tällöin ei myöskään ole mahdollista tehdä esimerkiksi paikanetsintää hotellihuoneeseen tai tehdä henkilöntarkastusta huoneesta poistuville henkilöille, vaan poliisi joutuu seuraamaan toimintaa sivusta. Huomioiden laittomien ampuma-aseiden vaarallisuus sekä tahtotila saada laittomat ampuma-aseet pois kaduilta ja rikollisilta, on tilanne tältä osin poliisille hankala.

Tietoa saadaan käyttää ainoastaan rikosten estämiseksi tai toiminnan suuntaamiseksi. Käytännössä vaihtoehtona on tehdä tiedonhankintaa rikosten estämiseksi, mutta ampuma-aserikoksen kahden vuoden maksimikynnys asettaa tiukat rajoitteet salaisten tiedonhankintakeinojen käytölle. On syytä huomioida, että ampuma-aserikoksen tunnusmerkistö täyttyy tosiasiaissa jo silloin, kun ampuma-asetta pidetään hallussa. Mikäli tietoa käytetään poliisin toiminnan suuntaamiseksi, ei tietoa voida käyttää pakkokeinojen perusteena.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on katsonut, että ylimääräistä tietoa koskevan sääntelyn arvioinnissa on syytä ottaa huomioon yhtäältä perustuslaissa turvattu luottamuksellisen viestin salaisuuden suoja ja toisaalta tämän oikeuden tietynasteista rajoittamista puoltavat vakavien rikosten selvittämistänsressiin ja rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuuteen liittyvät hyväksyttävät ja yhteiskunnallisesti painavat perusteet. Perustuslakivaliokunta on arvioinut, että kahden vuoden enimmäisrangaistusvaatimus toisi sääntelyn piiriin useita sellaisia rikoksia, joita ei voida pitää tuolloisessa perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettuina yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta tai kotirauhaa vaarantavina rikoksina (PeVL 32/2013 vp s. 6–7). Perustuslakivaliokunta on toisaalta toistuvasti katsonut huumausainerikosten kuuluvan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin (HE 309/1993 vp s. 54, PeVL 2/1996 vp s. 2, PeVL 32/2013 vp s. 3, PeVL 33/2013 vp s. 3, ks. myös HE 217/2022 vp s. 57).

Huumausainerikosten tavoin ampuma-aserikokset liittyvät monessa tapauksessa vakavampien rikosten tekemiseen tai samaan rikoskokonaisuuteen. Niiden voidaan katsoa kuuluvan perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettujen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin. Tämän ja edellä todetun johdosta perusteltuna pidetään, että ylimääräistä tietoa saisi käyttää myös ampuma-aserikoksen selvittämisessä, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle.

2.3.6 Pakkokeinolain 10 luvun 1 §:n 2 momentin ja muiden esitutkintaviranomaisten kuin poliisin rikostorjuntalakien yhteensovittaminen

Pakkokeinolain 10 luvun 1 §:ssä säädetään salaisten pakkokeinojen soveltamisalasta. Pykälän 1 momentissa säädetään niistä salaisista pakkokeinoista, joita voidaan käyttää esitutkinnassa eli rikoksen selvittämiseksi salassa niiden kohteilta. Lisäksi 1 momentin mukaan näiden keinojen käytöstä rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi säädetään poliisilaissa, rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.

Toisin sanoen pakkokeinolain 10 luvussa säädetään yksinomaan rikoksen selvittämiseksi käytettävistä salaisista pakkokeinoista, kun taas mainituissa muissa laeissa pääosin säädetään vastaavanlaisista keinoista rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi. Tämä on selvä jaottelu eri toimivaltaisten viranomaisten toimivaltuussääntelyn kannalta (ks. myös HE 222/2010 vp, s. 314).

Mainitun 1 §:n 2 momentissa tarkennetaan 1 momentissa säädettyä soveltamisalaa poliisin sekä rajavartio-, tull- ja sotilasviranomaisten suhteen. Kyseisen 2 momentin mukaan mitä pakkokeinolain 10 luvussa säädetään esitutkintaviranomaisen tai esitutkintavirkamiehen oikeudesta käyttää pakkokeinoja, koskee peitetoimintaa, valeostoa ja tietolähteen ohjattua käyttöä lukuun ottamatta poliisin lisäksi rajavartio-, tull- ja sotilasviranomaisia sen mukaan kuin siitä laissa erikseen säädetään. Tullin oikeudesta käyttää peitetoimintaa, valeostoa ja tietolähteen ohjattua käyttöä tullirikoksen esitutkinnassa säädetään rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa. Tullirikoksen esitutkinnassa suoritettavan peitetoiminnan ja valeoston toteuttaa poliisi Tullin pyynnöstä. Keskusrikospoliisin päällikön päätöksellä yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan ja yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston voi kuitenkin toteuttaa myös salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies. Rajavartiolaitoksen oikeudesta käyttää yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa, yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa ja tietolähteen ohjattua käyttöä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen esitutkinnassa säädetään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa. Keskusrikospoliisin päällikön päätöksellä yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan ja yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston voi toteuttaa salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies.

Selostetun 2 momentin osalta sääntelyä koskevat rajaukset ja muissa laeissa säädetyt toimivaltuusperusteet vaikuttavat selvärajaisilta siten, että pakkokeinolaissa säädetään keinoista rikoksen selvittämiseksi ja poliisin sekä Tullin ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaeissa säädetään pääosin keinoista rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi ja vaaran torjumiseksi. Tämä jako on lähtökohtaisesti selvä pakkokeinolain ja poliisilain osalta, mutta epäjohtonmukaisuuksia ja päällekkäistä sääntelyä on suhteessa keinojen käytöstä säädettyyn Tullin ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaeissa. Puolustusvoimien osalta vastaavaa epäjohtonmukaisuutta taikka päällekkäisyyttä ei ole tunnistettu.

Tullin osalta mainittu epäjohtonmukaisuus koskee Tullin rikostorjunnasta annetun lain 3 lukua. Luvun 1 §:n 2 momentin mukaan salaisten pakkokeinojen käytöstä tullirikosten selvittämiseksi säädetään pakkokeinolain 10 luvussa, jollei Tullin rikostorjuntalaeissa toisin säädetä. Pääsääntönä yhtäältä on, että rikosten selvittämiseksi käytettävistä salaisista pakkokeinoista säädetään pakkokeinolain 10 luvussa, mutta toisaalta jäljempänä luvussa keinokohtaisesti säädetään keinojen käyttämisestä tullirikoksen estämiseksi ja selvittämiseksi. Esimerkiksi peitellyn tiedonhankinnan päättämisen (12 §), peitetoiminnan ja toteuttamisen (23 §:n 2 ja 3 momentti sekä 24 §) ja valeoston (32 §:n 2 momentti, 33 § ja 34 §) osalta säädetään sekä tullirikoksen estämiseksi että sen selvittämiseksi. Toisaalta näiltä osin huomioitavaksi tulee myös pakkokeinolain 10 luvun vastaavia keinoja koskevat säännökset.

Rajavartiolaitoksen osalta epäjohdonmukaisuus puolestaan koskee Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvussa ainakin yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa, sen edellytyksiä ja toteuttamista (34 a §:n 2 momentti ja 34 b §), yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentamista (34 g §:n 2 momentti), yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa ja sen edellytyksiä (34 h §:n 2 momentti), yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toimittamista (34 i §) ja tietolähdetoimintaa ja tietolähteen ohjatun käytön edellytyksiä (36 §:n 1 momentti).

Sanottu lähtökohtainen epäjohdonmukaisuus ja mahdollinen päällekkäinen sääntely on suhteutettava pakkokeinolain 10 luvussa säädettyyn, erityisesti koskien 1 §:n 2 momenttiin ja esimerkiksi suhteessa ohjatun tietolähteen käyttöä. Momentin mukaisesti pakkokeinolain 10 luvussa säädetty tietolähteen ohjattu käyttö koskisi ainoastaan poliisia, vaikka luvun 40 §:ssä säädetään Tullin osalta ohjatun tietolähteen käytöstä päättämisestä tullirikoksen selvittämiseksi (sama koskee Rajavartiolaitosta). Epäjohdonmukaisuus on myös suhteutettava yleisesti siihen, että tarvitseeko 10 luvussa vielä erikseen säätää tietyistä salaisista pakkokeinoista Tullin ja Rajavartiolaitoksen suhteen sikäli kuin edellä mainituista rikosentorjuntalaeista poistettaisiin epäjohdonmukaisuudet ja päällekkäinen sääntely koskien rikosten selvittämiseksi. Toisin sanoen kyse olisi siitä, että pakkokeinolain 10 lukuun lisättäisiin keinokohtaisesti sääntelyä muiden esitutkintaviranomaisten kuin poliisin oikeudesta käyttää tiettyjä salaisia pakkokeinoja, joista säädetään kyseisissä rikostorjuntalaeissa rikoksen selvittämiseksi.

Edellä mainitun perusteella selväksi arvioidaan tietynasteinen epäjohdonmukaisuus ja päällekkäinen sääntely Tullin sekä Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaeissa salaisten pakkokeinojen osalta rikoksen selvittämiseksi suhteessa pakkokeinolain 10 lukuun. Perusteltuna pidetään, että salaisista pakkokeinoista säädetään yksinomaan pakkokeinolain 10 luvussa kaikkien toimivaltaisten esitutkintaviranomaisten kannalta ja salaisista tiedonhankintakeinoista kunkin viranomaisen osalta niitä koskevissa erityislaeissa, joskin tietynlaiset päällekkäiset sääntelyt viittauksineen voivat olla tarkoituksenmukaisia.

Esityksessä pidetään perusteltuna edellä mainittujen epäjohdonmukaisuuksien ja päällekkäisten sääntelyiden korjaamista tarpeellisilta osin. Muutostarvetta pidetään puhtaasti teknisenä sääntelyiden selventämisenä eikä kyse olisi lainkaan voimassa olevien toimivaltuuksien laajentamisesta.

2.4 Pakkokeinojen käyttäminen rajat ylittävässä yhteistyössä

Esityksessä ehdotettavien uusien salaisten pakkokeinojen (salainen paikkaan kohdistuva etsintä ja osallistuvan tietolähteen käyttö) osalta on huomioitava myös kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain (4/1994, jäljempänä *kv-rikosoikeusapulaki*) 23 § koskien pakkokeinojen käyttämistä todisteiden hankkimiseksi vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön perusteella ja rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetun lain (430/2017, jäljempänä *EIO-laki*) 9 § pakkokeinojen käyttämisestä eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanemiseksi.

Koska edellä mainitut salaiset pakkokeinot ovat uusia, arvioidaan perustelluksi niiden lisääminen myös edellä mainittuihin säännöksiin, joissa listataan ne pakkokeinolain mukaiset pakkokeinot, jotka ovat käytettävissä myös rajat ylittävässä yhteistyössä.

3 Tavoitteet

3.1 Johdanto

Esityksen tavoitteena on hallitusohjelman mukaisesti varmistaa, että pakkokeinolaki tukee rikostorjuntaa riittäväällä tavalla. Lisäksi esityksessä on arvioitu ja ehdotetaan säädettäväksi salaisesta paikkaan kohdistuvasta etsinnästä. Edelleen ehdotuksien tavoitteena on mahdollistaa nykyistä laajempien salaisten pakkokeinojen käyttö vakavaan rikollisuuteen liittyen. Salaisen etsinnän ja ampuma-aserikoksen lisäämistä ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevan perusterikostarkastuksen sääntelytarpeen arviointi perustuu myös eduskunnan hyväksymiin lausumiin (EV 305/2022 vp, 3. ja 4. lausuma).

Lisäksi esityksen valmistelusta vastaavan työryhmän asettamispäätöksen mukaan tavoitteena on tarkastella vangitsemisen edellytyksiä koskevia säännöksiä ottaen huomioon ratkaisu KKO 2024:20. Tarkastelun perusteella esityksessä ehdotetaan muutettavaksi asiaan liittyvää sääntelyä.

3.2 Vangitsemisen edellytykset

Esityksen tavoitteena on selkeyttää pakkokeinolain mukaisia vangitsemisen edellytyksiä ottaen huomioon kansainvälinen ja kansallinen oikeuskäytäntö. Esityksessä ehdotetaan, että rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitseminen edellyttäisi aina jonkin pakkokeinolaissa määritellyn erityisen edellytyksen (esimerkiksi karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara) käsillä oloa. Lisäksi vangitsemisen edellytykseksi ehdotetaan uutta vangitsemisperustetta, jota voitaisiin soveltaa, kun olosuhteiden vuoksi olisi syytä epäillä, että rikoksesta epäilty aiheuttaisi vaaraa jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle.

3.3 Salaiset pakkokeinot

Esityksessä ehdotettavilla muutoksilla mahdollistetaan nykyistä laajempien salaisten pakkokeinojen käyttö vakavien rikosten selvittämiseksi. Muutosten tavoitteena on parantaa toimivaltaisten esitutkintaviranomaisten rikostorjuntakyvykkyksiä samalla ottaen kuitenkin huomioon pakkokeinojen kohteena olevien perusoikeuksien turvaaminen asianmukaisella tavalla.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

4.1.1 Vangitsemisen edellytykset

Pakkokeinolain 2 luvussa säädettyjä vangitsemisen edellytyksiä ehdotetaan muutettavaksi siten, että vangitseminen ei voisi EIT:n kehittyneestä ratkaisukäytännöstä (*Buzadji v. Moldova* 5.7.2016) seuraavat vaatimukset huomioon ottaen perustua enää voimassa olevia vangitsemisen edellytyksiä vastaavasti pelkkään rikoksen vakavuuteen, vaan rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitseminen edellyttäisi aina jonkin pakkokeinolaissa määritellyn erityisen edellytyksen (esimerkiksi karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara) käsillä oloa.

Vaikka vangitseminen edellyttäisi jatkossa rikoksen vakavuudesta riippumatta jonkin erityisen edellytyksen olevan käsillä, ehdotuksen osalta korostetaan tästä huolimatta sitä, että rikoksen vakavuus ja odotettavissa olevan rangaistuksen pituus olisivat vangitsemisen edellytyksiä koskevassa arvioinnissa merkityksellisiä tekijöitä, jotka voisivat vahvasti osoittaa yhden tai

useamman erityisen edellytyksen käsillä oloa. Esityksessä todetusti ylitörkeiden rikosten osalta rikoksen vakavuuden voidaan lähtökohtaisesti katsoa muodostavan jo vahvan perustan vangitsemiselle, eikä karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaarasta edellytettäisi yhtä vahvaa selvitystä kuin lievempien rikosten kohdalla (ks. myös KKO 2024:20, kohta 41).

Esityksessä ehdotetaan lisäksi täydennettäväksi vangitsemisen edellytyksiä uudella vangitsemisperusteella, joka tulisi sovellettavaksi, kun rikoksesta epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella olisi syytä epäillä, että hän aiheuttaisi vaaraa jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Arvioinnissa keskeisessä asemassa olisivat muun muassa rikoksesta epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet, kuten tämän käyttäytyminen tai yhteydet rikollisjoukkoon, sekä epäiltyyn rikokseen ja sen teko-olosuhteisiin liittyvät tekijät, kuten teon kohdistuminen puolustuskyvyttömään tai epäillylle entuudestaan tuntemattomaan henkilöön. Perusteen soveltaminen ehdotetaan rajattavaksi vain ylitörkeisiin rikoksiin, kun rikoksesta säädetty vähimmäisrangaistus olisi vähintään kaksi vuotta vankeutta. Eräissä vertailumaissa on säädetty vangitsemisesta vastaavin turvallisuusperustein.

4.1.2 Salaiset pakkokeinot

4.1.2.1 Johdanto

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusia salaisia pakkokeinoja ja laajennettavaksi ylimääräisen tiedon käyttöä koskevaa perusterikoslaitausta. Esityksessä myös ehdotetaan säädettävän salaisesta paikkaan kohdistuvasta etsinnästä.

4.1.2.2 Salainen etsintä

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi pakkokeinolain 10 luvussa salaisesta kotietsinnästä, salaisesta erityisestä kotietsinnästä ja salaisesta paikanetsinnästä (jäljempänä myös *salainen etsintä tai salainen paikkaan kohdistuva etsintä*). Kyse on perustavanlaatuisista muutosehdotuksista ja esitutkintaviranomaisten rikostutkintatoimivaltuuksien laajentamisesta. Salaisen kotietsinnän osalta kyse on myös merkityksellisestä sääntelystä perustuslain 10 §:ssä turvatuksen suojan kannalta. Voimassa olevan sääntelyn mukaisesti lähes poikkeuksettomana pääsääntönä on toimittamishetken sidottu ilmoitusvelvollisuus etsinnän osalta eli nykyisääntelyn puitteissa rikostutkinnan kohdehenkilöltä salassa tehtävä koti- tai paikanetsintä ei ole sallittua.

Ehdotettu salaista paikkaan kohdistuvaa etsintää koskeva sääntely vastaisi perusosiltaan ja määritelmiltään soveltuvin osin sitä, mitä pakkokeinolain 8 luvussa säädetään koti- ja paikanetsinnästä ja erityisestä kotietsinnästä. Eroavaisuudet 8 luvussa säädettyyn liittyisivät pääosin siihen, että esityksessä ehdotetut etsinnät toimitettaisiin kohdehenkilöiltä salassa ja niiden käyttö olisi rajattu rikoksen vakavuuteen tai erikseen säädettyihin perusterikoksiin.

Edellä jaksossa 2.3.3 on käsitelty etsintöihin liittyvää nykytilaa ja arvioitu uusien toimivaltuuksien tarpeellisuutta ja välttämättömyyttä tehokkaan rikostorjunnan tosiasiallisten tarpeiden kannalta ottaen huomioon kuitenkin perusoikeuksien turvaaminen. Salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän sääntelytarpeen arviointi ei ole uusi asia. Sääntelyn arviointitarve on huomattu jo jonkin aikaa sitten ja vuodesta 2022 lähtien sääntelyn arviointitarve on huomioitu myös eduskunnan toimesta (ks. tarkemmin EV 305/2022 vp, lausuma 4) ja hallitusohjelmassa (s. 180).

Esityksessä ehdotetaan, että salaista koti- ja paikanetsintää saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Salaisen erityisen

kotietsinnän käyttäminen edellyttäisi lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi. Salaisesta koti- ja paikanetsinnästä päättäisi tuomioistuin salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Kiiretilanteissa tulisi kyseeseen tuomioistuimen jälkikäteisvalvonta, mutta koskien vain salaista paikanetsintää.

Salaisen kotietsinnän (ml. salainen erityinen kotietsintä) käyttö olisi sidottu pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n mukaisiin telekuuntelun perusterikoksiin. Salaisen paikanetsinnän käyttö puolestaan olisi sidottu pakkokeinolain 10 luvun 16 §:n mukaisen teknisen kuuntelun perustekynnykseen ja -rikoksiin. Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että salaisen etsinnän yhteydessä haltuunottaminen ja jäljentäminen olisi mahdollista.

Tuomioistuimen etu- ja jälkikäteisvalvonnan lisäksi oikeusturvan ja salaisten etsintöjen asianmukaisen toimittamisen varmistamiseksi esityksessä ehdotetaan julkisen asiamiehen instituution liittämistä salaisen kotietsinnän käsittelyä koskevaan menettelyyn tuomioistuimessa. Salaisen erityisen kotietsinnän osalta lisäksi säädettäisiin etsintävaltuutetun osallistumisesta etsintään huolehtimaan siitä, että haltuunotto tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu tietoon, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä.

Esityksessä lisäksi ehdotetaan laajaa velvollisuutta tallentaa teknisellä laitteella toimitettu salainen etsintä. Lisäksi etsinnästä olisi laadittava pöytäkirja. Salaisen etsinnän käytöstä ilmoittamisesta säädettäisiin pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n mukaisesti.

4.1.2.3 Osallistuva tietolähde

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi pakkokeinolain 10 luvussa osallistuvan tietolähteen käytöstä. Kyse on perustavanlaatuisista muutosehdotuksesta ja PTR-esitutkintaviranomaisten rikostutkintatoimivaltuuksien laajentamisesta. Voimassa oleva sääntely ei mahdollista osallistuvan tietolähteen käyttöä.

Edellä jaksossa 2.3.4 on käsitelty tietolähdetoimintaa koskevaa nykytilaa ja arvioitu uuden toimivaltuuden tarpeellisuutta ja välttämättömyyttä tehokkaan rikostorjunnan tosiasiallisten tarpeiden kannalta. Osallistuvan tietolähteen käytön sääntelytarpeen arviointi ei myöskään ole uusi asia, sillä sääntelytarvetta on arvioitu aikaisemminkin lainvalmistelussa, viimeksi 1.10.2023 voimaan tulleita pakkokeinolakia koskevia muutoksia valmistelleessa työryhmässä.

Esityksessä ehdotetaan, että osallistuvaa tietolähdettä saadaan käyttää vain, jos sillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Ehdotuksen mukaan osana pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n 2 momentissa tarkoitettua tietolähteen ohjattua käyttöä PTR-esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tietolähde saisi osallistua rikolliseen toimintaan esimerkiksi hankkimalla toimitiloja, kuljettamalla henkilöitä, esineitä tai aineita, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa muilla näihin rinnastettavilla tavoilla rikollisryhmää, rikollisjoukkoa, rikollisverkostoa tai muuta näihin verrattavissa olevaa rikosten toteuttamiseksi muodostettua henkilöiden yhteenliittymää. Lisäksi osallistuvan tietolähteen käyttö olisi sallittua vain, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että toimenpide tehdään ilman tietolähteen myötävaikutusta, tietolähteen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle, ja avustaminen edistää merkittävästi tietolähdetoiminnan tavoitteen saavuttamista.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että osallistuva tietolähde saisi PTR-esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tehdä sellaisia toimenpiteitä, jotka mahdollistavat

esitutkintaviranomaiselle muun 10 luvussa säädetyn salaisen pakkokeinon hyödyntämisen siltä osin kuin se on välttämätöntä kyseisen toimivaltuuden käyttämiseksi. Lisäksi ehdotetaan erikseen säädettäväksi tietolähteen turvaamisesta.

Esityksessä ehdotetusti osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäisi Keskusrikospoliisin päällikkö tai tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tullin tutkiman tullirikoksen selvittämiseksi päättäisi Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies. Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi päättäisi Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies.

4.1.2.4 Ampuma-aserikos ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaksi perusterikokseksi

Esityksessä ehdotetaan, että ampuma-aserikos lisättäisiin pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 2 momentissa tarkoitetuksi rikokseksi, jonka osalta ylimääräistä tietoa saataisiin käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

4.1.2.5 Pakkokeinolain 10 luvun sekä Tullin ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalakien yhteensovittaminen rikoksen selvittämisen vaiheen osalta

Esityksessä ehdotetaan, että pakkokeinolain 10 luvussa säädettäisiin nimenomaisesti myös Tullin ja Rajavartiolaitoksen käytössä olevista salaisista pakkokeinoista rikoksen selvittämiseksi. Esityksessä ehdotetaan tältä osin sääntelyn siirtäminen Tullin ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalajeista pakkokeinolain 10 lukuun.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Vangitsemisen edellytykset

4.2.1.1 Viranomaisvaikutukset

Esityksessä ehdotetun perusteella ei arvioida olevan juurikaan viranomaisvaikutuksia. Ehdotetuilla muutoksilla lähinnä selvennettäisiin vangitsemisen edellytyksiä. Muutoksilla ei arvioida olevan huomattavia vaikutuksia vangitsemista koskevien tapausten määrään. Myöskään ehdotettavalla uudella perusteella ei arvioida olevan juurikaan vaikutusta käsiteltävien tapausmäärien suhteen, sillä uusi turvallisuusyihin perustuva vangitsemisperuste tulisi säännöskohtaisissa perusteluissa todetusti sovellettavaksi yksinomaan ylitörkeiden rikosten kohdalla, jolloin myös muita vangitsemisperusteita arvioidaan lähtökohtaisesti olevan käsillä (ks. tarkemmin sääätämisyjärjestystä koskevat perustelut).

Vaikka ehdotuksella ei arvioida olevan erityisiä viranomaisvaikutuksia tai yleisesti vaikutuksia käsiteltävien vangitsemisasioiden määrään, muutoksen myötä arvioidaan mahdolliseksi työmäärän jonkinasteinen lisääntyminen vangitsemisen edellyttäessä rikoksen vakavuudesta riippumatta erityisten edellytysten käsillä olon arviointia ja perustelua. Erityisesti ehdotettu uusi vangitsemisperuste edellyttäisi vangitsemisasiota käsitteleviltä viranomaisilta uudenlaista arviointia. Kokonaisuudessaan vaikutuksen ei kuitenkaan arvioida merkittävästi muuttavan nykytilaa eikä siten aiheuttaen vartenotettavaa lisäystä työmäärällisesti.

4.2.1.2 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

Vangitseminen on perustuslaissa ja ihmisoikeussopimuksissa keskeisenä perus- ja ihmisoikeutena suojattuun yksilön vapauteen voimakkaasti puuttuva pakkokeino. Esimerkiksi tutkintavankeudesta voi aiheutua vangittavaksi määrätylle erilaisia haittavaikutuksia liittyen muun muassa työ- ja opiskelupaikan tai asunnon menettämiseen taikka sosiaalisten suhteiden ylläpidon vaikeutumiseen.

Esityksessä ehdotetuilla muutoksilla selvennettäisiin ensinnäkin vangitsemisen edellytyksiä saattamalla ne vastaamaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan mukaisia vaatimuksia siten kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on vapaudenriistoa koskevaa artiklaa ratkaisukäytännössään tulkinnut. Vaikka rikoksesta epäillyn vangitseminen merkitsee aina perusoikeuspuuttumista, ehdotetun muutoksen katsotaan vahvistavan vangittavaksi vaadittavan rikoksesta todennäköisin syin epäillyn perusoikeussuojaa, sillä sen seurauksena vangitsemisen erityisten edellytysten käsillä oloa arvioitaisiin rikoksen vakavuudesta riippumatta. Vaikka erityisten edellytysten voidaan lähtökohtaisesti arvioida olevan varsin herkästi käsillä mitä vakavammasta rikoksesta on kyse, ehdotetun sääntelyn myötä rikoksesta epäilty saataisiin vangita vain tilanteissa, joissa vangitsemiselle olisi tilanteen mukaan olennaiset ja riittävät perusteet.

Muiden henkilöiden hengen, terveyden tai vapauden vaarantumisen uhkaan perustuva vangitsemisperuste on kytkeytynyt perustuslaissa suojattuun oikeuteen elämään sekä henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Vangitsemisperusteella pyrittäisiin vastaamaan tilanteisiin, joissa rikoksesta epäillyn vapaana olosta epäiltäisiin seuraavan toiseen henkilöön kohdistuva turvallisuusuhka. Ehdotettavan vangitsemisperusteen lähtökohtana olisi siten muiden henkilöiden perusoikeuksien turvaaminen, ja se voisi lisätä sekä rikoksen uhriksi joutuneen ja hänen läheistensä sekä laajemmin ihmisten turvallisuuden tunnetta.

4.2.2 Salainen paikkaan kohdistuva etsintä

4.2.2.1 Viranomaisvaikutukset

Johdanto

Esityksessä ehdotettujen uusien toimivaltuuksien arvioidaan olevan erittäin merkityksellisiä viranomaisten rikostorjuntatoimivaltuuksien tehostamisen kannalta. Vaikka kyse on kokonaan uudeltaisesta sääntelystä ja salaisten pakkokeinotoimivaltuuksien laajentumisesta, ehdotetulla sääntelyllä ei arvioida olevan merkittäviä viranomaisvaikutuksia.

Jäljempänä jaksossa 11.2 mainitusti talouspoliittisen ministerivaliokunnan linjauksen mukaisesti kansallisesta lainsäädännöstä johtuvien velvoitteiden myötä tulevat tehtävät resursoidaan pääsääntöisesti luopumalla olemassa olevista tehtävistä tai tehostamalla nykyisten tehtävien hoitamista. Toimivaltaisten viranomaisten tulee kuitenkin seurata täytäntöönpanon kustannuksia ja toteumia, ja jos täytäntöönpanonvaikutukset ovat merkittävästi arvioitua suurempia, voidaan tilannetta tarkastella myöhemmissä talousarvioissa.

Pakkokeinolaki edellyttää esitutkintaviranomaisia kirjaamaan etsinnöistä pöytäkirjan. Laadittujen pöytäkirjojen lukumäärä kuvaa tarkimmin etsintöjen määrää, koska pöytäkirja kirjataan toteutuneesta etsinnästä. Vuonna 2024 poliisi teki yhteensä 13 333 kotietsintää, Tulli puolestaan yhteensä 272 ja Rajavartiolaitos taas 54. Paikanetsintöjä vuonna 2024 tehtiin poliisin toimesta 3 531, Tullin toimesta 143 ja Rajavartiolaitoksen toimesta 26. Lukumäärät ovat

pysyneet vuodesta 2020 lähtien samoissa tasoissa lukuun ottamatta poliisin toimesta suoritettuja kotietsintöjä, jotka ovat vuodesta 2022 lähtien nousseet muutamalla tuhannella.

Pakkokeinolain 10 luvun 17 §:n mukaisia asuntokuunteluja poliisin toimesta suoritettiin vuosina 2023 ja 2024 yhteensä 12. Luvun 19 §:n mukaisia teknisiä katseluita (kotirauhan suojaamaan paikkaan, mutta ei vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan) puolestaan suoritettiin poliisin toimesta vuonna 2024 yhteensä 110 (v. 2023: 79, 2022: 50, 2021: 26).

Esityksessä katsotaan, että vuositasolla salaisten kotietsintöjen määrää voisi arvioida suhteessa asuntokuunteluiden ja teknisen katselun määriin. Näin ollen esityksessä arvioidaan, että vuositasolla salaisia kotietsintöjä voisi olla arviolta 0–50. Arvio sisältäisi myös salaiset erityiset kotietsinnät. Salaisia paikanetsintöjä arvioidaan vuositasolla olevan yhteensä noin 0–100.

Esitutkintaviranomaiset

Salaisia etsintöjä suorittavien toimivaltaisten esitutkintaviranomaisten toiminnan kannalta salaisten etsintöjen toimittaminen kaikkine ulottuvuuksineen edellyttää resursseja. Kyse on uudesta toimivaltuudesta, jonka toteuttaminen suunnitteluineen ja turvallisuuden varmistuksineen edellyttää panostusta. Kyse ei kuitenkaan ole täysin uudesta tutkintakeinosta ja ero 8 luvussa säädettyihin etsintöihin on sinänsä ainoastaan niiden tekeminen kohdehenkilöiltä salassa ja korkeammat käyttöedellytykset. Toki tietyssä määrin ensiksi mainittu ero voi olla merkittävä. Salainen etsintä edellyttää muun ohella työturvallisuuden näkökulmasta erilaista resurssien käyttöä kuin 8 luvun mukaisissa etsinnöissä. Lisäksi on syytä ottaa huomioon, että salaiset etsinnät myös eroavat toisistaan ja muun muassa kohteen vaarallisuus, laajuus sekä muut taktiset asiat vaikuttavat kokonaisuudessa. Myös esityksessä ehdotettu etsinnän laaja tietotekninen tallentamisvelvollisuus edellyttäne tietoteknistä panostusta edellyttäen näin myös jossain määrin resursseja. Muutokset edellyttänevät myös tietojärjestelmien päivittämistä, josta aiheutuu jonkin verran kustannuksia, esimerkiksi koskien uusia lomakkeita Salpa-järjestelmässä.

On kuitenkin tärkeä huomioida myös se, että esityksessä arvioidusti salainen paikkaan kohdistuva etsintä pakkokeinona voi myös merkittävästikin vähentää tarvetta käyttää muita pakkokeinolain mukaisia (salaisia) pakkokeinoja, kun tutkintakeinona salaisen etsinnän avulla toimintaa kyettäisiin kohdentamaan yksityiskohtaisemmin mahdollistamalla näin tehokkaamman viranomaisresurssien käyttämisen (ks. myös nykytilan kuvausta koskevat perustelut). Mahdollista on siten muiden perusoikeuksiin merkittävästi puuttuvien salaisten pakkokeinojen käytön vähentyminen joko kokonaan tai keinojen käyttämisaajan lyhentyminen tai keinojen kohteena olevan henkilömäärän pienentyminen. Esimerkiksi salainen etsintä pakkokeinona voisi auttaa kohdentamaan salaisten pakkokeinojen käyttöä tuottamalla tietoa tai näyttöä, jonka perusteella myöhemmin tapahtuva tiedonhankinta voidaan kohdistaa täsmällisemmin rikoksesta epäiltyyn. Näin pystytään vähentämään myös sellaisia tilanteita, joissa salaisia pakkokeinoja kohdistetaan henkilöihin, joiden liityntä epäiltyyn rikokseen osoittautuu myöhemmässä vaiheessa poissuljetuksi.

Mahdollisena ei pidetä ennakolta tarkemmin arvioida taloudellisia vaikutuksia esitutkintaviranomaisten kannalta ottaen huomioon edellä esitetyt arviot mahdollisista lukumääristä tulevaisuudessa. Tästä riippumatta toimivaltaisten esitutkintaviranomaisten kannalta arvioitavissa ei ole merkittäviä taloudellisia vaikutuksia, ja mahdolliseksi arvioidaan uusien toimivaltuuksien käyttäminen olemassa olevien resurssien puitteissa. Kokonaisuudessa on tosin otettava huomioon henkilöstön eri tasoille annettava tarpeellinen koulutus sekä laillisuusvalvonnan suuntaaminen esitutkintaviranomaisten hallinnon sisäisessä valvonnassa.

Poliisissa valtakunnallisen koulutuksen ja laillisuusvalvonnan laskennallinen henkilötyövuosiarvio yhdessä jäljempänä kohdassa 4.2.3.1 osallistuvan tietolähteen kanssa voisi olla kaksi (1 htv = 68 000 euroa). Koulutus painottunee erityisesti muutoksien voimaan tuloon mutta edellyttää myös syvempää koulutusta erityisesti etsintöjä toteuttaville henkilöille.

Tuomioistuimet

Ehdotetulla sääntelyllä arvioidaan olevan myös vaikutuksia tuomioistuinten kannalta. Esityksessä ehdotetusti salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän toimittaminen kuuluisi tuomioistuimen etukäteisluvan piiriin lukuun ottamatta kiiretilanteita salaisen paikanetsinnän osalta, jolloin kyseeseen tulisi tuomioistuimen jälkikäteisvalvonta. Kyse on siten uusista tuomioistuimen käsiteltäviksi tulevista salaisista pakkokeinoasioista. Osaltaan edellä mainitut viranomaisresurssien tehostamisvaikutukset koskevat myös tuomioistuinkäsittelyitä, mutta ei kuitenkaan välttämättä täysin vastaavissa määrin.

Tuomioistuinten kannalta kyse ei sinänsä olisi uudenlaisesta tehtävästä, sillä nykyisinkin tuomioistuimen etu- ja jälkikäteisvalvonnan piiriin kuuluu useita eri salaisia pakko- ja tiedonhankintakeinoja. Kyse olisi kuitenkin uusista tuomioistuimessa käsiteltävistä lupa-asioista, jotka edellyttävät riittäviä henkilöresursseja.

Menettelystä tuomioistuimessa säädettäisiin pakkokeinolain 10 luvun 43 §:ssä, jonka mukaan salaista pakkokeinoa koskeva lupa-asian käsittelemisessä ja ratkaisemisessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä pakkokeinolain 3 luvun 1, 3, 8 ja 10 §:ssä säädetään vangitsemisasian käsittelystä. Salaista etsintää koskeva vaatimus olisi otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa, asia olisi ratkaistava kiireellisesti ja käsittely voitaisiin pitää myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Asia ratkaistaisiin kuulematta rikoksesta epäiltyä ja lupa-asiaassa annettuun päätökseen ei saisi hakea muutosta valittamalla, mutta päätöksestä saisi ilman määräaikaa kannella. Käräjäoikeuksien lisäksi vaikutuksia olisi siten myös hovioikeuksien kannalta.

Salaisen paikanetsinnän osalta menettely tuomioistuimessa vertautuisi todennäköisesti pääsääntöisesti soveltuvin osin esimerkiksi telepakkokeinojen lupavaatimusta koskevaan tuomioistuinkäsittelyyn. Näin ollen vaatimusten käsittely tuomioistuimessa voisi tapahtua verrattain jouhevasti eikä merkittäviä resurssi vaikutuksia viranomaisten osalta sinänsä olisi muutoin kuin uusien asioiden käsittelymäärä (ks. edellä lukumäärien arvio). Salainen kotietsintä ja salainen erityinen kotietsintä kuitenkin esityksessä ehdotetun mukaisesti poikkeaisivat tästä ja niiden osalta tuomioistuinkäsittely vertautuisi menettelyllisesti asuntokuuntelua koskevaan lupa-asian käsittelyyn.

Esityksessä ehdotetun 44 §:n muutoksen mukaisesti tuomioistuimen olisi määrättävä salaista kotietsintää ja salaista erityistä kotietsintää koskevan vaatimuksen käsittelyyn julkinen asiamies valvomaan rikoksesta epäillyn ja muiden etsinnän kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja. Lisäksi salaisen erityisen kotietsinnän osalta tulee ottaa huomioon mahdollisen sinetöidyn aineiston tuomioistuinkäsittely, joka itsessään edellyttää viranomaisresursseja. Taloudellisia vaikutuksia siten syntyisi myös julkisen asiamiehen ja etsintävaltuutetun palkkioiden suhteen. Pakkokeinolain 8 luvun 10 §:n ja 10 luvun 46 §:n mukaan julkiselle asiamiehelle ja etsintävaltuutetulle maksetaan valtion varoista palkkio ja korvaus noudattaen soveltuvin osin, mitä oikeusapulain 17 ja 18 §:ssä säädetään avustajan palkkioista ja korvauksista.

Salaisiin kotietsintöihin ja salaisiin erityisiin kotietsintöihin liittyviä julkisen asiamiehen tai etsintävaltuutetun palkkioita on hankala etukäteisesti arvioida, mutta karkean arvion mukaan kulut voisivat vuositasolla olla noin 7 500–22 000 euron luokkaa, jos salaisia kotietsintöjä olisi vuositasolla esimerkiksi 10–30. Arvioon sisältyy työtunteja viisi per tapaus (120 euroa/tunti plus arvonlisävero). Toisaalta on myös otettava huomioon salaisten erityisten kotietsintöjen erityisluonteesta johtuvat suuremmat kustannusvaikutukset. Kyseeseen voi tulla erityisen monimutkainen tapaus, joka vaatii enemmän työtunteja kuin edellä arvioitu keskimääräinen työhön käytettävä aika. Näiden tilanteiden osalta julkisen asiamieheen liittyvät kulut voivat yksittäistapauksessa olla suuremmat kuin edellä on arvioitu. Kyse on kuitenkin tapauskohtaisesta tilanteesta eikä näiden erityistapausten lukumäärää tai niihin käytettäviä työtuntimääriä ole mahdollista ennakoita.

Vaikka edellä mainitusti kyse olisi uusista tuomioistuimissa käsiteltävistä lupa-asioista, resurssivaikutuksia ei arvioida tuomioistuinten kannalta välttämättä merkittäviksi. Arvioidusti eniten lukumäärällisesti olisi salaisia paikanetsintöjä, kun puolestaan salaiset kotietsinnät eivät välttämättä olisi kovin yleisiä. Salaiset erityiset kotietsinnät arvioidaan lukumäärällisesti vuositasolla harvinaisluonteisiksi. Kokonaisuudessa on tosin otettava huomioon myös tarvittava henkilöstön koulutus, joka tosin painottunee enimmäkseen muutosten voimaantumiseen.

Arvioituihin salaisten etsintöjen lukumääriin peilattuna, mikäli työ kohdistuisi käräjätuomarille, tarkoittaisi se käytännössä vuositasolla valtakunnallisesti arviolta yhteensä 1–2 tuomarivuoden lisäystä. Yhden tuomarin henkilötyövuoden kustannus on arvioitu olevan noin 112 000 euroa, jolloin kustannusvaikutus olisi 112 000–224 000 euroa.

4.2.2.2 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

Esityksessä ehdotetaan säädettävän salaisesta kotietsinnästä, salaisesta erityisestä kotietsinnästä sekä salaisesta paikanetsinnästä. Ehdotetut uudet tutkintavaltuudet puuttuvat perustuslain 10 §:ssä turvattuun kotirauhan sekä osin myös yksityiselämän suojaan, sillä esitutkintaviranomainen voisi etsinnälle säädetyjen edellytysten täytyessä mennä kotirauhan suojaamaan tilaan, mukaan lukien vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, taikka rikoksesta epäillyn käyttämään varasto-, liike- tai muuhun vastaavaan tilaan tai kulkuneuvon.

Kotirauhan- ja yksityiselämän suojaan kohdistuva rajoitus ja toimivaltuuden salainen luonne huomioon ottaen salaisen etsinnän eri muotojen käytettävyydelle ehdotetaan asetettavan tiukat edellytykset. Samoin toimivaltuuden käyttö ehdotetaan rajattavan vakaviin rikoksiin, joiden selvittämistä voidaan pitää perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä perusteena puuttua perusoikeutena turvattuihin yksityiselämän ja kotirauhan suojaan (ks. tarkemmin säätämisyjärjestystä koskeva jakso 12.3). Säätelyssä huomioidaan kotirauhan suojaan koskevasta perustuslain 10 §:n 3 momentin kvalifioidusta lakivarauksesta, perusoikeuksien yleisistä rajoitusedellytyksistä sekä perustuslakivaliokunnan merkityksellisestä lausuntokäytännöstä seuraavat vaatimukset. Salaiseen etsintään ehdotetaan lisäksi liitettävän vastapainona perusoikeuspuuttumiselle tehokkaat oikeussuojatakeet erityisesti tuomioistuimen etu- ja jälkikäteisluvan, etsinnän videotiivellävyyden sekä julkisen asiamiehen instituution muodossa (ks. myös enemmän säätämisyjärjestystä koskeva jakso 12.3).

Salaisen etsinnän katsotaan voivan vähentää merkittävästi tarvetta käyttää muita pakkokeinolain mukaisia tutkintavaltuuksia. Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten kannalta keskeistä onkin, että vaikka salaisen etsinnän toimittaminen voikin tilanteen mukaan puuttua esimerkiksi kotirauhan suojaan, ehdotetun sääntelyn seurauksena muiden perusoikeuksiin merkittävästi puuttuvien salaisten pakko- tai tiedonhankintakeinojen käytön vähentyminen joko kokonaan tai ainakin ajallisesti on samanaikaisesti kuitenkin mahdollista.

Yhteiskunnan intressi selvittää rikos on sitä suurempi mitä vakavammasta rikoksesta on kyse. Salaisen etsinnän eri muotojen arvioidaan olevan erittäin merkityksellisiä viranomaisten rikostorjuntatoimivaltuuksien tehostamisen kannalta, mikä osaltaan liittyy tavoitteeseen turvata toisten ihmisten perusoikeuksia.

4.2.3 Osallistuva tietolähde

4.2.3.1 Viranomaisvaikutukset

Esityksessä ehdotetun uuden toimivaltuuden arvioidaan olevan erittäin merkityksellinen toimivaltaisten viranomaisten rikostorjuntatoimivaltuuksien tehostamisen kannalta. Vaikka kyse on kokonaan uudeltaisesta sääntelystä ja salaisten pakkokeinoimivaltuuksien laajentumisesta, ehdotetulla sääntelyllä ei arvioida sinänsä olevan merkittäviä viranomaisvaikutuksia.

Esityksessä ehdotetun mukaisesti osallistuvan tietolähteen käyttö olisi mahdollista osana ohjatun tietolähteen käyttämisestä. Erona viimeksi mainittuun olisi aktiivisempi toiminta tietolähteenä toimivan henkilön kannalta ja mahdollisuus osallistua sellaiseen toimintaan, joka voi täyttää jonkun rikoksen tunnusmerkistön, esimerkiksi aineen tai esineen kuljettaminen paikasta toiseen. Osallistuvan tietolähteen käyttö pakkokeinona voi merkittävästikin vähentää tarvetta käyttää muita pakkokeinolain mukaisia (salaisia) pakkokeinoja, kun tutkintakeinona sen avulla toimintaa kyettäisiin kohdentamaan yksityiskohtaisemmin mahdollistamalla näin tehokkaamman viranomaisresurssien käyttämisen (ks. myös nykytilan kuvausta koskevat perustelut). Mahdollista on siten muiden perusoikeuksiin merkittävästi puuttuvien salaisten pakko- tai tiedonhankintakeinojen käytön vähentyminen joko kokonaan tai keinojen käyttämisaajan lyhentymisen tai keinojen kohteena olevien henkilöpiirin pienentyminen.

Tietolähdetoiminta on vakiintunut osa PTR-esitutkintaviranomaisten salaista tiedonhankintaa ja sillä hankitaan tietoa toiminnan suuntaamiseksi, rikosten ennalta estämiseksi ja selvittämiseksi rikoslajineutraalisti. Tietolähdetoiminnassa on käytössä Poliisihallituksen, Tullin tullirikostutkintaosasto ja Rajavartiolaitoksen esikunnan määräämät vakiintuneet prosessit ja valvontakäytännöt, toiminta on johdettua ja oikeusvarmaa ottaen huomioon myös erillinen laillisuusvalvonta jokaisen toimivaltaisen viranomaisen osalta. Erityisesti toiminnan dokumentointiin ja valvontaan on kiinnitetty viimeisen kymmenen vuoden aikana huomiota. Tietolähteiden ja heiltä saatavien tietojen määrät eivät ole julkista tietoa mutta yleisellä tasolla voidaan todeta, että pakkokeinona sen tuoma suorituskyky on erittäin merkityksellinen toimivaltaisten viranomaisten tehtävien hoitamisessa. Tietolähteen ohjattu käyttö on kuitenkin ollut vuosittain vähäistä. Vähäinen käyttö johtuu pääasiassa toimivaltuuden kapea-alaisuudesta käytännön toiminnassa suhteessa nykysääntelyn rajoituksiin (ks. tarkemmin nykytilan kuvausta koskevat perustelut).

Vaikka tietolähdetoiminta ja ohjatun tietolähteen käyttö toimintamenettelyineen on vakiintunutta, osallistuvan tietolähteen käytössä olisi kyse uudeltaisesta menettelystä ottaen huomioon henkilöstön koulutustarve, operatiiviset toiminta- ja menettelytarpeet sekä erityisesti tietolähteenä toimivan henkilön korostunut suojaamistarve. Kyse olisi myös ehdotetun pakkokeinon käyttämisestä pääsääntöisesti vakavaan rikollisuuteen liittyen, minkä vuoksi myös riskitekijät sekä niiden minimoimistarpeet edellyttävät toimivaltaisten viranomaisten kannalta henkilöstöresurssien lisäksi tietoteknistä panostusta.

Esitutkintaviranomaisten koordinoitua tietolähdetoiminnassa on osallistuvan tietolähteen myötä tarkoituksenmukaista vahvistaa edellä mainittujen riskitekijöiden vähentämiseksi. **Poliisissa** tämä voisi tarkoittaa arviolta yhtä henkilötyövuotta (1 htv = 68 000 euroa).

Valvonnan ja koulutuksen osalta myös osallistuva tietolähde on huomioitu salaisen paikkaan kohdistuva etsinnän yhteydessä (ks. edellä jakso 4.2.2.1). **Tullissa** toimivaltuuden käyttöön ottaminen edellyttää päätoimista resurssia, jolla varmistetaan myös uuden järjestelmätasaisen koordinaation toteuttaminen ja koulutus. Kokonaisuudessaan tämä voisi tarkoittaa arviolta kolmen henkilötyövuoden panostusta (1 htv = 68 000 euroa). **Rajavartiolaitoksessa** toimivaltuuden käyttöön ottaminen arvioidaan edellyttävän valtakunnallista koordinaatiota, koulutusta, päätoimisen henkilöstön lisäämistä sekä laillisuusvalvonnan kehittämistä. Kokonaisuudessaan tämä voisi tarkoittaa arviolta kahden henkilötyövuoden panostusta (1 htv = 68 000 euroa).

Edellä mainitusti tietolähdetoimintaan liittyvät tilastotiedot eivät ole julkisia, mutta yleisesti voidaan todeta, että ohjatun tietolähteen käyttömäärät ovat olleet vähäisiä. Mahdollista ei ole tarkemmin arvioida osallistuvan tietolähteen mahdollisia käyttömääriä vuositasolla. Esityksessä kuitenkin arvioidaan, että viranomaisten resurssien kannalta kyse ei olisi merkittävästä vaikutuksesta ja uuteen toimivaltuuteen liittyvät tehtävät koulutus- ja valvontatehtävien on hoidettavissa nykyisten määrärahojen puitteissa. Toimivaltaisten viranomaisten tulee kuitenkin seurata täytäntöönpanon kustannuksia ja toteumia, ja jos täytäntöönpanonvaikutukset ovat merkittävästi arvioitua suurempia, voidaan tilannetta tarkastella myöhemmissä talousarvioissa (ks. myös tarkemmin jakso 11.2).

4.2.3.2 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

Pakkokeinolain 10 luvussa säädetään tietolähdetoiminnasta sekä tietolähteen ohjatusta käytöstä. Esityksessä ehdotettavassa osallistuvassa tietolähdetoiminnassa olisi kyse jo PTR-esitutkintaviranomaisilla käytössä olevan toimivaltuuden tapauskohtaisesta laajentamismahdollisuudesta. Esityksessä ehdotetaan laajennettavan tietolähteen toimintamahdollisuuksia vaarallisessa ympäristössä viranomaisvalvonnan ja -ohjauksen alaisena sekä toisaalta säädettyjen aikaisempaa yksityiskohtaisemmin nimenomaisista keinoista turvata tietolähdettä. Ehdotuksen taustalla on muun ohella tarve tietolähteen suojaamiseen, sillä toimintaan osallistumista koskevan mahdollisuuden puuttumisen on arvioitu voivan johtaa tietolähteen kannalta merkittäviin turvallisuusongelmiin. Turvallisuuden suojaamisen lisäksi tietolähteen oikeusturvan katsotaan ehdotetun sääntelyn myötä vahvistuvan, kun toimintaedellytyksiä koskeva sääntely selkeytyy.

Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjattu käyttö eivät ole korostuneet perusoikeusjärjestelmän kannalta merkityksellisinä toimivaltuuksina (PeVL 11/2005 vp, PeVL 66/2010 vp, PeVL 67/2010 ja PeVL 35/2018 vp). Ehdotettavan laajennuksen perus- ja ihmisoikeusvaikutukset eivät merkittävästi eroaisi perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädetystä ohjatun tietolähteen käytöstä (PeVL 66/2010 vp ja PeVL 67/2010), ja keskeisimpänä muutoksena ehdotettavassa sääntelyssä on lähtökohtaisesti osallistumiselementti.

Esityksessä ehdotetaan, että tietolähde saisi tehdä PTR-esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa rikoksen toteuttamiseen liittyviä avustavia toimia. Kyse olisi tutkintakeinosta, johon voidaan katsoa liittyvän tilanteen mukaan rikosprovokaation riski. Esityksessä ehdotetusti osallistuvan tietolähteen käyttö olisi kuitenkin sallittua vain, mikäli erittäin pätevin perustein voitaisiin olettaa, että toimenpide tehdään ilman tietolähteen myötävaikutusta. Toimivaltuuden käyttäminen olisi siten sidottu siihen, että tällainen riski arvioidaan etukäteisesti olemattomaksi. Osallistuva tietolähdetoiminta ei saisi myöskään peitetoiminnan tavoin yleisesti aiheuttaa vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle. Toimivaltuuteen liittyviä oikeusturvakysymyksiä on arvioitu tarkemmin esityksen säätämisyjärjestystä koskevassa jaksossa (ks. enemmän jakso 12.4).

Esityksessä ehdotetaan PTR-esitutkintaviranomaiselle lisäksi oikeutta hyödyntää osallistuvaa tietolähdettä pakkokeinolain 10 luvun mukaisten toimivaltuuksien käytössä. Tietolähteelle ei ehdoteta annettavaksi oikeuksia perusoikeuksien ydinalueelle kohdistuvien toimivaltuuksien käyttöön, vaan kyse olisi yksin viranomaisen toimivaltuudesta. Tietolähdettä ei saisi myöskään käyttää viranomaisille annettujen toimivaltuuksien käyttöä koskevien rajoitusten kiertämiseen. Siltä osin kuin muun pakkokeinon mahdollistavat toimet, esimerkiksi kuuntelulaitteen vieminen tiettyyn tilaan, saattaisi edellyttää tietolähteen toimia kotirauhan suojaamassa tilassa, ehdotettavaa sääntelyä on arvioitu kotirauhan suojan kannalta tarkemmin esityksen säätämisyjärjestyksestä koskevassa jaksossa (ks. enemmän jakso 12.4).

Osallistuvalla tietolähdetoiminnalla on ominaista, että toimivaltuutta käyttämällä on mahdollista rajoittaa ajallisesti tai määrällisesti taikka jopa välttää kokonaisuudessaan muiden perusoikeuksiin syvästi puuttuvien salaisten pakkokeinojen käyttö.

Korostetusta tietolähteen turvallisuuden huolehtimisvelvollisuudesta säädetään jo tällä hetkellä pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n 3 momentissa, joskaan lain esitöissä ei tarkemmin selosteta, mitä tietolähteen turvallisuudesta huolehtiminen konkreettisesti tarkoittaisi. Tietolähteen turvallisuuden varmistamiseksi esityksessä ehdotetaan säädettävän erinäisistä konkreettisista keinoista suojata tietolähdettä tietolähdetoiminnan aikana ja sen jälkeen. Sääntely perustuisi soveltuvin osin voimassa olevaan vastaavaan sääntelyyn tietolähteen turvaamisesta siviilitiedustelussa (ks. myös nykytilan kuvausta koskevat ja säätämisyjärjestyksestä koskevat perustelut). Kyse olisi tietyin edellytyksin tietolähteen asunnon tai muun asumiseen käyttämän tilan ja sen välittömän lähiympäristön valvomisesta teknisillä keinoin ja tietolähteen varustamisesta kuuntelun, katselun ja seurannan mahdollistavalla teknisellä laitteella. Sanottuja pidetään tietolähteen perusoikeussuojan kannalta perusteltuna huomioiden osallistuvaan tietolähdetoimintaan liittyvä mahdollinen vaara hengelle ja terveydelle.

4.2.4 Ampuma-aserikos ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaksi perusterikokseksi

4.2.4.1 Viranomaisvaikutukset

Esityksessä ehdotetulla muutoksella ei arvioida olevan merkittäviä välittömiä vaikutuksia viranomaisten kannalta. Sinänsä vaikutuksena voi olla tutkittavien tapausten lukumäärän lisääntyminen, mutta viranomaisiin kohdistuvien mahdollisten vaikutusten osalta vaikutuksia ei arvioida merkittäviksi kokonaisuuden kannalta. Tuomioistuinten osalta ei arvioida olevan mainittavia vaikutuksia.

4.2.4.2 Perus- ja ihmisoikeusvaikutukset

Esityksessä ehdotetaan ampuma-aserikoksen lisäämistä niihin perusterikoksiin, joiden kohdalla pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n nojalla ylimääräistä tietoa saataisiin käyttää. Ampuma-aserikosten luonne huomioon ottaen niiden voidaan katsoa kuuluvan perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettujen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin. Myös lakivaliokunta on katsonut, että aserikollisuuteen ja sen muodostamiin uhkiin on perusteltua varautua ja puuttua aiempaa tehokkaammin ja tuntuvammin (LaVM 9/2025 vp, s. 4).

Ehdotetun täydennyksen katsotaan vahvistavan perusoikeutena suojattua oikeutta elämään, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen, sillä se mahdollistaa esitutkintaviranomaisille tehokkaammat keinot puuttua ja selvittää ampuma-aserikoksia. Ampuma-aserikosten selvittämisen tehostumisen voidaan puolestaan katsoa vähentävän aseita hyväksi käyttäen tehtäviä perusoikeuksiin kohdistuvia loukkauksia.

4.2.5 Yhteenvedo viranomaisvaikutuksista

Esityksessä ehdotettavilla muutoksilla ei arvioida olevan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia asiaan kuuluvien toimivaltaisten viranomaisten kannalta. Esityksessä ehdotettavien uusien salaisten pakkokeinojen soveltaminen edellyttää kuitenkin henkilöstön kouluttamista, uusia menettelytapoja ohjeistuksineen sekä panostusta tietotekniseen valmiuteen (esitutkintaviranomaisten osalta ks. tarkemmin jaksot 4.2.2.1 ja 4.2.3.1). Lisäksi salaisten etsintöjen osalta kyse olisi uusista tuomioistuimissa käsiteltävistä salaisista pakkokeinoasioista (ks. tarkemmin jakso 4.2.2.1).

VIRANOMAINEN	HTV-ARVIO	€-ARVIO
Tuomioistuimet	n. 1-2	112 000 – 224 000
Poliisi	n. 3	204 000
Tulli	n. 3	204 000
Rajavartiolaitos	n. 2	136 000

Toisaalta esityksessä myös arvioidaan, että uusien salaisten pakkokeinotoimivaltuuksien johdosta muiden perusoikeusherkkien salaisten pakkokeinojen käyttö voi vähentyä merkittävästikin. Näin ollen ehdotetuilla uusilla toimivaltuuksilla voi myös olla viranomaisresurssien kannalta vähentävää vaikutusta kattaen vähintäänkin uusista toimivaltuuksista aiheutuvat lisäpanostustarpeet viranomaistoimintojen suhteen.

Vangitsemisen edellytyksiä koskevan ehdotuksen ei myöskään arvioida aiheuttavan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia toimivaltaisten viranomaisten kannalta. Muutoksilla ei arvioida olevan vaikutuksia vangitsemista koskevien tapausten määrään.

4.2.6 Yhteenvedo perus- ja ihmisoikeusvaikutuksista

Pakkokeinojen käytöllä puututaan perustuslaissa ja kansainvälisissä ihmisoikeusvelvoitteissa suojattuihin oikeushyviin. Tämä koskee erityisesti oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen sekä oikeutta yksityiselämän ja kotirauhan suojaan. Perustuslain 21 §:n nojalla on huomioitava myös oikeusturvakysymykset.

Järjestäytyneen rikollisuuden ja muun vakavan rikollisuuden kielteiset vaikutukset yhteiskunnalle ovat ilmeiset, minkä vuoksi yhteiskunnan intressi selvittää rikos on sitä suurempi mitä vakavammasta rikoksesta on kyse. Salaisia pakkokeinoja koskeva ehdotettu sääntely on omiaan tehostamaan esitutkintaviranomaisten rikostorjuntakyvykkyyttä. Yleisesti esityksellä katsotaan olevan rikostorjuntaa ja turvallisuutta edistävää vaikutusta, sillä ehdotettavan sääntelyn myötä esitutkintaviranomaisilla olisi paremmat valmiudet selvittää vakavia rikoksia. Rikostorjunnan tehostamisella voidaan ennakkollisesti estää vakavia perusoikeuksiin kohdistuvia oikeudenloukkauksia. Samoin rikosten selvittäminen on tavoite, jonka saavuttamista yleinen etu ja yhteiskunnallinen intressi voimakkaasti edellyttää. Intressi rikosten selvittämiseksi liittyy myös tavoitteeseen turvata toisten ihmisten perusoikeuksia.

Salaisia pakkokeinoja voidaan luonnehtia perusoikeusherkiksi erityisesti niiden salaisen luonteen vuoksi. Esityksessä ehdotettu toimivaltuussääntely on omiaan rajoittamaan toimivaltuuksien kohdehenkilöiden perusoikeussuojaa. Toimivaltuuksista ehdotetaan kuitenkin säädettävän pakkokeinojen kohteena olevien henkilöiden perusoikeudet huomioon ottaen siten, että perusoikeuksiin kohdistuvat rajoitukset ovat perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta tasapainossa niillä saavutettaviin tavoitteisiin. Ehdotettujen muutosten suhdetta perus- ja ihmisoikeussuojaan käsitellään jäljempänä sääätämisyjärjestystä koskevassa jaksossa 12. Samanaikaisesti on syytä huomioida, että esityksessä ehdotetut toimivaltuudet ovat luonteeltaan sellaisia, että niitä käyttämällä on mahdollista rajoittaa ajallisesti tai määrällisesti taikka välttää kokonaisuudessaan muiden perusoikeuksiin syvästi puuttuvien salaisten pakkokeinojen käyttö.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

5.1.1 Vangitsemisen edellytykset

5.1.1.1 Muutos vangitsemisen edellytyksiin ilman uutta vangitsemisperustetta

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2024:20 katsonut rikoksesta todennäköisin epäillyn vangittuna pitämisen pelkästään epäillyn rikoksen vakavuuden perusteella olevan perustuslain 106 §:ssä tarkoitettulla tavalla ilmeisessä ristiriidassa perustuslain 7 §:n kanssa, kun sitä tulkittiin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklaa koskevan EIT:n käytännön mukaisesti.

Esityksen valmistelussa on tarkasteltu toteuttamistapaa, jossa vangitsemisen edellytyksiä muutettaisiin yksinomaan siten, että rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitseminen edellyttäisi rikoksen vakavuudesta riippumatta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vapaudenriistoa koskevan tulkintakäytännön mukaisesti olennaisten ja riittävien perusteiden käsillä oloa. Tältä osin arvioitavana on siten ollut vaihtoehto, jossa vangitsemisestä säädettäisiin muutoin pidättämisen edellytyksiä vastaavalla tavalla, mutta kuitenkin sillä poikkeuksella, että vangitseminen ei olisi mahdollista ylitörkeitä rikoksia koskevan pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla.

Tarkastellun toteuttamistavan arvioitiin itsessään poistavan korkeimman oikeuden ratkaisussa esiin tuodun ristiriidan saattaen samanaikaisesti vangitsemisen edellytyksiä koskevan pakkokeinolain sääntelyn vastaamaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklaa koskevan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntöä.

Valmistelussa sanotun toteuttamisvaihtoehdon katsottiin kuitenkin voivan tapauskohtaisesti johtaa siihen, että vangitsemisen edellytykset eivät kaikissa ylitörkeitä rikoksia koskevissa yksittäistapauksissa, kuten henkirikosten yhteydessä, täytyisi. Tämä tarkoittaisi, että ylitörkeästä rikoksesta epäiltyä ei voitaisi tilanteen mukaan välttämättä vangita, vaikka olisi syytä epäillä rikoksesta epäillyn aiheuttavan vapaana ollessaan vaaraa jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Perusteltuna pidettiin siten sitä, että vangitsemisen edellytyksiä täydennettäisiin uudella ylitörkeitä rikoksia koskevalla edellytyksellä, joka perustuisi nimenomaisesti turvallisuussyihin.

5.1.1.2 Yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaan perustuva vangitseminen

Esityksen valmistelussa arvioitiin uutena vangitsemisperusteena yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaa (ns. *YJT-peruste*). Sanottu vaihtoehto sisältyi

pakkokeinolain muutostarpeita arvioivan työryhmän ensimmäistä vaihetta koskevaan työryhmämietintöön.

Esityksessä ehdotettavan vangitsemisperusteen mahdollisten soveltamistilanteiden ohella sanottu YJT-peruste olisi voinut tulla sovellettavaksi, kun rikoksesta epäillyn vangitsematta jättämisestä johtuvan yleisen reaktion vuoksi olisi syytä epäillä yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantuvan. Vangitsemisperuste olisi saanut siten käyttöalaa yleiseen reaktioon liittyen tilanteissa, joissa epäillyn rikoksen vakavuus ja sen yhteiskunnallinen vaikutus olisivat poikkeuksellisia, ja joissa rikoksesta epäillyn vangitsematta jättäminen heikentäisi huomattavasti rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuutta. Sanotulle perusteelle on löydettävissä tukea EIT:n oikeuskäytännöstä (ks. esityksen jakso 2.3.1, *Letellier v. Ranska* 26.6.1991 ja *J.M. v. Tanska* 13.11.2012).

Siitä huolimatta, että tarve yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaan perustuvalla vangitsemisperusteelle tunnistettiin työryhmämietintöä koskevassa lausuntopalautteessa, erityisesti EIT:n ratkaisukäytäntöön perustuvaan vangitsemiseen yleisen järjestyksen vaarantumisen (*disturbance to public order caused by an offence*) perusteella arvioitiin liittyvän erinäisiä haasteita.

Esityksen jatkovalmistelussa YJT-perusteeseen, lähinnä yleisen järjestyksen vaarantumiseen liittyen, arvioitiin liittyvän mahdollisia huomattavia tulkintahaasteita ja epäyhdenmukaista soveltamiskäytäntöä ottaen huomioon, että yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantuminen saa myös muita jokseenkin vakiintuneita merkityssisältöjä toisaalla lainsäädännössä. Tulkintahaasteita katsottiin voivan liittyä lisäksi siihen, millaista konkreettista selvitystä yleiseltä reaktiolta tai yhteiskunnalliselta levottomuudelta edellytettäisiin vangitsemisperusteen soveltamiseksi. EIT:n ratkaisukäytännössä ei selosteta sanottua eikä toisaalta aseteta täsmällisiä arviointikriteerejäkään.

Epäselvää on, millaisten tosiseikkojen käsillä olo osoittaisi EIT:n arvion mukaan riittävällä tavoin vaaraa yleisen järjestyksen vaarantumisesta. Ratkaisukäytäntö kuitenkin osoittaa, että kaikissa tilanteissa EIT ei ole tunnistanut tällaisen vaaran olemassaoloa (ks. esim. *Letellier v. Ranska* 26.6.1991). Sen sijaan asioissa *J.M. v. Tanska* sekä *Merčep v. Kroatia* (26.4.2016, kohta 96) annetuissa tuomioissa, joissa vangitseminen on perustunut yleisen järjestyksen häiriöön, rikoksesta epäillyn vangitsemisen ei ole katsottu rikkovan EIS 5 artiklan 3 kohtaa. Näistä ensimmäisessä ihmisoikeustuomioistuimien ei kuitenkaan arvioinut tarkemmin hakijan väitettä, jonka mukaan kansalliset viranomaiset eivät olleet osoittaneet yleisen järjestyksen tosiasiasa vaarantuvan, sillä hakija ei ollut käyttänyt kaikkia käytettävissä olleita kansallisia oikeussuojakeinoja (*J.M. v. Tanska* 13.11.2012, kohta 65). Jälkimmäisessä asiassa ihmisoikeustuomioistuin viittasi vangitsemisperusteen käsillä oloa tukevana seikkoina kansallisen tuomioistuimen havaintoihin syytteiden taustalla olevista tekijöistä, erityisesti rikoksen uhreihin kohdistuneisiin vaikutuksiin sekä rikosten erityisen vakaviin teko-olosuhteisiin. Ihmisoikeustuomioistuimen mukaan oli näin ollen kohtuullista olettaa, että rikoksesta epäillyn vapauttaminen olisi voinut aiheuttaa yhteiskunnallisia levottomuuksia ja vaarantaa siten yleisen järjestyksen. Samanaikaisesti merkitystä annettiin tapauksen laajalle yleiselle merkitykselle (*Merčep v. Kroatia* 26.4.2016, kohta 106–107).

Esityksen jatkovalmistelussa esitystä muutettiin yleisen järjestyksen vaarantumista koskevan vangitsemisperusteen osalta. Hengen, terveyden tai vapauden vaarantumisen uhkaan perustuvan vangitsemisperusteen olemassaoloa voisivat toteennäyttää juuri erityisen vakavan rikoksen laatu sekä teko-olosuhteet. Kyse olisi käytännössä samoista tekijöistä, jotka vaikuttavat olevan merkityksellisiä myös EIT:n yleisen järjestyksen vaarantumista koskevassa ratkaisukäytännössä.

5.1.1.3 Muut arvioidut toteuttamisvaihtoehdot YJT-perustetta koskien

Lausuntokierroksella olleessa työryhmämietinnössä arvioitiin vangitsemisen edellytyksiä koskien muina toteuttamisvaihtoehtoina lisäksi YJT-perusteen soveltamisen sitomista erilliseen ”on omiaan” -kynnykseen sekä toisaalta rikosnimikekohtaisesti taikka yleisesti rikoksiin, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Lisäksi arvioitiin vangitsemisen edellytyksiä koskevan säännöksen täydentämistä viidennellä vangitsemisperusteella, joka soveltuisi tilanteissa, joissa virallinen syyttäjä ajaisi syytettä rikoksesta tai rikoksista, joista hän vaatisi tuomittavaksi vähintään kaksi vuotta ehdotonta vankeutta ja olisi todennäköistä, että syytteen tullessa toteennäytetyksi syytetty syyttäjän vaatimuksesta määrättäisiin tuomiolla vangittavaksi tai pidettäväksi vangittuna 12 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella. Edellytyksenä olisi tällöin lisäksi, että syytetyn vangitsematta jättämisen tai vapauttamisen epäiltäisiin vaarantavan yleistä järjestystä tai turvallisuutta.

5.1.2 Salainen paikkaan kohdistuva etsintä

5.1.2.1 Yleisenä edellytyksenä välttämättömyysvaatimus

Pakkokeinolain 10 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan tiettyjen salaisten pakkokeinojen osalta yleisenä edellytyksenä on, että niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Peitetoiminnan, valeoston ja asuntokuuntelun käyttö edellyttää lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi. Pakkokeinolaissa on siten katsottu nämä kolme salaista pakkokeinoa sellaisiksi keinoiksi, joilla puututaan merkittävimmin kohdehenkilöiden perusoikeuksiin, minkä vuoksi niiden käyttöön on suhtauduttava pidättäytyvästi. Vastaavanlaisia edellytyksiä ei ole asetettu muille 10 luvun salaisten pakkokeinojen käytölle, kuten telekuuntelu, vaikka niilläkin puututaan kohdehenkilöiden perustuslaissa suojattuihin perusoikeuksiin.

Esityksen valmistelussa on arvioitu toteuttamistapana myös sitä vaihtoehtoa, jonka mukaan ainakin salaisen kotietsinnän (ml. salainen erityinen kotietsintä) käyttö olisi sidottu edellä mainitun 2 §:n mukaiseen välttämättömyysvaatimukseen. Salaisen etsinnän on kuitenkin arvioitu olevan muun ohella perusoikeuspuuttumisasteeltaan rinnastettavissa ennemmin niihin salaisiin pakkokeinoihin, joiden edellytyksenä on erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi, kuin välttämättömyysvaatimukseen sidottuihin keinoihin, kuten asuntokuuntelu. Näin ollen sekä perus- ja ihmisoikeuksiin puuttumisen asteen että käytännön tarpeiden näkökulmista salaisille etsinnöille, salaista erityistä kotietsintää lukuun ottamatta, arvioidaan soveltuvan huomattavasti paremmin vaatimus erittäin tärkeästä merkityksestä rikoksen selvittämiseksi kuin välttämättömyysvaatimus (ks. myös tarkemmin jakso 2.3.3.4 *yleiset edellytykset*).

5.1.2.2 Julkisen asiamiehen instituution ulottaminen kaikkiin salaisiin etsintöihin

Esityksessä ehdotetaan, että julkisen asiamiehen instituutio ulotettaisiin salaiseen kotietsintään mukaan lukien salainen erityinen kotietsintä. Esityksen valmistelussa on arvioitu lisäksi vaihtoehtoisena toteuttamistapana ulottaa julkisen asiamiehen instituutio koskemaan myös salaista paikanetsintää. Tätä ei kuitenkaan ole arvioitu tarpeelliseksi muun ohella siksi, että perusoikeuspuuttumiseltaan salainen paikanetsintä ei ole rinnastettavissa salaiseen kotietsintään.

5.1.2.3 Videointivelvollisuus koskisi ainoastaan salaista kotietsintää ja salaista erityistä kotietsintää

Esityksessä ehdotetaan laajaa etsinnän videointivelvollisuutta koskien kaikkia salaisia etsintöjä. Valmistelussa pohdittavana oli myös vaihtoehtona se, että videointivelvollisuus koskisi ainoastaan salaista kotietsintää ja salaista erityistä kotietsintää.

Pohdinnan taustalla oli edellä mainittu poikkeavuus perusoikeuspuuttumisen suhteen, minkä vuoksi arvioitiin myös mahdolliseksi, että välttämätöntä ei olisi ulottaa videointivelvollisuutta koskemaan myös salaista paikanetsintää. Tästä huolimatta perustelluksi arvioitiin videointivelvollisuuden ulottaminen myös salaiseen paikanetsintään sen asianmukaisen suorittamisen varmistamiseksi tarvittaessa jälkikäteisesti.

5.1.2.4 Säädetäisiin vain salaisesta koti- ja paikanetsinnästä

Esityksessä ehdotetaan, että salaisen koti- ja paikanetsinnän lisäksi säädetäisiin salaisesta erityisestä kotietsinnästä. Sääntely viimeksi mainitun osalta pääosiltaan vastaisi pakkokeinolain 8 luvussa säädettyä erityistä kotietsintää, mutta poikkeaisi siitä salassa tehtävän luonteen vuoksi ja käyttöedellytysten osalta. Muun ohella esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa selostetaan tarkemmin salaiseen erityiseen kotietsintään liittyvästä menettelystä, esimerkiksi koskien etsintävaltuutetun läsnäolon varmistamista etsintään fyysisesti, mikä olisi myös ehdoton edellytys etsinnän toimittamiseksi.

Esityksessä on arvioitu salaiset erityiset kotietsinnät vuositasolla harvinaisiksi (ks. tarkemmin 4.2.2.1). Valmistelussa on myös arvioitu vaihtoehtoisena toteuttamistapana sitä, että esityksessä ei lainkaan ehdotettaisi säädettaväksi salaisesta erityisestä kotietsinnästä. Arvioinnissa on pohdittu muun ohella salaisen erityisen kotietsinnän tosiasiallisia toteuttamismahdollisuuksia käytännössä. Valmistelussa on kuitenkin arvioitu tarpeelliseksi myös ehdottaa säädettaväksi kyseisestä etsinnästä, koska sen käyttäminen tosiasiaassa voi olla tarpeellista, vaikka vuositasolla ne arvioidaankin harvinaisiksi. Vuositasolla vähäisellä määrällä ei kuitenkaan tarkoiteta sitä, ettei salaiselle erityiselle kotietsinnälle olisi tosiasiallisesti käyttöalaa (ks. myös yleisperustelut jaksossa 2.3.3.12).

5.1.2.5 Salaisen kotietsinnän edellytykset rikoksen vakavuuteen liittyen

Esityksen valmistelussa arvioitiin vaihtoehtona myös sitä, että salaisen kotietsinnän edellytykseksi ehdotettaisiin säädettaväksi asuntokuuntelun edellytyksenä olevat perusterikokset (PKL 10:17). Asuntokuuntelun edellytyksenä on, että rikoksesta epäiltyä on syytä epäillä:

1. joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, hyökkäysrikoksen valmistelusta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta tai biologisen aseiden kiellon rikkomisesta;
2. Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta tai törkeästä vakoilusta;
3. valtiopetoksesta tai törkeästä valtiopetoksesta;
4. lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta tai törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen;

5. taposta, murhasta tai surmasta;
6. törkeästä ihmiskaupasta;
7. törkeästä ryöstöstä;
8. törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderikoksesta tai kaappauksesta;
9. rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2–8 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitetusta terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehdystä radiologista asetta koskevasta rikoksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toimintaan osallistumisesta, koulutuksen antamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, värväyksestä terrorismirikoksen tekemiseen, terrorismirikoksen rahoittamisesta, terroristin rahoittamisesta tai terroristiryhmän rahoittamisesta; taikka
10. törkeästä huumausainerikoksesta.

Voimassa olevassa pakkokeinolaissa asuntokuuntelua on mahdollista käyttää edellä lueteltujen vakavien rikosten selvittämiseksi. Lisäksi sen edellytyksenä on myös pakkokeinolain 10 luvun 2 §:n 2 momentin mukainen välttämättömyysvaatimus. Toisin sanoen asuntokuuntelun käyttömahdollisuus on sen perusoikeuspuuttumisasteen vuoksi asetettu korkeiden käyttökykyisten taakse.

Edellä jaksossa 2.3.3.4 koskien salaisen etsinnän erityisiä edellytyksiä on tarkemmin kuvattu perusteluita koskien ehdotettavan salaista kotietsintää koskevan sääntelyn tarpeellisuutta eri rikoslajien kannalta. Nykytilan kuvausta koskevissa perusteluissa todetusti asuntokuuntelun perusterikoslista ei sisällä tiettyjä rikoksia, joiden osalta salainen kotietsintä on arvioitu tarpeelliseksi tutkintakeinoksi, kuten törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu. Esityksen valmistelussa ei toisin sanoen ole pidetty asuntokuuntelun perusterikoslistausta riittävän kattavana suhteessa niihin rikoksiin, joiden selvittämiseksi ehdotettava salainen kotietsintä pakkokeinona on arvioitu tarpeelliseksi. Vakavat rikokset eivät rajoitu pelkästään terrorismirikoksiin ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen tai vähintäänkin näihin rikoksiin ei voida yksiselitteisesti liittää vain tiettyjä rikoksia. Vakava rikollisuus usein sisältää monenlaista rikollisuutta, kuten törkeät talous-, seksuaali-, paritus-, ihmiskauppa-, valmistelu- ja omaisuusrikokset. Lisäksi esityksessä on arvioitu, että salainen kotietsintä ei perusoikeuspuuttumisasteensa kannalta ole rinnastettavissa asuntokuunteluun, minkä vuoksi sen käyttöedellytyksien ei ole perusteltuna myöskään olla vastaavat (ks. myös jakso 5.1.2.1 koskien käytön yleisiä edellytyksiä).

Edellä ja jaksossa 2.3.3.4 tarkemmin mainituin perustein esityksen valmistelussa on pidetty perustelluimpana vaihtoehtona, että salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän perusterikoslista olisi laajempi kuin pakkokeinolain 10 luvun 17 §:n mukaisessa asuntokuuntelussa. Perusteltuna siten pidetään, että ehdotettavan salaisen kotietsinnän (ml. salainen erityinen kotietsintä) käytön edellytykseksi säädettäisiin 3 §:ssä tarkoitetut telekuuntelun perusterikokset.

5.1.3 Osallistuvan tietolähteen käyttö

5.1.3.1 Osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäisi tai sitä valvoisi etukäteisesti tuomioistuin tai syyttäjä

Esityksessä ehdotetaan, että osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäisi Keskusrikospoliisin päällikkö, Tullin rikostorjunnan päällikkö, Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu virkamies (/tullimies tai rajavartiomies). Esityksen valmistelussa on arvioitu vaihtoehtoisena toteuttamistapana myös sitä, että joko syyttäjä tai tuomioistuin toimisi päätöksentekijänä tietolähdetoimintaan määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun virkamiehen vaatimuksesta tai muutoin toimintaan liittyisi valvontaa oikeusviranomaisen toimesta.

Esimerkiksi Virossa tietolähde voi poliisin ohjauksessa, mutta tutkintatuomarin luvalla, suorittaa tiettyjä tarkoin määriteltyjä toimenpiteitä, jotka muutoin katsottaisiin rangaistaviksi. Alankomaissa tällaisen osallistuvan tietolähteen käyttäminen on mahdollista syyttäjän kirjallisella luvalla. Tiettyjen muiden EU:n jäsenvaltioiden sääntelystä tarkemmin jaksossa 5.2.3.

Esityksen valmistelussa on arvioitu sinänsä mahdolliseksi säätää siten, että osallistuvan tietolähteen käyttö alitettaisiin joko syyttäjän tai tuomioistuimen etukäteislupaan, -arviointiin tai niitä vastaavaan muunlaiseen valvontaan. Syyttäjää ei kuitenkaan ole pidetty tarkoituksenmukaisena vaihtoehtona ottaen huomioon syyttäjän rooli suomalaisessa esitutkintajärjestelmässä. Ratkaisuna syyttäjän valitseminen olisi myös poikkeuksellista pakkokeinolain laajemman systematiikan suhteen. Suomen järjestelmä ei myöskään tunnista esitutkintavaiheessa syyttäjän kanssa tehtyjä sopimuksia syyttämättä jättämiseksi tulevaisuudessa. Selvyyden vuoksi on huomioitava, että lähtökohtaisesti tietolähteenä toimiva henkilö ei ole rikoksesta epäilty esitutkinnassa, jossa osallistuvaa tietolähdetoimintaa käytetään.

Niin ikään tuomioistuinta päätöksentekijänä ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena vaihtoehtona. Ratkaisuna tämä poikkeaisi tietolähteen ohjatusta käytöstä ja olisi epäjohtonmukaista ottaen huomioon sen, että esityksen mukaisesti osallistuvan tietolähteen käytössä olisi kyse toiminnasta, joka tehtäisiin osana tietolähteen ohjattua käyttöä eli kyse toimivaltuutena olisi tietolähteen ohjatun käytön tapauskohtaisesta laajentamisesta. Tuomioistuimen päätöksentekomenettelyn ei myöskään arvioida olevan välttämättä riittävän nopea toimiakseen ongelmitta osallistuvan tietolähteen käyttötilanteissa, vaikka tuomioistuinten päivystysjärjestelmä mahdollistaa myös nopean toiminnan.

Lisäksi on syytä ottaa huomioon, että peitetoiminnasta päättää niin ikään Keskusrikospoliisin päällikkö. Peitetoimintaa koskevan päätöksen jälkeen tuomioistuin ratkaisee vielä sen, onko peitetoiminnalle edellytyksiä. Kyse on tuomioistuimen toimesta tapahtuvasta valvonnasta (ks. jäljempänä tarkemmin EIT:n oikeuskäytännöstä). Edellytyksillä tarkoitetaan pakkokeinolain 10 luvun 27 §:n 2 momenttia eli onko epäiltyä syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitettusta muusta rikoksesta kuin törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä tai törkeästä tulliselvitysrikoksesta taikka jos tätä on syytä epäillä rikoslain 20 luvun 19 §:ssä tarkoitettusta rikoksesta. Edellytyksenä on muun kuin tapon, murhan tai surman osalta lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena. Toisin sanoen ennen peitetoiminnan aloittamista sen käyttö olisi saatettava Helsingin käräjäoikeuden ratkaistavaksi, onko kyseessä niin suunnitelmallinen, ammattimainen tai järjestäytynyt rikollisuus, että sen tutkinnassa saadaan käyttää peitetoimintaa (PKL 10:32 §). Poliisilain mukaisessa

peitetoiminnassa (PoL 5:33 §) tuomioistuimen arviointi tehdään jälkikäteisesti eli jos peitetoiminnalla saatua tietoa on tarkoitus käyttää oikeudenkäynnissä syyllisyyttä tukevana selvityksenä, peitetoiminnasta päättäneen poliisimiehen on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, olivatko 28 §:n 2 momentissa tarkoitetut peitetoiminnan edellytykset olemassa tai oliko kysymys peitetoiminnasta 3 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa.

Esityksessä ehdotetun mukaan osallistuvan tietolähteen käyttöä ei olisi sidottu rikoksen vakavuuteen tai perusterikoksiin, vaikka lähtökohtaisesti keinona sen käyttö kohdistuisi vakavien rikosten selvittämiseksi (ks. myös jakso 5.1.3.2). Tämä on arvioitu perustelluksi ja johdonmukaiseksi muun ohella pakkokeinolain mukaisen tietolähdetoimintaa koskevan sääntelyn kannalta (ks. tarkemmin nykytilan kuvausta koskevat perustelut jaksossa 2.3.4). Sen sijaan edellytyksistä säädettäisiin ehdotetun 40 a §:n 2 momentissa. Luonnollisesti myös muut pakkokeinolain mukaiset yleiset periaatteet soveltuisivat, kuten 1 luvussa säädetty suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate, sekä 10 luvun 2 §:ssä säädettyt yleiset edellytykset. Salaisena pakkokeinona osallistuvan tietolähteen käyttö, myös 40 a §:n 2 momentissa säädettyjen erityisten edellytysten suhteen, eroaisi peitetoiminnasta muun ohella soluttautumiselementin puuttumisen vuoksi, vaikka sisältäisikin rikolliseen toimintaan osallistumismahdollisuuden tietolähteenä toimivan henkilön toimesta. Valmistelussa on arvioitu, että asiaan liittyen tuomioistuimen lupaharkintavallan piiri ei olisi rinnastettavissa peitetoiminnan edellytyksiin liittyvään arvioitiin tuomioistuimen toimesta. Toisaalta mahdolliseksi ei ole arvioitu poissulkea sitä mahdollisuutta, että tuomioistuin arvioisi, onko kyseessä riittävän vakava rikos esimerkiksi suhteellisuusperiaatteen kannalta, että sen tutkinnassa olisi perusteltua käyttää osallistuvaa tietolähdettä. Tällainen konstruktio ei kuitenkaan soveltuisi ehdotettuun sääntelyyn ongelmitta muun ohella, koska osallistuvan tietolähteen käyttöä ei olisi säädösten avulla sidottu rikoksen vakavuuteen tai perusterikoksiin.

Osallistuvan tietolähteen käytön edellytysten arvioiminen katsotaan myös olevan sellaista, johon ei ole tarpeen liittää mukaan oikeusviranomaisen toimesta tapahtuvaa arviointia. Salaisena pakkokeinona osallistuvan tietolähteen käyttö ei ainakaan välittömästi kohdistuisi muiden henkilöiden perusoikeussuojaan, vaan siinä olisi kyse muutoinkin tapahtuvaan mahdollisesti rikolliseksi katsottavaan toimintaan osallistumisesta toimivaltaisen esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa. Muun ohella soluttautumiselementin puuttumisen vuoksi osallistuvan tietolähteen käyttö ei pakkokeinona olisi perusoikeuspuuttumisasteen kannalta yhtä kajoava kuin esimerkiksi peitetoiminta. Näin ollen perustelluksi ei myöskään arvioida toimivallan käytön alistamista tuomioistuimen luvan alaiseksi. Lisäksi samoin kuin syyttäjien osalta, Suomen järjestelmä ei tunnista esitutkintavaiheessa pakkokeinojen käyttämiseen liittyvässä kontekstissa tuomioistuimen kanssa tehtyjä sopimuksia tuomitsematta jättämiseksi tulevaisuudessa.

Esityksessä pidetään perustelluimpana vaihtoehtona säätää osallistuvan tietolähteen käytön päättämisestä samoin kuin säädetään tietolähteen ohjatusta käytöstä eli että käytöstä päättäisi sen toimittamisesta vastaavan tahon päällikkö tai tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun virkamiehen osalta olisi lisäedellytyksenä määräys tietolähdetoimintaan.

Kuten edellä nykytilan kuvausta koskevissa perusteluissa on todettu, perusteltuna pidetään sitä, että osallistuvaa tietolähdettä koskeva päätöksentekorakenne tukee käytännön operatiivista toimintaa. Tietolähdetoiminnan kuvatus luonteen katsotaan estävän monimutkaiset päätöksenteon rakenteet. Muun ohella toimintaan liittyvän luottamussuhteen vuoksi osallistuvankin tietolähteen käyttöön liittyvät päätökset arvioidaan perustelluksi tehdä

tietolähteestä vastuussa olevassa organisaatiossa, jolla olisi myös korostunut vastuu tietolähteen hengen ja terveyden suojaamisesta.

Esityksessä valittua ratkaisua myös pidetään mahdollisena EIT:n oikeuskäytännön valossa. Erityisten salaisten tiedonhankintakeinojen (lähinnä liittyen peitetoimintaan) osalta EIT on korostanut tarvetta selkeälle ja ennakoitavalle menettelylle koskien päätösmenettelyä huomioiden myös asianmukainen valvonta. Tosin EIT on samassa yhteydessä pitänyt ongelmallisena sitä, että tapauksessa poliisioperaatiosta on päätetty yksinkertaisella hallinnollisella päätöksellä operaation suorittaneessa organisaatiossa. Toisaalta EIT:n kritiikki tältä osin on kohdistunut enimmäkseen siihen, että kyseisessä tapauksessa operaation perustuvassa päätöksessä on ollut hyvin vähän tietoa perusteista ja sen tarkoituksesta koskien operaation toimittamista eikä päätökseen ole liittynyt tuomioistuimen valvontaa tai muuta itsenäistä valvontaa. EIT on katsonut, että salaisten operaatioiden kontrollin kannalta tuomioistuimen valvonta olisi asianmukaisin tapa toteuttaa valvonta, mutta yhtäältä asianmukaista olisi myös muut toteuttamistavat yhdessä asianmukaisten menettelyiden ja suojauskeinojen kanssa, esimerkiksi valvonnan toteuttaminen syyttäjän toimesta (ks. *Bannikova v. Venäjä* 4.11.2010 kohdat 49 ja 50 sekä kohdissa viitatu tapaukset). Vaihtoehtona syyttäjää ei kuitenkaan pidetä ainoana, vaan kyse on esimerkiksi mahdollista näin myös muut asianmukaiset toteuttamistavat.

Pakkokeinolain 10 luvun 65 §:ssä säädetään salaisten pakkokeinojen käytön valvonnasta. Poliisin salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovat niitä käyttävien yksiköiden päälliköt ja Poliisihallitus alaiensa yksiköiden osalta. Tullin rikostorjunnan salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovat Tulli ja sen salaisia pakkokeinoja käyttävien yksiköiden päälliköt. Rajavartiolaitoksen salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovat Rajavartiolaitoksen esikunta sekä salaisia pakkokeinoja käyttävät Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköt. Lisäksi sisäministeriön ja valtiovarainministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus salaisten pakkokeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta.

Esityksessä ehdotetun mukaisesti osallistuvan tietolähteen käyttöön liittyvästä menettelystä, sallitun ja kielletyn rajoista, käytön edellytyksistä, päätöksenteosta sekä siihen liittyvästä menettelystä ja tiedoista säädettäisiin tarkasti. Ehdotuksen mukaan käyttö olisi myös ajallisesti rajattu kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Esityksessä ehdotettua päätöksentekomenettelyä ja siihen liittyvää valvontaa pidetään riittävänä ja mahdollisena myös EIT:n oikeuskäytännön kannalta huomioiden myös edellä mainittu 65 §:ssä säädetty laillisuusvalvonta.

5.1.3.2 Osallistuvan tietolähteen käytön sitominen perusterikoksiin tai rikoksen vakavuuteen

Esityksessä ei esitetä, että osallistuvan tietolähteen käyttö olisi sidottu rikoksen vakavuuteen tai perusterikoksiin, esimerkiksi pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ssä säädettyihin telekuuntelun perusterikoksiin, vaikka lähtökohtaisesti keinona sen käyttö kohdistuisi vakavien rikosten selvittämiseen. Esityksen mukaan käytön edellytyksenä olisi pakkokeinolain 1 luvun yleiset periaatteet, kuten suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate, 10 luvun 2 §:n yleiset edellytykset ja ehdotetun 40 a §:n 2 momentissa säädetty erityiset edellytykset. Tämä on johdonmukaista myös suhteessa tietolähdetoiminnasta ja ohjatun tietolähteen käytöstä säädettyyn, joita ei myöskään ole sidottu rikoksen vakavuuteen tai perusterikoksiin.

Esityksen valmistelussa arvioitiin vaihtoehtoisena toteuttamistapana sitä, että osallistuvan tietolähteen käyttö sidottaisiin esimerkiksi pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ssä (telekuuntelu),

16 §:ssä (tekninen kuuntelu) tai 17 §:ssä (asuntokuuntelu) säädettyyn kynnykseen. Esimerkiksi peitetoiminnan edellytyksenä on muun ohella soveltuvin osin telekuuntelun perusterikokset.

Verratessa salaisena pakkokeinona osallistuvan tietolähteen käyttöä peitetoimintaan, kyse olisi perusoikeussuojan kannalta vähemmän kajoavasta keinosta. Se ei sisältäisi peitetoiminnalle ominaista soluttautumiselementtiä, vaan kyse olisi tapauskohtaisesta mahdollisuudesta laajentaa ohjatun tietolähteen käyttö tiettyihin toimintoihin, jotka voitaisiin katsoa rikolliseen toimintaan osallistumiseksi. Tarpeellista on pakkokeinona mahdollistaa osallistuvan tietolähteen käyttö joustavasti, ja perusteltuna pidetään osallistuvan tietolähteen käytöstä säättämistä johdonmukaisesti suhteessa yleisesti tietolähdetoimintaan ja erityisesti ohjatun tietolähteen käyttämiseen, joita ei myöskään ole sidottu käyttöedellytysten osalta rikoksen vakavuuteen tai perusterikoksiin.

Ehdotuksen mukaan osallistuvan tietolähteen käyttö säädetään mahdolliseksi osana tietolähteen ohjattua käyttöä. Käytännössä tällä tarkennetaan sitä, että osallistuva tietolähde voi toimivaltaisen esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tehdä tiedonhankintaa päätöksen rajaamalla tavoilla. Kun tosiasiallisesti esitutkintaviranomaisen ohjaavuutta näissä yksittäisissä tiedonhankintaan liittyvissä toimenpiteissä tiukennetaan suhteessa tietolähteen ohjattuun käyttöön, ei osallistuvan lähteen käyttämistä arvioida tarpeen sitoa rikoksen vakavuuteen tai perusterikoksiin.

5.1.4 Salainen etsintä ja osallistuvan tietolähteen käyttö: sääntelytarpeen arviointi rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi

Pakkokeinolain 10 luvussa säädetään salaisista pakkokeinoista rikoksen selvittämiseksi ja poliisilain 5 luvussa säädetään salaisista tiedonhankintakeinoista rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi. Lisäksi Tullia ja Rajavartiolaitosta koskevien rikostorjuntalakien 3 luvuissa säädetään niitä koskevista salaisista tiedonhankintakeinoista – sääntelyt vastaavat pitkälti poliisilain 5 luvussa säädettyä Tullia ja Rajavartiolaitosta koskevin toimivaltuusrajauksin.

Salaisia tiedonhankintakeinoja koskeva poliisilain 5 luku perustuu olennaisilta osin pakkokeinolain 10 luvun säännöksiin salaisista pakkokeinoista. Salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää olennaisesti samojen edellytysten perusteella rikosten estämiseen kuin niitä voidaan käyttää pakkokeinolain 10 luvun perusteella rikosten selvittämiseen. Rikoksen paljastamiseen salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää vain, jos kysymyksessä olisi laissa tarkemmin säädetty maanpetos- tai terrorismirikos. Poliisilaki kuuluu sisäministeriön vastuualueelle.

Esityksen valmistelussa arvioitavana on ollut myös soveltuvin osin vastaavien muutosten tekeminen poliisilain 5 lukuun salaista etsintää ja osallistuvan tietolähteen käyttöä koskevilta osin – ottaen huomioon myös sääntelytarpeen arviointi vastaavin osin Tullin ja Rajavartiolaitoksen kannalta. Valmistelussa arvioitiin, että soveltuvin osin vastaava sääntely voisi olla tarpeellista myös rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi. Pakkokeinolakiin lisättäväksi ehdotettavien toimivaltuuksien säätäminen myös rikosten estämiseksi ja paljastamiseksi edellyttäisi valmistelussa kuitenkin jossain määrin erilaista arviota erityisesti rikosten estämisen osalta, koska toimivaltuuksien käytön tavoite ja toimivaltuuksien käyttämisestä seuraava perusoikeuksien rajoittamisen syy ei olisi täysin sama kuin rikosten selvittämisessä. Tällä on merkitystä myös sääntelyn valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin kannalta. Viimeksi mainitun osalta on otettava huomioon muun muassa perustuslain 10 §:n 3 ja 4 momentin mukaiset kvalifioidut lakivaraukset sekä niihin liittyvä perustuslakivaliokunnan tämänhetkinen lausuntokäytäntö.

Vakavien rikosten estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen liittyy merkittävä yhteiskunnallinen intressi. Mitä vakavampi rikos on kyseessä, sitä korkeampi tämä intressi on. Esityksessä ehdotettavat uudet salaiset pakkokeinot voivat tässä esityksessä kuvatuin perustein olla tarpeellisia myös rikoksen estämis- ja paljastamisvaiheessa. Esityksen valmistelussa on kuitenkin pidetty perustellumpana, että näiden vaiheiden osalta sääntelytarpeen tarkempi arviointi tehdään erillisessä yhteydessä. Vaikka lähtökohtaisesti muun ohella johdonmukaisuussyistä perusteltuna voidaan pitää yleisesti toimivaltuussääntelyn samanaikaista tarkastelua ja käsittelyä selvittämis-, estämis- ja paljastamisvaiheen osalta, edellä mainitusti tässä esityksessä ehdotettavien uusien salaisten tiedonhankintakeinojen kannalta estämis- ja paljastamisvaiheiden osalta arviointiin liittyy seikkoja, jotka puoltavat tarkastelun toimittamista erillisesti. Kyse on perusoikeusherkästä sääntelystä, joka edellyttää asianmukaista arviointia. Arvioinnin toimittamista erillisesti on pidetty tarkoituksenmukaisena. Pakkokeinolain ja poliisilain muutoksia on aikaisemminkin arvioitu erillisesti, viimeksi 1.10.2023 voimaan tulleiden muutosten osalta (HE 217/2022 vp ja HE 275/2022 vp, myös kokonaisuudistuksen osalta huomioitava HE 222/2010 vp ja HE 224/2010 vp).

Kokonaisuuden kannalta on syytä ottaa huomioon myös sisäministeriössä vireillä oleva lainsäädäntöhanke poliisin rikostiedustelua koskeväksi lainsäädännöksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi (VN/27085/2023) ja oikeusministeriössä vireillä oleva perustuslain 10 §:n tarkistamishanke (VN/26633/2024). Kun poliisilain 5 luvun sääntelytarpeet arvioidaan erikseen, voidaan tässä arvioinnissa ottaa huomioon myös edellä mainitut vireillä olevat muut lainsäädäntöhankkeet.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

5.2.1 Johdanto

Työryhmän 21.11.2025 julkaistussa mietinnössä ([OM 2025:25](#)) on esitetty laajemmin oikeusvertailun tuloksia jäljempänä esitetyistä asiakokonaisuuksista.

5.2.2 Vangitsemisen edellytykset

Norjassa voidaan vangita, kun tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta ja on syytä epäillä karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaaran käsillä oloa tai rikoksesta epäilty sitä itse pyytää ja tähän on riittäväksi katsottavat syyt. Lisäksi henkilö, jota epäillään rikoksesta, josta voi seurata vähintään 10 vuoden vankeusrangaistus taikka törkeästä pahoinpitelystä tai ruumiinvammasta, voidaan vangita, kun tämä tunnustaa rikoksen tai kun muut olosuhteet vahvistavat epäilyä. Arvioinnissa on kiinnitettävä erityistä huomiota oikeustajusyihin tai turvattuuteen suhteessa oikeusjärjestelmään.

Tanskassa voidaan vangita, kun rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään vuosi ja kuusi kuukautta vankeutta ja käsillä on karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara. Lisäksi epäilty voidaan vangita, kun rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta ja lainvalvonnan etujen sekä rikoksen vakavuuden katsotaan edellyttävän, että epäilty ei ole vapaana. Edelleen rikoksen vakavuutta koskevan vaatimuksen ohella momentissa on lisäksi yksilöity rikosnimiketasolla tietyt rikokset, joiden kohdalla vangitseminen on mahdollista lainvalvonnan etujen perusteella. Taustalla vangitsemisen perustuminen oikeustajusyihin.

Ruotsissa rikoksesta todennäköisin syin epäilty voidaan vangita, kun epäillään rikosta, josta säädetty vähimmäisrangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja on olemassa karttamis-,

sotkemis- tai jatkamisvaara. Lisäksi säädetään vangitsemisolettamasta, jonka perusteella henkilö on vangittava, jos rikoksesta ei ole säädetty alle vuoden ja kuuden kuukauden vankeusrangaistusta, jollei ole ilmeistä, että vankeudelle ei ole perusteita. Esitöiden mukaan vakavissa rikoksissa erityisten vangitsemisperusteiden katsotaan olevan yleensä vahvempia kuin vähemmän vakavissa rikoksissa.

Saksassa edellytetään todennäköistä rikosepäilyä sekä karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaaran käsillä oloa. Lisäksi voidaan vangita tietyissä tilanteissa, vaikkei erillistä vangitsemisperustetta olisi käsillä. Tämä on mahdollista, kun kyse on esimerkiksi kansanmurhasta, eräistä terrorismirikoksista, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, henkirikoksesta taikka vakavan ruumiinvamman aiheuttamisesta.

Alankomaissa voidaan vangita rikoksesta, josta voidaan tuomita vähintään neljän vuoden vankeusrangaistus tai jos kyse on jostakin muusta säännöksessä erikseen nimetystä rikoksesta. Vangitseminen edellyttää, että epäilylle on tilanteen olosuhteet huomioon ottaen todennäköisiä perusteita. Tutkintavankeutta koskeva määräys voidaan antaa vain, jos käsillä on karttamisvaara tai, jos olosuhteista ilmenee merkittävä yhteiskunnallinen turvallisuusperuste, joka edellyttää välitöntä vapauden menetystä. Tällaisella perusteella viitataan tilanteeseen, jossa 1) epäillään rikosta, josta voidaan tuomita vähintään 12 vuoden vankeusrangaistus ja joka on vakavasti järkyttänyt oikeusjärjestystä, 2) on perusteltu syy olettaa, että epäilty tulee tekemään rikoksen, josta voidaan tuomita vähintään kuuden vuoden vankeusrangaistus tai joka voi vaarantaa valtion turvallisuuden, henkilöiden terveyden tai turvallisuuden tai aiheuttaa yleistä vaaraa omaisuudelle, 3) kyse on tietystä erikseen nimetystä rikoksesta, josta epäilty on viimeisen viiden vuoden aikana saanut lainvoimaisen tuomion ja on olemassa vakava riski rikoksen uusimisesta, 4) epäillään tiettyä julkisessa paikassa tehtyä tai julkista tehtävää hoitavaan henkilöön kohdistunutta rikosta, joka on aiheuttanut yhteiskunnallista levottomuutta ja asia käsitellään nopeutetussa menettelyssä tai 5) vangitseminen on kohtuudella tarpeen totuuden selvittämiseksi muulla tavoin kuin epäillyn omilla lausunnoilla.

Virossa voidaan vangita karttamis- tai jatkamisvaaran perusteella, kun vangitseminen on välttämätöntä. Virossa ei ole säädetty vangitsemisperusteesta liittyen yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumiseen.

5.2.3 Salainen etsintä

Ruotsissa etsinnän ilmoittamisvelvollisuuden lykkääminen on mahdollista hyvinkin kauas tulevaisuuteen silloin, kun etsintä tehdään osana herkässä vaiheessa olevaa rikostutkintaa (Selvitys poliisilain tiedonhankintasäännösten riittävydestä yhteiskunnan kannalta kaikkein vakavimpien rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa SMDno-2015–604, s. 8). Oikeudenkäymiskaaren nojalla toimitettavassa kotietsinnässä ei ole kuitenkaan kyse salaisesta pakkokeinosta (Prop. 2023/24:117, s. 122).

Ruotsissa on hiljattain laajennettu preventiivisten pakkokeinojen käyttöä. Uusiin toimivaltuuksiin lukeutuu muun ohella salassa toimitettava koti- ja paikanetsintä. Toimivaltuuden käyttö on rajattu tiettyihin erityisen vakaviin rikoksiin, ja se on sidottu korkeisiin edellytyksiin. Lupa toimivaltuuden käyttöön voidaan myöntää vain, jos toimenpiteellä on erityinen merkitys rikollisen toiminnan estämiseksi ja toimenpiteen perusteet ovat suuremmat kuin loukkaus tai muu haitta, jonka toimenpide aiheuttaa henkilölle, johon toimenpide kohdistuu, tai muulle vastakkaiselle edulle. Oikeusturvajärjestelyihin lukeutuu tuomioistuimen lupaharkinta sekä julkisen asiamiehen osallistuminen lupaharkintaan tietyissä tapauksissa. Lisäksi Turvallisuus- ja yksityisyydensuojalautakunta (Säkerhets- och integritetsskyddsmyndigheten) valvoo salaisten pakkokeinojen käyttöä.

Norjassa tiettyjen erikseen määriteltyjen vakavien rikosten kyseessä ollessa tuomioistuimien voi päätöksellään sallia etsinnän toimittamisen ilman, että siitä ilmoitetaan etukäteisesti epäillylle tai muille. Lupa voidaan myöntää vain, jos oletetaan, että sillä on olennainen merkitys asian selvittämisen kannalta ja rikoksen selvittäminen muuten merkittävästi vaikeutuisi. Tuomioistuimien voi lisäksi tietyin edellytyksin päättää, että ilmoituksen tekoa voidaan lykätä tai sitä ei tarvitse tehdä lainkaan esimerkiksi, jos tutkinta päätetään ja etsinnästä ilmoittaminen olennaisesti haittaisi asian tai muun vireillä olevan rikoksen selvittämistä taikka jos poliisin tutkintamenetelmiin tai olosuhteisiin liittyen ilmoittamatta jättäminen on tarpeellista. Kiiretilanteessa syyttäjän määräys voi korvata tuomioistuimen päätöksen etsinnän toimittamisesta. Syyttäjän päätös on saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluessa toimenpiteen aloittamisesta.

Tanskassa tuomioistuimen päätöksellä koti- ja paikanetsintä voidaan toimittaa tiettyjä erikseen määriteltyjä rikoksia selvitetäessä salassa, jos se on tutkinnan kannalta ratkaisevan tärkeää. Tällöin etsintä voidaan suorittaa salassa, ja lain 798 §:n mukaisista läsnäoloa koskevista säännöksistä voidaan poiketa. Mahdollisuus ei kuitenkaan ulotu tiloihin, joita käytävällä henkilöllä on oikeus tai velvollisuus kieltäytyä todistamasta asiassa.

Virossa salainen paikanetsintä on joiltakin osin mahdollista rikosten selvittämiseksi sekä niiden estämiseksi. Sallittua on syyttäjän luvalla ja erikseen tuomarin luvalla mennä rakennukseen, huoneeseen, ajoneuvon, aidatulle alueelle tai tietojärjestelmään salaa, jos se on välttämätöntä valvontatoimenpiteen tavoitteen saavuttamiseksi. Valvontatoimeja koskevan luvan voimassaolon päättyessä valvontatoimen kohteena olleelle henkilölle ja muulle henkilölle, jonka perhe- tai yksityiselämää toimi on olennaisesti loukannut, on ilmoitettava häneen kohdistetun toimen ajankohta ja tyyppi, mutta ilmoittamatta jättäminen tietyin edellytysten on mahdollista syyttäjän luvalla.

Saksassa nykyinen liittovaltion lainsäädäntö ei mahdollista salaista koti- tai paikanetsintää, joskin käyty poliittista keskustelua on käyty salaisen kotietsinnän mahdollistamisesta. Saksan sisäministeriö on julkaissut vuoden 2024 aikana luonnoksen asiaan liittyvästä ehdotuksesta, erityisesti terrorismin torjunnan yhteydessä.

Alankomaissa tilaan pääsystä pitää pääsääntöisesti ilmoittaa, mutta velvoitteen noudattamisesta voidaan olosuhteet huomioiden poiketa joiltakin osin esimerkiksi vakavan ja välittömän turvallisuuden vaarantumisen uhan perusteella.

5.2.4 Osallistuva tietolähde

Ruotsissa ei ole säädetty laissa erikseen tietolähdetoiminnasta, sen määritelmästä tai tietolähdetoiminnan edellytyksistä. Poliisin ohjatussa käytössä toimivien tietolähteiden hyödyntäminen rikosten tutkinnassa on kuitenkin mahdollista. Pääsääntönä on, ettei poliisin ohjatussa käytössä olevalla tietolähteellä ole oikeutta tehdä rikoksia, muutoin osallistua niiden tekemiseen tai oikeutta yllyttää toisia omalla toiminnallaan rikoksen tekemiseen.

Norjassa ei ole erityistä sääntelyä tietolähdetoimintaa koskien, mutta tietolähdetoimintaa sekä tietolähteenä toimivien palkkiojärjestelmää selostetaan valtakunnansyyttäjän laatimassa viranomaisohjeistuksessa. Tietolähdetoimintaa ei ole sidottu mihinkään erikseen määriteltyihin rikoksiin, mutta ohjeistuksessa viitataan kuitenkin luonteeltaan vakavaan rikollisuuteen. Tietolähdetoiminta ei tavanomaisesti sisällä soluttautumista, mutta se voi poliisin ohjauksessa saada myös soluttautumisen piirteitä. On jokseenkin epäselvää, voidaanko ja miltä osin Norjassa käyttää osallistuvaa tietolähdettä. Osallistuvaa tietolähteen käyttöä koskevien menettelysäännösten sijasta ohjeistuksessa käsitellään tietolähteen kautta saatujen tietojen

vaikutusta tätä koskeviin rikosoikeudellisiin seuraamuksiin. Tietolähdetoiminnasta päätetään poliisihallinnon sisällä, joskin tilanteissa, joissa tietolähteen palkkio kytkeytyy lievempään seuraamukseen, päätöksenteko edellyttää syyttäjän suostumusta, mikäli tällä on asiassa syyteoikeus.

Tanskassa peitetoiminnan edellytyksistä sekä poliisin ja siviilihenkilöiden suorittamasta peitetoiminnasta säädetään erikseen, ja molempien henkilöryhmien osalta edellytyksenä on tuomioistuimen päätös, mutta kiiretilanteissa poliisilla on mahdollisuus päättää toimenpiteestä tuomioistuimen ex post kontolli mukaan lukien. Edellytyksenä toimivaltuuden käytölle on, että peitetoiminta ei saa kasvattaa rikoksen suuruutta tai vakavuutta. Tietolähteiden käyttöä koskevat säännöt on kuvattu Tanskan valtakunnansyyttäjän ohjeistuksessa koskien tietolähteitä ja siiviliagentteja. Ohjeistuksen mukaisesti tietolähde ei voi osallistua rikolliseen toimintaan, mutta tietolähdetoiminnassa voitaisiin sen sijaan soveltaa poliisjn peitetoimintaa koskevaa tiettyä säännöstä. Sanotun nojalla tietolähde voi toteuttaa poliisin kanssa sovitusti tiettyjä peitetoimintaa liittyviä toimenpiteitä. Huomionarvoista on lisäksi, että poliisin ohjatussa käytössä oleva tietolähde voi osallistua viranomaisten rikostutkinnassa käyttämään valvottuun läpilaskuun.

Virossa tietolähde voi poliisin ohjauksessa suorittaa tiettyjä tarkoin määriteltyjä toimenpiteitä, jotka muutoin katsottaisiin rangaistaviksi. Käytännössä tämä tarkoittaa, että tietolähteen toimiessa poliisin ohjauksessa valtuutuksen mukaisesti tämä ei syyllisty rikokseen, vaikka teko muuten täyttäisi rikoksen tunnusmerkistön (*kuriteo matkimine*). Sanottu toimivaltuus on sidottu laissa erikseen lueteltuihin rikoksiin. Luvan toimenpiteille antaa tutkintatuomari enintään kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan. Säännöksen mukaan tehdyt toimet tulisi mahdollisuuksien mukaan valokuvata, videoida tai äänittää.

Saksassa ei ole nimenomaisesti säädetty tietolähdetoiminnasta, eikä esimerkiksi käsitettä poliisin tietolähde ole määritelty. Saksassa tietolähdetoiminnalle on ominaista, että tietolähde ei voi käyttää viranomaisille kuuluvia väliintulotoimivaltuuksia, ja tietolähde toimii suoraan poliisijohtajan valvonnan alaisuudessa, jolle tietolähde raportoi ja vastaa. Saksassa tietolähteenä toimivalla henkilöllä ei ole oikeutta tehdä rikoksia tai muutoin osallistua niiden tekemiseen eikä oikeutta yllyttää toisia omalla toiminnallaan rikoksen tekemiseen. Saksassa on jo jonkin aikaa keskusteltu tarpeesta lainsäädäntömuutoksille asiassa. Saksassa on annettu ehdotukset laiksi tietolähdetoiminnasta sääntelemiseksi 15.3.2024 sekä 8.5.2024. Ensimmäinen ehdotus ei saanut kannatusta, mutta jälkimmäinen on yhä vireillä (ehdotus 20/11312). Ehdotus ei sisältäisi sääntelyä osallistuvan tietolähteen käytöstä, vaan tietolähteen käyttösuhde olisi päätettävä, jos tämän todetaan osallistuneen tutkittavaan rikokseen taikka syyllistyneen muutoin operaation aikana rikokseen.

Alankomaissa ei muodollisesti määritellä käsitettä poliisin tietolähde, mutta tiettyjen tiukkojen edellytysten täytyessä muu kuin poliisiin kuuluva henkilö voi tarjota apuaan poliisille tietolähteen ominaisuudessa. Sääntelyn mukaan henkilö, joka ei ole poliisi, voi syyttäjän kanssa tehdyn sopimuksen perusteella tarjota apuaan tutkinnassa esimerkiksi osallistumalla tai tarjoamalla apua sellaiselle ryhmälle ihmisä, joiden voidaan epäillä vakavien rikosten suunnittelusta tai tekemisestä, epäiltäessä rikosta, josta voi seurata vähintään neljän vuoden vankeusrangaistus taikka eräitä muita erikseen määriteltyjä rikoksia. Alankomaiden tietolähdetoimintaa koskeva sääntely eroaa kuitenkin pakkokeinolain sääntelystä, sillä pakkokeinolaissa säädetty tietolähdetoiminta ei sisällä vastaavalla tavoin soluttautumista. Muu kuin poliisiin kuuluva henkilö ei saa tehdä rangaistavia tekoja, paitsi jos sellaisten tekojen tekemiseen on syyttäjän etukäteinen kirjallinen lupa. Kiiretilanteissa lupa voidaan antaa myös suullisesti, mutta se tulee jälkikäteen saattaa kirjalliseksi kolmen päivän kuluessa. Selostetun

luvan rikosten tekemiseen voidaan kuitenkin yleisesti katsoa koskevan vain sellaisia rikoksia, jotka ovat välttämättömiä henkilön uskottavuuden säilyttämiseksi.

6 Lausuntopalaute

6.1 Yleistä

Työryhmämietintö (OM 2025:55) oli lausuntomenettelyssä 21.11.2025-16.1.2026. Lausuntoja pyydettiin kaikkiaan 46 taholta. Lausuntoja saapui yhteensä 31. Lausunnonantajia olivat Amnesty International Suomen osasto, eduskunnan oikeusasiamies, Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Helsingin hovioikeus, Helsingin kärjäoikeus, Juristiliitto, Keskusrikospoliisi, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Medialiitto ry, valtioneuvoston oikeuskansleri, Pirkanmaan kärjäoikeus, Poliisihallitus, professori Matti Tolvanen/ Itä-Suomen yliopisto, puolustusministeriö, Rajavartiolaitos, Sanoma Media Finland Oy, sisäministeriö, Suojelupoliisi, Suomen Asianajajat, Suomen Journalistiliitto ry, Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry, Syyttäjälaitos, Tulli, Turun hovioikeus, valtiovarainministeriö ja Yleisradio Oy sekä viisi yksityishenkilöä. Tämän lisäksi liikenne- ja viestintäministeriö ilmoitti, ettei sillä ole asiassa lausuttavaa. Lausuntojen yhteenveto on julkaistu oikeusministeriön julkaisusarjassa 2026:21 (<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-484-8>).

Jäljempänä esitetään lausuntopalautea keskeisiltä osin sekä jatkovalmistelussa sen perusteella tehtyjä muutoksia. Lausuntopalauteen perusteella esityksen pykäläehdotuksia ei sinänsä ole asiasisältöisesti muutettu merkittävästi vangitsemisen edellytyksiä lukuun ottamatta, joskin muihin pykäläehdotuksiin on myös tehty lähinnä tehyteknisluonteisia muokkauksia. Lausuntopalauteen perusteella erityisesti esityksen perusteluita on muokattu ja täydennetty. Jäljempänä tarkemmin selostetaan myös niitä muita pykäläehdotuksiin tehtyjä muutoksia, joilla on merkitystä asiasisältönsä kannalta, kuten salainen erityinen etsintä, välttämättömyysvaatimus sekä etsintävaltuutetun fyysinen osallistuminen etsintään, etsinnän todennäköisyседellytys sekä osallistuvan tietolähteen käyttöä koskeva yhteensovittamisvelvollisuus. Mietinnössä esitettyyn verrattuna kokonaan uusia ovat 2.–6. lakiehdotukset, joista 3. ja 4. lakiehdotuksien tekeminen jatkovalmistelun yhteydessä oli erikseen mietinnössä esitettyä ja muutoksien tekemiseen myös erikseen pyydettiin kiinnittämään huomiota lausunnoissa (ks. myös jakso 6.7).

Useat lausunnonantajat pitivät ehdotuksia ja/tai esityksen tavoitteita joko kokonaisuudessaan tai tietyiltä osin kannatettavina, perusteltuina ja/tai laadukkaasti sekä huolellisesti kirjoitettuna (mm. Keskusrikospoliisi, Suojelupoliisi, Poliisihallitus, Pohjanmaan poliisilaitos, Tulli, valtiovarainministeriö, sisäministeriö, EK, Suomen tuomariliitto, Helsingin kärjäoikeus, Turun hovioikeus).¹ Mietinnön ehdotuksista esitettiin myös useita kriittisiä näkökohtia, joita käsitellään jäljempänä tarvittavilta osin tarkemmin.

¹ Esimerkiksi Helsingin kärjäoikeuden lausunnossa todetaan yleisenä huomiona, että työryhmä on tehnyt huolellista työtä ja perustellut ehdotuksensa ansiokkaalla tavalla eikä huomauttamista ole esitettyihin uusien pakkokeinojen käyttöedellytyksiin tai niiden yleiseen muotoiluun, ja mietinnössä tehtyä pohdintaa ja esitettyjä ratkaisuja salaisten etsintöjen edellytysten ja menettelyjen osalta pidetään yleisesti ottaen perusteltuina ja myös kohdehenkilöiden etuja huomioon ottavina, sekä lisäksi mietinnössä on myös huolellisesti arvioitu uusien tuomioistuinasioiden määriä ja ennen kaikkea niiden käsittelyllistä laatua. Kärjäoikeus pitää työryhmän esittämiä arvioita (s. 105–106) määristä ja niiden jakautumisesta erilaisiin menettelymuotoihin oikeasuuntaisina.

Seuraavaksi esitettävää lausuntopalautetta kuvataan jäsennellysti asiakohdittain. Tarkoituksenmukaisen, johdonmukaisen ja tiiviin esitystavan vuoksi lausuntopalautetta selostetaan osittain vain tiettyjen lausunnonantajien lausunnot erikseen mainiten. Tämä ei kuitenkaan tarkoita lausuntopalautteen huomioon ottamista valikoidusti tai sitä, että erikseen mainituille lausunnoille olisi annettu painavampi merkitys muihin verrattuna. Lisäksi lausunnonantajien mainitseminen alaviitteessä ei tarkoita sitä, että lausunnot tai lausunnonantajat eivät olisi yhtä merkityksellisiä kuin leipätekstiin kirjatut. Edellä mainitusti lausuntojen yhteenveto on julkaistu myös erikseen.

6.2 Kokonaistarkastelun puuttuminen

Oikeuskansleri piti valitettavana sitä, ettei esityksen yhteydessä ole tehty perustuslakivaliokunnan esiin nostamaa kattavaa selvitystä (PeVL 98/2022 vp, kohdat 1–3), vaan kyse on yksittäisestä esityksestä, joskin valiokunta on samanaikaisesti lausumissaan edellyttänyt, että hallitus selvittää ja arvioi mietinnössä koskevia asioita ja tuo selvityksen perusteella tarvittavat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi mahdollisimman pian.² Lausunnon mukaan esityksessä tulee kyetä vakuuttavammin perustelemaan sitä, miksi kattavaa selvitystä ei ole tehty, vaikka mietinnössä esitetään merkittäviä uudentyyppisiä pakkokeinoimivaltuuksia. Tulisi kuvata myös sitä, millä keinoin esityksessä on pyritty paikkaamaan niitä puutteita, jotka aiheutuvat kattavan selvityksen puuttumisesta – ”perustuslakivaliokunnan esittämiä valtiosääntöoikeudellisia näkökohtia ei voida sivuuttaa tai korvata hallitusohjelmaan kohdistuvalla viittauksella (esim. PeVL 16/2023 vp, kohta 12 ja siinä olevat viittaukset)”. Lisäksi oikeuskansleri kyseenalaisti mietinnön asiaan liittyviä perusteluita ja piti muun ohella viittausta HE 70/2025 vp (laite-etsinnästä päättäminen) harhaanjohtavana kontekstin suhteen.

Muun ohella oikeuskanslerin lausunnon perusteella esityksen perusteluista jaksossa 2.1 on muutettu ja täydennetty. Vaikka perustuslakivaliokunta on nostanut esiin tarpeen pakkokeinoimivaltuuksien kokonaistarkastelulle, samanaisen esityksen käsittelyn yhteydessä on edellytetty, että arvioidaan muun muassa salaista paikkaan kohdistuvaa etsintää koskevaa sääntelytarvetta ja tuodaan selvityksen perusteella tarvittavat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi ”mahdollisimman pian” (ks. EV 305/2022 vp). Viimeksi mainittua ei ole edellytetty kokonaistarkastelun osalta. Pakkokeinoimivaltuuksien kokonaistarkastelu edellyttää huolellista ja kattavaa arviointityötä, joka puolestaan edellyttää riittävästi aikaa. Kyseinen kokonaistarkastelutyö on jo meneillään pakkokeinolain muutostentarpeiden arvioinnin toisessa vaiheessa.

6.3 Vangitsemisen edellytykset

Oikeuskansleri piti myönteisenä, että lainsäädännön muutostarpeita on näiltä osin arvioitu.³ Mietinnössä ehdotetun YJT-perusteen osalta säännöksen muotoilun katsottiin jäävän väljäksi,⁴

² Myös Amnesty International Suomen osasto, Juristiliitto ja Suomen Asianajajat ovat kiinnittäneet asiaan huomiota lausunnoissaan.

³ Rikoksen vakavuuden tai odotettavissa olevan rangaistuksen pituuden huomioimista vangitsemisasiain käsittelyssä kannattivat eduskunnan oikeusasiamies, Helsingin hovioikeus, Pirkanmaan käräjäoikeus, Turun hovioikeus, Poliisihallitus ja professori Tolvanen. Valtakunnansyyttäjän toimiston lausunnon mukaan mietinnössä on tuotu hyvin esiin käytännön lainsoveltajaa helpottavalla tavalla etenkin karttamisvaaran arvioinnissa huomioon otettavia seikkoja.

joskin asia on esityksessä tunnistettukin, ja mietinnössä on arvioitu myös muita sääntelyvaihtoehtoja ja niiden vaikutuksia. Jatkovalmistelun osalta kiinnitettiin huomiota perusteluilla säätämistä koskevaan kieltoon huomioiden s. 179 todettu. Lisäksi ”yleiseen reaktioon” liittyvän perusten katsottiin jäävän säännöksestä väljäksi.⁵

Eduskunnan oikeusasiamies (EOA) mukaan vangitsemisedellytyksiin liittyvää epäselvyyttä on luontevaa lähestyä mietinnössä omaksutulla tavalla pakkokeinolain mukaisten vaaraedellytysten soveltamista laajentamalla. EOA katsoi työryhmän tavoin, että *Buzadji v. Moldova* -ratkaisun ja sitä seuranneen ennakkopäätöksen KKO 2024:20 on perusteltua katsoa koskevan vain rikosepäilyyn perustuvaa vangitsemista, eikä ratkaisujen perusteella ole syytä tulkita, että pakkokeinolain 2 luvun 12 § olisi ristiriidassa perustuslain tai kansainvälisten ihmisoikeussäännösten kanssa.⁶ EOA ei ollut vakuuttunut siitä, että henkilökohtaista vapautta koskevaan sääntelyyn voitaisiin perusoikeuksien yleisiä rajoittamisperiaatteita loukkaamatta asettaa mietinnössä ehdotettua YJT-perustetta. EOA suhtautui varauksellisesti siihen, että yleinen mielipide voisi toimia missään tilanteessa vangitsemisen perusteena sekä toisaalta siihen, että muihin oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksiin perustuvia kotimaiselle lainsäädännölle vieraita vangitsemisperusteita omaksuttaisiin kotimaiseen lainsäädäntöön.⁷

Professori Tolvasen mukaan vakavasta rikoksesta epäillyn tai syytetyn oleminen vapaana voi vaarantaa yleistä järjestystä tai turvallisuutta, vaikka konkreettista näyttöä esimerkiksi rikosten jatkamisvaarasta ei voitaisi esittää.⁸

Mietinnössä ehdotettiin uutena vangitsemisperusteena yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaa (ks. tarkemmin jakso 5.1.1.2): ”4) rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hänen vangitsematta jättämisensä vaarantaisi yleistä järjestystä tai turvallisuutta”.

Lausuntojen perusteella (mm. yleisen järjestyksen vaarantumisen arviointiin liittyvät erinäiset haasteet) esitystä, säännöstä ja sitä koskevia perusteluja (ml. s. 179) on jatkovalmistelussa muutettu siten, että uutta vangitsemisperustetta voitaisiin soveltaa, kun olosuhteiden vuoksi olisi syytä epäillä, että rikoksesta epäilty aiheuttaisi vaaraa jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle: ”4) rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän aiheuttaa vaaraa jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle”. Uudesta muotoilusta ei lausuntokierroksella ollut kyse, joten sen osalta ei ole esimerkiksi tuomioistuinten lausuntopalautetta,

⁴ Samaan kiinnittivät huomiota myös Amnesty ja Turun hovioikeus, joista jälkimmäinen kuitenkin katsoi lausunnossaan, että säännöskohtaisissa perusteluissa on määritelty kyseisiä käsitteitä ja tuotu varsin laajasti esiin seikkoja, joihin kyseistä vangitsemisperustetta sovellettaessa tulisi kiinnittää huomiota.

⁵ Yleisen reaktion merkityssisältöön sekä toteen näyttämiseen liittyviä haasteita korostettiin myös Helsingin hovioikeuden, Suomen Asianajajien, Tuomariliiton, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeuden, Amnestyn ja Keskusrikospoliisin lausunnoissa.

⁶ Vastaavasti on katsottu Helsingin hovioikeuden ja Pirkanmaan kärjäoikeuden lausunnoissa.

⁷ Mietinnössä ehdotettua YJT-perustetta pitivät kuitenkin perusteltuina tai kannatettavina Pirkanmaan kärjäoikeus, Turun hovioikeus, Valtakunnansyyttäjän toimisto ja professori Tolvanen. Osa lausunnon antajista katsoi, että perustetta tulisi soveltaa myös muihin kuin ylitörkeisiin rikoksiin. Perusteen tavoitetta kannatti myös Suomen Asianajajat.

⁸ Samoin katsoi lausunnossaan Poliisihallitus.

joskin soveltamisalan perustelut ovat osittain vastaavat kuin mietinnössä ehdotetun muotoilun yleisen järjestyksen vaarantumista lukuun ottamatta.

Valtakunnansyyttäjän toimisto ja **Poliisihallitus** pitivät myönteisenä, että vangitsemisen edellytykset ilmenisivät suoraan pakkokeinolain 2 luvun 11 § 1 momentista. **Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus** ei puolestaan pitänyt muutosta tarpeellisenä eikä tarkoituksenmukaisena, sillä ehdotettu sääntely hämärtää pidättämisen ja vangitsemisen edellytysten välistä yhteyttä. Jos ehdotuksessa pitäydyttäisiin, tulisi muuttaa myös tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n 3 momentin viittaus pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2b kohtaan viittaukseksi nyt ehdotettuun 11 §:n 1b kohtaan. **Keskusrikospoliisi** esitti, että perusteluissa olisi syytä kuvata tarkemmin, mikä on riittävä näyttö esimerkiksi karttamis- ja jatkamisvaaran käsillä oloon ja että esimerkiksi vakavissa huumausainerikoksissa tulisi esittää vastanäyttöä, ettei karttamisvaaraa olisi käsillä.

Esityksessä ehdotetun myötä pidättämisen ja vangitsemisen edellytysten asiallisesti muuttuessa viittaussäännös ei olisi enää mahdollinen. Mikäli pakkokeinolain 2 luvun 11 §:ssä viitattaisiin pidättämisen edellytyksiin, pois lukien kuitenkin ylitörkeitä rikoksia koskevan 5 §:n 1 momentin 1 kohta, ei sanotun momentin 2 kohdan rangaistusasteikoita koskeva rajausta mahdollistaisi vangitsemista, kun kyseessä olisi rikos, josta ei olisi säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta. Jatkovalmistelussa on otettu huomioon tutkintavankeuslakia koskeva muutostarve. Vangitsemisen erityisten edellytysten käsillä olosta tulee esittää syytä epäillä -kynnyksen ylittävää selvitystä. Tilanteiden moninaisuuden vuoksi ei ole esitettävissä eikä ole myöskään tarkoituksenmukaista esittää esitöissä yksiselitteistä rajaa sille, mitä selvitystä on pidettävä riittävänä erityisen vakavista rikoksista epäiltyjen vangitsemiseksi. Kyse olisi aina tapauskohtaisesta kokonaisharkinnasta. Perusteluissa on kuitenkin tuotu esille seikkoja, joille erityisten edellytysten käsillä oloa arvioitaessa voitaisiin antaa merkitystä huomioiden myös ehdotus vastanäytön esittämisestä.

6.4 Salainen kotietsintä, salainen erityinen kotietsintä ja salainen paikanetsintä

6.4.1 Toimivaltuuksien perusteiksi esitetyt erityisen painavat syyt

Keskusrikospoliisi, Poliisihallitus, Rajavartiolaitos, sisäministeriö, suojelupoliisi, Syyttäjälaitos, Tulli, puolustusministeriö ja valtiovarainministeriö kannattivat esitetyjä muutoksia. **Professori Tolvanen** totesi, että salaisesta kotietsinnästä säätäminen on perusteltua. Rikollisuuden ammattimaistuminen pakottaa kajoamaan myös kotirauhan suojaan nykyistä sääntelyä laajemmin silloin, kun tutkitaan vakavia rikoksia. Lausunnon mukaan säännösehdotuksia on analysoitu mietinnössä varsin kattavasti, eikä työryhmän tekstiin ole huomauttamista. Lisäksi säännösehdotukset ovat täsmällisesti muotoiltuja sekä edellytysten että toimivallan osalta. Myös **Turun hovioikeuden** mukaan ehdotuksessa on asianmukaisesti arvioitu uusien pakkokeinojen käytön edellytyksiä suhteessa muihin pakkokeinolain 10 luvun mukaisiin salaisiin pakkokeinoihin. Hovioikeuden näkemyksen mukaan ehdotuksessa on pakkokeinojen laatuun nähden riittävällä tavalla otettu huomioon rikoksesta epäiltyjen ja muiden etsinnän kohteeksi mahdollisesti joutuvien edut ja oikeudet (ks. myös edellä alaviite 1 koskien **Helsingin käräjäoikeuden** lausumaa).

Oikeuskansleri totesi, ettei ehdotetun säännösten täsmällisyydessä ja tarkkarajaisuudessa ilmene lausuttavaa, mutta perusoikeuksien rajoittamisedellytyksenä olevan välttämättömyyden ja suhteellisuuden täyttymisen osalta esitys on ongelmallisempi. Selvää on, että laajemmat

toimivaltuudet edistäisivät rikosten selvittämistä,⁹ mutta perusoikeuksien rajoitusedellytyksistä välttämättömyysvaatimukseen liittyy kuitenkin se, että pakkokeinon käyttökelpoisuus, hyödyllisyys tai tarpeellisuus jonkin rikoksen selvittämisessä ei ole yksin ratkaisevassa asemassa arvioitaessa sitä, pitäisikö keinon käyttö lainsäädännöllisesti sallia tuon rikoksen selvittämisessä. Lausunnon mukaan uusien toimivaltuuksien perusteeksi esitetty toimintaympäristön muuttuminen ”jossain määrin” jää edelleen yleisluonteiseksi eikä tarkempaa arvioita ole esimerkiksi siitä, kuinka paljon tapauksia on jäänyt selvittämättä voimassa olevan lain puitteissa. Lausunnon mukaan esityksessä jää edelleen osin tulkinnanvaraiseksi se, onko uusien toimivaltuuksien perusteiksi esitetty erityisen painavia syitä.

Suomen Asianajajien mukaan on ehdotonta, että esityksen perusteluissa esitetään konkreettinen ja todellinen tarve uusille säännöksille – rajoittamisen tulee olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen sanelema. Perusteluista ei käy ilmi, millä tavalla toimintaympäristö on todellisuudessa muuttunut (yhteiskunta ei tilastollisesti ole vaarallisempi), hallitusohjelman kirjaukset eivät ole toimintaympäristön muutos, vaan osoittavat poliittista tahtotilaa, ja Suomen Asianajajat katsoivat, ettei tämä itsessään ole kestävä perustelu perusoikeuksien rajoittamiselle. Selvää on, ettei välttämättömyyseto täyty, jos vuositasolla on yksi tai kaksi tilannetta, joissa uudelle rajoitukselle olisi mahdollisesti ollut tarve. Suomen Asianajajat vastusti esitystä niiltä osin kuin on kyse rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettussa kotirauhan suojaamassa paikassa toimitettavasta salaisesta etsinnästä, ja suhtautui kriittisesti myös muuhun paikkaan kohdistuvaan salaiseen etsintään sekä vastustivat salaista erityistä kotietsintää kyseenalaistaen perusteluita todellista tarpeesta.

Mietinnön yleisperusteluissa on laaja-alaisesti arvioitu ja perusteltu uusien toimivaltuuksien tarpeellisuutta ja välttämättömyyttä rikosten selvittämiseksi (s. 35–44). Välttämättömyyttä on kuvattu eri rikoslajien osalta ja konkreettisilla esimerkkitapauksilla (ks. esim. jakso 2.3.3.4). Perusteluiden katsotaan täyttävän perustuslain 10 §:stä seuraavan välttämättömyysvaatimuksen (PeVL 36/2002 vp, s. 6 ja PeVL 32/2013 vp s. 4). Kotirauhan suojaan puuttumisen osalta sääntely on rajattu tiettyihin rikoksiin ja etsinnän tekemiselle on säädetty kynnys. Näillä rajauksilla esitetystä sääntelystä seuraavan kotirauhan suojan rajoituksen katsotaan rajautuvan rikosten selvittämisen kannalta välttämättömään. Esityksen perusteluista on kuitenkin täydennetty muun ohella selvittämättä jääneiden tapausten arviointiin liittyen (ks. jakso 2.3.3.3). Esityksen mukaisesti perustuslakivaliokunnan lausunnon antamista pidetään suotavana.

6.4.2 Oikeasuhtaisuus kaikkien rikoslajien osalta

Oikeuskanslerin mukaan esityksessä tulisi arvioida yksityiskohtaisemmin sitä, ovatko uudet toimivaltuudet oikeasuhtaiset kaikkien PKL 10:3 §:n rikoslajien osalta.

Mietinnön perusteluissa on kattavasti arvioitu ehdotetun sääntelyn erityisiä edellytyksiä nimenomaisesti eri rikoslajien osalta sekä erityisesti suhteessa arvioituun vaihtoehtoon eli asuntokuuntelun perusterikoksiin. Jatkovalmistelussa on arvioitu, että mietinnön perusteluissa esitetyt arviot perusteluineen kattavat riittävältä osin

⁹ Myös eduskunnan oikeusasiamies totesi, ettei sinänsä perusteita ole epäillä, että mietinnössä kuvatuissa tilanteissa salainen kotietsintä olisi ollut merkityksellinen, tarpeellinen tai hyödyllinen. Ratkaisevaa sääntelyssä kuitenkin on, onko menettelyn säätämiseen edellytykset perustuslain 10 §:n 3 momentin kvalifioitu lakivaraus huomioon ottaen. Toimivaltuuden on oltava välttämätön rikoksen selvittämiseksi.

kaikki PKL 10:3 §:n eri rikoslajit ja esityksen perustelut arvioidaan riittäviksi. Esityksen perusteluita on kuitenkin joiltakin osin muokattu, mutta lähinnä teknisten muokkaustarpeiden vuoksi ja perusteluiden selventämiseksi.

6.4.3 PKL 10:2.2:n välttämättömyysvaatimukseen sitominen

Oikeuskansleri totesi, että asiassa tulee edelleen vakavasti harkita sitä, että kaikkien salaisten etsintöjen edellytykset sidotaan pakkokeinolain 10 §:n 2 momentissa toimivaltuuden käytön välttämättömyyteen, jotta sääntely täyttäisi perustuslain 10 §:n 3 momentissa säädetyn välttämättömyysvaatimuksen.¹⁰

Eduskunnan oikeusasiamies (EOA) totesi, että esitetyt esimerkit viittaavat pikemminkin välttämättömyyседellytykseen ja ei siten vaikuttaisi välttämättä ongelmalliselta, että keinon käyttö olisi sidottu välttämättömyysvaatimukseen. Tätä ei kuitenkaan EOA:n lausunnossa nimenomaisesti edellytetä. Lisäksi lausunnon mukaan ehdotettu rikosperustelistausta koskeva viittaussääntely voi olla jossain määrin ongelmallista perustuslaissa säädettyjen kvalifioitujen rajoitusperusteiden arvioinnin näkökulmasta: lausunnossa pohditaan edellytykseksi asetettuihin PKL 10:3 ja PKL 10:16 liittyen, ovatko kotirauhaa (PL 10.3 §) ja viestinnän salaisuutta (PL 10.4 §) koskevat lakivaraukset siinä mielessä yhteneväisiä, että ehdotettu sääntely on ilman erillistä arviota hyväksyttävä – kysymys on kuitenkin eri oikeushyvistä. Lisäksi lausunnon mukaan viittaussääntelyssä on otettava huomioon se, että ehdotetussa muodossa kaikki tulevaisuudessakin mahdollisesti telekuuntelun perusterikoksiksi lisättävät rikokset mahdollistaisivat automaattisesti salaisen kotietsinnän, vaikka säädetäessä olisi mahdollisesti jäänyt arvioimatta sääntelyn vaikutus kotirauhaan perustuslain 10 §:n 3 momentin kvalifioitujen lakivarauksen näkökulmasta.

Perustuslain 10 §:n 3 ja 4 momentin kvalifioitujen lakivaraukset mahdollistavat sen, että lailla säädetään rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä tai välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen eräiden rikosten tutkinnassa. Perustuslaissa edellytetään rajoituksista säätämisen edellytyksenä nimenomaisesti rajoitusten välttämättömyyttä rikosten selvittämiseksi tai rikosten tutkinnassa. Perustuslain kyseisistä lakivarauksista ja perusoikeuksien yleisistä rajoitusedellytyksistäkin seuraavan välttämättömyyседellytyksestä ei kuitenkaan suoraan seuraa, että myös tavallisen lain tasolla pakkokeinolaissa toimivaltuuksien käyttämiselle tulisi poikkeuksetta asettaa edellytykseksi keinon käytön välttämättömyys rikoksen selvittämiseksi. Jos näin ei tehdä, tulee sääntely muotoilla muutoin sellaiseksi, että sääntelykokonaisuuden perusteella perusoikeuksiin puuttuminen rajautuu perustuslaissa tarkoitetulla tavalla rikosten selvittämisen tai tutkinnan kannalta välttämättömään. Kotirauhan suojaan puuttumisen osalta sääntely on rajattu tiettyihin rikoksiin ja etsinnän tekemiselle on säädetty kynnys. Näillä rajauksilla esitetystä sääntelystä seuraavan kotirauhan suojan rajoituksen katsotaan rajautuvan rikosten selvittämisen kannalta välttämättömään.

Lisäksi selvää on, että nyt käsiteltävänä olevaa lainmuutosta tehtäessä ja myös jatkossakin muutoksia perusterikoslistaan tehdessä perusoikeusrajoitus tulee kyetä

¹⁰ Viitaten oikeuskanslerin lausuntoon, Suomen Asianajajien lausunnon mukaan mikäli salaisesta kotietsinnästä säädetään vastoin sen kantaa, tulisi se sitoa PKL 10:2.2:n välttämättömyysvaatimukseen, ja muutostarpeita tarkastella tarpeen mukaan myöhemmin.

perustelemaan niin kotirauhan kuin luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan osalta asianmukaisesti.

Jatkovalmistelussa on tarkasteltu esityksen perusteluja asian osalta ja pidetty niitä oikeanlaisina ja riittävinä, minkä vuoksi jatkovalmistelussa ei ole tehty ehdotettuun sääntelyyn muutoksia salaista erityistä kotietsintää lukuun ottamatta. Esityksen perusteluita on kuitenkin tarvittavilta osin muokattu ja esityksen mukaisesti perustuslakivaliokunnan lausunnon antamista pidetään suotavana.

6.4.4 Kohteeksi joutuneen jälkikäteisten oikeusturvakeinojen käytön mahdollisuus

Oikeuskanslerin mukaan aihetta on vahvistaa pakkokeinon kohteeksi joutuneen jälkikäteisten oikeusturvakeinojen käytön mahdollisuutta koskevaa arviointia. Myös Medialiitto ry, Yleisradio Oy ja EK kiinnittivät lausunnoissaan huomiota esityksen kuvauksiin oikeusturvajärjestelyistä (tältä osin Medialiitto ry:n lausuntoon viittasi myös Yleisradio Oy).

Jatkovalmistelussa esityksen perusteluita on lausunnon perusteella täydennetty (ks. uusi jakso 2.3.3.13).

6.4.5 Todennäköisyседелlytykset: ”voidaan olettaa” vrt. ”perusteltua syytä olettaa”

Eduskunnan oikeusasiamies totesi, että perusteluissa ei näytä tarkemmin arvioidun tai perustellun, miten ehdotettu tuloksellisuusedellytys sijoittuu pakkokeinolain todennäköisyssporrastuksessa, ja että perusteltua olisi käyttää yhtenäisiä ilmaisuja (koskien 26 a, 26 b ja 26 f §:ien 2 momentteja).

Tarkoituksena ei ole ollut poiketa siitä, mitä todennäköisyседелlytyksestä säädetään pakkokeinolain 8 luvussa ja mitä siitä todetaan lain esitöissä (HE 222/2010 vp, s. 293). Jatkovalmistelussa esitystä perusteluineen on tältä osin muokattu.

6.4.6 Etsintävaltuutetun etäosallistumismahdollisuus

Mietinnössä ehdotetusti salaisen erityisen kotietsinnän osalta etsintävaltuutetun osallistuminen toimitettavaan etsintään olisi ollut mahdollista toteuttaa myös teknisin keinon siten, että etsintävaltuutettu osallistuisi etsintään etäyhteyksin. Useat lausunnonantajat suhtautuivat kriittisesti ehdotukseen etsintävaltuutetun etäosallistumismahdollisuudesta tai piti tärkeänä, että etäosallistuminen olisi mahdollista vain poikkeustilanteissa taikka nosti esiin muita ehdotukseen liittyviä huolia.¹¹

Jatkovalmistelussa on muutettu esitystä siten, että etäosallistumisen mahdollisuus on poistettu ja salaisen erityisen kotietsinnän yhtenä ehdottomana edellytyksenä olisi se, että etsintävaltuutetun osallistuminen fyysisesti etsintään olisi mahdollista.

6.4.7 Muut huomiot

Helsingin hovioikeuden mukaan ”mietinnöstä ei varsinaisesti ilmene se, miten määriä arvioitaessa on päädytty vertaamaan määriä asuntokuunteluihin ja tekniseen katseluun eikä salaisten paikanetsintöjen osalta ilmene lainkaan se, mihin arvio perustuu”. Lisäksi lausunnon

¹¹ Yleisradio Oy, Suomen Asianajajat, EK, Suomen Journalistiliitto, Medialiitto, Sanoma Media Finland Oy, Suojelupoliisi ja Keskusrikospoliisi.

mukaan ehdotuksilla olisi merkittäviä vaikutuksia tuomioistuinten toimintaan ja resursseihin. **Keskusrikospoliisi** totesi, että säännöskohtaisia perusteluja olisi hyvä täsmentää siltä osin, miten määritellään kiiretilanteet salaisissa kotietsinnöissä ja sen osalta, mikä olisi salaisen etsinnän riittävä taltioiminen.

Jatkovalmistelussa arvioita määrien ja vaikutusten osalta on pidetty riittävinä ja selvinä eikä muutoksia näiltä osin ole tehty (ks. jakso 4.2.2.1). Jatkovalmistelussa on muutettu esitystä siten, ettei kiiretilanteita koskeva päätöksentekopoikkeus koskisi salaisia kotietsintöjä, vaan niistä päättäisi aina vaatimuksesta tuomioistuin. Riittävää taltioimista selostetaan tarkemmin ehdotetun 26 j §:n säännöskohtaisissa perusteluissa, jotka on katsottu jatkovalmistelussa riittäviksi eikä niiden osalta ole tehty muutoksia.

Useat lausunnonantajat kiinnittivät huomiota lähdesuojaan, sen varmistamisen tarpeeseen, ehdotuksiin liittyviin riskeihin erityisesti salaisen erityisen kotietsinnän suhteen ottaen huomioon myös suojaan liittyvä EU-sääntely sekä tarpeeseen näiltä osin täydentää esityksen perusteluita ja kuvauksia (Medialiitto ry, EK, Sanoma Media Finland Oy, Suomen journalistiliitto ry, Yleisradio Oy).

Jatkovalmistelussa on esityksen perusteluita täydennetty tarvittavilta osin. Muun ohella ehdotetussa 26 b §:ssä nimenomaisesti huomioidaan pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §, jonka osalta tulee huomioida myös 22 § ottaen huomioon myös niin sanottu eurooppalainen mediavapaussäännös. Lähdesuoja ja sen turvaaminen siten jo sisältyy ehdotettuun sääntelyyn voimassa olevan asiaan liittyvän sääntelyn nojalla.

6.5 Osallistuva tietolähde

6.5.1 Yleistä

Muun ohella **Keskusrikospoliisin** mukaan ehdotettu toimivaltuus on hyödyllinen ja merkittävä keino poliisitoiminnan tuloksellisuuden lisäämiseksi: toimivaltuudelle on todellista tarvetta ja se tulee tehostamaan vakavimman ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa. Ks. myös edellä jaksossa 6.1 todettu koskien myönteistä suhtautumista ehdotuksiin.

Suomen Asianajajat vastustivat esitystä tältä osin tuoden esiin, ettei ehdotetulle sääntelylle ole todellista tarvetta rikollisuustilanne huomioiden. Lausunnon mukaan tietolähteenä toimivat usein jollain tapaa haavoittuvassa asemassa olevat päihderiippuvaiset henkilöt, jotka eivät välttämättä kykene arvioimaan omaa etuaan ja että tällaisen henkilön käyttäminen viranomaistoiminnassa rikoksentekovälineenä on lausunnon mukaan epäeettistä. Suomen Asianajajat katsoivat, ettei tietolähdetoiminnassa nytkään aina kiinnitetä riittävästi huomiota tietolähteen henkilökohtaisiin olosuhteisiin ja toisintoimimismahdollisuuksiin, eikä sääntelyä ole syytä laajentaa. **Helsingin hovioikeus** lausui edellä todettua vastaavasti koskien sääntelyn tarvetta, päihderiippuvaisten henkilöiden käyttämistä, oikeusvertailua ja tuomioistuimen päätösvaltaa.

Esityksen perusteluissa on kattavasti arvioitu sääntelytarvetta ja sääntelyn merkitystä rikoksen selvittämisen kannalta, erityisesti sääntelyn laajentamiseen liittyvien syiden osalta. Jatkovalmistelussa ei ole arvioitu olevan tarvetta tehdä muutoksia näiltä osin. Osallistuvan tietolähteen käytössä soveltuisi luonnollisesti myös voimassa olevan pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n 2 momentti eli tietolähteeksi saisi pyytää tietolähdetarkoitukseen hyväksytyä, henkilökohtaisilta ominaisuuksilta sopivaa,

rekisteröityä ja tiedonhankintaan suostunutta henkilöä. Esitöiden mukaisesti suostumuksen tulisi aina olla aidosti vapaaehtoinen ja suhde esitutkintaviranomaisen ja tietolähteen välillä ei saa muodostua epäasialliseksi. Henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopiva liittyisi ennen kaikkea siihen, että tietolähteellä saattaa olla epäasiallisia syitä tietolähteenä toimimiseen (HE 222/2010 vp, s. 347–348).

6.5.2 Virka- ja rikosoikeudellinen vastuu sekä tietolähdetoiminnan valvonta

Oikeuskansleri totesi, että esityksessä on tunnistettu asiassa keskeisiä merkityksellisiä seikkoja, mutta virkavastuisiin liittyvät seikat¹² ovat ilman arviota ja oikeusturvanäkökohtien osalta osallistuvan tietolähdetoiminnan valvontaa olisi aiheellista käsitellä esityksessä nykyistä laajemmin.

Esityksen perusteluita on täydennetty lausunnon perusteella (ks. jakso 2.3.4.10 ja 2.3.4.11).

Eduskunnan oikeusasiamies kiinnitti huomiota seuraaviin seikkoihin: osallistuvan tietolähteen rikosvastuun ongelmallisuus suhteessa tietolähteen ”omiin” rikoksiin, tietolähdetoiminta voi olla ongelmallinen viestinnän luottamuksellisuuden kannalta ja vaarana asuntokuuntelua koskevan sääntelyn kiertämiseen johtaminen.

Jatkovalmistelussa on tarvittavilta osin täydennetty perusteluita tietolähteen rikosvastuusta (ks. jakso 2.3.4.8). Jos suunniteltava osallistuvan tietolähteen käyttö sisältäisi riskejä esimerkiksi väärinkäytöksistä tietolähteenä toimivan henkilön osalta, keinoa ei saisi käyttää. Lisäksi sikäli kuin kyse olisi tietolähteen ”omasta” huumorikollisuudesta, hän olisi siitä rikosoikeudellisessa vastuussa.

Viestinnän luottamuksellisuuden ja asuntokuuntelua koskevan sääntelyn kiertämisen osalta on kiinnitettävä huomiota perusteluihin jaksoissa 2.3.4.6, 2.3.4.7, 4.2.3.2, 12.4.3 ja 12.4.4. Myös säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan nimenomaisesti, ettei tietolähdettä saisi käyttää viranomaisille annettujen toimivaltuuksien käyttöä koskevien rajoitusten kiertämiseen. Jatkovalmistelussa on arvioitu, ettei esitystä ole tarpeen näiltä osin täydentää.

6.5.3 Päätöksen voimassaoloaika, esitutkintaviranomaisten yhteistyövelvoite ja myötävaikutuskielto

Keskusrikospoliisi katsoi, että päätöksen tulisi olla voimassa vain sen ajan, kun se on tosiasiallisesti tarpeen. Lausunnon mukaan mietinnön perusteluista jää avoimeksi ne keinot, joilla esitutkintaviranomainen voisi varmistua tietolähteen myötävaikutuskiellon toteutumisesta.

Suomen Asianajajat pitivät huolestuttavana, että Suomessa säädettäisiin uudesta instrumentista laajemmin kuin yhdessäkään muussa vertailumaassa. Rikollisuustilanne on useissa vertailumaissa huomattavasti vakavampi, eikä niissäkään ole otettu käyttöön kyseistä instrumenttia siinä laajuudessa kuin nyt ehdotetaan eli sallittaisiin jopa [kuuden] kuukauden mittainen aikaikkuna. Myös **oikeuskansleri** totesi lausunnossaan, että kyse on varsin pitkistä

¹² Myös Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus kiinnitti huomiota virkavastuisiin ja valtion vahingonkorvausvelvollisuuteen liittyen perusteluiden täydentämiseksi.

ajasta ja ehdotettua ratkaisua tulisi tältäkin osin arvioida myös suhteessa oikeusturvanäkökohtiin.

Ehdotetun 40 c §:n mukaan päätös voidaan antaa ”enintään” kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Sääntely vastaisi ohjatun tietolähteen käytöstä säädettyä. Säännöskohtaisia perusteluita on tarvittavilta osin täydennetty korostaen sitä, että osallistuvan tietolähteen käyttö olisi mahdollista vain sen ajan, kun se on tosiasiallisesti tarpeen. Lisäksi esityksen säännöskohtaisia perusteluita on täydennetty koskien tietolähteen myötävaikutuskiellon toteutumista.

6.5.4 Tietolähteen oikeusturvasta huolehtiminen

Keskusrikospoliisi totesi, että esityksessä tulisi ottaa huomioon, miten osallistuvan tietolähteen oikeusturvasta huolehditaan. Esityksessä tulisi olla esimerkkiluettelo siitä, mitä esineitä ja aineita osallistuva tietolähde saisi kuljettaa, ja tulisi ottaa kantaa siihen, miten rikosprosessi asiassa menisi: miten osallistuvan tietolähteen teko oikeutetaan ja kuka teon oikeuttaa, jos tietolähdettä epäiltäisiin rikoksesta sen vuoksi, että hän on toiminut osallistuvana tietolähteenä. Esitutkintavaiheessa prosessi, miten teko oikeutetaan, saattaa olla eri kuin syyte- ja oikeudenkäyntivaiheessa.

Jatkovalmistelussa on esityksen perusteluita täydennetty tarvittavilta osin. Ehdotuksen mukaisesti rikolliseen toimintaan osallistumisessa olisi lähtökohtaisesti kyse oikeuttamisperusteesta, jonka myötä osallistuva tietolähde ei syyllistyisi rangaistavaan tekoon. Luonnollisesti kyse ei olisi avoimesta valtakirjasta tehdä rikoksia, vaan toimivaltuuden käytön edellytyksenä olisi tarkkaan rajattu toimi, joka ilman viranomaisen suunnitelmaa, päätöstä ja asianmukaista valvontaa saattaisi täyttää rikoksen tunnusmerkistön. Esitystä on täydennetty esimerkeillä mahdollisista keinoon käyttötilanteista (ks. jakso 2.3.4.7). Tyhjentävää luetteloa tai listausta ei liene mahdollista eikä tarkoituksenmukaista tehdä, koska muun ohella käsillä olevat olosuhteet määrittäisivät tarkkaan rajatun toimenpiteen, jonka osallistuva tietolähde saisi tehdä. Jos taas osallistuva tietolähde tekisi jotakin sellaista, mihin hänellä ei ole ollut tässä tehtävässä ennalta annettua lupaa, asian tulisikin päättyä rikosprosessiin.

6.5.5 Perusterikokset

Keskusrikospoliisin mukaan tulisi harkita osallistuvan tietolähteen käytön sitominen telekuuntelun perusterikokseen (PKL 10:3). Lausunnon mukaan osallistuvaa tietolähdettä tulee käyttää vain, kun siitä saatava hyöty on riittävän suuri, täten menetelmää ei tulisi käyttää vähäisissä rikoksissa.

Jatkovalmistelussa ei ole muutettu esitystä tältä osin. Riittävän selväksi on arvioitu se, että esityksen mukaisesti osallistuvaa tietolähdettä käytettäisiin siitä säädettyjen edellytysten täytyessä ja kun siitä saatava hyöty on riittävän suuri, jolloin keinoa ei käytettäisi vähäisissä rikoksissa (ks. tarkemmin myös jakso 5.1.3.2).

6.5.6 Osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäminen

Keskusrikospoliisin mukaan perusteltua olisi, että sen päällikkö (tai hänen määräämänsä virkamies) päättäisi tietolähteen osallistuvasta käytöstä myös Tullin ja Rajavartiolaitoksen osalta, joskin Tulli ja Rajavartiolaitos tulisivat kuitenkin itse johtamaan ja toteuttamaan operaationsa, samoin kuin paikallispoliisi. Lausunnon mukaan tällä varmistettaisiin viranomaisten välinen yhteistyö ja tiedonkulku sekä vähennetään operaatioihin liittyviä riskejä.

Lausunnon mukaan ehdotettu päätöksentekomenettely on ainakin alkuun liian laaja, ja että päätöksentekofoorumia voitaisiin mahdollisesti tulevaisuudessa laajentaa, kunhan uudesta salaisen pakkokeinon käytöstä saadaan riittävästi käyttökokemuksia sekä luotua toimivat prosessit. Toissijaisesti lausunnossa ehdotetaan, että mikäli Tulli ja Rajavartiolaitos päättäisivät itsenäisesti osallistuvan tietolähteen käyttämisestä, tulisi heidän ilmoittaa menetelmän käytöstä Keskusrikospoliisille ennakolta.

Suomen Asianajajat katsoivat, että mikäli tällaisesta instrumentista säädettäisiin vastoin sen kantaa, tulisi päätäväältä osallistuvan tietolähteen käytöstä alistaa ehdottomasti tuomioistuimelle kuten mietinnön jaksossa 5.1.3.1 on todettu.

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus totesi pitävänsä tietolähdetoiminnan ja osallistuvan tietolähteen toimivaltuuksien luonne sekä toisaalta tuomioistuinten tehtävä huomioon ottaen periaatteellisesti luontevana ja siten kannatettavana, että tuomioistuin ei ennakolta päättäisi osallistuvan tietolähteen käytöstä. Tältä osin riittävää ja sopivaa on, että tuomioistuimen roolina olisi tarvittaessa jälkikäteen arvioida osallistuvaakin tietolähdetoimintaa joko oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyödyntämiskiellon näkökulmasta taikka esimerkiksi rikosoikeudellista tai vahingonkorvausoikeudellista vastuuta koskevana asiana.

Jatkovalmistelussa ei ole esitystä päätöksenteon osalta muutettu perustuen esityksessä esitettyyn arvioon ja perusteluihin (ks. myös jakso 5.1.3.1). Jatkovalmistelussa esitystä on siltä osin muutettu, että säädettäisiin esitutkintaviranomaisten yhteistyöstä yhteensovittamisen muodossa keinon käyttöä koskien (40 c §:n uusi 5 momentti).

6.6 Ampuma-aserikoksen lisääminen ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaksi perusterikokseksi

Useat lausunnonantajat (Tulli, Poliisihallitus, professori Tolvanen, puolustusministeriö, Rajavartiolaitos, sisäministeriö ja valtiovarainministeriö) suhtautuivat myönteisesti ehdotukseen. **Poliisihallitus** esitti myös muiden rikosten lisäämisen harkitsemista jatkovalmistelussa. **Eduskunnan oikeusasiamies** totesi, että ampuma-aserikoksen tunnusmerkistöön sisältyy tekemuotoja, joita tuskin voidaan pitää perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettuina yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavina rikoksina. Myös **Helsingin hovioikeus** suhtautui ehdotukseen varauksellisesti. **Oikeuskanslerin** mukaan ehdotuksen osalta perustuslakivaliokunnan lausunnon pyytäminen olisi suotavaa.

Jatkovalmistelussa esitystä on pidetty perusteltuna, eikä ehdotusta perusteluineen ole jatkovalmistelussa muutettu. Sääntämisyjärjestystä koskevassa jaksossa 12.5 olevia perusteluita pidetään niin ikään perusteltuina ottaen huomioon muun ohella perustuslakivaliokunnan asiaan liittyvä lausuntokäytäntö, minkä vuoksi perustuslakivaliokunnan lausunnon pyytämistä erikseen ei pidetä tarpeellisenä.

6.7 Ehdotus toimivaltuussäätelyn yhteensovittamisesta pakkokeinolain 10 luvussa

Lausunnonantajat suhtautuivat myönteisesti pakkokeinolain ja Tullin sekä Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalakien tekniseen yhteensovittamiseen (Helsingin hovioikeus, Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus, Poliisihallitus, puolustusministeriö, Tulli ja valtiovarainministeriö). Puolustusvoimien osalta ei tunnistettu vastaavaa epäjohtomukaisuutta taikka päällekkäisyyttä.

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Pakkokeinolaki

2 luku Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti

11 §. *Vangitsemisen edellytykset.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että nykyisen viittaussäännöksen sijasta momentista ilmenisi suoraan ne edellytykset, joiden käsillä ollessa rikoksesta todennäköisin syin epäilty saataisiin vangita. Säännöksessä ei siten viitattaisi vangitsemisen edellytysten osalta enää pidättämisen edellytyksiä koskevaan 5 §:ään.

Momentin mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäillyn saisi määrätä vangittavaksi, kun rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä käsillä olevan karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara (a–c alakohdat). Tämän lisäksi rikoksesta todennäköisin syin epäilty saataisiin määrätä vangittavaksi, kun hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitetaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon tai, kun hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa. Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saataisiin määrätä vangittavaksi lisäksi, kun rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän aiheuttaisi vaaraa jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle.

Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi kohdat 1–4, joissa olisi käytännössä kyse tavanomaisesta vangitsemisasiasta, tuntemattomasta rikoksentehtävästä, rikoksesta epäiltyyn liittyvästä maasta poistumisesta vaarasta sekä ylitörkeisiin rikoksiin liittyvästä vaarasta jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Näistä ensimmäinen sisältäisi vaatimuksen jonkin tai joidenkin kolmen esitetyn erityisen edellytyksen eli karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaaran käsillä olosta.

Momentissa ehdotetaan säädettävän vangitsemisen edellytyksistä suurelta osin pidättämisen edellytyksiä vastaavalla tavalla, mutta vangitseminen ei voisi kuitenkaan enää perustua 5 §:n 1 momentin 1 kohtaa vastaavasti pelkkään rikoksen vakavuuteen. Rikoksen vakavuus ei voisi siis enää toimia ainoana perusteena vangitsemiselle, mikä on pidättämisen edellytyksiä koskevan 5 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella kuitenkin yhä mahdollista. Momentin uusi 1 kohta vastaisi pitkälti 5 §:n 1 momentin 2 kohtaa, tosin sillä erotuksella, että kohtaa ei olisi rajattu koskemaan vain niitä rikoksia, joista on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta. Ehdotetulla sääntelyllä ei muutettaisi kokonaisuudessaan niiden rikosten piiriä, joiden kohdalla rikoksesta epäillyn vangitseminen voisi tulla kyseeseen, vaan rikoksesta todennäköisin syin epäillyn saisi yhä vangita, kun rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Pidättämisen edellytyksistä poiketen vangitseminen ylitörkeiden rikosten kohdalla voisi perustua uuden 4 kohdan mukaisesti tapauskohtaisesti myös uhkaan siitä, että rikoksesta epäilty aiheuttaisi vapaana ollessaan jonkun henkeen, terveyteen tai vapauten kohdistuvaa vaaraa.

Karttamis-, sotkemis- ja jatkamisvaarasta säädettäisiin käytännössä voimassa olevan 5 §:n 1 momentin 2 kohtaa vastaavalla tavalla. Vaikka vangitseminen edellyttäisi jatkossa rikoksen vakavuudesta huolimatta jonkin erityisen edellytyksen olevan käsillä, rikoksen vakavuus ja odotettavissa olevan rangaistuksen pituus saisivat yhä merkitystä erityisten edellytysten käsillä oloa arvioitaessa. Ylitörkeiden rikosten osalta rikoksen vakavuuden voidaan lähtökohtaisesti katsoa muodostavan jo vahvan perustan vangitsemiselle, eikä karttamis-, sotkemis- tai

jatkamisvaarasta edellyttäisi yhtä vahvaa selvitystä kuin lievempien rikosten kohdalla (ks. myös KKO 2024:20, kohta 41).

Vaikka rikoksen vakavuus ei yksin riittäisi kaavamaisesti vangitsemisen perusteeksi, ei voitaisi pitää poissuljettuna, että nimenomaisesti epäillystä vakavasta rikoksesta odotettavissa olevan rangaistuksen laji ja pituus vaikuttaisivat rikoksesta epäillyn toimintaan, mikäli tämä jätettäisiin vangitsematta. Sanottu koskisi ylitörkeiden rikosten ohella myös muita erityisen vakavia rikoksia, joiden rangaistusasteikko mahdollistaa hyvin ankaran rangaistuksen. Tällaisiin vakaviin rikoksiin voidaan arvioida liittyvän hyvin todellinen karttamis- ja sotkemisvaara juuri odotettavissa olevaan rangaistuksen pituuteen liittyen. Esimerkinomaisesti kyse voisi olla törkeästä huumausainerikoksesta tai väkivaltarikoskokonaisuudesta, josta olisi oikeuskäytännössä vakiintuneen rangaistuskäytännön perusteella odotettavissa useamman vuoden vankeusrangaistus. Karttamisvaaran käsillä oloa konkretisoivat entisestään muun muassa, tosin ei tyhjentävästi, rikollisen toiminnan järjestäytyneisyys, suunnitelmallisuus tai toiminnan kansainväliset yhteydet taikka epäillyn henkilökohtaiset ulkomaiset siteet. Edellä mainittujen seikkojen voidaan katsoa puoltavan vahvasti vaaraa siitä, että rikoksesta epäilty poistuu maasta tai muulla tavoin pyrkii karttamaan rikosprosessia odotettavissa olevan pitkän vankeusrangaistuksen välttämiseksi. Tällaisissa tilanteissa lähtökohta arvioinnin osalta olisi selvä ja sen osoittaminen toiseksi edellyttäisi varteenotettavaa vastanäyttönä siitä, ettei esimerkiksi karttamisvaaraa olisi käsillä. Samoin rikoksen vakavuus saattaa osoittaa tai viimekädessä jopa lisätä rikollisen toiminnan jatkamisvaaraa. Kyse voisi olla tilanteesta, jossa rikoksesta epäilty kokee, ettei tällä ole tulevan rangaistuksen vuoksi mitään menetettävää tai etteivät myöhemmät rikokset vaikuttaisi rangaistuksen määrään merkittävässä määrin. Myös rikollisjoukot saattavat hyödyntää rikoksissa sellaista henkilöä, jonka tiedetään saavan aikaisemmasta rikoksesta ankaran rangaistuksen, eikä muilla tuomiota odotettaessa tehtävillä rikoksilla olisi suurta merkitystä. Rikoksen vakavuus ja sitä kautta odotettavissa olevan rangaistuksen pituus olisivatkin seikkoja, jotka voisivat tapauskohtaisesti vahvasti indikoida yhden tai useamman erityisen edellytyksen käsillä oloa. Rikoksen vakavuudelle voitaisiin antaa erityisten edellytysten käsillä oloa arvioitaessa merkitystä edellä todetuin perustein myös pääkäsittelyn ja tuomion antamisen välisenä aikana. Vangitsemisvaatimusta tai vangittavana pitämistä koskevaa asiaa käsiteltäessä tulisi kuitenkin perustella tapauskohtaisesti, miten arvioitavana olevassa asiassa epäillyn rikoksen vakavuuden katsottaisiin ilmentävän jonkin erityisen edellytyksen läsnäoloa.

Vangitsemisen erityisten edellytysten käsillä olosta tulee esittää syytä epäillä -kynnyksen ylittävää selvitystä. Se, minkä verran ja millaista selvitystä epäillyn vangitseminen ylitörkeiden rikosten kohdalla korkeimman oikeuden ratkaisun myötä edellyttää, täsmentyy tuomioistuinten ratkaisukäytännössä kunkin tapauksen olosuhteiden mukaan. Tilanteiden moninaisuuden vuoksi ei ole esitettävissä eikä ole myöskään tarkoituksenmukaista esittää selkeää tai täsmällistä rajaa sille, mitä selvitystä on pidettävä riittävänä erityisen vakavista rikoksista epäiltyjen vangitsemiseksi. Kyse olisi aina tapauskohtaisesta kokonaisharkinnasta. Momentin 2 ja 3 kohdat tuntemattomasta rikosentekijästä ja maasta poistumisen vaarasta vastaisivat käytännössä voimassa olevan pidättämisen edellytyksiä koskevan säännöksen 3 ja 4 kohtia, ja ne pysyisivät asiallisesti muuttumattomina.

Lisäksi 1 momenttiin lisättäisiin uusi *4 kohta* hengen, terveyden tai vapauden vaarantumista koskien. Kyse olisi käytännössä rikoksesta epäillyn vapaana oloa seuraavaan turvallisuushkaan perustuvasta vangitsemisperusteesta, joka tulisi sovellettavaksi, kun epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella olisi syytä epäillä, että hän aiheuttaisi vaaraa jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Vangitsemisperusteen tarkoituksena ei olisi niinkään tutkinnan tai syytteen nostamisen tukeminen, vaan sen tarkoituksena olisi yhteydessä turvallisuuden ylläpitoon ja tarpeeseen ennalta ehkäistä välitöntä

henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa vaaraa, jonka epäiltäisiin aiheutuvan vakavasta rikoksesta epäillyn vangitsematta jättämisestä. Turvallisuudella tarkoitettaisiin myös poliisilaissa omaksutusti yleisen turvallisuuden ohella yksittäisten henkilöiden turvallisuutta sekä turvallisuutta yksityisissä paikoissa (HE 224/2010 vp, s. 71). Kyse olisi jatkamisvaaran tavoin preventiivisestä toimenpiteestä.

Vangitsemisperuste olisi rajattu sovellettavaksi vain ylitörkeiden rikosten kohdalla, kun rikoksesta säädetty vähimmäisrangaistus olisi vähintään kaksi vuotta vankeutta. Varsin tyyppillisesti ylitörkeisiin rikoksiin, kuten henki- tai terrorismirikoksiin, voidaan arvioida liittyvän karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara, niin tutkinnan alkuvaiheessa, mutta myös jäljempänä rikosprosessin edetessä tuomion antamiseen asti. Vangitsemisperuste soveltuisi sekä yhtäaikaaisesti jonkin muun edellä mainitun perusteen kanssa, mutta se voisi olla käsillä myös tilanteissa, joissa muuta perustetta vangitsemiselle ei yksittäistapauksessa katsottaisi olevan.

Vangitsemisperustetta voitaisiin soveltaa turvallisuusuhan estämiseksi, käytännössä muiden hengen, terveyden ja vapauden suojelemiseksi. Tilanteen mukaan tällaisen mahdollisen turvallisuusuhan kohdehenkilö voisi olla etukäteen tiedossa, ja kyse voisi olla esimerkiksi epäillyn rikoksen asianomistajasta taikka tämän läheisestä. Tämä ei olisi kuitenkaan vangitsemisperusteen erilaiset käyttötilanteet huomioiden edellytyksenä. Henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa vaaraa voisivat osoittaa epäiltyyn rikokseen liittyvät seikat, kuten rikoksen teko-olosuhteet ja laatu. Tältä osin arvioinnissa voitaisiin huomioida muun muassa se, onko epäilty vakava rikos kohdistunut puolustuskyvyttömään tai rikoksesta epäillylle ennalta tuntemattomaan henkilöön taikka suureen joukkoon ihmisiä ja onko käsillä ollut raskauttavia seikkoja, kuten rikoksen tekeminen erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai rikoksen suunnitelmallisuus. Tällaiset olosuhteet voisivat viitata rikoksesta epäillyn epävakauteen, aggressiivisuuteen taikka piittaamattomuuteen muiden turvallisuudesta. Ratkaisevaa voisi olla siten rikoksen rangaistusasteikosta ilmenevän vakavuuden ohella muut rikoksen erityistä vakavuutta osoittavat erityispiirteet. Laadultaan ja luonteeltaan poikkeuksellisen vakavan rikoksen voidaan arvioida jo itsessään ilmentävän rikoksesta epäillyn vaarallisuutta.

Arvioitaessa vangitsemisperusteen käsillä oloa merkitystä voitaisiin antaa rikokseen liittyvien seikkojen lisäksi myös rikoksesta epäiltyyn liittyville tekijöille. Arvioinnissa keskeisiä tekijöitä olisivat tältä osin muun muassa rikoksesta epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet, kuten käyttäytyminen, esimerkiksi uhkaukset taikka uhrin muistoa loukkaava tai lähiomaisten kärsimystä lisäävä toiminta, tai yhteydet järjestäytyneeseen rikollisryhmään tai muuhun rikollisjoukkoon. Vangitseminen voisi tulla kyseeseen myös, kun epäillyn vangitsematta jättämisen epäiltäisiin johtavan rikollisryhmien tai -verkostojen keskinäisiin välienselvityksiin tai kostotoimenpiteisiin, jotka saattaisivat vaarantaa viimekädessä myös sivullisten turvallisuuden. Vangitsemisperusteen soveltamista arvioitaessa olisi kiinnitettävä huomiota myös vangitsematta jättämisen puolesta puhuviin seikkoihin, kuten teon yhteys itsepuolustukseen.

Vangitsemisperustetta olisi mahdollista soveltaa, kun olosuhteiden perusteella olisi syytä epäillä rikoksesta epäillyn aiheuttavan vapaana ollessaan jonkun henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa vaaraa, vaikka tilanteessa ei olisikaan viitteitä taikka konkreettista selvitystä varsinaisesta rikollisen toiminnan jatkamisen vaarasta pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momentin 1 kohdan c alakohdassa tarkoitettulla tavalla. Käytännössä vangitseminen voisi tilanteen mukaan perustua ehdotettavan vangitsemisperusteen kanssa yhtäaikaaisesti jatkamisvaaraan. Rikosten jatkamisvaaraa arvioitaessa tekijän aikaisempi rikollisuus ja mahdollisen rikoskierteen katkaisemisen ovat yksiä keskeisiä arviointikriteerejä. Merkitystä voi kuitenkin olla myös tietoon tulleilla suunnitelmilla muista rikoksista taikka sillä, että epäillyn

uhkailujen perusteella on todennäköistä, että hän suunnittelee väkivaltaista kostoa ilmiantajalle tai todistajalle (HE 14/1985, s. 49). Asiallisesti vangitsemisperuste eroaisi jatkamisvaarasta, sillä merkityksellistä ei olisi niinkään rikoksesta epäillyn aikaisempi rikollinen toiminta, ja vangitsemisperustetta voisi soveltaa myös epäiltyihin ensikertalaisiin rikosentekijöihin. Vaikka aiempi vakava rikollisuus, erityisesti sen ilmentäessä muihin kohdistunutta vaaraa, voisi tukea vangitsemisperusteen käsillä oloa, saattaa myös yksittäisestä vakavasta rikoksesta epäillyn vangitsematta jättämiseen liittyä ilmeinen turvallisuusuhka, eikä ensikertalaisuudelle tulisi antaa korostunutta merkitystä, mikäli muut seikat ilmentäisivät henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa vaaraa. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulisi esittää vangitsemisvaatimuksessa samoin kuin vangitsemisasiain uudelleen käsittelyssä ne konkreettiset seikat, jotka yksittäistapauksessa osoittaisivat, että rikoksesta epäillyn vangitsematta jättäminen aiheuttaisi vaaraa jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Vangitsemisasiassa esitettävä selvitys voisi perustua pakkokeinolain 3 luvun 8 §:ää vastaavasti pelkästään kirjalliseen aineistoon liittyen erityisesti epäiltyyn rikokseen tai henkilöä koskeviin seikkoihin. Vaatimuksen tueksi esitettävä näyttö olisi käytännössä tilanteen kuvaamista esitutkintaviranomaisen näkökulmasta huomioiden myös henkilön mahdolliset aikaisemmat rikokset tai muut häiriöilmoitukset taikka rikostiedustelutiedot siltä osin kuin niitä voisi julkiseksi tulevassa vaatimuksessa käyttää.

Tuomioistuimen olisi arvioitava turvallisuusuhkaa tilanteen ja sen erityispiirteiden mukaan. Vangitsemisperustetta ei olisi tarkoitettu yleiseksi eikä rutiininomaiseksi, vaan sen soveltaminen edellyttäisi, että tuomioistuin katsoisi yksittäistapauksen yhteydessä käsillä olevien seikkojen perusteella olevan syytä epäillä, että rikoksesta epäillyn vapaana olo aiheuttaisi vaaraa jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Minkään yksittäisen tekijän käsillä olo ei systemaattisesti osoittaisi edellytyksen täyttymistä, vaan kyse olisi aina tapauskohtaisesta kokonaisharkinnasta. Huomionarvoista on, että vangitsemisperusteen käsillä olon osalta kyse on tulevaisuuteen suuntautuvasta arvioinnista, eikä siltä siten voida edellyttää varmuutta siitä, että rikoksesta epäillyn vangitsematta jättäminen tosiasiallisesti johtaisi tällaisen turvallisuusuhan konkretisoitumiseen. Vangitsemisasiain käsiteltäessä tulisi ottaa huomioon myös pakkokeinolain 1 luvun yleiset periaatteet ja 2 luvun mukainen kohtuuttoman vangitsemisen kielto. Rikoksesta epäillyn syyllisyyden osalta edellytetään puolestaan muita säännöksessä tarkoitettuja vangitsemistilanteita vastaavasti korkeampaa todennäköisyyttä.

Rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vapautta ei voitaisi rajoittaa vangitsemisperusteen nojalla pidempään kuin tilanteessa olisi tarpeen vangitsemisella turvattavien etujen vuoksi. Epäillyn määrääminen pidettäväksi edelleen vangittuna sanotulla perusteella olisi mahdollista vain, jos olosuhteet ilmentäisivät yhä vaaran käsillä oloa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin voimassa olevan lain tavoin tilanteesta, jossa henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, joskaan epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä. Momenttia muutettaisiin johdonmukaisuussyistä siten, että siinä viitattaisiin jatkossa 5 §:n 1 momentin edellytysten sijasta vangitsemisen edellytyksiä koskevan pykälän 1 momentissa säädettyihin edellytyksiin. Turvallisuussyyt puoltavat sitä, että epäiltäessä rikoksesta epäillyn aiheuttavan vapaana ollessaan vaaraa jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle, voidaan epäilty vangita 2 momentin nojalla, vaikka epäilylle ei olisi vielä todennäköisiä syitä.

Pykälän 3–5 momentit säilyisivät muuttumattomina.

10 luku Salaiset pakkokeinot

1 §. Soveltamisala. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että siihen lisättäisiin uusiksi salaisiksi pakkokeinoiksi salainen kotietsintä, salainen erityinen kotietsintä ja salainen

paikanetsintä sekä näihin etsintöihin liittyvä haltuunotto ja jäljentäminen. Uusia keinoja voitaisiin käyttää rikoksen selvittämiseksi. Lisäksi momenttiin tehtäisiin tekninen muutos teknisen tarkkailun poistamiseksi yläkäsitteenä.

Rikoksen selvittämisellä tarkoitetaan salaisen pakkokeinon käyttöä sen jälkeen, kun esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentin mukaisesti on syytä epäillä, että rikos on tehty. Momentissa säädetyn mukaisesti myös salaisia etsintöjä voitaisiin käyttää esitutkinnassa salassa niiden kohteilta. Momentissa jo säädettyjen muiden keinojen tavoin tämä tarkoittaisi ainoastaan mahdollisuutta uuden keinon salaiseen käyttöön, mikä ei kaikissa tapauksissa olisi kuitenkaan välttämätöntä. Jos tiedon antaminen ei vaarantaisi esimerkiksi rikoksen selvittämistä, syytä pakkokeinon käyttöön salassa ei olisi.

Pykälän 2 momentista kumottaisiin peitetoimintaa, valeostoa ja tietolähteen ohjattua käyttöä koskevat viittaukset. Näiden toimivaltuuksien käytöstä rikosten esitutkinnassa Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa säädettäisiin jatkossa 10 luvussa eikä enää Tullin ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaeissa.

1 a §. *Rajavartiolaitoksen toimivaltuudet.* Lukuun lisättäisiin uusi 1 a §, johon siirrettäisiin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain kumottavan 58 §:n säännökset salaisten pakkokeinojen käyttämisestä Rajavartiolaitoksessa. Kyse on lainsäädäntöteknisistä muutoksista, joilla ei ole vaikutusta voimassa oleviin toimivaltuuksiin. Pykälän 1–4 momentissa säädettäisiin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 58 §:n 2–5 momenttia vastaavasti salaisten pakkokeinojen käytöstä ja käytön rajoituksista Rajavartiolaitoksessa.

2 §. *Salaisten pakkokeinojen käytön edellytykset.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että osallistuvan tietolähteen käytön, salaisen kotietsinnän, salaisen erityisen kotietsinnän ja salaisen paikanetsinnän sekä näihin etsintöihin liittyvän haltuunoton ja jäljentämisen edellytykseksi asetettaisiin erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Kuten muutkin tämän erittäin tärkeää merkitystä koskevan edellytyksen piiriin kuuluvat salaiset pakkokeinot, osallistuvan tietolähteen käyttö ja salaiset etsinnät olisivat sellaisia salaisia pakkokeinoja, joilla voidaan puuttua perusoikeuksiin merkittävässä määrin. Tästä syystä menetelmän käytölle on perusteltua myös asettaa tämänkaltainen erityinen edellytys.

Erittäin tärkeän merkityksen vaatimus tarkoittaa sitä, että ilman kyseisen pakkokeinon käyttöä rikoksen selvittäminen aiheuttaisi kohtuuttomia kustannuksia tai muuten olisi hyvin työlästä. Huomioon voidaan myös esimerkiksi ottaa se, että tutkinnan pitkittymisestä aiheutuu erityistä vaaraa (HE 222/2010 vp s. 121).

Osallistuvan tietolähteen käytön erityisistä edellytyksistä säädettäisiin 40 a §:ssä ja salaisen kotietsinnän, salaisen erityisen kotietsinnän ja salaisen paikanetsinnän erityisistä edellytyksistä säädettäisiin 26 a, 26 c ja 26 f §:ssä.

Lisäksi 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että myös salaisen erityisen kotietsinnän käyttäminen edellyttäisi lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi. Välttämättömyysvaatimuksella tarkoitettaisiin samaa kuin aikaisemmissa esitöissä (HE 222/2010 vp, s. 316).

15 §. *Peitellystä tiedonhankinnasta päättäminen.* Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin säännökset päätöksenteosta Rajavartiolaitoksessa. Ne siirrettäisiin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain kumottavasta 59 §:stä muuttamattomina. Peitellystä tiedonhankinnasta Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi päättää Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tehtävään

määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies.

Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin maininta peitellyn tiedonhankinnan toteuttavasta Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköstä ja siitä vastaavasta rajavartiomiehestä.

Pykälän 3 momentti säilyisi muuttamattomana.

Pykälän 4 momentti, jossa on viittaus rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin, kumottaisiin.

26 a §. Salainen kotietsintä ja sen edellytykset. Pykälässä säädettäisiin salaisen kotietsinnän määritelmästä ja sen edellytyksistä. Kotietsinnästä säädetään erikseen pakkokeinolain 8 luvussa.

Pykälän 1 momentin mukaan salaisella kotietsinnällä tarkoitettaisiin rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan paikkaan tehtävää salaista etsintää. Kyse on kohdehenkilön tietämättä tehtävästä kotietsinnästä. Salaisen kotietsinnän käytöstä ilmoittamisesta säädettäisiin 60 §:ssä.

Rikoslain 24 luvun 11 §:n mukaan kotirauhan suojaamia ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitettut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen. Kotirauhan suojaamien tilojen osalta arvioinnissa on myös otettava huomioon tilan tosiallinen käyttötarkoitus. Viime kädessä tilan tosiallinen käyttötarkoitus ratkaisee suojan piirin, sillä esimerkiksi asuinhuoneistoa ei välttämättä käytetä asumiseen, mutta toisaalta varastoakin voidaan jossakin tilanteessa käyttää asumiseen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin salaisen kotietsinnän edellytyksistä. Momentin mukaan esitutkintaviranomaiselle voitaisiin antaa lupa toimittaa 1 momentissa tarkoitettu etsintä, jos tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitettusta rikoksesta. Etsintä saataisiin toimittaa vain, jos etsinnässä voidaan olettaa löytyvän rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, etsintä saataisiin toimittaa vain, jos rikos on tehty siellä tai jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy edellä tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Viitatussa 3 §:ssä säädetään telekuuntelusta ja sen edellytyksistä. Pykälän 2 momentissa on listattuna ne rikokset, joiden selvittämiseksi telekuuntelua saa käyttää. Sama rikoslistaus soveltuisi edellytyksenä salaisen kotietsinnän käyttämiseksi. Edellytys liittyisi epäilyyn tietynasteisen rikoksen tekemisestä ja etsinnän tiettyihin tavoitteisiin. Tässä yhteydessä onkin syytä kiinnittää huomiota konkreettisen, jo tehtyyn rikokseen liittyvän epäilyn olemassaoloon. Salaisen kotietsinnän ei pitäisi perustua pelkkään vihjetietoon, vaan pitäisi olla myös muuta rikosepäilyä tukevaa selvitystä tai tietoa.

Pykälän 3 momentin mukaan jos salaisen kotietsinnän aikana tai muutoin ilmenee, että etsinnän kohteeksi voisi joutua 26 b §:ssä tarkoitettua tietoa, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä. Viitatussa uudessa 26 b §:ssä säädettäisiin salaisesta erityisestä kotietsinnästä ja sen edellytyksistä. Salaisella erityisellä kotietsinnällä tarkoitettaisiin etsintää sellaisessa tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä.

Pykälän 4 momentin mukaan salaisessa kotietsinnässä löydettyä yksityistä avaamatonta asiakirjaa saisi tarkastella vain tutkinnanjohtaja, syyttäjä tai tuomioistuin taikka tutkinnanjohtajan määräyksestä poliisimies. Datan muodossa olevan asiakirjan avaamisessa saisi tarvittaessa tutkinnanjohtajan päätöksellä avustaa toimenpiteen kohteena olevan tietojärjestelmän tai sen tallennusalustan asiantuntija. Momentissa säädetty vastaisi pakkokeinolain 7 luvun 11 §:ssä säädettyä koskien eräiden asiakirjojen avaamista ja tutkimista.

26 b §. *Salainen erityinen kotietsintä ja sen edellytykset.* Pykälän 1 momentti sisältäisi salaisen erityisen kotietsinnän määritelmän. Kyse on kohdehenkilön tietämättä tehtävästä erityisestä kotietsinnästä. Salaisen erityisen kotietsinnän käytöstä ilmoittamisesta säädettäisiin 60 §:ssä.

Määritelmä vastaisi 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä etsintää. Erona 8 luvussa säädettyyn etsintään olisi etsinnän tekeminen salassa ja sen käyttöedellytykset, mutta muutoin sääntely olisi yhtenevä eli etsintäpaikkojen piiri määräytyisi momentissa viitattujen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun säännösten perusteella (10–14, 16, 20 tai 21 §). Momentissa viitatus oikeudenkäymiskaaren 17 luvun säännökset koskevat velvollisuutta tai oikeutta kieltäytyä todistamasta. Näiden perusteella salaisen erityisen kotietsinnän piiriin kuuluvia tiloja yleensä olisivat esimerkiksi virkamiesten työhuoneet, lääkärin vastaanottotilat, asianajotoimistot, toimittajien asunnot sekä lehtien ja kirjojen toimitusten ja kustantamojen toimitilat ja niiden palveluksessa olevien henkilöiden asunnot. Momentissa lisäksi viitatussa pakkokeinolain 7 luvun 3 §:ssä säädetään takavarikoimis- ja jäljentämiskielloista.

Momentissa tilan korostunut liittyntä salassapitovelvollisuuteen tai -oikeuteen todettaisiin ilmaisulla ”etsintää sellaisessa tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa”. Tämä ilmaisu tarkoittaisi sitä, että paikkaan kohdistuvan etsinnän määrittäminen salaiseksi erityiseksi kotietsinnäksi ei riippuisi kategorisesti siitä, mihin tarkoitukseen kyseessä olevaa paikkaa yleensä tai pääasiallisesti käytetään. Salaisen erityisen kotietsinnän piiriin saattaisi kuulua esimerkiksi asianajajan asunto, jos hän tekee töitä siellä tai jos siellä muuten on hänen työhönsä liittyviä asiakirjoja. Toisaalta asianajotoimistoon kohdistuva etsintä saatettaisiin rajata siten, että tietoon ei ilmeisesti tule salassa pidettäviä tietoja (esimerkiksi tietyn esineen etsiminen todistelutarkoitusta varten), jolloin ei olisi myöskään kysymys salaisesta erityisestä kotietsinnästä. Koska tarkoituksena on tältä osin suojata salassapitovelvollisuutta tai -oikeutta eikä tiettyjä tiloja, salaisen erityisen kotietsinnän kohteena olevan tilan määrittely jäisi pakostakin jossakin määrin avoimeksi ja päätöstä valmisteltaessa tehtävän huolellisen harkinnan yhteydessä yksityistapauksellisesti määritettäväksi.

Ilmaisu ”etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa” tarkoittaa sitä, että etsinnän arvioiminen salaiseksi erityiseksi kotietsinnäksi on tietyn kynnyksen takana. Tämä kynnys riippuisi siitä, onko kysymyksessä salassapitovelvollisen tai oikeutetun työhuone, liiketila tai muu vastaava ammatinharjoittamispaikka vai onko kysymyksessä muu tila. Jos kysymys on ammatinharjoittamispaikasta ja jos etsinnän kohteena ovat paikassa olevat asiakirjat ja tiedot, lähtökohtana olisi etsinnän katsominen salaiseksi erityisesti kotietsinnäksi. Muiden tilojen osalta tulisi olla nimenomaista tietoa siitä, että sieltä saattaa löytyä kysymyksessä olevaa tietoa. Kuten edellä on viitattu, kumpienkin paikkojen kohdalla vaikuttaisi se, mitä etsintäpäätöksen perusteella paikasta etsitään ja mitä siellä tutkitaan. Lisäksi kynnykseen saattaisi vaikuttaa se, minkälaisen henkilön salassapitovelvollisuudesta tai -oikeudesta on kysymys. Esimerkiksi virkamiehillä ei välttämättä ole työhuoneessaan samassa määrin salassa pidettävää tietoa kuin asianajajalla. Jos alkuperäinen arvio tilojen luonteesta osoittautuisi vääräksi, ehdotetun 26 a §:n 3 momentin mukaisesti toimenpide olisi keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot olisi heti hävitettävä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin salaisen erityisen kotietsinnän toimittamista koskevista edellytyksistä. Edellytyksenä olisi, että tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitettua rikoksesta. Lisäksi momentin mukaan edellytyksenä olisi, että voidaan olettaa etsinnässä löytyvän rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka, ja vain jos etsintävaltuutetun läsnäolo voidaan mahdollistaa 26 c §:ssä säädetyllä tavalla. Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, etsintä saataisiin toimittaa vain, jos rikos on tehty siellä tai jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy edellä tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka.

Kyse olisi vastaavasta rikosperusteisesta edellytyksestä kuin 26 a §:ssä säädetyssä salaisessa kotietsinnässä. Edellytys liittyisi epäilyyn tietynasteisen rikoksen tekemisestä ja etsinnän tiettyihin tavoitteisiin. Tässä yhteydessä onkin syytä kiinnittää huomiota konkreettisen, jo tehtyyn rikokseen liittyvän epäilyn olemassaoloon. Salaisen erityisen kotietsinnän ei pitäisi perustua pelkkään vihjetietoon, vaan pitäisi olla myös muuta rikosepäilyä tukevaa selvitystä tai tietoa.

Keskeistä momentissa on myös edellytys, jonka mukaan salainen erityinen kotietsintä voidaan toimittaa vain jos etsintävaltuutetun läsnäolo voidaan mahdollistaa 26 c §:ssä säädetyllä tavalla. Viitatussa ehdotetussa uudessa 26 c §:ssä säädettäisiin etsintävaltuutetusta, sen kelpoisuusvaatimuksista, velvollisuuksista sekä palkkiosta ja korvauksesta. Viitatus pykälän keskeisenä sääntönä on se, että salaista erityistä kotietsintää varten määrätään etsintävaltuutettu huolehtimaan siitä, että haltuunotto tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 26 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun tietoon. Mikäli etsintävaltuutetun osallistumista etsintään ei voitaisi mahdollistaa 26 c §:n (erityisesti 2 momentissa säädetyt) mukaisesti, salaista erityistä kotietsintää ei saisi toimittaa. Kyse olisi vastaavasta sääntelystä kuin 8 luvun 5 §:n 4 momentissa, jonka mukaan erityistä kotietsintää ei saisi toimittaa ilman etsintävaltuutetun läsnäoloa.

26 c §. Etsintävaltuutettu, sen kelpoisuusvaatimukset, velvollisuudet sekä palkkio ja korvaus. Pykälän sääntely vastaisi soveltuvin osin, mitä 8 luvussa säädetään etsintävaltuutetusta.

Pykälän 1 momentin mukaan salaista erityistä kotietsintää varten olisi määrättävä etsintävaltuutettu huolehtimaan siitä, että haltuunotto tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 26 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun tietoon. Sääntely vastaisi 8 luvun 7 §:ssä säädettyä, mutta salaisen erityisen kotietsinnän kontekstissa.

Etsintävaltuutetun määrääminen tulisi kysymykseen tilanteissa, joissa 26 b §:n 1 momentin mukaisesti on syytä olettaa etsinnän kohteeksi joutuvan tietoa, jota koskee velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta. Lähtökohtaisesti tämän tulisi ilmetä jo ennen etsintää, mutta poissuljettua ei ole sen selviäminen vasta salaisen kotietsinnän tai salaisen paikanetsinnän jo alettua. Jälkimmäisissä tapauksissa etsintä olisi keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot olisi heti hävitettävä. Sääntely eroaisi 8 luvussa säädetyistä siten, että kyse ei olisi vain keskeytysvelvollisuudesta ja siitä, että etsintävaltuutettu saadaan osallistumaan etsintään, vaan salaisen erityisen kotietsinnän tilanteissa kyse olisi keskeyttämisvelvollisuuden lisäksi hävittämisvelvollisuudesta tallenteiden ja tietojen suhteen.

Momentissa myös säädettäisiin, että etsintävaltuutettuna voisi toimia 44 §:ssä tarkoitettu julkinen asiamies, jonka tuomioistuimien on määrännyt etsintää koskevan vaatimuksen käsittelyyn. Etsintävaltuutetun kelpoisuusvaatimuksista säädetään 8 luvun 8 §:ssä. Jäljempänä tarkemmin käsitellään muutosehdotuksia 44 §:ään, mutta ehdotuksen mukaan tuomioistuimen olisi määrättävä asuntokuuntelun lisäksi salaista kotietsintää ja salaista erityistä kotietsintää koskevan vaatimuksen käsittelyyn julkinen asiamies valvomaan rikoksesta epäillyn ja muiden etsinnän

kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja. Salaisen erityisen kotietsinnän osalta käsittelyllä tarkoitettaisiin 26 g §:ssä tarkoitettua vaatimuksen käsittelyä.

Momentissa on siten mahdollistettu viimeksi mainittuun käsittelyyn määrätyn julkisen asiamiehen toimiminen myös etsintävaltuutettuna salaisen erityisen kotietsinnän toimittamisessa. Salaista erityistä kotietsintää koskevan vaatimuksen käsittelyssä toimiva julkinen asiamies voisi monessa tapauksessa olla tarkoituksenmukaisin vaihtoehto etsintävaltuutetuksi. Salainen erityinen kotietsintä eroaa merkittävästi 8 luvun erityisestä kotietsinnästä salassa tehtävän luonteensa vuoksi, minkä vuoksi vaatimukseen jo perehtyneen, sen käsittelyyn tuomioistuimessa osallistuvan julkisen asiamiehen toimiminen etsintävaltuutettuna voisi usein olla tarkoituksenmukaisinta.

Momentissa käytetyllä muotoilulla ”voi toimia” tarkoitettaisiin kuitenkin mahdollisuutta määrätä julkinen asiamies toimimaan myös etsintävaltuutettuna, mutta se ei poissulkisi mahdollisuutta määrätä etsintävaltuutetuksi muuta henkilöä, joka täyttäisi 8 luvun 8 §:ssä säädettyt kelpoisuusvaatimukset. Salaisen erityisen kotietsinnässä saattaa usein kuitenkin olla korostunut tarve pitää etsinnästä tietävien henkilöiden piiri rajattuna. Tarvittaessa etsintävaltuutetuksi voitaisiin kuitenkin määrätä useampi kuin yksi henkilö. Tämä koskee esimerkiksi tapauksia, joissa läpi käytävä aineisto on poikkeuksellisen laaja tai joissa joltakin osin tarvitaan erityistä asiantuntemusta tai eri alojen asiantuntemusta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin salaiseen erityiseen kotietsintään määrätyn etsintävaltuutetun velvollisuuksista. Etsintävaltuutetun tehtävänä olisi huolellisesti ja ilman aiheutonta viivytystä valvoa sitä, että ehdotetussa 26 h §:ssä tarkoitettu haltuunotto tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 26 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun tietoon. Etsintävaltuutetun olisi oltava läsnä salaista erityistä kotietsintää toimitettaessa ja seurattava etsintätoimenpiteiden suorittamista, jos se on kaikkien etsintään osallistuvien turvallisuus huomioon ottaen mahdollista toteuttaa.

Etsintävaltuutetun tulisi riittävän tarkasti seurata etsintätoimenpiteiden suorittamista kyetäkseen havaitsemaan, mistä kohteista voi löytyä sellaisia asiakirjoja tai tietoja, joiden jäljentämiseen kohdistuu rajoituksia. Etsintävaltuutetun tehtävään ei muuten kuuluisi etsinnän asianmukaisen toimittamisen valvonta. Tältä osin kyseeseen tulisi 26 j §:ssä tarkoitettu tallentamisvelvollisuus teknisellä laitteella. Etsintävaltuutetun tehtävän mukaisen huolellisuusvelvoitteen käytännön sisältö riippuisi tapauksesta, esimerkiksi etsinnän kohteena olevien asiakirjojen laadusta ja asiakirja-aineiston laajuudesta. Hyvällä asianajotavalla olisi merkitystä huolellisuusvelvoitteen sisällön määräytymisessä niissä tapauksissa, joissa etsintävaltuutettu on asianajaja tai julkinen oikeusavustaja.

Jotta etsintävaltuutettu voisi hoitaa tehtävänsä asianmukaisesti, hänelle olisi ennen etsinnän toimittamista annettava tarvittavat tiedot etsinnän tarkoituksesta ja kohteesta. Huolellisuusvelvoitteen kannalta on tosin otettava myös huomioon se, että toisin kuin 8 luvun erityisessä kotietsinnässä, salaisessa erityisessä kotietsinnässä etsintävaltuutetulla ei olisi mahdollisuutta keskustella sen henkilön kanssa, jonka luona etsintä toimitetaan esimerkiksi arkaluonteisen aineiston sijainnin selvittämistä varten.

Etsintävaltuutetun tehtävä sisältäisi sellaista päätöksentekoa ja päätöksen valmistelua, jota tarkoitetaan rikoslain 40 luvun 11 §:n 5 kohdassa. Etsintävaltuutettu olisi kohdassa tarkoitettu julkista valtaa käyttävä henkilö, johon saman luvun 12 §:n 1 momentin mukaan sovelletaan virkamiestä koskevia rikoslain 40 luvun säännöksiä. Tehtävässään häneen sovellettaisiin sen mukaisesti muun ohessa lahjuksen ottamista koskevia säännöksiä samoin kuin virka-aseman väärinkäyttämistä ja salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevia säännöksiä. Tehtävään

sisältyvä huolellisuusvelvollisuus ilmenisi pykälän 1 ja 2 momentista ja salassapitovelvollisuus 3 momentista.

Rikostutkinnallisista syistä myös salainen erityinen kotietsintä on useimmissa tapauksissa syytä toimittaa ripeästi. Etsintävaltuutetun osallistuminen salaiseen erityiseen etsintään ei tulisi aiheettomasti viivyttää etsinnän toimittamista ja sen loppuun saattamista. Koska etsintävaltuutetun osallistuminen etsintään on ehdoton edellytys, etsinnän tai sen loppuun saattamiseen liittyvät aikataulukysymykset turvallisuus huomioiden olisi ratkaistava ennen etsinnän suorittamista.

Koska salainen erityinen kotietsintä tehtäisiin sen kohdehenkilöltä tai kohdehenkilöiltä salassa, kyse olisi merkittävässä määrin erilaisesta etsinnästä verrattuna 8 luvussa säädettyyn erityiseen kotietsintään ja etsintävaltuutetun osallistumisesta siihen. Todennäköisesti usein aikaikkuna toimittaa salainen erityinen kotietsintä olisi rajoitettu ja tiukka. Siksi myös momentissa säädettäisiin siitä, että etsintävaltuutetun on toimittava ilman aiheetonta viivytystä, mikä tarkoittaa myös sitä, että etsintävaltuutetun suorittaman valvonnan olisi tapahduttava siten, ettei se viivyttäisi aiheettomasti etsinnän toimittamista ja sen loppuun saattamista. Tähänkin liittyen aikataulukysymykset turvallisuus huomioiden olisi riittävässä määrin ratkaistava ennen etsinnän suorittamista.

Joka tapauksessa etsintävaltuutetun osallistuminen etsintään olisi ehdotonta, jotta etsintävaltuutettu voisi seurata etsintätoimenpiteiden suorittamista. Momentissa säädetysti etsintävaltuutetun olisi oltava fyysisesti läsnä etsintää toimitettaessa, mutta vain jos se olisi kaikkien etsintään osallistuvien turvallisuus huomioon ottaen mahdollista toteuttaa. Etsintään osallistuvilla tarkoitetaan etsinnän toimittamisesta vastaavia toimivaltaisia viranomaisia ja etsintävaltuutettua tai -valtuutettuja. Kaikkien etsintään osallistuvien turvallisuuden huomioon ottaminen tarkoittaa etsintään osallistuvien henkilöiden turvallisuudesta huolehtimista ja mahdollisten riskitekijöiden etukäiteistä hahmottamista sekä etsinnän toimittamisen huolellista suunnittelemista mahdollisten riskien välttämiseksi ja minimoimiseksi. Mikäli etsintään osallistuvien henkilöiden turvallisuutta ei voitaisi riittävällä ja asianmukaisella tavalla varmistaa – erityisesti etsintävaltuutetun etsintään osallistumisesta johtuvista syistä – salaista erityistä kotietsintää ei saisi toimittaa. Esimerkiksi jos etsintävaltuutetun fyysinen osallistuminen voisi aiheuttaa ennakoimattomia riskitekijöitä. Tältä osin on myös huomioitava se, että etsintävaltuutetulla tulisi joka tapauksessa olla riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia hoitaa tehtävänsä velvollisuuksineen asianmukaisesti. Kysymykseen tulevat tilanteet voisivat koskea esimerkiksi etsinnän toimittamiseen liittyvän aikaikkunan rajallisuuteen tai muuten etsinnän suorittamiseen salassa liittyvien vaaratilanteiden vuoksi.

Jo etsintävaltuutettua valittaessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, kykeneekö hän riittävällä tavalla ja tarkoituksenmukaisesti osallistumaan salaiseen erityiseen kotietsintään. Salaista erityistä kotietsintää ei voitaisi keskeyttää siksi ajaksi, kun etsintävaltuutettu joutuu hoitamaan muuta työtehtävää (esimerkiksi toisen asian käsittely tuomioistuimen istunnossa). Etsintävaltuutetun etsintään osallistumisen kesto olisi suhteutettava läpikäytävän aineiston laatuun ja laajuuteen. Näin ollen kesto riippuisi tapauskohtaisista olosuhteista. Jos etsintävaltuutettu ei toimisi momentin mukaisesti, hänelle annettu määräys voitaisiin 8 luvun 8 §:n 3 momentin mukaisesti pätevistä syistä peruuttaa.

Pykälän 3 momentin mukaan etsintävaltuutettu ja siihen tehtävään pyydetty eivät saisi oikeudettomasti paljastaa seikkaa, josta he ovat tehtävänsä vuoksi tai siihen pyydettyä saaneet tiedon. Säännös vastaisi 8 luvun 9 §:n 2 momenttia. Asiallisesti vastaavasti säädetään 10 luvun 44 §:n 3 momentissa. Salassapitovelvollisuus koskisi siis myös pyyntövaiheessa etsintävaltuutetuksi pyydetyn tietoon tulleita seikkoja. Salassapitovelvollisuuden turvaamiseksi

etsintävaltuutetulle pitäisi pyynnön esittämisvaiheessa kertoa niin vähän kuin mahdollista sellaisia tietoja, joiden eteenpäin ilmaisemisella voidaan vaarantaa etsinnän tarkoitus. Salassapitovelvollisuus koskisi etsinnän yhteydessä tietoon tulleiden asiaa koskevien yksityiskohtien lisäksi sitä, että salainen erityinen kotietsintä tullaan toimittamaan.

Ehdotetussa 3 momentissa myös säädettäisiin, että etsintävaltuutetun palkkion ja korvauksen osalta noudatettaisiin, mitä julkiselle asiamiehelle maksettavasta palkkiosta ja korvauksesta säädetään 46 §:ssä.

26 d §. *Etsintävaltuutetun käsityksen huomioon ottaminen sekä yksityisen avaamattoman asiakirjan tutkiminen.* Pykälässä säädettäisiin salaisen erityisen kotietsinnän toimittajan velvollisuudesta asianmukaisesti ottaa huomioon etsintävaltuutetun käsitys tiedon soveltavuudesta haltuunottamisen tai asiakirjan jäljentämisen kohteeksi. Jos etsinnän yhteydessä jäljennetään tai muuten otetaan haltuun aineistoa, jonka jäljentämistä tai haltuunottamista etsintävaltuutettu on vastustanut, mainittua aineistoa ei saisi enemmälti tutkia ja se olisi sinetöitävä. Kiistanalainen aineisto olisi rajattava tavalla, joka on tarkoituksenmukainen tuomioistuinkäsittelyn kannalta ja riittävä vaitiolovelvollisuuden ja -oikeuden toteutumisen kannalta.

Jäljempänä tarkemmin käsiteltävässä ehdotetussa 26 i §:ssä säädettäisiin haltuunottamisesta ja jäljentämisestä päättämisestä salaisten etsintöjen yhteydessä. Pykälän mukaan haltuunottamisesta ja jäljentämisestä salaisessa koti- ja paikanetsinnässä päättäisi salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Etsintävaltuutetun esittämät väitteet olisi kuitenkin asianmukaisesti arvioitava.

Momentin toisessa virkkeessä säädettävä tutkimiskielto pitäisi sisällään kaikenlaisen aineiston tarkastelun ja sen lukemisen. Pykälän kolmannen virkkeen mukaisella tuomioistuinkäsittelyllä tarkoitettaisiin ehdotetun 26 g §:n mukaista tuomioistuinkäsittelyä.

Aineiston sinetöimisellä tarkoitetaan sen sijoittamista tai säilyttämistä niin, että siihen perehtyminen ei ole mahdollista. Toimintatapa tämän tavoitteen saavuttamiseksi jäisi esitutkintaviranomaisen harkintaan.

Pykälän 2 momentin mukaan salainen erityinen kotietsintä olisi tallennettava teknisellä laitteella ja etsinnästä olisi laadittava pöytäkirja 26 j §:n mukaisesti. Pöytäkirjoihin olisi kirjattava tai liitettävä etsintävaltuutetun lausumat tarpeellisessa laajuudessa. Pöytäkirjoilla tarkoitettaisiin 26 j §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja pöytäkirjoja. Etsintävaltuutetulle olisi sen pyynnöstä varattava tilaisuus tarkastaa pöytäkirja(t) viipymättä etsinnän toimittamisen jälkeen, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua etsinnän toimittamisesta.

Pykälän 3 momentin mukaan salaisessa erityisessä kotietsinnässä löydettyä yksityistä avaamatonta asiakirjaa saisi tarkastella vain etsintävaltuutettu.

26 e §. *Sinetöidyn aineiston tuomioistuinkäsittely.* Pykälän 1 momentissa todettaisiin, että salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on viipymättä ja viimeistään kolmen päivän kuluttua 26 d §:ssä tarkoitettua sinetöimisestä saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, saadaanko sinetöityä aineistoa tutkia tai hyödyntää. Asiaa koskevassa vaatimuksessa olisi asia selostettava riittävällä tarkkuudella ja vaatimukseen olisi sinetöidyn aineiston lisäksi liitettävä 26 j §:ssä tarkoitettu pöytäkirja.

Lyhyen määräajan kuluessa tulisi selvittää, onko aineisto tai osa siitä pidettävä esitutkintaviranomaisen hallussa asiakirjan jäljentämistä varten. Lyhyen määräajan puolesta

puhuvat toisaalta rikostutkinnalliset intressit, koska aineistoa ei voida tutkia sinetöinnin aikana, ja toisaalta salassapitovelvollisuuteen tai -oikeuteen liittyvät asianosaisten intressit.

Selostaminen riittävällä tarkkuudella tarkoittaisi sitä, että vaatimuksesta on ilmettävä, miltä osin aineisto on kiistanalaista sekä minkälaista on kiistanalaiseen osaan liittyvä esitutkintaviranomaisen ja etsintävaltuutetun argumentaatio. Etsintävaltuutetun näkemys voisi pääosin ja jopa kokonaan ilmetä vaatimukseen liitettävästä pöytäkirjasta.

Tuomioistuinkäsittelyä varten aineisto olisi sitä hallussaan pitävän esitutkintaviranomaisen toimesta valmistettava tarpeellisessa määrin luettavaan muotoon, jos se ei ole sellaisessa muodossa jo valmiiksi. Tämä koskee lähinnä tietojärjestelmässä tai sen tallennusalustavalla olevia datan muodossa olevia asiakirjoja.

Pykälän 2 *momentin* mukaan asian tuomioistuinkäsittelyssä noudatettaisiin soveltuvin osin, mitä 43 §:ssä säädetään menettelystä tuomioistuimessa. Tuomioistuimen olisi varattava vaatimuksen tekijälle ja etsintävaltuutetulle tilaisuus tulla kuulluksi.

Viitatus 43 §:n osalta soveltuvin osin soveltuisivat sen 1, 2 ja 4 momentti. Sinetöityä aineistoa koskevasta asiasta päättäisi syyteasiassa toimivaltainen tuomioistuin. Ennen syytteen nostamista asiasta saisi päättää myös se käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä etsinnän kohteena ollut paikka sijaitsee. Lähtökohtaisesti tarkoituksenmukaisinta olisi, että asian käsittelisi ja ratkaisisi sama käräjäoikeus, joka on päättänyt salaisesta erityisestä kotietsinnästä.

Asiaa käsitellessään käräjäoikeus olisi päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Asia ratkaistaisiin kuulematta rikoksesta epäiltyä, etsinnän kohteena olevan paikan haltijaa taikka muuta, jota asia muuten koskee.

Pykälän 3 *momentin* mukaan tuomioistuimen olisi päätettävä siitä, voidaanko aineisto tai sen osa jäljentää. Sinetöityä aineistoa koskevasta tuomioistuimen päätöksestä ei saisi valittaa. Päätöksestä saisi kannella ilman määräaikaa. Kantelu olisi käsiteltävä kiireellisenä. Jos tuomioistuimen päätöksestä kannellaan, kantelun kohteena oleva aineisto olisi pidettävä sinetöitynä, kunnes asia on ratkaistu.

26 f §. *Salainen paikanetsintä ja sen edellytykset.* Pykälän 1 *momentissa* säädettäisiin salaisen paikanetsinnän määritelmästä. Salaisella paikanetsinnällä tarkoitettaisiin 8 luvun 1 §:n 4 *momentissa* tarkoitettuun paikkaan tehtävää salaista etsintä. Salaisen paikanetsinnän käytöstä ilmoittamisesta säädettäisiin 60 §:ssä.

Momentissa viitatus 8 luvun 1 §:n 4 *momentin* mukaan kyse olisi etsinnästä, joka toimitetaan muussa kuin 2 tai 3 *momentissa* tarkoitettussa paikassa, vaikka siihen ei ole yleistä pääsyä tai yleinen pääsy siihen on rajoitettu tai estetty etsinnän toimittamisajankohtana, taikka jonka kohteena on kulkuneuvo. Tällaisia paikkoja ovat esimerkiksi erilliset varastotilat ja kerhotilat.

Pykälän 2 *momentin* mukaan edellytyksenä toimittaa salainen paikanetsintä olisi, että tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä 16 §:ssä tarkoitettusta rikoksesta. Viitatussa 16 §:ssä säädetään teknisen kuuntelun edellytyksistä. Näin ollen salaisen paikanetsinnän edellytyksenä olisi, että henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta taikka muusta 16 §:n 3 *momentissa* erikseen tarkoitettusta rikoksesta.

Pykälän 3 *momentin* mukaan edellytyksenä salaisen paikanetsinnän toimittamiselle olisi lisäksi, että etsinnässä voidaan olettaa löytyvän rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, etsintä saataisiin

toimittaa vain, jos rikos on tehty siellä tai jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy edellä tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Jos salaisen paikanetsinnän aikana tai muutoin ilmenee, että etsinnän kohteeksi voi joutua 26 b §:ssä tarkoitettua tietoa, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Viimeksi mainitun virkkeen tilanteissa kyse olisi siitä, että etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei pakkokeinoin 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä. Kyse olisi tällöin salaisesta erityisestä etsinnästä, jonka osalta olisi noudatettava 26 b–e §:ssä säädettyä.

26 g §. *Salaisesta kotietsinnästä, salaisesta erityisestä kotietsinnästä ja salaisesta paikanetsinnästä päättäminen.* Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin päättäisi 26 a, 26 b ja 26 f §:ssä tarkoitettua etsinnästä salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei sietäisi viivytystä, salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies saisi päättää salaisesta paikanetsinnästä siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia olisi saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua pakkokeinon käytön aloittamisesta.

Pykälän 2 momentin mukaan lupa 1 momentissa tarkoitettuun etsintään voitaisiin antaa ja päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan. Lisäksi momentissa lueteltaisiin ne seikat, jotka tulisi etsintää koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä riittävällä tavalla yksilöidä.

26 h §. *Haltuunottamisen ja jäljentämisen edellytykset salaisessa kotietsinnässä, salaisessa erityisessä kotietsinnässä ja salaisessa paikanetsinnässä.* Pykälän 1 momentin mukaan rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka voitaisiin ottaa tilapäisesti haltuun 7 luvussa tarkoitettua takavarikoimista tai jäljentämistä varten taikka jäljentää salaisen koti- tai paikanetsinnän aikana (ml. salainen erityinen kotietsintä).

Salaisen etsinnän yhteydessä voi olla tarve tilapäisesti ottaa haltuun asia tai esine sen tarkemman tutkimisen tai sitä koskevan jäljentämistarpeen vuoksi. Kyse voisi olla esimerkiksi valmistettavina olevien vaarallisten esineiden tai aineiden tarkemmasta tutkimiseksi joko etsittävässä tilassa, sen ulkopuolella olevassa toimivaltaisen viranomaisen ajoneuvossa tai jopa viranomaisen tiloissa, mikäli ajallisesti se olisi mahdollista. Jäljentämistarve voisi koskea esimerkiksi todisteiden valokuvaamista etsittävässä kohteessa.

Tilapäisyydellä tarkoitettaisiin tapauskohtaiseen arviointiin perustuvaa lyhytkestoista ja ohimenevää tilaa, joka ei ole pysyvää, ottaen huomioon rikoksen selvittämistarpeet. Mahdollista ei ole asettaa tunti- tai päivämääräistä enimmäismäärää, mutta lähtökohtana on väliaikainen toimenpide, joka mahdollistaa rikostutkinnan tarkoituksenmukaisen suorittamisen. Esimerkiksi salaisen kotietsinnän osalta kyse olisi usein todennäköisesti minuuteista tai tunneista, mutta erilaisten varastotilojen osalta kyse voisi olla esimerkiksi muutamasta päivästä. Aikaan vaikuttaisi myös se, milloin palautustoimenpide voitaisiin tehdä niin, että esitutkintaviranomaisen toiminta pysyisi salassa esitutkinnan kohteilta. Mikäli kyse olisi pidemmästä ajasta, tulisi kyseeseen 7 luvun takavarikko. Viimeksi mainitun osalta on syytä huomioida myös 7 luvun 9 §:n 2 momentti koskien haltuunottamisen ilmoituksen siirtämistä. Edelleen syytä on myös ottaa huomioon 10 luvun 47 §:ssä säädetty salaisen pakkokeinon käytön suojaaminen puuttumisvelvollisuuden suhteen sekä 60 §:ssä säädetty salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen ja ottaa huomioon myös tässä esityksessä esitetyt muutokset viimeksi mainittuun pykälään.

Pykälän 2 *momentissa* todettaisiin, että 1 momentissa säädetty koskisi myös tietoa, joka on teknisessä laitteessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä taikka sen tallennusalustalla (*data*). Asiakirjasta säädettyä sovellettaisiin myös datan muodossa olevaan asiakirjaan. Tällainen datan muodossa oleva tieto voisi selvitä 10 luvun 23 §:n teknisen laitetarkkailun yhteydessä.

Pykälän 3 *momentin* mukaan jäljennös olisi hävitettävä viipymättä, jos käy ilmi, että on jäljennetty materiaalia, jonka jäljentäminen on kiellettyä, tai tietoa ei tarvita rikoksen selvittämiseksi.

Jäljentämiskielton osalta soveltuisi 7 luvun 3 § koskien takavarikoimis- ja jäljentämiskieltoja.

26 i §. *Haltuunottamisesta ja jäljentämisestä päättäminen salaisessa kotietsinnässä, salaisessa erityisessä kotietsinnässä ja salaisessa paikanetsinnässä.* Pykälän mukaan haltuunottamisesta ja jäljentämisestä salaisessa etsinnässä päättäisi salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

26 j §. *Salaisen etsinnän tallentaminen teknisellä laitteella ja pöytäkirja.* Pykälän 1 *momentin* mukaan salainen etsintä olisi kokonaisuudessaan tallennettava teknisellä laitteella. Salaisen etsinnän toimittajan olisi myös ilman aiheetonta viivytystä laadittava etsinnästä pöytäkirja, jossa selostetaan etsintämenettely riittävällä tarkkuudella.

Salaisen etsinnän tallentamisvelvoite alkaisi etsittäväan tilaan pääsystä aina sieltä poistumiseen saakka ja velvollisuus koskisi kaikkia etsintään osallistuvia lukuun ottamatta etsintävaltuutettua. Salassa pidettäviä tutkintakeinoja ei tulisi paljastaa, mutta niiden salaaminen ei saisi haitata tarpeettomasti tallentamisvelvoitetta.

Teknisellä laitteella tarkoitettaisiin sellaista välinettä, joka vähintään videotallentaa suoritettua etsinnän. Etsinnästä riippuen tarpeen voi olla myös sisällyttää videoon ääni. Tallentamisvelvoitteen tarkempi toteuttamistapa jätettäisiin toimivaltaisten viranomaisten päätettäväksi. Tallentamisvelvoitteen tulisi kuitenkin tallentaa suoritettu salainen etsintä siten, että tarvittaessa jälkikäteen olisi mahdollista arvioida, onko etsintä suoritettu asianmukaisesti.

Momentin mukaan salaisen etsinnän tallentamisen lisäksi etsinnästä olisi ilman aiheetonta viivytystä laadittava pöytäkirja, jossa selostetaan etsintämenettely riittävällä tarkkuudella. Tältä osin menettely olisi vastaavanlainen kuin säädetään 8 luvussa pöytäkirjan laatimisvelvoitteesta.

Pykälän 2 *momentin* mukaan salaisen etsinnän aikana tai sen jälkeen tehtävästä haltuunottamisesta ja jäljentämisestä olisi tehtävä erillinen pöytäkirja, jossa selostettaisiin riittävällä tarkkuudella haltuun otetun ja jäljennetyin esineen, aineen tai omaisuuden laatu ja määrä sekä mahdollisesti sen tilalle vaihdetun esineen, aineen tai omaisuuden laatu ja määrä.

Pykälän 3 *momentin* mukaan jäljennös 1 ja 2 momentissa tarkoitettusta pöytäkirjasta ja tieto tallenteesta olisi toimitettava sille, jonka luona esine, omaisuus tai asiakirja on otettu haltuun tai jäljennetty, kun 60 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty.

Tallenteen tarkastelulle olisi pyynnöstä varattava tilaisuus sille, jonka luona etsintä on suoritettu. Tallenteesta riittäisi tieto sen olemassaolosta ja mahdollisuus tarkastella sitä etsinnän toimittaneen viranomaisen tiloissa.

27 §. *Peitetoiminta ja sen edellytykset.* Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 ja 4 momentti siirtyisivät 4 ja 5 momentiksi.

Pykälän uudessa 3 *momentissa* säädettäisiin Tullin oikeudesta peitetoimintaan. Momentti vastaisi sisällöltään rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 23 §:n 2 momenttia rikoksen selvittämisen osalta.

Pykälän 4 *momentissa* (entinen 3 momentti) säädettäisiin myös Tullin ja Rajavartiolaitoksen oikeudesta tietoverkossa tapahtuvaan peitetoimintaan. Nykyisin säännös koskee vain poliisia. Tullin ja Rajavartiolaitoksen osalta olisi edelleen lisäksi rajoitus, että kyse on Tullille tai Rajavartiolaitokselle kuuluvan rikoksen selvittämisestä.

Tullilla on nykyisin oikeus kohdistaa henkilöön peitetoimintaa tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän sellaiseen tullirikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Tästä säädetään nykyisin rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 23 §:n 3 momentissa, joka jatkossa jäisi koskemaan ainoastaan rikoksen estämiseksi tehtävää peitetoimintaa tietoverkossa.

Rajavartiolaitoksella on nykyisin oikeus kohdistaa epäiltyyn peitetoimintaa tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä sellaisesta Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaksi rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Tästä säädetään nykyisin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 34 a §:n 2 momentissa, joka jäisi jatkossa koskemaan ainoastaan rikoksen estämiseksi tehtävää peitetoimintaa tietoverkossa.

Pykälän 5 *momentti* (entinen 4 momentti) säilyisi ennallaan.

27 a §. *Peitetoiminnan toteuttaminen Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa.* Lukuun lisättäisiin uusi pykälä, jossa säädettäisiin peitetoiminnan toteuttamisesta Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa.

Pykälän 1 *momentissa* säädettäisiin tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavasta peitetoiminnan toteuttamisesta. Peitetoiminnan toteuttaisi näissä tapauksissa poliisi 27 §:n 2 momentin mukaisesti. Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan voisi kuitenkin toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies. Tämä vastaisi sisällöltään rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 24 §:n 1 momenttia, joka jäisi jatkossa koskemaan ainoastaan rikoksen estämiseksi tehtävää peitetoimintaa.

Pykälän 2 *momentissa* säädettäisiin salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun tullirikostorjunnan tullimiehen osallistumisesta tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavan peitetoiminnan toteutukseen poliisin esittämästä pyynnöstä. Momentissa säädettäisiin myös peitetoiminnan toteutukseen osallistuvan tullirikostorjunnan tullimiehen oikeuksien ja velvollisuuksien soveltamisesta 27–29 §:ää vastaavalla tavalla kuin mitä säädetään poliisimiehen oikeuksista ja velvollisuuksista. Tämä vastaisi sisällöltään rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 24 §:n 2 momenttia, joka jäisi jatkossa koskemaan ainoastaan rikoksen estämiseksi tehtävää peitetoimintaa.

Pykälän 3 *momentissa* säädettäisiin, että Rajavartiolaitoksessa rikoksen selvittämiseksi suoritettavan yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan toteuttaisi tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies. Tämä vastaisi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 34 b §:ää, joka jäisi jatkossa koskemaan ainoastaan rikoksen estämiseksi tehtävää yksinomaan tietoverkossa tapahtuvaa peitetoimintaa.

28 §. *Rikoksentelekielto.* Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jossa säädettäisiin yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittavaa tullimiestä tai rajavartiomiestä koskevasta

rikoksentekokiellosta. Säännös vastaisi rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 25 §:ssä sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 34 c §:ssä nykyisin säädettyä, jotka jatkossa jäisivät koskemaan ainoastaan rikoksen estämiseksi tehtävää peitetoimintaa tietoverkossa.

29 a §. *Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa.* Lukuun lisättäisiin uusi 29 a §, jossa säädettäisiin järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistumisesta Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa. Pykälässä säädetty vastaisi rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 26 §:ää ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 34 d §:ää, jotka jatkossa jäisivät koskemaan ainoastaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa rikoksen estämiseksi.

30 §. *Peitetoimintaa koskeva esitys ja suunnitelma.* Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jossa säädettäisiin pykälän soveltamisesta yksinomaan tietoverkossa tehtävään peitetoimintaan Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa. Sääntely vastaisi rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 27 §:ää ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 34 e §:ää, jotka jatkossa jäisivät koskemaan ainoastaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa rikoksen estämiseksi.

31 §. *Peitetoiminnasta päättäminen.* Pykälän 1 momenttia muutettaisiin niin, että siihen lisättäisiin tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavan peitetoiminnan päättämisestä sekä toteuttamista koskevan pyynnön esittämisestä poliisille, jotka molemmat tekisi Tullin rikostorjunnan päällikkö. Momentissa säädettäisiin lisäksi, että poliisi päättäisi Tullin peitetoiminnan käytännön toteutuksesta. Säädetty vastaisi sisällöltään rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 28 §:ää, joka jatkossa jäisi koskemaan peitetoimintaa rikoksen estämiseksi.

Pykälään lisättäisiin uusi 5 momentti, jossa säädettäisiin yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta Tullissa. Päätöksen tällaisesta toiminnasta tekee keskusrikospoliisin päällikkö Tullin rikostorjunnan päällikön taikka tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun tullimiehen esityksestä. Tämä vastaisi rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 29 §:ssä säädettyä, mikä jatkossa koskisi ainoastaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa rikoksen estämiseksi.

Momentissa säädettäisiin lisäksi peitetoimintaa koskevasta esityksestä ja suunnitelmasta säädetyn soveltamisesta yksinomaan tietoverkossa tehtävään peitetoimintaan Tullissa. Sääntely vastaisi rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 29 §:ää, joka jatkossa jäisi koskemaan ainoastaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa rikoksen estämiseksi.

Pykälään lisättäisiin uusi 6 momentti, jossa säädettäisiin yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta Rajavartiolaitoksessa. Päätöksen tällaisesta toiminnasta tekee keskusrikospoliisin päällikkö Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön taikka tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun rajavartiomiehen esityksestä. Tämä vastaisi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 34 f §:ssä säädettyä, mikä jatkossa koskisi ainoastaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa rikoksen estämiseksi.

Momentissa säädettäisiin lisäksi peitetoimintaa koskevasta esityksestä ja suunnitelmasta säädetyn soveltamisesta yksinomaan tietoverkossa tehtävään peitetoimintaan Rajavartiolaitoksessa. Sääntely vastaisi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 34 f §:ää, joka jatkossa jäisi koskemaan ainoastaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa rikoksen estämiseksi.

32 §. *Ratkaisu peitetoiminnan edellytyksistä.* Pykälään lisättäisiin säännös peitetoiminnasta tullirikoksen selvittämiseksi päättäneen tullimiehen velvollisuudesta saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi peitetoiminnan edellytyksien olemassaolo. Säännös vastaisi rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 30 §:ää, joka jatkossa koskisi ainoastaan peitetoimintaa rikoksen estämiseksi.

33 a §. *Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentaminen Tullissa.* Lukuun lisättäisiin uusi 33 a §, jossa säädettäisiin yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentamisesta Tullissa. Säännös vastaisi rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 31 §:ää, joka jatkossa koskisi ainoastaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa rikoksen estämiseksi.

33 b §. *Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentaminen Rajavartiolaitoksessa.* Lukuun lisättäisiin uusi 33 b §, jossa säädettäisiin yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentamisesta Rajavartiolaitoksessa. Säännös vastaisi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 34 g §:ää, joka jatkossa koskisi ainoastaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa rikoksen estämiseksi.

34 §. *Valeosto ja sen edellytykset.* Pykälän 1 momenttiin valeoston määritelmään lisättäisiin Tulli ja Rajavartiolaitos.

Pykälän 2 momentti säilyisi ennallaan.

Pykälään lisättäisiin uusi 3 ja 4 momentti, jolloin nykyinen 3 ja 4 momentti siirtyisivät 5 ja 6 momentiksi.

Uudessa 3 momentissa säädettäisiin Tullin oikeudesta tehdä valeosto. Säännös vastaisi rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 32 §:ää, joka jatkossa jäisi koskemaan ainoastaan valeostoa rikoksen estämiseksi.

Uudessa 4 momentissa säädettäisiin Rajavartiolaitoksen oikeudesta tehdä yksinomaan tietoverkossa tehtävä valeosto. Säännös vastaisi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 34 h §:ää, joka jatkossa jäisi koskemaan ainoastaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa rikoksen estämiseksi.

Pykälän uusi 5 ja 6 momentti (entinen 3 ja 4 momentti) säilyisivät muuttamattomina.

34 a §. *Valeoston toteuttaminen Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa.* Lukuun lisättäisiin uusi 34 a §, jossa säädettäisiin valeoston toteuttamisesta Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavasta valeoston toteuttamisesta. Valeoston toteuttaa poliisi 35 §:n mukaisesti. Yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston voisi kuitenkin toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies. Tämä vastaisi sisällöltään rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 33 §:n 1 momenttia, joka jäisi jatkossa koskemaan ainoastaan rikoksen estämiseksi tehtävää peitetoimintaa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun tullirikostorjunnan tullimiehen osallistumisesta tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavan valeoston toteutukseen poliisin esittämästä pyynnöstä. Momentissa säädettäisiin myös valeoston toteutukseen osallistuvan tullirikostorjunnan tullimiehen oikeuksien ja velvollisuuksien soveltamisesta 27–29 §:ää vastaavalla tavalla kuin mitä säädetään

poliisimiehen oikeuksista ja velvollisuuksista. Tämä vastaisi sisällöltään rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 33 §:n 2 momenttia, joka jäisi jatkossa koskemaan ainoastaan rikoksen estämiseksi tehtävää valeostoa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että Rajavartiolaitoksessa sen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi suoritettavan yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttaisi tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies. Tämä vastaisi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 34 i §:ää, joka jäisi jatkossa koskemaan ainoastaan rikoksen estämiseksi tehtävää yksinomaan tietoverkossa tapahtuvaa valeostoa.

35 §. Valeostosta päättäminen. Pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti, jossa säädettäisiin tullirikoksen selvittämiseksi tehtävästä valeostoa koskevasta päätöksestä sekä sen toteuttamista koskevan pyynnön esittämisestä poliisille, jotka molemmat tekisi Tullin rikostorjunnan päällikkö. Poliisi päättäisi valeoston käytännön toteuttamisesta. Momentissa säädettäisiin niin ikään, että keskusrikospoliisin päällikkö päättäisi yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun tullimiehen esityksestä. Säännös vastaisi rikostorjunnasta Tullista annetun lain 3 luvun 34 ja 35 §:ssä säädettyä, jotka jatkossa koskisivat valeostoa ja yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa rikoksen estämiseksi.

Pykälään lisättäisiin uusi 5 momentti, jossa säädettäisiin päätöksenteosta yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta Rajavartiolaitoksessa. Päätöksen tekisi keskusrikospoliisin päällikkö Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön taikka tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun rajavartiomiehen esityksestä.

Pykälään lisättäisiin uusi 6 momentti, jossa säädettäisiin pykälän 2 ja 3 momentissa valeostoa koskevasta päätöksestä säädetyn soveltamisesta yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa koskevaan päätökseen Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa. Säännökset vastaisivat rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 35 §:ssä ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 34 j §:ssä säädettyä, jotka jatkossa koskisivat ainoastaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa rikoksen estämiseksi.

36 §. Valeoston toteuttamista koskeva suunnitelma. Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jossa olisi yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa koskeva soveltamissäännös. Säännös vastaisi rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 36 §:ää ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 34 k §:ää, jotka jatkossa jäisivät koskemaan ainoastaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa rikoksen estämiseksi.

37 §. Valeoston toteuttamista koskeva päätös. Pykälään lisättäisiin uusi 5 ja 6 momentti, jossa olisi valeoston toteuttamista Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa koskevaa päätöstä koskevat säännökset.

Tullia koskeva 5 momentti vastaisi rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 37 §:ää, joka jatkossa jäisi koskemaan ainoastaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa rikoksen estämiseksi.

Rajavartiolaitosta koskeva 6 momentti vastaisi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 34 l §:ää, joka jatkossa jäisi koskemaan ainoastaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa rikoksen estämiseksi.

38 §. *Poliisimiehen, tullimiehen ja rajavartiomiehen turvaaminen peiteltyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa ja valeostossa.* Pykälän 1 ja 2 momenttiin lisättäisiin tullimiehen ja rajavartiomiehen turvaamista peiteltyssä tiedonhankinnassa koskevat säännökset. Ne vastaisivat Tullin osalta rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 38 §:ää ja Rajavartiolaitoksen osalta rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain kumottavaa 60 §:ää. Pykälän otsikkoa muutettaisiin vastaavasti.

Pykälän 3 momentti, jossa on viittaus rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin, kumottaisiin.

40 a §. *Osallistuva tietolähde.* Pykälässä säädettäisiin osallistuvan tietolähteen käytöstä, määritelmästä ja sen käyttämisestä koskevista edellytyksistä. Pykälässä esitutkintaviranomaisella tarkoitettaisiin poliisin lisäksi rajavartio- ja tulliviranomaisia. Tietolähdetoiminnasta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä säädetään pakkokeinolain 10 luvun 39 ja 40 §:ssä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin osallistuvan tietolähteen määritelmästä ja esitutkintaviranomaisen mahdollisuudesta käyttää osana 39 §:n 2 momentissa tarkoitettua tietolähteen ohjattua käyttöä yksittäistapauksessa osallistuvaa tietolähdettä. Osallistuvan tietolähteen käyttämisessä olisi kyse 40 §:ssä säädetyn ohjatun tietolähteen käyttöalan tapauskohtaisesta laajentamisesta. Tämä tarkoittaisi myös muiden 39 §:n säännösten soveltumista osallistuvan tietolähteen käyttämiseen, kuten 3 momentissa säädetty rajoitukset ja että ennen käyttöä olisi tehtävä selkoa tietolähteelle hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä erityisesti hänelle lain mukaan sallitusta ja kielletystä toiminnasta, minkä lisäksi olisi velvollisuus huolehtia tietolähteen turvallisuudesta.

Mainitun 39 §:n 3 momentin rajoitus, jonka mukaan tietoja ei saa pyytää hankittavaksi sellaisella tavalla, joka edellyttäisi viranomaiselle kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä, koskisi edelleen ohjattua tietolähteen käyttöä, mutta ei koskisi täysimääräisesti osallistuvan tietolähteen käyttöä siltä osin kuin kyse olisi rikolliseen toimintaan osallistumisesta tai toimista, jotka mahdollistaisivat toimivaltaiselle viranomaiselle muiden pakkokeinolain 10 luvun keinojen käyttämisen. Kyseinen rajoitus ohjatussa tietolähteen käytössä tarkoittaa, ettei tietoja saa hankkia esimerkiksi peitetoimintaa edellyttävillä tavoilla, mukaan lukien järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen, eikä tietolähde saisi hankkia tietoja muillakaan poliisille kuuluvilla keinoilla, kuten teknisellä kuuntelulla tai kotietsinnällä. Lisäksi tietolähde ei voi poliisin puolesta esimerkiksi tehdä valeostoa.

Osallistuvan tietolähteen käytössä vastaava rajoitus myös tarkoittaisi, ettei tietoja saisi hankkia sellaisella tavalla, joka edellyttäisi viranomaiselle kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä, mutta osallistuva tietolähde saisi kuitenkin osallistua rikolliseen toimintaan ehdotetussa 1 momentissa tarkemmin säädetyllä tavalla huomioiden myös ehdotettava 3 momentti. Osallistuvaa tietolähdettä ei kuitenkaan voisi käyttää viranomaisille annettujen toimivaltuuksien käyttöä koskevien rajoitusten kiertämiseen. Osallistuva tietolähde ei voisi esimerkiksi suorittaa kotietsintää tai valeostoa esitutkintaviranomaisen pyynnöstä. Selvyyden vuoksi on huomioitava, että yksilöityjen seikkojen tarkistaminen tai havaitseminen tietyssä tilassa (esim. asunnossa) olisi edelleen mahdollista. Näissä tilanteissa kyse olisi enemmän perusmuotoisesta tietolähdetoiminnasta tai ohjatun tietolähteen käyttämisestä, joista säädetään erikseen.

Ehdotetun 1 momentin mukaan yksittäistapauksessa esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa osallistuva tietolähde saisi 1) hankkia toimitiloja, kulku- tai muita sellaisia välineitä, 2) kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita, 3) hoitaa taloudellisia asioita taikka 4) avustaa muilla 1–3 kohdissa tarkoitettuihin tapoihin rinnastettavalla tavalla rikollisryhmää,

rikollisjoukkoa, rikollisverkostoa tai muuta näihin verrattavissa olevaa rikosten toteuttamiseksi muodostettua henkilöiden yhteenliittymää.

Momentissa esitutkintaviranomaisen ohjauksella ja valvonnalla tarkoitettaisiin mahdollisuutta suorittaa ennakolta tarkoin määriteltyjä toimenpiteitä, jotka voisivat täyttää rikoksen tunnusmerkistön. Tietolähde ei voisi oma-aloitteisesti aloittaa tietyn toiminnan tekemistä tai päättää osallistumisestaan tiettyyn toimintaan eikä tietolähteen osallistuva toiminta perustuisi tai sisältäisi tietolähteelle kuuluvaa itsenäistä harkintavaltaa tai päätöksentekoa. Tavanomaiseen sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvät seikat olisivat kuitenkin tietolähteen päätettävissä siltä osin kuin kyse ei olisi esitutkintaviranomaisen vastuulle kuuluvasta toiminnasta, ohjauksesta tai valvonnasta ja kyse olisi sellaisesta toiminnasta, joka liittyisi ainoastaan tietolähteenä toimivan henkilön tavanomaiseen kanssakäymiseen muiden henkilöiden kanssa. Esimerkiksi tietolähde ei voisi päättää siitä, että henkilöiden, tavaroiden tai aineiden kuljettamisen lisäksi tietolähde hankkisi toimitiloja tavaroiden tai aineiden säilyttämistä tai varastoimista varten, ellei tämä perustuisi esitutkintaviranomaisen päätökseen, ohjaukseen ja valvontaan.

Momentissa osallistuvan tietolähteen toiminta liittyisi rikollisryhmän, -joukon, -verkoston tai muun näihin verrattavissa olevan rikosten toteuttamiseksi muodostetun henkilöiden yhteenliittymän avustamiseen. Rikosten toteuttamiseksi muodostetulla henkilöiden yhteenliittymällä tarkoitettaisiin lähtökohtaisesti kahta tai useampaa henkilöä. Kyse voisi olla myös toisistaan tietämättömistä henkilöistä, jotka osallistuvat samaisen rikollisen toiminnan tekemiseen. Määritelmä kattaisi myös sellaiset yksittäiset toimijat, jotka tarvitsevat muiden henkilöiden apua tai toimenpiteitä rikoksen toteuttamiseksi. Kyse voisi olla esimerkiksi pimeässä verkossa esitetystä pyynnöstä suorittaa jokin tietty toimenpide maksua vastaan.

Pykälän 2 momentin mukaan edellytyksenä 1 momentissa tarkoitettujen toimien tekemiselle olisi, että erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että 1) toimenpide tehtäisiin ilman tietolähteen myötävaikutustakin, tietolähteen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle, ja 3) avustaminen edistäisi merkittävästi tietolähdetoiminnan tavoitteen saavuttamista.

Tietolähteen osallistuva toiminta tulisi olla luonteeltaan sellaista, että toimenpide tehtäisiin ilman tietolähteen myötävaikutusta (tietolähteen myötävaikutuskielto). Edellytys kuvastaa osallistuvan tietolähteen toiminnan luonnetta helposti korvattavissa olevana osana joka tapauksessa tapahtuvaa toimintaa. Esimerkiksi kuljetustilanteissa toimenpiteen ennemmin tai myöhemmin hoitaisi joku muu henkilö, mikäli tietolähde ei toimenpidettä suorittaisi. Kyse voisi olla esimerkiksi kuljetustehtävää koskevasta tarjouksesta, josta ilmenisi myös se, että tehtävä tarjottaisiin jollekin muulle, mikäli henkilö ei pystyisi tehtävää hoitamaan. Momentissa ”erittäin pätevin perustein” tarkoittaisi muuta varmistusta, näyttöä tai tukea asialle kuin vain tietolähteen sana asiasta. Riittävää voisi esimerkiksi olla viesti, jossa tehtävän hoitaminen muun toimesta joka tapauksessa ilmenisi tai muu vastaava tuki henkilön kertomalle. Lopulta asian varmistaminen perustuisi tapauskohtaiseen asiasta vastaavaan toimivaltaisen viranomaisen harkintaan.

Vaaran ja vahingon aiheutumisen osalta kyse olisi konkreettisen vaaran aiheutumisesta tai sen riskistä eikä välillisestä vaaran aiheutumisesta tai mahdollisten heijastevaikutusten huomioon ottamisesta. Esimerkiksi pelkkä vaarallisten aineiden tai esineiden, kuten aseiden, kuljettaminen tai muutoin kuljettamiseen tai sen järjestämiseen osallistuminen ei vielä välttämättä tarkoittaisi momentissa tarkoitettua konkreettista vaaraa tai vahinkoa. Toisaalta erityisen vaarallisten aineiden osalta konkreettinenkin vaara voi olla käsillä, esimerkiksi jos kyse on erityisen räjähdysherkkien tai muiden vaikeasti kontrolloitavien aineiden kuljettamisesta. Mikäli kyse olisi konkreettisesta vaaran tai vahingon aiheutumisesta, osallistuvaa tietolähdettä ei saisi

käyttää ellei vaaran tai vahingon riskiä muutoin pystyttäisi hallitsemaan tai vähentämään. Tämä edellytys ja kielto koskee myös tietolähteen ja muiden henkilöiden turvallisuutta. Mikäli toimintaan osallistuvien henkilöiden turvallisuutta ei voitaisi esitutkintaviranomaisen toimesta turvata, osallistuvaa tietolähdettä ei saisi käyttää. Turvallisuuden riittävä turvaaminen voisi toteutua kuitenkin esimerkiksi siten, että varmistettaisiin toimivaltaisten viranomaisten nopea puuttumismahdollisuus osallistuvana tietolähteenä toimivan henkilön tai muiden turvaamiseksi.

Lisäksi on huomioitava vaaran ja vahingon aiheutumisen arvioinnissa se, että osallistuvan tietolähteen käyttäminen, esimerkiksi toimitukseen tai kuljetukseen osallistuminen, voi myös vähentää vaaran tai vahingon aiheutumista esitutkintaviranomaisen tilannekontrollin lisääntyessä. Tämä tulisi myös ottaa huomioon arvioinnissa, täyttävätkö osallistuvan tietolähteen käyttämisestä koskevat edellytykset. Vaaran aiheutumisen ja turvallisuuden vaarantumisen arvioinnissa korostuu tapauskohtainen arviointi.

Edellytyksenä olisi vielä, että avustaminen edistäisi merkittävästi tietolähdetoiminnan tavoitteen saavuttamista. Tavoitteella tarkoitetaan pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n mukaisesti rikoksen selvittämiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista ottaen huomioon myös 2 §:ssä säädetyt yleiset edellytykset tietolähteen käyttämiseksi.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin siitä, että osallistuva tietolähde saisi esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tehdä sellaisia toimenpiteitä, jotka mahdollistavat esitutkintaviranomaiselle muun 10 luvussa säädetyin salaisen pakkokeinon hyödyntämisen siltä osin kuin se on välttämätöntä kyseisen toimivaltuuden käyttämiseksi. Välttämättömyysvaatimus tarkoittaisi lähtökohtaisesti sitä, että voitaisiin osoittaa, että rikoksen selvittäminen muilla pakkokeinoilla ja esitutkintamenetelmillä ei ole mahdollista tai ainakin vaatii oleellisesti enemmän voimavaroja tai viivyttää rikoksen selvittämistä kohtuuttomasti. Kyse voisi olla esimerkiksi teknisessä tarkkailussa käytettävän laitteen viemisestä johonkin määrättyyn kohteeseen, johon toimivaltaisella viranomaisella ei olisi käytännössä mahdollista kohdehenkilöiltä salassa päästä.

Tietolähde ei näissäkään tilanteissa tulisi toteuttamaan tiedonhankintakeinoa, vaan esimerkiksi laitteen tekninen hallinta, sen toiminnan ohjaaminen, tallenteiden tarkastaminen ja arviointi toimenpiteen keskeyttämisestä säilyisivät toimivaltaisella viranomaisella. Käytettävien muiden salaisten pakkokeinojen osalta niistä säädetyt edellytykset tulisi erikseen myös täyttää – luonnollisesti myös niiden osalta tulisi noudattaa säädettyä päätöksentekomenettelyä lupineen. Tietolähdettä ei saisi käyttää viranomaisille annettujen toimivaltuuksien käyttöä koskevien rajoitusten kiertämiseen.

40 b §. Osallistuvan tietolähteen käyttöä koskeva esitys ja suunnitelma. Pykälässä säädettäisiin niistä seikoista, jotka olisi mainittava osallistuvaa tietolähdettä koskevassa esityksessä ja suunnitelmassa. Suunnitelma toimisi aineistona osallistuvan tietolähteen käyttämisestä päättämiseksi 40 c §:ssä säädetyllä tavalla.

Pykälän 1 momentin mukaan osallistuvaa tietolähdettä koskevassa esityksessä on mainittava 1) toimenpiteen esittäjä, 2) tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö tai 40 a §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettu ryhmä riittävästi yksilöitynä, 3) selvitetävänä oleva rikos riittävästi yksilöitynä, 4) osallistuvan tietolähteen käytön tavoite, 5) osallistuvan tietolähteen käytön tarkoitus ja 6) muut kuin 1-5 kohdassa tarkoitettut osallistuvan tietolähteen edellytysten arviointia varten tarvittavat tiedot.

Mainitussa 2 kohdassa kohteen riittävä yksilöinti ei rajautuisi vain ryhmään vaan koskisi kaikkia 40 a §:n 1 momentin 4 kohdassa mainittuja. Lisäksi 6 kohdassa tarkoitettu muu tarvittava tieto

voisi koskea esimerkiksi 40 a §:n 3 momentin mukaista toimintaa muiden 10 luvun mukaisten toimivaltuuksien käytön mahdollistamiseksi. Tällainen toiminta olisi myös mainittava esityksessä ja tarpeen mukaan tulisi riittävällä tarkkuudella selostaa 10 luvun keinon käyttämistä koskevien edellytysten täytyminen ja sen käyttämiseksi saatu lupa.

Pykälän 2 momentin mukaan osallistuvan tietolähteen käytön toteuttamisesta olisi laadittava kirjallinen suunnitelma, jonka tulee sisältää osallistuvan tietolähteen käyttöä koskevan päätöksenteon ja käytön toteuttamisen kannalta oleelliset ja riittävän yksityiskohtaiset tiedot. Suunnitelmaa olisi olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

40 c §. *Osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäminen ja yhteensovittaminen.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin osallistuvan tietolähteen käytöstä päättämisestä soveltuvin osin vastaavasti kuin säädetään tietolähteen ohjatusta käytöstä päättämisestä 40 §:ssä.

Päätöksenteko olisi keskitetty Keskusrikospoliisin päällikölle ja tietolähdetoimintaan määrätyle salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetulle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Tullin osalta toimivaltuus olisi rajoitettu ainoastaan Tullin tutkiman tullirikoksen selvittämiseksi ja käytöstä päättäisi Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies. Vastaava rajoitus olisi Rajavartiolaitoksen osalta rajautuen sen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi ja käytöstä päättäisi Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies.

Pykälän 2 momentissa todettaisiin, että osallistuvan tietolähteen käyttöä koskeva päätös voitaisiin antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Tämä vastaisi ohjatun tietolähteen käytöstä päättämistä koskevaa 40 §:n 2 momenttia. Päätöksen voimassaoloaika tarkoittaisi sitä, että sen aikana osallistuvan tietolähteen käyttäminen olisi suunniteltava kaikkine riskiarvioineen ja turvallisuustekijöineen siten kuin esityksessä esitetään. Tarkoituksena on mahdollistaa riittävä aika toiminnan käytön suunnittelemiseksi. Päätös olisi siten voimassa vain sen ajan kuin se on tosiasiallisesti tarpeen eli se voitaisiin antaa myös lyhyemmäksi ajaksi kuin kuudeksi kuukaudeksi tapauskohtaiseen tarvetta koskevaan arviointiin perustuen.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että päätös osallistuvan tietolähteen käytöstä on tehtävä kirjallisesti. Tämä vastaisi ohjattua tietolähteen käyttämistä ja sitä vastaavasti päätöksessä olisi mainittava 1) toimenpiteen esittäjä, 2) tiedonhankinnan toteuttava yksikkö ja sen toteuttamisesta vastaava virkamies, 3) tunnistetiedot tietolähteestä, 4) epäilty rikos, 5) tiedonhankinnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma, 6) päätöksen voimassaoloaika ja 7) mahdolliset osallistuvan tietolähteen käytön rajoitukset ja ehdot.

Momentin 5 kohdan osalta olisi myös huomioitava 40 a §:n 3 momentti, jonka mukaan osallistuva tietolähde saisi esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tehdä sellaisia toimenpiteitä, jotka mahdollistavat esitutkintaviranomaiselle muun 10 luvussa säädetyn salaisen pakkokeinon hyödyntämisen siltä osin kuin se on välttämätöntä kyseisen toimivaltuuden käyttämiseksi. Tällainen toiminta olisi myös mainittava päätöksessä ja tarpeen mukaan tulisi riittävällä tarkkuudella selostaa 10 luvun keinon käyttämistä koskevien edellytysten täytyminen ja sen käyttämiseksi saatu lupa.

Pykälän 4 momentin mukaan päätöstä olisi olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava. Osallistuvan tietolähteen käytön lopettamisesta olisi tehtävä kirjallinen päätös. Säätely vastaisi ohjatun tietolähteen käytöstä säädettyä.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin toimivaltaisten viranomaisten yhteensovittamisvelvollisuudesta. Momentti vastaisi soveltuvin osin poliisilain 5 a luvun 56 §:ssä säädettyä. Yhteensovittamisvelvollisuus tarkoittaisi käytännössä ilmoitusvelvollisuutta keskusrikospoliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen kesken koskien osallistuvan tietolähteen käyttämistä. Momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä mainitun yhteensovittamisen järjestämisestä.

Yhteensovittamiseen liittyvän ilmoitusvelvollisuuden osalta olisi huomioita kaikki ne tiedot, joka ovat olennaisia yhteensovittamisen kannalta. Esimerkiksi 40 d §:n 4 momentin mukaiset väärät, harhauttavat tai peiteltyt tiedot tulisi myös tarpeen mukaan ilmoittaa sikäli kuin tiedon antaminen näiltä osin olisi tarpeen.

40 d §. Tietolähteen turvaaminen. Esitutkintaviranomaisella on velvollisuus huolehtia tietolähteidensä turvallisuudesta tarpeen mukaan tiedonhankinnan aikana ja sen jälkeen. Tietolähteen turvaamistoimivaltuus ei kuitenkaan korvaisi todistajansuojeluohjelmasta annetussa laissa (88/2015) tarkoitettua todistajansuojeluohjelmaa. Jos tietolähdettä olisi tarpeen suojella pidempiaikaisesti ja häneen kohdistuisi vakava hengen tai terveyden uhka eikä uhkaa voitaisi tehokkaasti torjua muilla toimenpiteillä, niin olisi perusteltua harkita tietolähteen kohdalla todistajansuojeluohjelman käynnistämistä.

Pykälän 1 momentin mukaan tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi päättää, että tietolähteen suostumuksella valvotaan tämän asuntoa tai muuta tietolähteen asumiseen käyttämää tilaa ja sen välitöntä lähiympäristöä kameran tai muun paikkaan sijoitetun teknisen laitteen, menetelmän tai ohjelmiston avulla, jos se on tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Suostumuksen saamisella varmistetaan se, että tietolähde myös itse haluaa tulla turvatuksi. Tietolähteen turvaamisesta ei tarvitsisi ilmoittaa sivullisille. Momentissa virkamiehellä tarkoitettaisiin myös tietolähdetoimintaan määrättyä salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettua tulli- ja rajavartiomiestä.

Momentissa mahdollistettaisiin erilaisten tietolähteiden turvaamiseksi tarpeellisten turvajärjestelmien, kuten esimerkiksi valvontakameroiden, liiketunnistimien ja muiden anturien asentaminen suojelun tarpeessa olevan tietolähteen asuntoon ja sen välittömään lähiympäristöön. Muulla tietolähteen asumiseen käyttämällä tilalla tarkoitettaisiin esimerkiksi hotellihuonetta.

Toisin kuin teknisessä katselussa, valvonta ei tapahtuisi kohteen tietämättä eikä tiedonhankintatarkoituksessa. Valvonnan tarkoituksena olisi sen sijaan tietolähteen turvaaminen, mutta välillisesti tietolähteen turvaamiseen liittyisi myös tiedonhankintatarkoitus esimerkiksi siitä, mitä henkilöitä alueella liikkuisi.

Valvontaa ei saisi suorittaa, ellei se olisi tarpeen tietolähteen henkeä ja terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Tällä tarkoitettaisiin sitä, että tietolähteen henkeen ja terveyteen kohdistuisi ainakin potentiaalinen vaara. Lähtökohtaisesti osallistuvan tietolähteen käyttötilanteissa on aina käsillä jonkinasteinen potentiaalinen vaara, mikä tulisi ottaa huomioon sekä osallistuvan tietolähde -toimivaltuuden käyttöedellytysten, vaaran riskin ja tietolähteen turvaamistarpeen arvioinnissa.

Säännös koskisi myös tilanteita, joissa suojeltavan kotiin tai sen välittömään lähiympäristöön asennetut laitteet ulottuisivat jonkun toisen kotirauhan suojaamalle alueelle, joskaan ei sen ydinalueelle. Tällainen tilanne voisi olla kerrostalossa, jossa turvakamera kuvaisi myös

taloyhtiön asukkaiden yhteistä rappukäytävää tai rivitalossa, jolloin kuvaaminen saattaisi ulottua myös yhteisille piha-alueille.

Tietolähteen turvaaminen edellyttäisi, ettei kamera- ja muusta valvonnasta tiedoteta sivullisille paljastumisriskin välttämiseksi ja tietolähteen hengen ja terveyden suojaamiseksi.

Lisäksi momentin mukaan valvonta olisi lopetettava viipymättä, jos se ei olisi enää tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Tämä tarkoittaisi sitä, että kun tietolähteen turvaamiselle ei olisi enää perustetta olemassa, niin turvaamistoimet tulisi lopettaa välittömästi.

Pykälän 2 *momentti* koskisi niin sanottua turvakuuntelua, -katselua ja -seurantaa. Tietolähteiden käyttö lähtökohtaisesti kohdistuu vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden ytimeen, mistä seuraa, että tietolähteeksi suostuessaan henkilö saattaa altistaa itsensä hengen ja terveyden vaaralle. Tietolähteiden kannalta riskit saattavat kasvaa erityisesti osallistuvan tietolähteen käytön tilanteissa. Tietolähteillä ei todennäköisesti ole vastaavanlaista koulutusta ja kokemusta kuin toimivaltaisilla viranomaisilla, minkä takia heidän turvallisuudestaan huolehtiminen viranomaistoimenpitein nousee erittäin tärkeään asemaan.

Salakuuntelua koskevan rangaistussäännöksen perusteella omien keskustelujen nauhoittaminen salaa ei ole rangaistavaa. Momentissa tarkoitettu laitteen käyttäminen ei muutenkaan olisi sellaista oikeudetonta toimintaa, jonka perusteella voisi seurata rangaistusvastuu salakuuntelusta tai salakatselusta. Turvakuuntelu, -katselu ja -valvonta saataisiin kohdistaa ainoastaan osallistuvan tietolähteen kanssa vuorovaikutuksessa oleviin henkilöihin. Ilmaisuihin ”kuuntelun, katselun ja seurannan” tarkoittaisi sitä, että tapauksesta riippuen voitaisiin käyttää joko kuuntelun, katselun tai seurannan mahdollistavaa laitetta taikka sekä kuuntelun, katselun että seurannan mahdollistavaa laitetta.

Tietolähteen varustaminen turvakuuntelun, -katselun ja -seurannan mahdollistavilla teknisillä laitteilla olisi sallittua ainoastaan lyhytaikaisesti sellaisissa tilanteissa, joissa tietolähteen turvallisuutta ei voitaisi muilla viranomaistoimilla riittävän tehokkaasti taata tai tietolähteen turvaaminen olisi muilla keinoin lähes mahdotonta. Yksittäistapauksellisuudella tarkoitettaisiin sitä, että toimenpide rajoittuisi johonkin yksittäiseen tiedonhankintaa koskevaan tapahtumaan. Toimenpiteen välttämättömyyttä ilmentäisi se, ettei tietolähteen turvallisuutta millään muulla keinoin pystyttäisi turvaamaan.

Päätöksentekijällä tulisi olla riittävä perehtyneisyys tietolähdetoimintaan. Tätä ilmentäisi muun muassa se, että toimenpiteestä päättäisi tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu virkamies. Kyseisen virkamiehen päätöksen lisäksi turvakuuntelun, -katselun ja -valvonnan tulisi perustua tietolähteen suostumukseen. Tietolähteen tulisi olla henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sellainen, että hän kykenisi toimimaan luontevasti, vaikka hänen yllään olisi turvaamisen mahdollistava tekninen laite.

Kuuntelu, katselu ja seuranta saataisiin tallentaa. Turvaamistoimenpiteiden tarkoituksena olisi ainoastaan tietolähteen turvaaminen. Turvaamistoimenpiteillä ei saisi kiertää teknistä kuuntelua, katselua ja seurantaa. Tätä ilmentäisi se, että kuuntelu-, katselu- ja seurantallenteet olisi 3 momentin mukaan hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita tietolähteen turvaamiseen.

Pykälän 3 *momentin* mukaan 1 ja 2 momentissa tarkoitettussa valvonnassa kertyneet tallenteet olisi hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita tietolähteen turvaamiseen. Jos niitä olisi kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saataisiin

säilyttää ja niitä saataisiin käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet olisi hävitettävä, kun asia olisi lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Momentti sisältäisi turvakuuntelu-, katselu- ja seurantatallenteiden säilyttämisen ja hyödyntämisaikarajoitukset. Tallenteita ei saisi säilyttää ja käyttää muuhun kuin säännöksessä mainittuun tarkoitukseen. Kysymys näissä tapauksissa saattaisi olla esimerkiksi siitä, että tietolähteeseen on kohdistettu väkivaltaa tai että hän on joutunut käyttämään väkivaltaa taikka että osallistuvan tietolähteen käytön yhteydessä on jollekin aiheutunut vahinkoa. Näissä tapauksissa tallenteita saatettaisiin tarvita rikosasian tai vahingonkorvausasian käsittelyn yhteydessä.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin 40 a §:ssä tarkoitetun osallistuvan tietolähteen hengen ja terveyden suojaamisesta. Momentissa tarkoitetusta suojaamisesta päättäisi 40 a §:n 1 momentissa tarkoitettu päällikkö eli Keskusrikospoliisin päällikkö, Tullin rikostorjunnan päällikkö tai Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö.

Tietolähteen turvaamisessa olisi kyse tietolähteelle lyhytaikaisesti luotavasta suojasta väärin, harhauttavien tai peiteltyjen tietojen tai rekisterimerkintöjen taikka väärin asiakirjojen avulla. Momentin tarkoittamassa tilanteessa olisi toissijaisesti kyse tietolähteen hallussa olevien tietojen toimittamisen turvaamisesta. Väliaikaisen suojan väärillä tiedoilla luomisen edellytyksenä olisi, että toimenpiteen on oltava välttämätön tietolähteen hengen ja terveyden suojaamiseksi.

Tietolähteen turvaaminen voisi tulla kyseeseen esimerkiksi tilanteessa, jossa väärillä tiedoilla pystyttäisiin turvaamaan osallistuvan tietolähteen osallistuminen rikolliseen toimintaan, esimerkiksi liittyen aineiden tai esineiden kuljetus- tai säilytystehtäviin taikka tilitietoihin liittyen rikollisesta toiminnasta peräisin olevan rahojen vastaanottamiseksi. Tältä osin on syytä ottaa huomioon ero peitetoimintatoimivaltuuteen. Peitetoiminnalla tarkoitetaan henkilöön tai hänen toimintaansa kohdistuvaa suunnitelmallista tiedonhankintaa käyttämällä soluttautumista, jossa tiedonhankinnan edellyttämän luottamuksen hankkimiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistetaan tai käytetään vääriä asiakirjoja. Osallistuvan tietolähteen käytössä muun ohella väärin tietojen käyttämisessä ei olisi kyse soluttautumisesta eikä se johtaisi soluttautumiseen, vaan kyse olisi ainoastaan tietolähteen turvaamisesta.

Yksittäistapauksellisuudella tarkoitettaisiin säännöksessä sitä, että lyhytaikaisen väärin tietojen luominen tietolähteelle tulisi aina harkita tapauskohtaisesti tarpeellisuuden perustuen kokonaisarviointiin.

Momentin viimeisen virkkeen mukaan rekisterimerkintä olisi oikaistava sen jälkeen, kun tässä momentissa tarkoitettuja edellytyksiä ei enää ole. Tämä tarkoittaisi sitä, että kun tietolähteen turvaaminen ei enää olisi välttämätöntä tietolähteen hengen ja terveyden suojaamisen kannalta, väärät tiedot olisi korjattava ja väärät asiakirjat olisi otettava pois tietolähteeltä. Tietolähde ei saisi käyttää momentissa tarkoitettuja tietoja ja asiakirjoja muuten kuin oman henkensä ja terveytensä suojaamiseksi.

42 §. Valvotusta läpilaskusta päättäminen. Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin säännökset päätöksenteosta Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa. Ne siirrettäisiin rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 43 §:stä ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain kumottavasta 61 §:stä muuttamattomina. Tullin suorittamasta valvotusta läpilaskusta päättäisi Tullin rikostorjunnan päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti

koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies. Rajavartiolaitoksen suorittamasta valvotusta läpilaskusta päättäisi Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies.

44 §. *Julkinen asiamies.* Pykälän 1 momenttiin uusia salaisina pakkokeinoina salainen kotietsintä ja salainen erityinen kotietsintä, joita koskevien vaatimusten käsittelyyn tuomioistuimen olisi määrättävä julkinen asiamies valvomaan rikoksesta epäillyn ja muiden etsinnän kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja.

48 §. *Suojaamisesta päättäminen.* Pykälän 1 momentin säännös salaisen pakkokeinon käytön suojaamisesta Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa korjattaisiin koskemaan rikoksen selvittämistä estämisen sijaan. Salaisen tiedonhankintakeinon käytön suojaamisesta rikoksen estämiseksi säädetään Tullin osalta rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 45 ja 46 §:ssä ja Rajavartiolaitoksen osalta rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 40 ja 41 §:ssä.

56 §. *Ylimääräisen tiedon käyttäminen.* Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan edellä nykytilan kuvauksessa esitetyillä perusteilla lisättäväksi kahden vuoden enimmäisrangaistuksella rangaistavissa oleva ampuma-aserikos. Ylimääräisen tiedon käyttämisen edellytykset säilyisivät muuten ennallaan. Ylimääräistä tietoa saisi ehdotuksen johdosta jatkossa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja kyse olisi jostakin mainitusta rikoksesta.

60 §. *Salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen.* Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin uusina salaisina pakkokeinoina salainen kotietsintä, salainen erityinen kotietsintä ja salainen paikanetsintä sekä näihin liittyvä haltuunottaminen ja jäljentäminen. Momentin mukaan näidenkin salaisten pakkokeinojen käytöstä on ilmoitettava rikoksesta epäillylle viipymättä kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi, taikka esitutkinta on muuten päätetty tai keskeytetty. Lisätyistä salaisista pakkokeinoista olisi kuitenkin ilmoitettava epäillylle viimeistään vuoden kuluttua pakkokeinon käytön lopettamisesta. Salaista kotietsintää, salaista erityistä kotietsintää ja salaista paikanetsintää koskevassa ilmoituksessa olisi yksilöitävä toimenpiteen kohteena ollut tila tai muu paikka.

Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin uutena salaisena pakkokeinona osallistuvan tietolähteen käyttö, josta olisi ilmoitettava epäillylle ilman aiheutonta viivytystä kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi.

7.2 Tutkintavankeuslaki

2 luku Saapuminen vankilaan

1 §. *Tutkintavangin sijoittaminen.* Pykälän 3 momenttia muutettaisiin vangitsemisen edellytyksiin ehdotettavat muutokset huomioiden siten, että pidättämisen edellytyksiä koskevan pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohdan b alakohdan sijasta säännöksessä viitattaisiin pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momentin 1 kohdan b alakohtaan. Vangitsemisen edellytyksistä säädettäisiin jatkossa lain 2 luvun 11 §:ssä.

7.3 Laki rikostorjunnasta Tullissa

3 luku Salainen tiedonhankinta

1 §. *Salaisten tiedonhankintakeinojen soveltaminen.* Pykälän 2 momentista poistettaisiin salaisten pakkokeinojen käyttäminen tullirikoksen selvittämiseksi kaikilta osin rikostorjunnasta tullissa annetusta laista, sillä niistä säädettäisiin jatkossa kaikilta osin pakkokeinolain 10 luvussa.

12 §. *Peitelystä tiedonhankinnasta päättäminen.* Pykälän 1 momentista poistettaisiin peiteltyä tiedonhankintaa koskeva päätöksenteko tullirikoksen selvittämisen osalta, sillä siitä päätettäisiin jatkossa ainoastaan pakkokeinolain 10 luvun 15 §:ssä. Nykyisellään päätöksenteko on säädetty molemmissa laeissa.

23 §. *Peitetoiminta ja sen edellytykset.* Pykälän 2 ja 3 momentista poistettaisiin peitetoimintaa koskeva toimivaltuus tullirikoksen selvittämiseksi, sillä siitä säädettäisiin jatkossa pakkokeinolain 10 luvun 27 §:ssä.

24 §. *Peitetoiminnan toteuttaminen.* Pykälän 1 ja 2 momentista poistettaisiin tullirikoksen selvittämiseen viittaavat sanat, sillä peitetoiminnan toteuttamisesta tullirikoksen selvittämiseksi säädettäisiin jatkossa esitetyssä pakkokeinolain 10 luvun 27 a §:ssä.

28 §. *Peitetoiminnasta päättäminen.* Pykälän 1 ja 2 momentista poistettaisiin tullirikoksen selvittämiseen viittaavat sanat, sillä peitetoiminnan päättämisestä tullirikoksen selvittämiseksi säädettäisiin jatkossa pakkokeinolain 10 luvun 31 §:ssä.

30 §. *Ratkaisu peitetoiminnan edellytyksistä.* Pykälästä poistettaisiin tullirikoksen selvittämiseen viittaava velvollisuus saattaa aina tuomioistuimen käsiteltäväksi oikeudenkäynnissä syyllisyyttä tukevana selvityksenä peitetoiminnalla saadun tiedon käyttämistarkoitus, sillä asiasta säädettäisiin jatkossa pakkokeinolain 10 luvun 32 §:ssä.

31 §. *Peitetoiminnan laajentaminen.* Pykälän 1 ja 2 momentista poistettaisiin rikoksen selvittämiseen viittaavat sanat, sillä peitetoiminnan laajentamisesta tullirikoksen selvittämiseksi säädettäisiin jatkossa esitetyssä pakkokeinolain 10 luvun 33 a §:ssä.

32 §. *Valeosto ja sen edellytykset.* Pykälän 1 ja 2 momentista poistettaisiin valeoston määritelmä sekä edellytykset valeoston käyttämiseksi rikoksen selvittämisen osalta, sillä näistä säädettäisiin jatkossa pakkokeinolain 10 luvun 34 §:ssä.

33 §. *Valeoston toteuttaminen.* Pykälän 1 ja 2 momentista poistettaisiin tullirikoksen selvittämiseen viittaavat sanat, sillä asiasta säädettäisiin jatkossa pakkokeinolain 10 luvun 34 a §:ssä.

34 §. *Valeostosta päättäminen.* Pykälän 1 ja 2 momentista poistettaisiin tullirikoksen selvittämiseen viittaavat sanat, sillä asiasta säädettäisiin jatkossa pakkokeinolain 10 luvun 35 §:ssä.

7.4 Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa

3 luku Salainen tiedonhankinta

34 a §. *Yksinomaan tietoverkossa tehtävä peitetoiminta ja sen edellytykset.* Pykälän 2 momentista poistettaisiin Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseen viittaavat sanat, sillä yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta rikoksen selvittämiseksi säädettäisiin jatkossa pakkokeinolain 10 luvun 27 §:ssä.

34 b §. *Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan toteuttaminen.* Pykälästä poistettaisiin Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseen viittaavat sanat, sillä yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan toteuttamisesta rikoksen selvittämiseksi säädettäisiin jatkossa pakkokeinolain 10 luvun uudessa 27 a §:ssä.

34 g §. *Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentaminen.* Pykälän 1 ja 2 momentista poistettaisiin Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseen viittaavat sanat, sillä yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttamisesta rikoksen selvittämiseksi säädettäisiin jatkossa pakkokeinolain 10 luvun uudessa 33 b §:ssä.

Pykälän 3 momentti säilyisi ennallaan.

34 h §. *Yksinomaan tietoverkossa tehtävä valeosto ja sen edellytykset.* Pykälän 2 momentista poistettaisiin Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseen viittaavat sanat, sillä yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttamisesta rikoksen selvittämiseksi säädettäisiin jatkossa pakkokeinolain 10 luvun 34 §:n 4 momentissa.

34 h i §. *Yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttaminen.* Pykälästä poistettaisiin Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseen viittaavat sanat, sillä yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttamisesta rikoksen selvittämiseksi säädettäisiin jatkossa pakkokeinolain 10 luvun 34 a §:ssä.

36 §. *Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjatun käytön edellytykset.* Pykälän 1 momentista poistettaisiin rikoksen selvittämiseen viittaavat sanat. Tietolähdetoiminnasta rikoksen selvittämiseksi säädetään pakkokeinolain 10 luvun 39 ja 40 §:ssä.

4 luku Salaiset pakkokeinot

58 §. *Salaisten pakkokeinojen käyttäminen.* Pykälä ja sen edellä oleva väliotsikko kumottaisiin. Rajavartiolaitoksen pakkokeinojen käyttämistä koskevista rajoituksista säädettäisiin jatkossa pakkokeinolain 10 luvun 1a §:ssä, johon pykälän säännökset siirrettäisiin muuttamattomina.

59 §. *Peitelystä tiedonhankinnasta päättäminen rikoksen esitutkinnassa.* Pykälä kumottaisiin, sillä asiasta säädettäisiin jatkossa pakkokeinolain 10 luvun 15 §:ssä.

60 §. *Rajavartiomiehen turvaaminen peiteltyssä tiedonhankinnassa rikoksen esitutkinnassa.* Pykälä kumottaisiin, sillä asiasta säädettäisiin jatkossa pakkokeinolain 10 luvun 38 §:ssä.

61 §. *Valvotusta läpilaskusta päättäminen rikoksen esitutkinnassa.* Pykälä kumottaisiin, sillä asiasta säädettäisiin jatkossa pakkokeinolain 10 luvun 42 §:ssä.

7.5 Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa

23 §. *Pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi ja menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi.* Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että pakkokeinoja koskevaan listaukseen lisättäisiin esityksessä ehdotetut uudet pakkokeinot eli salainen kotietsintä, salainen erityinen kotietsintä ja salainen paikanetsintä.

7.6 Laki rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta

9 §. Pakkokeinojen käyttäminen. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että pakkokeinoja koskevaan listaukseen lisättäisiin esityksessä ehdotetut uudet pakkokeinot eli salainen kotietsintä, salainen erityinen kotietsintä, salainen paikanetsintä ja osallistuvan tietolähteen käyttö. Osallistuvan tietolähteen käyttö olisi myös 3 momentissa tarkoitettu pakkokeino, jonka käyttöä ei ole pakkokeinolaissa rajoitettu tiettyihin rikoksiin tai rikoksen rangaistavuutta koskevaan kynnnykseen.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Pakkokeinolain 11 luvun 4 §:n 1 momentin johdosta valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä useista pakkokeinolain soveltamiseen liittyvistä seikoista. Osin kyseisen säännöksen perusteella on annettu valtioneuvoston asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta (122/2014, jäljempänä *VN asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta*).

Esityksessä ehdotettujen pakkokeinolain 10 lukuun tehtävien muutosten myötä tarpeellista on myös vastaavilta osin esittää muutoksia tehtäväksi VN asetukseen esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta. Muutostarpeet koskisivat salaista etsintää ja osallistuvaa tietolähteen käyttöä koskevia pöytäkirjavelvollisuuksia ja mahdollisesti myös niitä koskevia selvitysvelvollisuuksia. Lisäksi esityksessä ehdotettaviin muutoksiin Tullin ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalakeihin liittyen tarpeen on tehdä vastaavilta osin tarvittavat muutokset asetukseen.

9 Voimaantulo

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan syksyllä 2026.

10 Toimeenpano ja seuranta

Koska useat esityksessä ehdotettavat muutokset ovat varsin keskeisiä sekä pakkokeinojen kohteena olevien rikoksesta epäiltyjen että pakkokeinosääntelyä käytännössä soveltavien viranomaisten kannalta, ehdotetun lainsäädännön toimivuutta tulee sen voimaantultua seurata sen varmistamiseksi, että ehdotuksilla saavutetaan niillä tavoitellut vaikutukset. Vastaavasti tulee seurata uudistuksen vaikutuksia rikosasioiden käsittelyketjun eri toimijoiden työmäärään.

11 Suhde muihin esityksiin

11.1 Esityksen riippuvuus muista valmisteilla olevista esityksistä

Ihmiskauppadirektiivin muutosdirektiivin täytäntöönpanoa koskien on huomioitava rikoslain muuttamisen johdosta tarpeellisten muutosten tekeminen muun ohella pakkokeinolakiin koskien 10 luvun säännöksiä televalvonnasta (6 §), televalvonnasta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella (7 §) ja peitelystä tiedonhankinnasta (14 §). Esitysluonnoksen ehdotukset eivät koske tässä esityksessä ehdotettavia säännöksiä ([OM 2025:45](#)).

Hallituksen esityksessä eduskunnalle laeiksi poliisilain 5 luvun 34 §:n ja pakkokeinolain 10 luvun 33 §:n muuttamisesta (HE 193/2025 vp) tehtävä muutos pakkokeinolakiin ei koske tässä esityksessä ehdotettavia säännöksiä. Toisaalta on huomioitava, että tässä esityksessä ehdotetaan

säädettäväksi yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentamisesta rikoksen selvittämiseksi Tullin ja Rajavartiolaitoksen osalta (33 a ja 33 b §, ks. myös jakso 2.3.6).

Sisäministeriössä on vireillä lainsäädäntöhanke poliisin rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi (VN/27085/2023, ks. [asettamispäätös](#)). Esitysluonnos oli lausuntokierroksella 19.2.-16.4.2026 (ks. [esitysluonnos](#)). Lisäksi oikeusministeriössä on vireillä perustuslain 10 §:n tarkistamishanke (VN/26633/2024, ks. [asettamispäätös](#) ja hallituksen esitys HE 50/2026 vp).

Lisäksi hallituksen esityksessä eduskunnalle varmuusvankeutta ja elinkautisvankien vapauttamismenettelyn muuttamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 14/2026 vp) ehdotetaan muutettavaksi pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ää. Muutosehdotus ei kuitenkaan koske tässä esityksessä ehdotettavia säännöksiä. Myös hallituksen esityksessä eduskunnalle Rikosseuraamuslaitoksen organisaation ja rikosseuraamusalan koulutusjärjestelmän uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 25/2026 vp) ehdotetaan muutettavaksi pakkokeinolain 2 luvun 12 h ja 12 i §:ää sekä 4 luvun 4 §:ää. Muutosehdotus ei kuitenkaan koske tässä esityksessä ehdotettavia säännöksiä. Myös työryhmän mietinnössä menettämisseuraamuksia koskeviksi lainsäädäntömuutoksiksi (OM062:00/2023) ehdotetaan muutoksia pakkokeinolain 7 luvun 13, 15 ja 22 §:ään. Lopullinen hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle kevätistuntokaudella 2026 ja lakien on tarkoitus tulla voimaan viimeistään 23.11.2026. Muutosehdotukset eivät kuitenkaan koske tässä esityksessä ehdotettavia säännöksiä.

11.2 Suhde talousarvioesitykseen

Talouspoliittinen ministerivaliokunta linjasi helmikuussa 2024, että uusien EU:sta ja kansallisesta lainsäädännöstä johtuvien velvoitteiden myötä tulevat tehtävät resursoidaan pääsääntöisesti luopumalla olemassa olevista tehtävistä tai tehostamalla nykyisten tehtävien hoitamista. Linjaus tarkoittaa tehtävien hoitamista nykyisten määrärahojen puitteissa. Linjaus on toistettu huhtikuussa 2024 hallituksen kehysriihen yhteydessä.

Esityksellä ei ole arvioitu olevan merkittäviä talousarviovaikutuksia. Esityksessä ehdotetun salaisen etsinnän osalta on arvioitu, että tuomioistuinten kannalta kustannusvaikutus voisi vuositasolla olla valtakunnallisesti arviolta noin 112 000–224 000 euroa (1–2 tuomarityövuoden lisäys). Lisäksi salaisiin erityisiin etsintöihin liittyen on arvioitu, että julkisen asiamiehen instituutioon liittyen kustannusvaikutus voisi vuositasolla olla arviolta 7 500–22 000 euron luokkaa, mutta mahdollisia ovat myös suuremmat kustannukset riippuen yksittäisten tapausten erityisluonteesta ja laajuudesta. Näistä arvioista tarkemmin edellä jaksossa 4.2.2.1.

Poliisin osalta kustannusvaikutus voisi olla arviolta 204 000 euroa (kolme henkilötyövuotta koskien salaista etsintää ja osallistuvan tietolähteen käyttöä). Tullin osalta kustannusvaikutus voisi arviolta olla sama eli 204 000 euroa (kolme henkilötyövuotta koskien tietolähdetoimintaa). Rajavartiolaitoksen osalta kustannusvaikutus voisi arviolta olla 136 000 euroa (kaksi henkilötyövuotta koskien tietolähdetoimintaa). Näistä arvioista tarkemmin edellä jaksoissa 4.2.2.1, 4.2.3.1 ja 4.2.5.

Esityksen mukaan ehdotetusta sääntelystä johtuvat uudet tehtävät hoidettaisiin edellä mainitun talouspoliittisen ministerivaliokunnan linjauksen mukaisesti nykyisten määrärahojen puitteissa. Virastojen tulee kuitenkin seurata täytäntöönpanon kustannuksia ja toteumia ja jos täytäntöönpanonvaikutukset ovat merkittävästi arvioitua suurempia voidaan tilannetta tarkastella myöhemmissä talousarvioissa.

12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

12.1 Yleistä

Esityksessä ehdotettu sääntely on merkityksellistä perustuslain 2 §:n 3 momentissa säädetyn oikeusvaltioperiaatteen, 7 §:ssä turvatus henkilökohtaisen vapauden, 10 §:ssä turvatus yksityiselämän ja kotirauhan suojan, 21 §:ssä säädetyn oikeusturvan, 22 §:ssä säädetyn perusoikeuksien turvaamisen ja 124 §:ssä säädetyn julkisen hallintotehtävän antamista koskevan perustuslain säännöksen kannalta. Muutoin muutettavaksi ehdotettu sääntelykokonaisuus on perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädetty salaisia etsintöjä lukuun ottamatta. Voimassa olevan pakkokeinolain mukaisista etsinnöistä säädetään lain 8 luvussa eikä niiden tekeminen kohdehenkilöiltä salassa ole mahdollista. Esityksessä ehdotettavassa salaisia etsintöjä koskevassa sääntelyssä on kyse uudenlaisista toimivaltuuksista, jotka ovat luonteeltaan salaisia ja puuttuvat kotirauhan suojaan (ks. myös jakso 12.6).

12.2 Vangitsemisen edellytykset

Esityksessä ehdotettu sääntely vangitsemisen edellytyksistä on merkityksellistä perustuslain 7 §:ssä turvatus henkilökohtaisen vapauden ja 21 §:ssä turvatus oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja oikeusturvan sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklassa turvatus oikeuden vapauteen ja 6 artiklassa tarkoitetun syyttömyysolettaman kannalta.

Perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen. Säännöksen 3 momentin mukaan kenenkään vapautta ei saa riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista ja oikeuskäytännöstä seuraa reunaehtoja vapaudenmenetykselle, ja mielivaltaisen tai lakiin perustumattoman vapaudenriiston kieltö saa osin sisältönsä ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 3 kappaleesta sellaisena kuin ihmisoikeustuomioistuin on sanottua määräystä ratkaisukäytännössään tulkinnut.

EIT on aikaisemmassa ratkaisukäytännössään katsonut, että EIS 5 artiklan 1 kappaleen c kohdassa mainittu rikosepäily on välttämätön edellytys vapaudenriiston jatkamisen pätevyydelle, mutta se ei itsessään riitä vapaudenriiston perusteeksi enää tietyn ajanjakson jälkeen. Ajan kulumista koskevaa edellytystä ei ratkaisukäytännössä kuitenkaan ole tarkoin määritelty (*Stögmüller v. Itävalta* 10.11.1969, kohta 4). Edelleen EIT on katsonut, että vaikka vahva epäily henkilön osallisuudesta vakaviin rikoksiin on sinänsä merkityksellinen tekijä, ei se yksin riitä oikeuttamaan pitkää tutkintavankeutta (*Tomasi v. Ranska* 27.8.1992, kohta 89 ja *van der Tang v. Espanja* 13.7.1995, kohta 63). EIT:n oikeuskäytännössä on ollut näiltä osin kysymys jopa useita vuosia kestäneistä tutkintavankeuksista, jotka eivät kuitenkaan Suomessa tule kysymykseen. Ajanjakson kulumisen jälkeen on tullut arvioida, muodostivatko muut oikeusviranomaisten viittaamat seikat perusteen vapaudenriiston jatkamiselle. Jos nämä seikat olivat olennaisia ja riittäviä, oli vielä tutkittava, olivatko kansalliset viranomaiset noudattaneet erityistä huolellisuutta menettelyssä (ks. esim. *Letellier v. Ranska* 26.6.1991, kohta 35 sekä *van der Tang v. Espanja* 13.7.1995, kohta 55).

EIT:n tulkintakäytäntö on kuitenkin kehittynyt aikaisemmasta *Buzadji v. Moldova* -tuomion (5.7.2016) myötä. EIT piti ongelmallisena sitä, että vapaudenriiston laillisuus oli ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 3 kappaleen mukaan ”viipymättä” saatettava viranomaisten tutkittavaksi, mutta vapaudenriiston jatkamiselle vaaditut erityiset perusteet riippuivat epämääräisestä ”tietyn ajan jälkeen” -edellytyksestä (kohta 100). EIT totesi, että oikeusviranomaisen on esitettävä rikosepäilyn lisäksi olennaiset ja riittävät perusteet vangitsemiselle jo ensimmäisessä vangitsemiskäsittelyssä (kohta 102). Olennaisina ja riittävinä

perusteina EIT on pitänyt ratkaisukäytännössään muun muassa pakenemisen vaaraa, vaaraa todistajaan kohdistuvasta painostuksesta tai muusta tutkinnan vaikeuttamisesta sekä rikollisen toiminnan jatkamisvaaraa (*Buzadji v. Moldova* 5.7.2016, kohta 88), jotka vastaavat voimassa olevan pakkokeinolain mukaisia vangitsemisen erityisiä edellytyksiä.

Samanaikaisesti olennaisiksi ja riittäviksi perusteiksi on katsottu ihmisoikeustuomioistuimen käytännössä myös esimerkiksi yleisen järjestyksen vaarantuminen, tarve rikoksesta epäillyn suojelemiseen, rikoksesta epäillyn kuulumisen järjestäytyneeseen rikollisryhmään, tarve hankkia todisteita useista eri lähteistä kunkin rikoksesta epäillyn rikosvastuun arvioimiseksi tarvittavien tosiseikkojen ja syyllisyyden asteen selvittämiseksi sekä rikosasian erityinen monimutkaisuus ja laajuus (*Letellier v. Ranska* 26.6.1991, kohta 49, *I.A v. Ranska* 23.9.1998, kohta 104 ja 108 sekä *Podeschi v. San Marino* 13.4.2017, kohta 147 sekä *Lisovskij v. Liettua* 2.5.2017, kohta 76–77). Kyse ei ole tyhjentävästä listauksesta siten, ettei ihmisoikeussopimuksen 5 artikla huomioiden voisi kansallisesti säätää muista vangitsemisperusteista. Ihmisoikeustuomioistuin arvioi erilaisia sopimusvaltioiden kansallisissa lainsäädännössä säädettyjä perusteita sen arvioitavaksi saatetuissa asioissa. EIT:n mukaan vapaudenriistoa tutkivien viranomaisten velvollisuutena on esittää vakuuttava selvitys vapaudenriiston perusteesta. Perusteen ja siihen liittyvien tosiseikkojen on käytävä ilmi asiassa annettavasta ratkaisusta (*Idalov v. Venäjä* 22.5.2012, kohta 140 ja 141 sekä *Hysa v. Albania* 21.2.2023, kohta 63). Perusteet eivät saa olla yleisiä ja abstrakteja, vaan niiden on liityttävä konkreettisesti kysymyksessä olevan asian erityisiin olosuhteisiin (*Buzadji v. Moldova* 5.7.2016, kohta 122).

EIT:n nykyisen tulkinnan mukaisesti rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitseminen ei voisi perustua yksinomaan rikoksen vakavuuteen, vaan vangitsemiselle tulisi aina olla lisäksi olennaiset ja riittävät perusteet. Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöstä ilmenevät olennaiset ja riittävät perusteet vastaavat pitkälti pakkokeinolaissa määritellyjä vangitsemisen erityisiä edellytyksiä, jotka koskevat voimassa olevassa sääntelyssä kuitenkin yksinomaan pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuja rikoksia. Momentin 1 kohdassa tarkoitettujen ylitörkeiden rikosten kohdalla erityisiä edellytyksiä ei vastaavasti nykytilassa vaadita, minkä ei katsota olevan yhdenmukaista EIT:n ratkaisukäytännön kanssa (ks. myös KKO 2024:20).

Esityksessä ehdotetaan säädettävän vangitsemisen edellytyksistä siten, että vangitseminen edellyttäisi jatkossa rikoksen vakavuudesta riippumatta jonkin erityisen vangitsemisperusteen käsillä oloa. Esitetyllä muutoksella on tarkoituksena edistää perus- ja ihmisoikeutena henkilökohtaisen vapauden suojaa saattamalla vangitsemisen edellytykset ihmisoikeustuomioistuimen EIS:n 5 artiklaa koskevan tulkintakäytännön mukaiseksi. Ehdotetun pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momentin katsotaan olevan EIT:n kehittyneestä ratkaisukäytännöstä ilmenevien vapaudenriistolle asetettujen edellytysten mukainen.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi täydennettävän vangitsemisen edellytyksiä koskevaa pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momenttia uudella 4 kohdalla vangitsemisesta hengen, terveyden tai vapauden vaarantumisen uhan perusteella. Vangitsemisperuste olisi tarkoitettu tilanteisiin, joissa olosuhteiden perusteella olisi syytä epäillä, että rikoksesta epäilty aiheuttaisi vapaana ollessaan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa vaaraa. Tältä osin ehdotettavalla sääntelyllä myös suojattaisiin perustuslain 7 §:ssä turvattua oikeutta elämään sekä henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Vapauten puuttavana rajoituksena ehdotettu vangitsemisperuste olisi uusi, joten sitä on arvioitava suhteessa perusoikeuksien rajoittamiselle asetettuihin yleisiin edellytyksiin. Yleisiin rajoitusedellytyksiin kuuluvat suhteellisuusvaatimuksen ohella vaatimukset lailla säätämisestä,

täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta, rajoituksen hyväksyttävyydestä, perusoikeuden ydinalueen koskemattomuudesta, oikeusturvajärjestelyjen riittävydestä sekä ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisesta. Esityksessä ehdotettava vangitsemisperuste tulisi sovellettavaksi vain, jos rikoksesta ei olisi säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta. Tämä katsotaan oikeasuhtaisuuden näkökulmasta perustelluksi, sillä näin rajattuna vangitseminen sanotuin perustein olisi mahdollista tilanteissa, joihin erityinen turvallisuusuhka voisi kytkeytyä. Sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta merkityksellistä on myös se, että käsillä oleva ehdotettu vangitsemisperuste ei laimentaisi kokonaisuudessaan niiden rikosten joukkoa, joiden kohdalla vangitseminen voisi yleisesti ottaen tulla kyseeseen. Vangitsemisperusteesta säädettäisiin laissa täsmällisesti ja tarkkarajaisesti, ja sille arvioitaisiin olevan perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät ja painavat muiden henkilöiden perusoikeuksien turvaamiseen kytkeytyvät perusteet. Kun vangitsemisperusteen tarkoitus olisi turvata muiden henkilöiden perustuslaissa suojattujen oikeuksien toteutumista, voidaan ehdotusta pitää painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaativana. Olemassa olevien vangitsemisperusteiden täydennys katsotaan asianmukaiseksi myös perustuslain 22 §:n kannalta. Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö on kehittyvää, eikä sen katsota rajoittavan sitä, että kansallisesti säädetään erilaisista vangitsemisperusteista. Keskeisenä pidetään sitä, että vangitseminen ei perustu yksittäistapauksessa vain epäillyn rikoksen rangaistusasteikosta ilmenevään vakavuuteen, vaan vangitsemiselle on myös olennaiset ja riittävät perusteet.

Vangitseminen on pakkokeinona merkityksellinen myös perustuslain 21 §:ssä turvattujen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja oikeusturvan kannalta. Vangitsemisasioiden tuomioistuimenmenettelystä säädetään pakkokeinolain 3 luvussa. Vangitsemisen kohteena olevan rikoksesta epäillyn oikeudet oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja oikeusturvaan ovat perustuslain edellyttämällä tavalla turvattu. Oikeustilaan ei esitetä tältä osin myöskään muutoksia.

12.3 Salainen kotietsintä, salainen erityinen kotietsintä ja salainen paikanetsintä

12.3.1 Johdanto

Esityksessä ehdotetaan säädettävän salaisesta kotietsinnästä, salaisesta erityisestä kotietsinnästä sekä salaisesta paikanetsinnästä. Ehdotetut säännökset ovat valtiosääntöoikeudellisesti merkityksellisiä perustuslain 10 §:ssä turvattun yksityiselämän ja kotirauhan suojan kannalta sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaisen oikeuden nauttia yksityiselämänsä ja kotiinsa kohdistuvaa kunnioitusta kannalta. Jokaisen yksityiselämä ja kotirauha on perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan turvattu. Kotirauhan suojaan liittyy perustuslain 10 §:n 3 momentin kvalifioitu lakivaraus, jonka mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä.

12.3.2 Salainen kotietsintä

Voimassa oleva pakkokeinolaki mahdollistaa eräiden salaisten pakkokeinojen kohdistamisen rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuihin kotirauhan suojaamiin tiloihin ja osin, joskin rajatun, myös vakituiseen asumiseen käytettyyn tilaan. Esitutkintaviranomaiselle ehdotetaan säädettävän rikosten selvittämiseksi uutena toimivaltuutena oikeudesta mennä kotirauhan suojaamaan paikkaan, mukaan lukien vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, salassa etsinnän kohdehenkilöltä salaisen kotietsinnän toimittamiseksi. Jo tällä hetkellä esitutkintaviranomaisella on osana salaista tiedonhankintaa oikeus mennä vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan peitetoiminnan yhteydessä taikka teknisen tarkkailun

edellyttämän laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamiseksi tai poisottamiseksi. Näissä tilanteissa kotietsintä ei ole kuitenkaan sallittua.

Perustuslakivaliokunta on käytännössään katsonut kotirauhan suojan piiriin ulottuvan toimen olevan hyväksyttävä ”rikosten selvittämiseksi”, jos toimi sidotaan siihen, että on olemassa konkreettinen ja yksilöity syy epäillä lakia rikotun tai rikottavan (PeVL 40/2002 vp, s. 2, PeVL 44/2002 vp, s. 3). Rikoksen selvittämisenä on pidetty perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettussa mielessä myös sellaisia toimenpiteitä, joihin ryhdytään jonkin konkreettisen ja yksilöidyn rikosepäilyn johdosta, vaikka rikos ei vielä olisi ehtinyt toteutuneen teon asteelle (PeVL 2/1996 vp, s. 2).

Kotirauhan suojaa koskevan rajoituslausekkeen sisältämä välttämättömyysvaatimus rajoittaa tilanteita, joihin kotirauhan suojan piiriin ulottuva tarkastusvaltuus voidaan antaa sekä laajuutta, jossa sitä voidaan käyttää (HE 309/1993 vp, s. 54). Perustuslakivaliokunta on katsonut aikaisemmin, ettei pakkokeinolakiin perustuvia kotietsintävaltuuksia tulisi laajentaa tarpeettomasti eikä ilman perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttäviä erityisiä syitä (PeVL 26/2001 vp, s. 5). Samoin kokonaan uusien toimivaltuuksien perusteeksi valiokunta on edellyttänyt perusoikeustarkastelussa erityisen painavia syitä (PeVL 5/1999 vp, s. 5). Salaisella kotietsinnällä tehostettaisiin vakavien rikosten selvittämistä. Rikosten selvittäminen on tavoite, jonka saavuttamista yleinen etu ja yhteiskunnallinen intressi voimakkaasti edellyttää. Intressi rikosten selvittämiseksi liittyy myös tavoitteeseen turvata toisten ihmisten perusoikeuksia.

Voimassa olevan kotietsintäsääntelyn nojalla kotietsintä voidaan tapauskohtaisesti toimittaa ilman paikan haltijan, muun paikassa luvallisesti oleskelevan tai todistajan läsnäoloa, mikäli etsinnän toimittaminen muutoin viivästyisi merkittävästi. Kyse ei ole kuitenkaan salaisesta kotietsinnästä, vaan etsinnästä on ilmoitettava viipymättä sille, jonka luona etsintä on toimitettu. Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt jo perusoikeusuudistusta edeltäneessä lausuntokäytännössään huomiota pakkokeinon kohdehenkilön tietoisuuteen kotirauhan suojan piiriin kohdistuvasta toimenpiteestä. Valiokunta on pitänyt salaisena pakkokeinona teknistä tarkkailua ankarampana kotirauhaan puuttumisen muotona, kun vertailukohteena on ollut asianomaisen läsnä ollessa tai muutoin tämän tietensä tapahtuva kotirauhan piiriin meneminen (PeVL 15/1994 vp, s. 2). Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin luonnehtinut teknisen tarkkailun merkittävän suhteellisen ankaraa puuttumista perusoikeuksiin erityisesti toimenpiteen salavihkaisen luonteen vuoksi, minkä takia sen sallittavuudelle on tullut asettaa tiukat edellytykset (PeVL 5/1999 vp, s. 4, PeVL 12/1998 vp, s. 5, PeVL 2/1996 vp, s. 3 ja PeVL 8/1994 vp, s. 3). Ehdotetun toimivaltuuden salavihkainen luonne huomioon ottaen salaisen kotietsinnän käyttöalan ehdotetaan olevan hyvin rajattu ja sen käytön edellytykset ehdotetaan asetettavan tiukaksi. Salaisen kotietsinnän käyttötilanteet eroaisivat siten merkittävästi yleisen kotietsinnän käyttötilanteista.

Esityksessä salaista kotietsintää koskeva toimivaltuus ehdotetaan kytkettäväksi pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n mukaisiin telekuuntelun perusterikoksiin. Tämän arvioidaan olevan perustuslakivaliokunnan käytännön mukaista, sillä valiokunta on perustuslain 10 §:ää koskevassa tulkintakäytännössään useasti korostanut perusoikeusrajoituksen oikeasuhtaisuuden sekä 10 §:n 3 momentissa ilmaistun välttämättömyysvaatimuksen näkökulmasta, ettei kotietsintävaltuuksia tulisi voida kytkeä kuinka vähäisiin rikoksiin tahansa (PeVL 40/2002 vp, s. 2, PeVL 6/1998 vp, s. 2–3 ja PeVL 36/2002 vp, s. 6/II). Telekuuntelun perusterikoksissa on kyse vakavista rikoksista, joiden selvittämistä voidaan pitää perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä perusteena puuttua perusoikeutena turvattuihin yksityiselämän ja kotirauhan suojaan.

Nykyiset salaiset pakko- tai tiedonhankintakeinot eivät vastaa kaikilta osin täysin rikosten tutkinnan tarpeisiin, jolloin tapauskohtaisesti salaisen kotietsinnän toimittaminen voisi olla välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi. On huomioitava, että myös muuttunut toimintaympäristö on muuttanut tilannetta siten, että nykysääntelyn puitteissa sallitut keinot eivät välttämättä useinkaan ole riittäviä. Paikoin vakavien rikosten selvittämisessä salaisen kotietsinnän toimittamisen voidaan arvioida olevan välttämätöntä myös muiden toimivaltuuksien tehokkaaksi hyödyntämiseksi sekä niiden käytön rajaamiseksi. Salainen kotietsintä täydentäisi välttämättömin osin voimassa olevan pakkokeinolain mukaisia toimivaltuuksia, sillä toimivaltuutta käyttämällä voitaisiin varmistaa esimerkiksi epäiltyjen huumausaineiden saapuminen ilman, että saman tiedon saamiseksi kohdehenkilöä tulisi seurata mahdollisesti useita eri salaisia pakkokeinoja hyödyntäen pitkiäkin aikoja. Etsinnän salainen luonne olisi välttämätöntä sen estämiseksi, ettei väärin ajoitettu yleinen kotietsintä ja sitä koskeva ilmoitusvelvollisuus vaarantaisi meneillään olevaa tutkintaa kokonaisuudessaan.

Pakkokeinolain 10 luvun 2 §:ssä salaisten pakkokeinojen käyttö on sidottu toimivaltuuden mukaan eri asteisiin edellytyksiin. Esityksessä salaisen kotietsinnän toimittamisen ehdotetaan edellyttävän sitä, että etsinnällä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Tämä katsotaan asianmukaiseksi ottaen huomioon pakkokeinon edellä kuvattu paikoin myös muita toimivaltuuksia tehostava ja toisaalta rajaava luonne. Salaisen kotietsinnän, lukuun ottamatta salaista erityistä kotietsintää, sitomista pakkokeinolain 10 luvun 2 §:ssä tarkoitettuun välttämättömyysvaatimukseen ei katsota salaisen kotietsinnän käyttötilanteiden joukko huomioiden perustelluksi. Sanottuun pakkokeinolain mukaiseen välttämättömyyteen on sidottu muun muassa asuntokuuntelu, joka mahdollistaa salaiseen kotietsintään verraten selvästi pitkäkestoisemmän puuttumisen kotirauhan suojan ytimeen ja joka tämän ohella puuttuu myös rikoksesta epäillyn sekä mahdollisesti muiden henkilöiden yksityisyyden suojaan ja luottamukselliseksi tarkoitettuun keskusteluun (HE 309/1993 vp, s. 53 ja PeVL 36/2002 vp, s. 6). Salaisen kotietsinnän toimittamisesta seuraavan perusoikeuspuuttumisen arvioidaan olevan huomattavasti rajallisempi sekä suojeltaviin oikeushyviin nähden että toisaalta myös ajallisesti, eikä pakkokeinojen ole siten arvioitu perusoikeuden rajoituksena rinnastuvan toisiinsa. Salaisen erityisen kotietsinnän erityisluonteen vuoksi esityksessä kuitenkin ehdotetaan, että se sidottaisiin pakkokeinolain 10 luvun 2 §:ssä tarkoitettuun välttämättömyysvaatimukseen.

Kotirauhan suojaan verrattain hetkellisesti puuttuvan salaisen kotietsinnän toimittamisella mahdollistettaisiin se, että muiden kohdehenkilön perusoikeuksiin merkittävästi ja mahdollisesti myös pitkäaikaisesti puuttuvien salaisten pakkokeinojen käyttö ei olisi välttämätöntä tai niitä voitaisiin rajoittaa ainakin ajallisesti vähäisempään. Näin muista eri tutkintakeinoista seuraavat perusoikeuspuuttumiset rajautuisivat pakkokeinolain 1 luvun mukaisten suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteiden mukaisesti vain välttämättömään.

Salaisen kotietsinnän ehdotetaan kohdistuvan samoihin tiloihin kuin pakkokeinolain 8 luvun mukainen yleinen kotietsintä. Kyse olisi rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettussa kotirauhan suojaamassa paikassa toimitettavasta etsinnästä. Rikoslaisissa tarkoitettu kotirauhan suojaama piiri on laajempi kuin valtiosääntöoikeudellisen kotirauhan piiri, ja se pitää sisällään kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyt tilat. Salaista kotietsintää ei ehdoteta rajattavan yksinomaan pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan kohdistettavaan etsintään, vaan se kattaisi laajemminkin rikoslaisissa tarkoitettua kotirauhan suojaamat paikat. Tällä varmistettaisiin, että tutkintakeinon käytön tiukat edellytykset sekä epäillyn sekä muiden perusoikeuspuuttumisen kohteeksi mahdollisesti joutuvien henkilöiden oikeusturvaa suojaavat säännökset tulisivat sovellettavaksi aina, kun etsinnällä puututtaisiin kotirauhan suojaan.

Perustuslakivaliokunta on pitänyt aikaisemmin salavihkaisia kotirauhan suojan piiriin ulottuvia toimenpidevaltuuksia perusoikeusjärjestelmään soveltuvina edellyttäen, että puuttumisen

perusteista säädetään tarpeeksi täsmällisesti ja yleiset oikeusturvajärjestelyt ovat riittävät (PeVL 15/1994 vp, s. 2). Esityksessä ehdotetaan, että tuomioistuin päättäisi salaisesta kotietsinnästä salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Lupa-asian käsittelyyn osallistuisi julkinen asiamies. Tämä katsotaan perustelluksi ottaen huomioon, että salainen kotietsintä puuttuu voimakkaasti rikoksesta epäillyn ja mahdollisten muiden henkilöiden yksityisyyteen ja kotirauhan suojaan eikä sen kohteeksi joutuvat henkilöt kykene itse valvomaan oikeuksiensa toteutumista. Julkisen asiamiehen käytöllä lupa-asian käsittelyssä turvattaisiin etsinnän kohteeksi joutuvien oikeusturvaa. Oikeusturvamekanismeina toimisivat lisäksi etsinnän tallentaminen teknisellä laitteella sekä etsinnästä laadittava pöytäkirja.

Vaikka salaista kotietsintää ei ehdoteta sidottavan pakkokeinolain 10 §:n 2 momentissa toimivaltuuden käytön välttämättömyyteen, ehdotetun sääntelyn katsotaan täyttävän perustuslain 10 §:n 3 momentissa säädetyn kotirauhan suojaa koskevan rajoituslausekkeen välttämättömyysvaatimuksen erityisesti, kun etsinnän toimittaminen olisi mahdollista vain hyvin rajallisissa tilanteissa vakavien rikosten selvittämiseksi ja sääntelyssä turvattaisiin oikeusturvakeinot.

12.3.3 Salainen erityinen kotietsintä

Salainen erityinen kotietsintä tarkoittaisi etsintää tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä. Tyypillisiä pykälässä tarkoitettuja tiloja olisivat muun muassa asianajotoimistot ja asianajajien tai toimittajien asunnot. Salainen erityinen kotietsintä voisi siten kohdistua myös kotirauhan suojaamaan paikkaan. Näin ollen toimivaltuuden käytön edellytyksistä ehdotetaan säädetävän pitkälti samoin kuin salaisesta kotietsinnästä. Salaisesta kotietsinnästä poiketen salainen erityinen kotietsintä ehdotetaan sidottavan pakkokeinolain 10 luvun 2 momentissa tarkoitettuun toimivaltuuden käytön välttämättömyyteen. Salaista erityistä kotietsintää koskevaan etsintään osallistuisi lisäksi pakkokeinolain 8 luvun mukaista erityistä kotietsintää vastaavasti etsintävaltuutettu.

12.3.4 Salainen paikanetsintä

Salaisen kotietsinnän ja salaisen erityisen kotietsinnän lisäksi etsintä voi olla tarpeen ulottaa myös rikoksesta epäillyn käyttämään varasto-, liike- tai muuhun vastaavaan tilaan taikka kulkuneuvoon. Kyse on tiloista, jotka eivät lähtökohtaisesti ole tyypillisiä pysyväisluonteiseen asumiseen käytettäviä tiloja. Muun muassa teknistä kuuntelua ja katselua saadaan kohdistaa epäiltyyn tämän ollessa varasto- tai muussa sellaisessa tilassa, jota ei käytetä vakituiseen asumiseen. Perustuslakivaliokunta on arvioinut valtuuden olevan rajatussa muodossaan sopusoinnussa kotirauhaa koskevaan säännökseen (PeVL 12/1998 vp, s. 5).

Erilaiset liike- tai varastotilat taikka kulkuvälineet saattavat joissakin tilanteissa sisältää kotirauhan suojan piiriin lukeutuvia tiloja. Esimerkiksi EIT:n oikeuskäytännössä kodin käsitteen on paikoin katsottu laajentuvan koskemaan tiettyjä kodin ulkopuolisia tiloja, kuten liikehuoneistoja ja muita ammattikäytössä olevia huoneistoja, jolloin myös yrityksen liiketilan on katsottu nauttivan kodin suoja (Société Colas Est ym. v. Ranska 16.4.2002, kohta 41, Niemietz v. Saksa 16.12.1992, kohta 27–33). Tällainen suoja ei kuitenkaan - ainakaan, jos kysymys ei ole esimerkiksi asianajajan kaltaisen tai kotona työskentelevän ammatinharjoittajan tiloista - näyttäisi olevan täysin samaistettavissa luonnollisen henkilön kodin nauttimaan suojaan (PeVL 5/2010 vp, s. 2). Salainen paikanetsintä ehdotetaan rajattavan siten, ettei etsintä

ulottuisi rikoslain 24 luvun 11 §:n mukaiseen kotirauhan suojaamaan paikkaan eikä siten myöskään perustuslain 10 §:n turvaaman kotirauhan suojan piiriin. Ehdotetun paikan etsintää koskevan sääntelyn ei siten arvioida olevan perustuslain 10 §:n tarkoitetun kotirauhan suojan osalta ongelmallinen.

Paikanetsintää koskeva toimivaltuus voi puuttua rajauksestaan huolimatta kuitenkin perustuslain 10 §:n turvaamaan yksityiselämän suojaan. Tämä huomioon ottaen ehdotetussa sääntelyssä salainen paikanetsintä on sidottu pakkokeinolain 10 luvun 16 §:n mukaisen teknisen kuuntelun perusterikoksiin sekä tuomioistuimen ennakko- tai jälkivalvontaan, minkä lisäksi sitä koskisi laaja etsinnän tallentamisvelvollisuus teknisellä laitteella.

12.4 Osallistuva tietolähde

12.4.1 Johdanto

Ehdotettu sääntely osallistuvasta tietolähdetoiminnasta on merkityksellistä perustuslain 2 §:n 3 momentissa säädetyn oikeusvaltioperiaatteen, 10 §:ssä säädetyn yksityiselämän suojan, 21 §:ssä säädetyn oikeusturvan, 22 §:ssä säädetyn perusoikeuksien turvaamisen ja 124 §:ssä säädetyn julkisen hallintotehtävän antamista koskevan perustuslain säännöksen kannalta.

Osallistuvasta tietolähdetoiminnasta säädettäisiin pakkokeinolain 10 luvun 40 a–d §:ssä. Kyse olisi pakkokeinolain perusteella jo käytössä olevan ja perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädetyn ohjatun tietolähteen käytön tapauskohtaisesta laajentamismahdollisuudesta (PeVL 66/2010 vp). Toimivaltuuden laajentaminen kohdistuisi käytännössä tietolähteen toimintamahdollisuuksiin viranomaisvalvonnan ja -ohjauksen alaisena vaarallisessa ympäristössä siten, että tietolähde voisi ensinnäkin suorittaa tarkoin määriteltyjä toimenpiteitä, jotka voivat tilanteen mukaan täyttää jonkin rikoksen tunnusmerkistön, sekä toisaalta tehdä esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa toimenpiteitä, jotka mahdollistavat tälle muun 10 luvussa säädetyn salaisen pakkokeinon hyödyntämisen sikäli kuin niitä koskevat muut edellytykset lupineen täyttyvät.

12.4.2 Osallistuvuutta koskeva elementti

Tietolähdetoiminnasta säädettiin Suomessa lain tasolla ensimmäisen kerran 2005 voimaan tulleissa poliisilain 3 luvun 28 §:ssä ja 36 a §:ssä (525/2005). Poliisilain 28 § sisälsi tietolähdetoiminnan määritelmän, kun taas lain 36 a §:ssä säädettiin poliisin oikeudesta käyttää poliisihallinnon ulkopuolista henkilöä tietolähteenä tehtäviensä hoitamiseksi, tietolähteen antamien tietojen käsittelystä sekä palkkion maksusta. Tietolähdetoimintaa koskevan säännöksen lisääminen lakiin katsottiin tarpeelliseksi erityisesti hallinnon lainalaisuusperiaatteen näkökulmasta (HE 266/2004 vp s. 24). Tietolähdetoiminnasta säädettiin perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella. Esityksessä ehdotettiin useita muutoksia poliisilakiin, eikä valiokunta arvioinut lausunnossaan nimenomaisesti tietolähdetoimintaa koskevan toimivaltuuden perustuslainmukaisuutta (PeVL 11/2005 vp). Säännöstä muutettiin poliisi- ja pakkokeinolakien kokonaisuudistuksen yhteydessä (806/2011 ja 872/2011), mutta myöskään tässä yhteydessä toimivaltuutta ei nimenomaisesti käsitelty perustuslakivaliokunnan lausunnossa (PeVL 66/2010 vp ja PeVL 67/2010 vp). Edelleen säädettäessä tietolähdetoiminnasta sittemmin siviilitiedustelua koskevassa poliisilain 5 a luvussa tietolähdetoimintaa ei arvioitu erityisesti perustuslain kannalta (PeVL 35/2018 vp). Tietolähdetoimintaa ei ole siten arvioitu perustuslakivaliokunnan tähänastisessa lausuntokäytännössä erityisesti minkään perusoikeuden kannalta.

Tietolähdetoiminta, ohjattu tietolähteen käyttö sekä esityksessä ehdotettava osallistuva tietolähteen käyttö perustuvat lähtökohtaisesti tietolähteen olemassa oleviin kontakteihin ja ihmissuhteisiin sekä ihmisten väliseen tavanomaiseen kanssakäymiseen. Tietolähdetoimintaa ei tulisi arvioida perusoikeussuojan rajoittamisen kannalta samoista lähtökohdista kuin peiteltyä tiedonhankintaa tai peitetoimintaa koskevia toimivaltuuksia, koska toimivaltuudessa on kyse tietolähteen käytössä olevien verkostojen hyödyntämisestä, joihin viranomaisella ei lähtökohtaisesti ole vastaavaa pääsyä. Jos tietolähde ei kykenisi tietoja hankittaessa toimimaan tavalla, joka on normaalia ihmisten välisessä kanssakäymisessä, voisi tämä johtaa jopa mahdollisiin vaaratilanteisiin. Tietolähdetoiminnassa ei katsota olevan kyse niinkään julkisen vallan puuttumisesta henkilön yksityiselämään, vaan yksilöiden keskinäisistä suhteista ja kanssakäymisestä sekä niiden hyödyntämisestä rikosten selvittämiseksi.

Esityksessä ehdotetaan laajennettavan ohjattua tietolähteen käyttöä siten, että pakkokeinolain 10 luvun 40 a §:n mukaan tietolähde saisi esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tehdä tietyin edellytyksin rikoksen toteuttamiseen liittyviä toimia (ks. enemmän yleisperustelut jakso 2.3.4). Keskeisenä eroavaisuutena ohjatun tietolähtöön käyttöön on siten tietolähteen käytön osallistuva luonne.

Perustuslakivaliokunta on peitetoimintaan liittyen luonnehtinut epäsovinnaiseksi toimivaltuudeksi sellaista tutkintakeinoja, joka merkitsee poliisin oikeutta toimia vastoin joitain rikosoikeudellisia kieltoja ilman virkavastuuta. Valiokunnan lausunnon mukaan hallinnon lainalaisuuden periaatteen voidaan katsoa merkitsevän muun ohella sitä, että viranomaiselle ei ilman erittäin painavia syitä ja täsmällisesti määriteltyjä edellytyksiä voida antaa uudenlaista toimivaltaa suorittaa toimia, jotka muutoin ovat rikosoikeudellisesti sanktioituja myös viranomaisen tekemänä (PeVL 5/1999 vp, s. 5). Esityksessä ehdotetaan säädettävän tietolähdetoimintaa koskien rikolliseen toimintaan liittyvistä toimista, jotka voisivat täyttää tilanteen mukaan jonkin rikoksen tunnusmerkistön. Toimenpiteet vastaavat pitkälti sitä, mitä peitetoiminnassa on säädetty pakkokeinolain 10 luvun 29 §:ssä.

Tietolähdetoiminnassa saattaa ilmetä nykytilassa tilanteita, joissa tietolähteen paljastumisen estämiseksi, tiedonhankinnan turvaamiseksi ja tietolähteen turvallisuuden varmistamiseksi tietolähteen tulisi voida avustaa rikolliseen toimintaan liittyvissä toimissa. Osallistuvan tietolähteen säännösten puuttumisen katsotaan tuottavan tietolähteille merkittäviä turvallisuusongelmia, kun tietolähteet välttävät toiminnassaan vähäseksikin arvioitavaa rikolliseen toimintaan osallistumista. Toimivaltuuden laajennus tällaisten avustustoimien osalta perustuu siten tietolähdetoiminnan tehostamiseen yhdistettynä ja huomioon ottaen tarve suojata tietolähteen turvallisuutta. Ehdotetun sääntelyn taustalla katsotaan siten olevan erittäin painavat rikosten selvittämiseen ja tietolähteen perusoikeuksien turvaamiseen pohjautuvat syyt (ks. PeVL 5/1999 vp, s. 5). Peitetoimintaa vastaavasti osallistuvan tietolähteen käyttö on toimivaltuudelle säädettävien edellytysten mukaan sallittua vain, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että toimenpide tehdään ilman tietolähteen myötävaikutusta, tietolähteen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle ja avustaminen edistää merkittävästi tietolähdetoiminnan tavoitteen saavuttamista. Sanotuista edellytyksistä ensimmäinen kytkeytyy läheisesti jäljempänä oikeusturvajärjestelyiden yhteydessä käsiteltävään rikosprovokaatioon. Lisäksi osallistuvan tietolähteen käyttö edellyttäisi pakkokeinolain 1 luvun yleisten periaatteiden sekä 10 luvun 2 §:n yleisten edellytysten täyttymistä. Osallistuvan tietolähteen käytössä olisi kyse esitutkintaviranomaiselle kuuluvasta toimivaltuudesta, ja avustustoimia olisi mahdollista suorittaa yksinomaan viranomaisen valvonnassa ja ohjauksessa. Toimiessaan vastoin saamaansa ohjeistusta tietolähde olisi rikosoikeudellisessa vastuussa toimistaan (ks. enemmän nykytilan kuvausta koskevien perusteluiden jakso 2.3.4.8).

Ohjatun tietolähteen käyttöä ei ole sidottu pakkokeinolaissa mihinkään perusterikoksiin, eikä tällaista rajaamista ehdoteta myöskään osallistuvan tietolähteen käyttöä koskien (ks. myös esityksen jakso 5.1.3.2). Edellä todetusti tietolähdetoiminta ei rinnastu luonteeltaan peitetoimintaan, eikä toimivaltuutta ole siten perusoikeusnäkökohdat huomioiden tarpeen sitoa peitetoiminnan tavoin perusterikoksiin. Osallistuvan tietolähteen käyttö ei edellyttäisi yksityiselämän suojan kannalta merkityksellistä soluttautumista, vaan kyse olisi tapauskohtaisesta mahdollisuudesta laajentaa ohjatun tietolähteen käyttö tiettyihin toimintoihin, jotka voitaisiin katsoa rikolliseen toimintaan osallistumiseksi.

Toimivaltuuden laajentaminen kohdistuisi tietolähteen osallistuvaan luonteeseen liittyen edellä todetusti myös viranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa suoritettuihin teknisluontoisiin toimenpiteisiin, jotka mahdollistavat viranomaiselle jonkin 10 luvussa säädetyn salaisen pakkokeinon hyödyntämisen. Sanotun myötä tietolähdetoiminta muuttuu jossakin määrin aktiivisemmaksi, mutta tästä huolimatta ei katsota olevan perusteita arvioida osallistuvan tietolähteen käyttöä sen epäitsenäisen luonne huomioiden ohjatun tietolähteen käytöstä poiketen (ks. jäljempänä kohta perustuslain 124 §).

Ehdotetun sääntelyn ei katsota osallistumiselementtiin liittyen muutoin eroavan perusoikeusjärjestelmän näkökohdista arvioiden perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädetystä ohjatun tietolähteen käytöstä (PeVL 66/2010 vp ja PeVL 67/2010). Osallistuvaan luonteeseen liittyen on myös syytä huomioida, että osallistuvan tietolähteen käytöllä saatavien tietojen perusteella on mahdollista kohdentaa tarkemmin myös muita salaisia pakkokeinoja. Tällä arvioidaan olevan perusoikeusmyönteisiä vaikutuksia, kun muiden perusoikeuksiin merkittävästikin puuttuvien salaisten pakkokeinojen käyttöajat ja -tarpeet voisivat vähentyä.

12.4.3 Tietolähteen turvallisuuden varmistaminen

Pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n 3 momentissa säädetään korostetusta tietolähteen turvallisuuden huolehtimisvelvollisuudesta. Lain esitoissa ei kuitenkaan tarkemmin selosteta, mitä tietolähteen turvallisuudesta huolehtiminen konkreettisesti tarkoittaisi. Esityksessä ehdotetaan säädetävän pakkokeinolain 10 luvun 40 d §:ssä tietolähteen turvaamisesta yksityiskohtaisemmin kuin voimassa olevassa tietolähdetoimintaa koskevassa sääntelyssä kattaen perusmuotoisen tietolähdetoiminnan, ohjatun tietolähteen käytön sekä osallistuvan tietolähteen käytön tilanteet.

Siviilitiedustelun osalta tietolähteen turvaamisesta säädetään pakkokeinolakia yksityiskohtaisemmin voimassa olevan, perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella hyväksytyin poliisilain 5 a luvun 25 §:ssä (HE 202/2017 vp). Tietolähteen suostumuksella voidaan valvoa tietolähteen asuntoa tai muuta tämän asumiseen käyttämää tilaa ja sen välitöntä lähiympäristöä kameran tai muun paikkaan sijoitetun teknisen laitteen, menetelmän tai ohjelmiston avulla, jos se on tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Valvonta on lopetettava viipymättä, jos se ei ole enää tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi ja valvonnassa kertyneet tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita tietolähteen turvaamiseen, ellei niitä ole tarpeen säilyttää ja käyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä. Lisäksi tietolähde voidaan tämän suostumuksella varustaa kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on yksittäistapauksessa välttämätöntä tämän turvallisuuden varmistamiseksi. Kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita tietolähteen turvaamiseen. Samoin peitetoiminnan ja peitellyn tiedonhankinnan osalta pakkokeinolaissa säädetään poliisimiehen turvaamisesta varustamalla tämän kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua poliisimiehen turvallisuuden varmistamiseksi.

Esityksessä ehdotetaan, että tietolähteen asuntoa tai muuta tämän asumiseen käyttämää tilaa ja sen välitöntä lähiympäristöä voitaisiin tietolähteen suostumuksella valvoa kameran tai muun paikkaan sijoitetun teknisen laitteen, menetelmän tai ohjelmiston avulla, jos se olisi tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Ehdotettu säännös vastaisi siviilitiedustelussa tietolähteen turvaamisesta perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädettyä (PeVL 35/2018 vp). Ehdotettu säännös merkitsisi rajoitusta kotirauhan suojaan, mutta se arvioidaan perustuslain kannalta ongelmattomaksi, sillä rajoitus olisi välttämätön perusoikeuksien turvaamiseksi – käytännössä tietolähteen hengen ja terveyden suojaamiseksi. Valvonta edellyttäisi lisäksi tietolähteen antamaa suostumusta.

Tietolähde voitaisiin lisäksi esityksessä ehdotetusti varustaa tämän suostumuksella kuuntelun, katselun ja seurannan mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen olisi yksittäistapauksessa välttämätöntä tietolähteen turvallisuuden varmistamiseksi. Kuuntelu ja katselu saataisiin tallentaa. Myös tältä osin ehdotettu vastaisi pitkälti siviilitiedustelun osalta säädettyä. Tietolähteen turvaamista koskevaa sääntelyä ei ole nimenomaisesti arvioitu perustuslakivaliokunnan lausunnossa (PeVL 35/2018 vp). Selvää on, että tietolähteen turvaamisen varmistamiseksi käytettävien teknisten kuuntelu- tai katselulaitteiden hyödyntämisen tarkoituksena ei saisi olla tiedonhankinta viranomaisten toimivaltuuksia koskevien edellytysten ja rajoitusten kiertämiseksi, vaan kyse oli nimenomaisesti tietolähteen turvaamisesta. Vaikka pakkokeinolain kokonaisuudistuksen yhteydessä lain esitöissä on todettu, että poliisi ei voisi varustaa tietolähdettä kuuntelun tai katselun mahdollistavilla laitteilla (HE 222/2010 vp, s. 348), on sanottu kielto esitetty suhteessa tietolähteelle sallittuun ja kiellettyyn toimintaan eikä sen tarkoituksena ole tietolähteen turvallisuudesta huolehtimisen estäminen (ks. myös nykytilan kuvausta koskevat perustelut jaksossa 2.3.4).

Tietolähteen varustamisella turvakuuntelun, -katselun ja -seurannan mahdollistavilla teknisillä laitteilla voidaan puuttua tietolähteen seurassa olevien henkilöiden yksityiselämän suojaan (*Uzun v. Saksa* 2.9.2010, kohta 52). Tietolähteen varustaminen tällä tavoin olisi kuitenkin sallittu ainoastaan lyhytaikaisesti ja sellaisissa tilanteissa, joissa tietolähteen turvallisuutta ei voitaisi muilla viranomaistoimilla riittävän tehokkaasti taata (ks. enemmän säännöskohtaiset perustelut jaksossa 7.1.2). Joissakin satunnaisissa tilanteissa on mahdollista, että turvavälinein varustettu tietolähde joutuisi tilanteen mukaan menemään kotirauhan suojaamaan tilaan. Tietolähdetoiminta perustuu luottamuksellisten ihmissuhteiden varaan, minkä seurauksena tietoja hankittaessa pitää myös kyetä toimimaan tavalla, joka on normaalia ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Tällöin tietolähteen varustaminen teknisillä laitteilla voi rajoittaa perustuslain 10 §:n mukaista kotirauhan suojaa. Ottaen huomioon, että tietolähteen varustamisen turvakuuntelun, -katselun ja -seurannan mahdollistavilla teknisillä laitteilla perusteena on tarkoitus suojella viime kädessä tietolähteen perusoikeuksia ja sanottu on rajattu suhteellisuusvaatimus huomioiden vain välttämättömiin tilanteisiin, joissa tietolähteen turvallisuutta ei pystyittäisi millään muulla keinoin turvaamaan, katsotaan ehdotettavan sääntelyn olevan perustuslain 10 §:n 3 momentin mukainen.

Tietolähteen voisi ehdotetusti varustaa ääniyhteyden mahdollistavalla teknisellä laitteella. Siviilitiedustelun osalta sanottua ei ole arvioitu perustuslain 10 §:n 2 momentin kannalta (PeVL 35/2018 vp). Perustuslain 10 §:n 2 momentti ei suojaa tavallisella kuuloetäisyydellä käytävän keskustelun sisältöä, mutta luottamukselliseksi tarkoitettujen viestien kuunteleminen teknisillä apuvälineillä on puuttumista säännöksessä turvattuihin oikeuksiin (HE 309/1993 vp, s. 53). Viestin kuuntelemisella teknisin apuvälinein katsotaan tarkoitettua esimerkiksi telekuuntelua tai teknistä kuuntelua, eikä esityksessä käsillä olevaa tilannetta, jossa ääniyhteyden tarkoituksena on tietolähteen turvaaminen eikä tiedonhankinta. Tietolähdetoiminta on luonteeltaan poikkeuksellista ja ääniyhteyden käyttäminen rajautuisi tilanteisiin, joissa tietolähteen turvallisuutta ei voitaisi muilla viranomaistoimilla riittävän tehokkaasti taata. Teknisellä

laitteella ei ole tarkoitus hankkia tietoa luottamuksellisesta viestinnästä eikä tietolähteen avulla voida kiertää laissa säädettyjä perustuslain 10 §:n 2 momentin rajoittamista tarkoittavien keinojen käytön edellytyksiä. Näin ollen katsotaan, että kysymys ei ole perustuslain 10 §:ssä tarkoitetun luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan piiriin kuuluvasta toiminnasta.

Tietolähteen turvaamisesta säätäminen ehdotetulla tavoin katsotaan perustuslain 22 §:ssä säädetyn perusoikeuksien turvaamisen näkökulmasta perustelluksi. Myös perustuslakivaliokunta on katsonut, että muun ohella yksityiselämän suoja tulee suhteuttaa toisiin perus- ja ihmisoikeuksiin sekä muihin painaviin yhteiskunnallisiin intresseihin (PeVL 14/2018 vp, s. 6).

12.4.4 Perustuslain 124 §

Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan antaa vain viranomaiselle.

Julkisella hallintotehtävällä viitataan verraten laajaan hallinnollisten tehtävien kokonaisuuteen, johon kuuluu muun ohella lakien toimeenpanoon sekä yksityisten henkilöiden ja yhteisöjen oikeuksia, velvollisuuksia ja etuja koskevaan päätöksentekoon liittyviä tehtäviä (PeVL 8/2022 vp, s. 3–4). Perustuslain 124 §:ssä tarkoitettua julkiseen hallintotehtävään liittyen lähtökohtana on, että tällaisten tehtävien antaminen yksityiselle ei saa vaarantaa perusoikeuksia, oikeusturvaa eikä muita hyvän hallinnon vaatimuksia (ks. esim. PeVL 48/2001 vp, s. 3). Perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännössä on katsottu, että oikeusturvan ja hyvän hallinnon vaatimusten toteutumisen varmistaminen perustuslain 124 §:ssä tarkoitettussa merkityksessä edellyttää, että asian käsittelyssä noudatetaan hallinnon yleislakeja ja että asioita käsittelevät toimivat virkavastuulla (PeVL 3/2009 vp, s. 4 ja PeVL 20/2006 vp, s. 2).

Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on arvioitu useissa eri yhteyksissä erinäisiä toimintoja suhteessa niiden luonteeseen julkisena hallintotehtävänä (ks. esim. PeVL 26/2017 vp). Perustuslakivaliokunnan käytännössä julkisen hallintotehtävän hoitamisenä on pidetty muun muassa yksityisten palveluntuottajien tarjoamia lakisääteisiä sosiaali- ja terveystalv palveluja (PeVL 15/2018 vp), järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä (PeVL 20/2002 vp, s. 2), vartioimisliiketoimintaa (PeVL 28/2001 vp, s. 5), viranomaisten yhteishankintayhtiönä toimimista (PeVL 15/2019 vp), meripelastustoimea (PeVL 24/2001 vp), lakisääteistä työeläkevakuutusta (PeVL 45/1996 vp), viranomaisen vastuulla olevaa neuvontaa (PeVL 11/2006 vp) ja jätehuoltotehtäviä (PeVL 58/2010 vp).

Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan merkittävänä julkisen vallan käyttönä on pidettävä esimerkiksi itsenäiseen harkintaan perustuvaa oikeutta puuttua merkittävällä tavalla yksilön perusoikeuksiin (HE 1/1998 vp, s. 179/II, ks. myös PeVL 48/2001 vp, s. 3/II, PeVL 20/2002 vp, s. 3 ja PeVL 30/2010 vp, s. 10/I, ks. myös PeVL 62/2010 vp, s. 6).

Tietolähdetoimintaa ei ole sen sijaan arvioitu perustuslain 124 §:n kannalta perustuslakivaliokunnan tähänastisessa lausuntokäytännössä. Esityksessä katsotaan, että tietolähdetoiminnassa ei ole kyse yksityiselle henkilölle annettavasta julkisesta hallintotehtävästä. Vaikka esityksessä ehdotetaan lisättävän jo käytössä olevaan toimivaltuuteen osallistuvuutta koskevan elementin, ei tämän katsota muuttavan toimivaltuuden luonnetta siten, että osallistuvan tietolähteen toiminta tulisi arvioida perustuslain 124 §:ssä tarkoitettuksi julkiseksi hallintotehtäväksi.

Perusmuotoinen tietolähde-toiminta on passiivista, sillä kyse on tietojen vastaanottamisesta ja välittämisestä viranomaisille (PKL 10:39.1). Tietolähteen ohjatussa käytössä on puolestaan kyse jossakin määrin aktiivisemmasta toiminnasta tietojen hankkimiseksi, eikä pelkästään tietojen vastaanottamisesta ja välittämisestä (PKL 10:39.2). Samoin esityksessä ehdotettavan tapauskohtaisen laajennuksen osallistuvan tietolähteen käyttöön voidaan katsoa ilmentävän tietolähteen aktiivisempaa toimintaa.

Tietolähteet ovat rikostutkinnassa usein tärkeässä roolissa ja tietolähteiltä saaduilla tiedoilla voi usein olla yksittäisissä rikosasioissa jopa ratkaiseva merkitys rikoksen selvittämiseksi (Esitutkinta ja pakkokeinot (2025): Fredman, Rautio, Tolvanen, Viitanen, s. 1126). Tietolähde-toiminnassa tietolähteenä toimivan henkilön kannalta on lähtökohtaisesti kyse sellaisesta toimesta, jota viranomaiset eivät pystyisi tekemään muita tutkintakeinoja käyttämällä, tai kyse voi olla tilanteesta, jossa muiden keinojen käyttäminen tavoitteisiin pääsemiseksi ei olisi tarkoituksenmukaista tai mahdollista aika- tai resurssirajoitteiden vuoksi. Tiivistetysti tietolähde-toiminnassa on kyse muun kuin viranomaisen eli yksityisen henkilön jo olemassa olevien sosiaalisten kontaktien ja muiden tietojen sekä mahdollisuuksien hyödyntämisestä. Tietolähde-toiminnassa hyväksyttävää on esimerkiksi se, että nimenomaisesti tietolähde suhteidensa avulla liikkuu rikollisten keskuudessa tai rikollisryhmissäkin, tapaa entuudestaan tuntemiaan henkilöitä sekä keskustelee heidän kanssaan. Voimassa olevan sääntelyn mukaan kielletyksi toiminta muuttuu silloin, jos tietolähteen on poliisin pyytämien tai tarvitsemien tietojen saamiseksi soluttauduttava sellaiseen rikollisryhmään, johon hän ei entuudestaan kuulu (HE 222/2010, s. 348, ks. myös Esitutkinta ja pakkokeinot (2025): Fredman, Rautio, Tolvanen, Viitanen, s. 1128). Tällöin kyse olisi viranomaisille kuuluvan peitetoimintatoimivaltuuden käyttämisestä.

Vaikka tietolähteiden hyödyntäminen rikostorjunnassa on ollut pitkään osa viranomaisten rikostorjuntakeinovalikoimaa, tietolähde-toiminnasta päädyttiin aikanaan säätämään tarkemmin lailla perustuen siihen, että kaiken viranomaistoiminnan tulee perustua laista selkeästi ilmeneviin toimintamahdollisuuksiin (ks. esim. HE 266/2004, s. 6 ja 24). Selvää on, että tietolähde-toiminnan käyttämisessä on kyse yksinomaan viranomaiselle kuuluvasta toimivaltuudesta, vaikka konkreettista tietojen passiivista vastaanottamista ja välittämistä (perusmuotoinen tietolähde-toiminta) tai aktiivisempaa hankkimista (ohjattu ja osallistuva käyttö) ei ole mahdollista tai tietyissä tilanteissa tarkoituksenmukaista tehdä viranomaisten toimesta. Tietolähde-toiminnassa on kyse tietolähteen jo olemassa olevien sosiaalisten suhteiden sekä henkilöiden normaaliin kanssakäymiseen perustuvan tietolähteen saatavilla olevan tiedon tai tiedonsaantimahdollisuuksien hyödyntämisestä.

Vaikka tietolähteen rooli on ohjatussa ja esityksessä ehdotettavassa osallistuvassa tietolähde-toiminnassa tietyissä määrin konkreettisempi kuin perusmuotoisessa tietolähde-toiminnassa, kun kyse ei olisi yksin tietojen passiivisesta vastaanottamisesta ja tietojen välittämisestä viranomaisille, tietolähde-toiminta ei näissäkään tilanteissa muodostu luonteeltaan sellaiseksi, että siinä annettaisiin yksityiselle henkilölle sellainen tehtävä, jota tulisi arvioida julkisena hallintotehtävänä. Tietolähde-toiminta ei perustuisi tietolähteen itsenäiseen harkinta- ja päätöksentekovaltaan, eikä tietolähteenä toimiva henkilö tekisi toiminnan osana itsenäisesti sellaisia ratkaisuja, jotka vaikuttaisivat yksityisten oikeuksiin tai velvollisuuksiin.

Osallistuvan tietolähteen käytössä olisi aina kyse esitutkintaviranomaisen päätökseen ja harkintaan perustuvasta toiminnasta, ja tietolähteen rooli säilyisi samana ja sen toiminta epäitsenäisenä tietolähteen toimiessa viranomaisen tarkoin asettamissa puitteissa sekä ohjeiden ja valvonnan alaisena. Toimivaltuuden perustana toimisi aina viranomaisen päätös pakkokeinon käyttämisestä ja toimivaltuutta käytettäisiin viranomaisen päätöksen mukaisesti täsmällisesti määritettyjen toimien suorittamiseen suunnitelmallisesti ja tapauskohtaisesti ominaisuuksiltaan

sopivaksi arvioidun tietolähteen toimesta. Tietolähde ei tulisi käyttämään tehtävässään julkista valtaa, vaan kyseessä olisi nimenomaisesti viranomaisen toimivaltuus, jossa tiedonhankintaa toteuttaisi yksityinen henkilö viranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa.

Osallistuvalla tietolähteelle ehdotetaan säädettävän viranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa mahdollisuus toteuttaa teknisluonteisia toimenpiteitä, jonka myötä viranomaisen voisi hyödyntää jotakin 10 luvussa säädettyä salaista pakkokeinoa. Tältä osin kyse olisi käytännössä viranomaisten toimivaltuuksien käyttöön liittyvästä tukemisesta hyödyntäen tietolähteen jo olemassa olevia sosiaalisia suhteita ja asemaa rikollisissa piireissä. Tietolähteen suorittamat toimet olisivat hyvin tarkoin rajattuja ja myös tältä osin luonteeltaan epäitsenäisiä, kun kyse olisi esimerkiksi kuuntelulaitteen jättämisestä tiettyyn ennalta määrättyyn paikkaan. Tietolähteelle ei ehdoteta annettavaksi oikeuksia perusoikeuksien ydinalueelle kohdistuvien toimivaltuuksien käyttöön, vaan kyse olisi edellä todetusti yksinomaan viranomaisen toimivaltuudesta. Ehdotettavasta sääntelystä ei katsota toiminnan epäitsenäisen luonne huomioiden seuraavan myöskään tältä osin julkisen hallintotehtävän antamista yksityiselle henkilölle.

Siltä osin kuin tietolähteen suorittama toimenpide, esimerkiksi kuuntelulaitteen asettaminen tiettyyn paikkaan, edellyttäisi tietolähteen toimia kotirauhan suojaamassa tilassa, on toiminnan sallittavuutta arvioitava kotirauhan suojan kannalta erityisesti huomioiden sanottuun perusoikeussäännökseen sisältyvä kvalifioitu lakivaraus sekä perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset. Asiaa ei ole syytä arvioida yksittäisten 10 luvun toimivaltuuksien ja niistä seuraavien perusoikeusrajoitusten kannalta, vaan merkityksellistä on enemmän se, rajoittaako tietolähde toimea suorittaessaan perusoikeussuojaa.

Perustuslain 10 §:n 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan suojan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Teknisluontoisten tietolähteen suorittamien toimien osalta ehdotetun sääntelyn katsotaan rajautuvan perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettulla tavalla rikosten selvittämisen kannalta välttämättömään, koska säännöksessä edellytetään, että toimenpiteen suorittaminen tietolähteen toimesta olisi välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi käytettävän toimivaltuuden käyttämiseksi. Se että tietolähde suorittaisi toimenpiteen voisi olla välttämätöntä tilanteissa, joissa vain tietolähteellä olisi pääsy sellaisiin tiloihin tai paikkoihin taikka porukoihin, joihin esitutkintaviranomaisilla ei muutoin olisi käytännön syistä mahdollisuutta päästä, vaikka oikeudellisesti tämä olisikin sallittua. Näistä tietolähteen toimesta tehtävistä toimista säädettäisiin sääntelyn tarkoitukseen nähden ja sääntely-yhteys huomioon ottaen riittävän täsmällisesti ja tarkkarajaisesti ehdotetussa pakkokeinolain 10 luvun 40 a §:n 3 momentissa. Ehdotettu tehostaisi tietolähdetoimintaa ja muiden tutkintakeinojen käyttömahdollisuuksia sekä siten yleisesti rikosten selvittämistä, mitä voidaan pitää perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä perusteena rajoittaa kotirauhan suojaa. Ehdotettavaa sääntelyä voidaan pitää oikeasuhtaisena, sillä osallisuus toimenpiteisiin olisi rajattu pelkästään tilanteisiin, joissa se olisi välttämätöntä toimivaltaisen viranomaisen toimivaltuuden käyttämiseksi. Sääntelyn oikeasuhtaisuuden sekä oikeusturvajärjestelyjen osalta on huomionarvoista, että tietolähdettä ei voitaisi käyttää viranomaisille annettujen toimivaltuuksien käyttöä koskevien edellytysten tai rajoitusten kiertämiseen, vaan tilanteen mukaan kyseessä olevalle 10 luvun mukaiselle toimivaltuudelle asetettujen edellytysten tulisi aina täytyä eikä toimivaltuuskohtaisesta päätöksentekomenettelystä voitaisi poiketa (*Allan v. Yhdistynyt kuningaskunta* 5.11.2002, *Van Vondel v. Alankomaat* 25.10.2007, *M.M. v. Alankomaat* 8.4.2003 ja *A. v. Ranska* 23.11.1993).

12.4.5 Oikeusturva ja tietolähdetoiminnan valvonta

Salaisten pakkokeinojen käytössä on olennaista varmistaa menettelylliset oikeusturvatakeet (ks. esim. PeVL 98/2022 vp, s. 2).

Tietolähdetoiminnan on siitä pakkokeinolaissa säädettyä tunnustettu muodostavan tehokkuudestaan huolimatta riskin tietolähdetoiminnassa mukana olevien poliisimiesten ja tietolähteiden oikeusturvalle. Esitöissä on viitattu muun muassa tietolähteen käyttämiseen valeostossa esimerkiksi huumausaineita koskevissa kauppaneuvotteluissa huomioiden, että se ei vapauta tietolähdettä rangaistusvastuusta omasta osallisuudestaan huumausaineen kauppajärjestelyissä tehtyyn rikokseen. Tällöin arvioitavaksi voi tulla myös tietolähdettä käyttäneen poliisimiehen varsinainen osallisuus tietolähteen rikokseen. Tämän vuoksi sekä tietolähdettä ohjaavan virkamiehen että tietolähteen oikeusturvan kannalta on pidetty erityisen tärkeänä, että tietolähde on tietoinen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä lain mukaan sallitun ja kielletyn toiminnan rajoista (HE 222/2010 vp, s. 135). Osallistuvaa tietolähdetoimintaa koskevien säännösten katsotaan selvittävän oikeusturvaan liittyvää oikeustilaa mahdollistaen samanaikaisesti tietolähdetoiminnan tehokkaamman käytön, kun toiminnassa ei jouduta oikeusturvariskien vuoksi pidättäytymään tietyistä toimista, jotka voisivat tulla tilanteen mukaan arvioitavaksi jonkin rikoksen tunnusmerkistön täyttävänä.

Osallistuvaan tietolähdetoimintaan liittyen oikeusturvaa, mukaan lukien oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten turvaaminen, toteutetaan lisäksi sillä, että päätösvalta toimivaltuuden käyttämisestä säädetään esitutkintaviranomaisten sisällä hyvin rajatulle henkilökunnalle. Osallistuvan tietolähteen käytöstä päätettäisiin päällikkötasoisesti taikka tietolähdetoimintaan määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun virkamiehen toimesta. Osallistuvan tietolähteen käyttöä koskevaa päätöksenteon osoittamista tuomioistuimelle ei arvioida tarkoituksenmukaiseksi (ks. enemmän jakso 5.1.3.1). Pakkokeinolain kokonaisuudistuksen yhteydessä peiteltyyn tiedonhankintaan, peitetoiminnan, valeoston, tietolähteen ohjatun käytön ja valvotun läpilaskun katsottiin muodostavan päätöksentekotoimivallan osalta oman ryhmänsä. Lain esitöissä todetusti tuomioistuimen tulisi osallistua peitetoimintaa koskevaan päätöksentekoon, mutta ihmis- ja perusoikeusnäkökohdat huomioon ottaen tämä ei ole tarpeen muiden mainittujen menetelmien osalta (HE 222/2010 vp, s. 137). Oikeusturvanäkökohdat huomioon ottaen tarpeellisena ei pidetä päätöksentekotoimivallan säätämistä tuomioistuimelle myöskään osallistuvaa tietolähdetoimintaa koskien.

Rikoksesta epäillyn oikeusturvaan ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyen olennaisena voidaan pitää rikoksesta epäillyn ja tämän puolustajan oikeutta saada tieto ja lausua kaikesta asiaan vaikuttavasta aineistosta, jolla voi olla vaikutusta annettavaan tuomioon (PeVL 5/1999 vp, s. 6). Osallistuvaa tietolähdetoimintaa koskien on huomionarvoista, että pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 4 momentin mukaan pakkokeinon käyttöä koskeva ilmoitus voidaan tuomioistuimen päätöksestä jättää kokonaan tekemättä, jos se on perusteltua muun ohella hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Tietolähdetoiminnan luonne huomioiden tietolähteen hengen ja terveyden suojaaminen saattaisivat edellyttää paikoin ilmoituksen tekemättä jättämistä. Kyse on kuitenkin harkintaan perustuvasta päätöksestä yksittäistapauksessa, eikä ilmoitusta voi jättää tekemättä kaavamaisesti. Tilanne ei poikkeaisi ohjatun tietolähteen käytöstä, ja pakkokeinon käytöstä ilmoittamista arvioidaan tapauskohtaisesti. Pakkokeinolain esitöissä on tunnustettu, että jos tietolähteen ohjattu käyttö jouduttaisiin 60 §:n mukaisesti paljastamaan, tarkoittaisi se käytännössä poliisin velvollisuutta suorittaa henkilöturvallisuustoimenpiteitä tietolähteen suojaamiseksi (HE 222/2010 vp, s. 348). On myös huomioitava, että säännöksen 5 momentin

mukaan harkittaessa ilmoituksen tekemättä jättämistä 4 momentissa tarkoitettussa tapauksessa on otettava huomioon asianosaisen oikeus puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä.

Oikeusturvaan ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kytkeytyvät näkökulmat korostuvat erityisesti arvioitaessa osallistuvan tietolähteen käyttöä rikosprovokaation näkökulmasta (ks. esityksen jakso 2.3.4.9).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on kiinnittänyt oikeudenmukaisen rikosoikeudenkäynnin vaatimukset huomioiden ratkaisukäytännössään huomiota yllytyksen seurauksena saatujen todisteiden käytön oikeudettomuuteen (*Teixeira de Castro v. Portugali* 9.5.1998, kohta 35–36 ja *Vanyan v. Venäjä* 15.3.2006, kohta 46). Ihmisoikeustuomioistuimen mukaan salaisten pakkokeinojen käyttäminen ei itsessään voi loukata oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusta, joskin keinon käyttöön mahdollisesti liittyvän rikosprovokaation riskin vuoksi pakkokeinon käytölle on asetettava selkeät rajat. Keskeisenä arvioinnissa on pidetty erityisesti sitä, olisiko rikos tehty ilman viranomaisen vaikutusta (*Bannikova v. Venäjä* 4.11.2010, kohta 35 ja 37).

Osallistuvan tietolähteen käytön ei sanotuilta osin katsota vaarantavan oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Tältä osin on huomioitava toimivaltuuden käytölle asetettavat tiukat edellytykset. Osallistuvan tietolähteen käyttö olisi sallittua vain, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että toimenpide tehdään ilman tietolähteen myötävaikutusta. Rikosprovokaationkielto ilmenee siten säännöstasoisesti, ja se on sidottu erityisen korkeaan näyttökynnykseen (HE 14/1985 vp, s. 17). Osallistuvaa tietolähdetoimintaa valvottaisiin pakkokeinolain 10 luvun 65 §:n mukaisesti (ks. tarkemmin myös jakso 2.3.4.11).

12.4.6 Virkavastuu

Perustuslain 118 §:n 1 momentin mukaan virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta. Ehdotetun osallistuvan tietolähteen käyttötoimivaltuuden osalta kyse olisi viranomaisen toiminnasta siitä huolimatta, että tietyiltä osin toimia suorittaisi viranomaiseen kuulumaton henkilö. Ehdotetun sääntelyn lähtökohtana on edellytys, jonka mukaan toimivaltuuden käyttäminen on mahdollista ainoastaan, jos se on mahdollista toteuttaa lain edellyttämällä tavalla. Selvää siten on, että toimivaltuutena osallistuvan tietolähteen käytössä on kyse viranomaistoiminnasta, johon liittyy virkavastuu. Näiltä osin ehdotettu toimivaltuus ei eroa muista pakkokeinolain 10 luvun salaisista pakkokeinoista.

Arvioinnissa on tosin otettava huomioon myös se, että esitutkintaviranomaisen tehtäviin kuuluu myös muun ohella rikosten selvittäminen. Esimerkiksi poliisilain 1 luvun 1 §:n mukaan poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kansallisen turvallisuuden suojaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Tämän osalta ei kuitenkaan arvioida olevan erityistä jännitettä ehdotettavan sääntelyn ominaisuuksien osalta (tietolähde voi avustaa rikollisryhmää) suhteessa esitutkintaviranomaisen lähtökohtaiseen virkavastuuseen estää ja selvittää rikoksia.

Ehdotettava osallistuvan tietolähteen käyttö toimivaltuutena suhteessa velvollisuuteen estää ja selvittää rikoksia ei eroa esimerkiksi peitet toiminnasta, jossa niin ikään kyse on viranomaisen toimivaltuudesta osallistua rikolliseen toimintaa, esimerkiksi avustamalla rikollisryhmää. Samassa yhteydessä on myös huomioitava valvottu läpilasku (PKL 10:41), jossa esitutkintaviranomainen saa olla puuttumatta esineen, aineen tai omaisuuden kuljetukseen tai muuhun toimitukseen tai siirtää tällaista puuttumista, jos tämä on tarpeen tekeillä olevaan

rikokseen osallisten henkilöiden tunnistamiseksi taikka tekeillä olevaa rikosta vakavamman rikoksen tai laajemman rikoskokonaisuuden selvittämiseksi. Osallistuvan tietolähteen käytön ei sanotuilta osin katsota olevan ristiriidassa perustuslain 118 §:ssä säädetyn virkavastuun kanssa.

12.5 Ampuma-aserikoksen lisääminen ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaksi perusterikokseksi

Esityksessä ehdotetaan täydennettävän ylimääräisen tiedon käyttöä koskevan pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 2 momentin perusterikosluetteloa ampuma-aserikoksella, jonka enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta.

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että ylimääräistä tietoa koskevan sääntelyn arvioinnissa on syytä ottaa huomioon yhtäältä perustuslaissa turvattu luottamuksellisen viestin salaisuuden suoja ja toisaalta tämän oikeuden tietynasteista rajoittamista puoltavat vakavien rikosten selvittämistä kiinnostava ja rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuuteen liittyvät hyväksyttävät ja yhteiskunnallisesti painavat perusteet (PeVL 32/2013 vp, s. 7). Perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään pitänyt hyväksyttävänä, että ylimääräistä tietoa saadaan käyttää, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta. Valiokunta ei ole katsonut olevan estettä myöskään sille, että säännöksen piiriin otetaan joitakin yksittäisiä rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, mutta jotka kuitenkin vakavuusasteeltaan rinnastuvat muihin ylimääräisen tiedon käyttämisen edellytyksenä oleviin rikoksiin ja jotka täyttävät perustuslain 10 §:ssä luottamuksellisen viestin salaisuuden rajoittamiselle asetetut vaatimukset (PeVL 32/2013 vp, s. 6–7 ja LaVM 17/2013, s. 7).

Täydennettäessä 2 momenttia uudella perusterikoksella, sanotun rikoksen on siten rinnastuttava muihin säännöksessä tarkoitettuihin rikoksiin sekä oltava luonteeltaan perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettu yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta tai kotirauhaa vaarantava rikos.

Lakivaliokunta on aikaisemmin katsonut rikoslain 41 luvun 1 §:ssä rangaistavaksi säädetyn ampuma-aserikoksen pitävän sisällään varsin monenlaisia tekemuotoja siten, että kysymyksessä voi olla esimerkiksi ampuma-aselaissa säädetyn pakkausmerkinnän tekemistä koskevan velvollisuuden laiminlyöminen. Lausunnon mukaan ampuma-aserikos ei siksi vakavuudeltaan vaikuttaisi ainakaan kaikilta osin rinnastuvan muihin momentissa tarkoitettuihin rikoksiin (LaVM 30/2022 vp, s. 17). Ampuma-aserikoksia koskevalla rikoslain muutoksella (HE 204/2024 vp) kavennetaan ampuma-aserikoksen soveltamisalaa siirtämällä tiettyjen hallinnollisten velvoitteiden rikkomiseksi luonnehdittavia tekotapoja lievää ampuma-aserikosta koskevan 4 §:n 1 momenttiin. Lainmuutoksen eduskuntakäsittelyssä tiettyjen siirrettäväksi ehdotettujen tekotapojen osalta katsottiin kuitenkin perustelluksi säilyttää ne myös jatkossa ampuma-aserikoksena. Lakivaliokunta kiinnitti huomiota muun muassa siihen, että ampuma-aselaissa säädettyillä velvollisuuksilla pyritään turvaamaan ampuma-aseiden viranomaisvalvontaa sekä estämään laitonta asekauppaa (LaVM 9/2025). Eräiden tekotapojen osalta ampuma-aserikoksen tunnusmerkistö on kuitenkin kaventunut.

Vaikka ampuma-aserikos kattaa yhä monentasoisia tekoja, katsotaan sen vastaavan tältä osin esimerkiksi huumausainerikosta, jonka tunnusmerkistön alaisten tekojen kirjo on melko laaja ja joissain tapauksissa kyse voi olla esimerkiksi melko pienimuotoisesta huumausaineen kasvattamisesta. Lakivaliokunta on myös muutoin todennut jo voimassa olevan perusterikoslistan sisältävän rikosnimikkeitä, joiden sisällä voi olla varsin monentasoisia tekoja ja myös paljon käytännössä sakolla rangaistavia tekemuotoja (LaVM 30/2022 vp, s. 14). Ampuma-aserikoksen katsotaan luonteeltaan rinnastuvan muihin ylimääräisen tiedon käyttämisen edellytyksenä oleviin rikoksiin.

Käytännön haasteita, jotka seuraavat ampuma-aserikoksen puuttumisesta ylimääräisen tiedon käyttöä koskevan säännöksen piiristä, on käsitelty esityksen nykytilaa ja sen arviointia koskevassa jaksossa (ks. enemmän jakso 2.3.5). Ampuma-aserikosta koskevaa täydennystä on perusteltu muun muassa laittomien ampuma-aseiden määrän huomattavalla lisääntymisellä (LaVM 30/2022 vp, s. 17). Kyse on rikoksesta, jonka selvittämistä voidaan pitää hyvin suurena huomioiden eri oikeushyvät, joiden loukkaamiseen ampuma-aseen käyttö voi liittyä (HE 204/2024 vp, s. 44 ja PeVL 7/2025 vp, s. 4). Ampuma-aserikokset liittyvät monessa tapauksessa vakavampien rikosten tekemiseen tai samaan rikoskokonaisuuteen. Kysymys voi olla järjestäytyneen tai muuten ammattimaisen rikollisuuden toiminnasta. Myös hallintovaliokunnan mietinnössä valtioneuvoston selonteosta sisäisestä turvallisuudesta on huomioitu, että aseita liikkuu rikollisilla entistä enemmän, ja laittomien aseiden yleistyessä myös niiden käyttö yleistyy. Laittomien ampumaaseiden lisääntymisen on katsottu myös lisäävän ampuma-aseiden käyttöön liittyviä riskejä, kuten ampumavälikohtauksia, myös Suomessa (HaVM 19/2021 vp, s. 20). Ampuma-aserikoksen arvioidaan näin ollen luonteeltaan perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitetuksi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavaksi rikokseksi.

Ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevan sääntelyn systematiikkaan perustuen ampuma-aserikosta koskevaa tietoa saisi käyttää vain, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voitaisiin olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi (PeVL 66/2010 vp, s. 10 ja PeVL 32/2013 vp, s. 6).

12.6 Yhteenveto

Edellä mainituin perustein lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisenjärjestyksessä. Perustuslakivaliokunnan lausunnon antamista pidetään kuitenkin suotavana ehdotettua salaista paikkaan kohdistuvaa sääntelyä koskien, koska kyse on uudenlaisista toimivaltuuksista, jotka ovat luonteeltaan salaisia ja puuttuvat kotirauhan suojaan.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

pakkokeinolain 2 ja 10 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 2 luvun 11 §:n 1 ja 2 momentti sekä 10 luvun 1 §, 2 §:n 2 momentti, 15 §, 27 §:n 3 momentti, 31 §:n 1 momentti, 32, 34 ja 38 §, 42 §:n 1 momentti, 44 §:n 1 momentti, 48 §:n 1 momentti, 56 §:n 2 momentti ja 60 §:n 1 ja 2 momentti,
sellaisina kuin niistä ovat 10 luvun 1 § laeissa 628/2015, 112/2018 ja 401/2025, 15 § osaksi laeissa 628/2015 ja 452/2023, 27 §:n 3 momentti laissa 732/2022, 31 §:n 1 momentti, 42 §:n 1 momentti, 48 §:n 1 momentti ja 60 §:n 1 momentti laissa 452/2023, 38 § osaksi laissa 452/2023, 56 §:n 2 momentti laeissa 452/2023 ja 182/2024 ja 60 §:n 2 momentti laissa 1146/2013, sekä
lisätään 10 lukuun uusi 1 a ja 26 a–26 j §, 10 luvun 27 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 732/2022 ja 452/2023, uusi 3 momentti, jolloin muutettu 3 momentti ja nykyinen 4 momentti siirtyvät 4 ja 5 momentiksi, 10 lukuun uusi 27 a §, 10 luvun 28 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 452/2023, uusi 3 momentti, 10 lukuun uusi 29 a §, 10 luvun 30 §:ään uusi 3 momentti, 10 luvun 31 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 452/2023, uusi 5 ja 6 momentti, 10 lukuun uusi 33 a, 33 b ja 34 a §, 10 luvun 35 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 452/2023, uusi 4–6 momentti, 10 luvun 36 §:ään uusi 3 momentti, 10 luvun 37 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1146/2013, uusi 5 ja 6 momentti ja 10 lukuun uusi 40 a–40 d § seuraavasti:

2 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti

11 §

Vangitsemisen edellytykset

Tuomioistuin saa vangitsemisvaatimuksen esittämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangittavaksi, jos:

1) rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän:

a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;

b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka

c) jatkaa rikollista toimintaa;

2) hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon;

3) hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa; tai

4) rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän aiheuttaa vaaraa jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle.

Kun henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan vangita, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos vangitsemiseen muuten on 1 momentissa säädetyt edellytykset ja vangitseminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää. Jos epäilty on vangittu tämän momentin nojalla, häntä koskeva vangitsemisasia on käsiteltävä uudelleen 3 luvun 11 §:n mukaisesti. Vangitsemisvaatimuksen tekijän pyynnöstä tuomioistuin voi siirtää vangitsemisasian uudelleen käsittelyn syyteasiassa toimivaltaiselle tuomioistuimelle. Tuomioistuimen on heti ilmoitettava päätöksestään tälle tuomioistuimelle.

10 luku

Salaiset pakkokeinot

1 §

Soveltamisala

Telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, tukiasematietojen hankkimista, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, teknistä seuranta ja teknistä laitetarkkailua, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähdetoimintaa, valvottua läpilaskua, salaista kotietsintää, salaista erityistä kotietsintää ja salaista paikanetsintää sekä näihin liittyvää haltuunottoa ja jäljentämistä voidaan käyttää esitutkinnassa salassa niiden kohteilta. Näiden keinojen käytöstä rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi säädetään poliisilaissa, rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa (623/2015) ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (108/2018).

Mitä tässä luvussa säädetään esitutkintaviranomaisen tai esitutkintavirkamiehen oikeudesta käyttää pakkokeinoja, koskee jäljempänä tehdyin rajauksin poliisin lisäksi rajavartio-, tull- ja sotilasviranomaisia sen mukaan kuin siitä laissa erikseen säädetään.

1 a §

Rajavartiolaitoksen toimivaltuudet

Rajavartiolaitoksen käytössä eivät ole peitetoiminta ja valeosto, lukuun ottamatta yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa ja yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa.

Rajavartiolaitoksella on oikeus:

1) telekuunteluun ja tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta vain selvitetäessä törkeää laittoman maahantulon järjestämistä taikka ihmiskauppaa tai törkeää ihmiskauppaa;

2) televalvontaan selvitetäessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai törkeää laittoman saaliin kätkemistä 3 momentissa säädetyn poikkeuksin;

3) muuhun peiteltyyn tiedonhankintaan kuin 14 §:n 4 momentissa tarkoitettuun peiteltyyn tiedonhankintaan tietoverkossa selvitetäessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta 3 momentissa säädetyn poikkeuksin, taikka suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvää kätkemisrikosta;

4) henkilön tekniseen seurantaan selvitetäessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta 3 momentissa säädetyn poikkeuksin.

Rajavartiolaityksella ei ole oikeutta televalvontaan, henkilön tekniseen seurantaan ja muuhun peiteltyyn tiedonhankintaan kuin 14 §:n 4 momentissa tarkoitettuun peiteltyyn tiedonhankintaan tietoverkossa selvitettyä:

1) rajavartiolaityksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 30 tai 31 §:ssä tarkoitettua sotilaskurinpitomenettelyn alaisen henkilön epäiltyä syyllistymistä sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 2 §:ssä tarkoitettuun sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävään rikokseen tai Rajavartiolaityksessä palvelevan henkilön epäiltyä syyllistymistä rikoslain 40 luvussa tarkoitettuun virkarikokseen;

2) rikoslain 16 luvun 1 §:ssä tarkoitettua virkamiehen väkivaltaista vastustamista ja 14 §:ssä tarkoitettua törkeää lahjuksen antamista;

3) laittoman maahantulon järjestämiseen liittyvää rikoslain 25 luvun 4 §:ssä tarkoitettua panttivangin ottamista ja 4 a §:ssä tarkoitettua panttivangin ottamisen valmistelua;

4) Rajavartiolaitykseen kohdistuvia rikoslain 34 luvussa tarkoitettuja yleisvaarallisia rikoksia. Rajavartiolaityksen suorittaessa rikostorjunnasta Rajavartiolaityksessä annetun lain 5 §:ssä tarkoitettua muuta esitutkintaa salaisista pakkokeinoista ei ole rajavartiomiehen käytettävissä telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, peitelty tiedonhankinta, henkilön tekninen seuranta, peitetoiminta, valeosto eikä tietolähteen ohjattu käyttö.

2 §

Salaisten pakkokeinojen käytön edellytykset

Sen lisäksi, mitä salaisten pakkokeinojen käytön erityisistä edellytyksistä jäljempänä säädetään, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, henkilön teknistä seuranta, teknistä laitetarkkailua, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähteen ohjattua ja osallistuvan tietolähteen käyttöä, valvottua läpilaskua, salaista kotietsintää, salaista erityistä kotietsintää ja salaista paikanetsintää sekä näihin liittyvää haltuunottoa ja jäljentämistä saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Peitetoiminnan, valeoston, asuntokuuntelun ja salaisen erityisen kotietsinnän käyttäminen edellyttää lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi.

15 §

Peitellystä tiedonhankinnasta päättäminen

Keskusrikospoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää peitellystä tiedonhankinnasta. Peitellystä tiedonhankinnasta tullirikoksen selvittämiseksi päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies. Rajavartiolaityksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies päättää peitellystä tiedonhankinnasta Rajavartiolaityksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi.

Päätös peitellystä tiedonhankinnasta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpide ja sen tavoite riittävästi yksilöitynä;
- 2) peitelty tiedonhankinnan toteuttava yksikkö tai Rajavartiolaityksen hallintoyksikkö ja siitä vastaava poliisimies, Tullin rikostorjunnan tullimies tai rajavartiomies;
- 3) epäilty rikos;
- 4) peitelty tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö;

- 5) tosiseikat, joihin rikosepäily perustuu;
 - 6) toimenpiteen suunniteltu toteuttamisajankohta;
 - 7) mahdolliset peiteltyyn tiedonhankinnan rajoitukset ja ehdot.
- Päätöstä on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

26 a §

Salainen kotietsintä ja sen edellytykset

Salaisella kotietsinnällä tarkoitetaan rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan paikkaan tehtävää salaista etsintää.

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa toimittaa 1 momentissa tarkoitettu etsintä, jos tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitettusta rikoksesta. Etsintä saadaan toimittaa vain, jos etsinnässä voidaan olettaa löytyvän rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, etsintä saadaan toimittaa vain, jos rikos on tehty siellä tai jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy edellä tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka.

Jos salaisen kotietsinnän aikana tai muutoin ilmenee, että etsinnän kohteeksi voi joutua 26 b §:ssä tarkoitettua tietoa, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Salaisessa kotietsinnässä löydettyä yksityistä avaamatonta asiakirjaa saa tarkastella vain tutkinnanjohtaja, syyttäjä tai tuomioistuimien taikka tutkinnanjohtajan määräyksestä poliisimies. Datat muodossa olevan asiakirjan avaamisessa saa tarvittaessa tutkinnanjohtajan päätöksellä avustaa toimenpiteen kohteena olevan tietojärjestelmän tai sen tallennusalueen asiantuntija.

26 b §

Salainen erityinen kotietsintä ja sen edellytykset

Salaisella erityisellä kotietsinnällä tarkoitetaan salaista etsintää sellaisessa tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei tämän lain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä.

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa toimittaa 1 momentissa tarkoitettu etsintä, jos tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitettusta rikoksesta. Etsintä saadaan toimittaa vain, jos etsinnässä voidaan olettaa löytyvän rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka ja vain, jos etsintävaltuutetun läsnäolo voidaan mahdollistaa 26 c §:ssä säädetyllä tavalla. Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, etsintä saadaan toimittaa vain, jos rikos on tehty siellä tai jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy edellä tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka.

26 c §

Etsintävaltuutettu, sen kelpoisuusvaatimukset, velvollisuudet sekä palkkio ja korvaus

Salaista erityistä kotietsintää varten on määrättävä etsintävaltuutettu huolehtimaan siitä, että haltuunotto tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 26 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun tietoon. Etsintävaltuutettuna voi toimia 44 §:ssä tarkoitettu julkinen asiamies, jonka tuomioistuimien on määrännyt etsintää koskevan vaatimuksen käsittelyyn. Etsintävaltuutetun kelpoisuusvaatimuksista säädetään 8 luvun 8 §:ssä.

Etsintävaltuutetun tehtävänä on huolellisesti ja ilman aiheutonta viivytystä valvoa sitä, että haltuunotto tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 26 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun tietoon.

Etsintävaltuutetun on oltava läsnä salaista erityistä kotietsintää toimitettaessa ja seurattava etsintätoimenpiteiden suorittamista, jos se on kaikkien etsintään osallistuvien turvallisuus huomioon ottaen mahdollista toteuttaa.

Etsintävaltuutettu ja siihen tehtävään pyydetty eivät saa oikeudettomasti paljastaa seikkaa, josta he ovat tehtävänsä vuoksi tai siihen pyydettyinä saaneet tiedon. Etsintävaltuutetun palkkion ja korvauksen osalta noudatetaan, mitä julkiselle asiamiehelle maksettavasta palkkiosta ja korvauksesta säädetään 46 §:ssä.

26 d §

Etsintävaltuutetun käsityksen huomioon ottaminen sekä yksityisen avaamattoman asiakirjan tutkiminen

Salaisen erityisen kotietsinnän toimittajan on otettava asianmukaisesti huomioon etsintävaltuutetun käsitys tiedon soveltuvuudesta haltuunottamisen tai asiakirjan jäljentämisen kohteeksi. Jos etsinnän yhteydessä jäljennetään tai muuten otetaan haltuun aineistoa, jonka jäljentämistä tai haltuunottamista etsintävaltuutettu on vastustanut, mainittua aineistoa ei saa enemmälti tutkia ja se on sinetöitävä. Kiistanalainen aineisto on rajattava tavalla, joka on tarkoituksenmukainen tuomioistuinkäsittelyn kannalta ja riittävä vaitiolovelvollisuuden ja -oikeuden toteutumisen kannalta.

Salainen erityinen kotietsintä on tallennettava teknisellä laitteella ja etsinnästä on laadittava pöytäkirja 26 j §:n mukaisesti. Pöytäkirjoihin on kirjattava tai liitettävä etsintävaltuutetun lausumat tarpeellisessa laajuudessa. Etsintävaltuutetulle on sen pyynnöstä varattava tilaisuus tarkastaa pöytäkirja viipymättä etsinnän toimittamisen jälkeen, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua etsinnän toimittamisesta.

Salaisessa erityisessä kotietsinnässä löydettyä yksityistä avaamatonta asiakirjaa saa tarkastella vain etsintävaltuutettu. Datan muodossa olevan asiakirjan avaamisessa saa tarvittaessa tutkinnanjohtajan päätöksellä avustaa toimenpiteen kohteena olevan tietojärjestelmän tai sen tallennusalan asiantuntija.

26 e §

Sinetöidyn aineiston tuomioistuinkäsittely

Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on viipymättä ja viimeistään kolmen päivän kuluttua 26 d §:ssä tarkoitetusta sinetöimisestä saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, saadaanko sinetöityä aineistoa tutkia tai hyödyntää. Asiaa koskevassa vaatimuksessa on asia selostettava riittävällä tarkkuudella ja vaatimukseen on sinetöidyn aineiston lisäksi liitettävä 26 j §:ssä tarkoitettu pöytäkirja.

Asian tuomioistuinkäsittelyssä noudatetaan soveltuvien osin, mitä 43 §:ssä säädetään menettelystä tuomioistuimessa. Sinetöityä aineistoa koskevasta asiasta päättää syyteasiassa toimivaltainen tuomioistuin. Tuomioistuimen on varattava vaatimuksen tekijälle ja etsintävaltuutetulle tilaisuus tulla kuulluksi.

Tuomioistuimen on päätettävä siitä, voidaanko aineisto tai sen osa jäljentää. Sinetöityä aineistoa koskevasta tuomioistuimen päätöksestä ei saa valittaa. Päätöksestä saa kannella ilman määräaika. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä. Jos tuomioistuimen päätöksestä kannellaan, kantelun kohteena oleva aineisto on pidettävä sinetöitynä, kunnes asia on ratkaistu.

26 f §

Salainen paikanetsintä ja sen edellytykset

Salaisella paikanetsinnällä tarkoitetaan 8 luvun 1 §:n 4 momentissa tarkoitettuun paikkaan tehtävää salaista etsintää.

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa toimittaa 1 momentissa tarkoitettu etsintä, jos tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä 16 §:ssä tarkoitettua rikoksesta.

Etsintä saadaan toimittaa vain, jos etsinnässä voidaan olettaa löytyvän rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, etsintä saadaan toimittaa vain, jos rikos on tehty siellä tai jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy edellä tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Jos salaisen paikanetsinnän aikana tai muutoin ilmenee, että etsinnän kohteeksi voi joutua 26 b §:ssä tarkoitettua tietoa, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

26 g §

Salaisesta kotietsinnästä, salaisesta erityisestä kotietsinnästä ja salaisesta paikanetsinnästä päättäminen

Tuomioistuin päättää 26 a, 26 b ja 26 f §:ssä tarkoitettua etsinnästä salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää salaisesta paikanetsinnästä siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua pakkokeinon käytön aloittamisesta.

Lupa 1 momentissa tarkoitettuun etsintään voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan. Etsintää koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on riittävällä tarkkuudella yksilöitävä:

- 1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen teko-aika;
- 2) henkilö, jota on syytä epäillä 1 kohdassa tarkoitettua rikoksesta;
- 3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja etsinnän edellytykset perustuvat;
- 4) luvan voimassaoloaika;
- 5) etsinnän kohteena oleva tila tai muu paikka;
- 6) mahdollisuuksien mukaan se, mitä etsinnällä pyritään löytämään;
- 7) etsinnän suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu virkamies;
- 8) mahdolliset etsinnän rajoitukset.

26 h §

Haltuunottamisen ja jäljentämisen edellytykset salaisessa kotietsinnässä, salaisessa erityisessä kotietsinnässä ja salaisessa paikanetsinnässä

Rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka voidaan ottaa tilapäisesti haltuun 7 luvussa tarkoitettua takavarikoimista tai jäljentämistä varten taikka jäljentää salaisen kotietsinnän, salaisen erityisen kotietsinnän tai salaisen paikanetsinnän aikana.

Mitä 1 momentissa säädetään, koskee myös tietoa, joka on teknisessä laitteessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä taikka sen tallennusalustalla (*data*). Asiakirjasta säädettyä sovelletaan myös datan muodossa olevaan asiakirjaan.

Jäljennös on hävitettävä viipymättä, jos käy ilmi, että on jäljennetty materiaalia, jonka jäljentäminen on kielletty, tai tietoa ei tarvita rikoksen selvittämiseksi.

26 i §

Haltuunottamisesta ja jäljentämisestä päättäminen salaisessa kotietsinnässä, salaisessa erityisessä kotietsinnässä ja salaisessa paikanetsinnässä

Haltuunottamisesta ja jäljentämisestä salaisessa kotietsinnässä, salaisessa erityisessä kotietsinnässä ja salaisessa paikanetsinnässä päättää salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

26 j §

Salaisen etsinnän tallentaminen teknisellä laitteella ja pöytäkirja

Salainen kotietsintä, salaisen erityinen kotietsintä ja salainen paikanetsintä on kokonaisuudessaan tallennettava teknisellä laitteella. Salaisen etsinnän toimittajan on myös ilman aiheetonta viivytystä laadittava etsinnästä pöytäkirja, jossa selostetaan etsintämenettely riittävällä tarkkuudella.

Salaisen kotietsinnän, salaisen erityisen kotietsinnän ja salaisen paikanetsinnän aikana tai sen jälkeen tehtävästä haltuunottamisesta ja jäljentämisestä on tehtävä erillinen pöytäkirja, jossa selostetaan riittävällä tarkkuudella haltuun otetun ja jäljennetyn esineen, aineen tai omaisuuden laatu ja määrä sekä mahdollisesti sen tilalle vaihdetun esineen, aineen tai omaisuuden laatu ja määrä.

Jäljennös 1 ja 2 momentissa tarkoitettu pöytäkirjasta ja tieto tallenteesta on toimitettava sille, jonka luona esine, omaisuus tai asiakirja on otettu haltuun tai jäljennetty, kun 60 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty. Tallenteen tarkastelulle on pyynnöstä varattava tilaisuus sille, jonka luona etsintä on suoritettu.

27 §

Peitetoiminta ja sen edellytykset

Tulli saa kohdistaa henkilöön peitetoimintaa tullirikoksen selvittämiseksi, jos tätä on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitettua rikoksesta, johon sisältyy omaisuuden maahantuontia, maastavientiä tai Suomen kautta kuljettamista. Edellytyksenä on lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena.

Toimivaltaiset esitutkintaviranomaiset saavat kohdistaa epäiltyyn peitetoimintaa tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

27 a §

Peitetoiminnan toteuttaminen Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa

Tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavan peitetoiminnan toteuttaa poliisi 27 §:n 2 momentin mukaisesti. Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan voi kuitenkin toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies.

Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies voi osallistua tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavan peitetoiminnan toteutukseen poliisin esittämästä pyynnöstä. Poliisin suorittaman tullirikoksen peitetoiminnan toteutukseen osallistuvan

tullirikostorjunnan tullimiehen oikeuksiin ja velvollisuuksiin sovelletaan, mitä 27, 27 a, 28 ja 29 §:ssä säädetään poliisimiehen oikeuksista ja velvollisuuksista.

Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi suoritettavan yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies.

28 §

Rikoksenteleminen

Yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava tullirikostorjunnan tullimies tai rajavartiomies ei saa tehdä rikosta eikä aloittaa rikoksen tekemiseen.

29 a §

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa

Sen estämättä, mitä 28 §:n 3 momentissa säädetään, yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava tullimies tai rajavartiomies saa osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan, hankkia toimitiloja taikka kulku- tai muita sellaisia välineitä, osallistua henkilöiden, esineiden tai aineiden kuljettamiseen järjestämiseen, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla, jos erittäin pätevin perusteiden on voitu olettaa, että:

- 1) toimenpide tehdään ilman hänen myötävaikutustaan;
- 2) tullimiehen tai rajavartiomiehen toiminta ei tule aiheuttamaan vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle, vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle; ja
- 3) avustaminen edistää merkittävästi toiminnan tavoitteen saavuttamista.

Yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava tullimies tai rajavartiomies saa osallistua 41 §:ssä tarkoitetun valvotun läpilaskun kohteena olevan toimituksen järjestämiseen, jos osallistuminen edistää merkittävästi läpilaskun tavoitteen saavuttamista.

30 §

Peitetoimintaa koskeva esitys ja suunnitelma

Mitä edellä säädetään peitetoimintaa koskevasta esityksestä ja suunnitelmasta, sovelletaan yksinomaan tietoverkossa tehtävään peitetoimintaan Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa. Tullin ja Rajavartiolaitoksen on annettava yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa koskeva suunnitelma tiedoksi keskusrikospoliisille.

31 §

Peitetoiminnasta päättäminen

Keskusrikospoliisin päällikkö päättää peitetoiminnasta. Yksinomaan tietoverkossa toteutettavasta peitetoiminnasta päättää keskusrikospoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tullin rikostorjunnan päällikkö päättää tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavasta

peitetoiminnasta ja sen toteuttamista koskevan pyynnön esittämisestä poliisille. Poliisi päättää Tullin peitetoiminnan käytännön toteutuksesta.

Päätöksen yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta Tullissa tekee keskusrikospoliisin päällikkö Tullin rikostorjunnan päällikön taikka tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun tullimiehen esityksestä. Yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa koskevaan päätökseen Tullissa sovelletaan, mitä 2–4 momentissa säädetään peitetoimintaa koskevasta päätöksestä. Edellä 3 momentin 2 kohdassa tarkoitettulla tiedolla tarkoitetaan Tullin osalta tietoa yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan toteuttavasta Tullin yksiköstä ja peitetoiminnan toteuttamisesta vastaavasta tullimiehestä. Mainitun momentin 3 kohdassa tarkoitettulla tiedolla tarkoitetaan vastaavasti tunnistetietoja yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittavista tullimiehistä.

Päätöksen yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta Rajavartiolaitoksessa tekee keskusrikospoliisin päällikkö Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön taikka tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun rajavartiomiehen esityksestä. Yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa koskevaan päätökseen Rajavartiolaitoksessa sovelletaan, mitä 2–4 momentissa säädetään peitetoimintaa koskevasta päätöksestä. Edellä 3 momentin 2 kohdassa tarkoitettulla tiedolla tarkoitetaan Rajavartiolaitoksen osalta tietoa yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan toteuttavasta Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköstä ja peitetoiminnan toteuttamisesta vastaavasta rajavartiomiehestä. Mainitun momentin 3 kohdassa tarkoitettulla tiedolla tarkoitetaan vastaavasti tunnistetietoja yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittavista rajavartiomiehistä.

32 §

Ratkaisu peitetoiminnan edellytyksistä

Peitetoiminnasta päättäneen poliisimiehen on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, ovatko 27 §:n 2 momentissa säädetyt peitetoiminnan edellytykset olemassa. Jos kyse on peitetoiminnasta tullirikoksen selvittämiseksi, toiminnasta päättäneen tullimiehen on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, ovatko mainitun pykälän 3 momentissa säädetyt peitetoiminnan edellytykset olemassa.

33 a §

Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentaminen Tullissa

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että sen käytön perusteena olevan rikoksen lisäksi on syytä epäillä peitetoiminnan kohteena olevan tehneen muun siihen välittömästi liittyvän 3 §:ssä tarkoitetun rikoksen, johon sisältyy omaisuuden maahantuontia, maastavientä tai Suomen kautta kuljettamista, tehtävää suorittava virkamies saa laajentaa peitetoiminnan koskemaan myös sitä. Edellytyksenä on lisäksi, että peitetoiminnan välitön laajentaminen on tarpeen rikoksen selvittämiseksi. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheutonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta päättäneen tullimiehen ratkaistavaksi.

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että on syytä epäillä muun kuin peitetoiminnan kohteena olevan henkilön tekemäksi epäiltyä 3 §:ssä tarkoitettua rikosta, johon sisältyy omaisuuden maahantuontia, maastavientä tai Suomen kautta kuljettamista, tehtävää suorittava toimivaltainen virkamies saa laajentaa peitetoiminnan

koskemaan myös mainittua henkilöä. Edellytyksenä on lisäksi, että peitetoiminnan välitön laajentaminen on tarpeen rikoksen selvittämiseksi. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta päättäneen tullimiehen ratkaistavaksi.

33 b §

Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentaminen Rajavartiolaitoksessa

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että sen käytön perusteena olevan Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen lisäksi on syytä epäillä peitetoiminnan kohteena olevan tehneet muun siihen välittömästi liittyvän 3 §:ssä tarkoitetun Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen, tehtävää suorittava rajavartiomies saa laajentaa yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan koskemaan myös sitä. Edellytyksenä on lisäksi, että yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan välitön laajentaminen on tarpeen rikoksen selvittämiseksi. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta keskusrikospoliisin päällikön ratkaistavaksi.

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että on syytä epäillä muun kuin peitetoiminnan kohteena olevan henkilön tekemäksi epäiltyä 3 §:ssä tarkoitettua Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, tehtävää suorittava rajavartiomies saa laajentaa yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan koskemaan myös mainittua henkilöä. Edellytyksenä on lisäksi, että peitetoiminnan välitön laajentaminen on tarpeen rikoksen selvittämiseksi. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta keskusrikospoliisin päällikön ratkaistavaksi.

34 §

Valeosto ja sen edellytykset

Valeostolla tarkoitetaan toimivaltaisen esitutkintaviranomaisen tekemää esineen, aineen, omaisuuden tai palvelun ostotarjousta tai ostoa, jonka tavoitteena on saada esitutkintaviranomaisen haltuun tai löytää todiste rikosasiassa, rikoksella saatu hyöty taikka esine, aine tai omaisuus, joka on rikoksella joltakulta viety tai jonka tuomioistuin voi julistaa menetetyksi taikka jonka avulla voidaan muuten saada selvitystä rikosasiassa. Muun kuin näyteerän ostaminen edellyttää, että ostaminen on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi.

Valeosto saadaan tehdä, jos on syytä epäillä rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, taikka varkautta tai kätkemisrikosta ja on todennäköistä, että valeostolla saavutetaan jokin 1 momentissa mainittu tavoite.

Tehtävään määrätty tullirikostorjunnan tullimies saa tehdä tullirikoksen selvittämiseksi valeoston, jos siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta ja on todennäköistä, että valeostolla saavutetaan 1 momentissa tarkoitettu tavoite. Muun kuin näyteerän ostaminen edellyttää, että ostaminen on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi.

Tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies saa tehdä yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai kyseessä on kätkemisrikos, ja on todennäköistä, että valeostolla saavutetaan 1 momentissa tarkoitettu tavoite. Yksinomaan tietoverkossa tehtävään valeostoon Rajavartiolaitoksessa sovelletaan 5 momenttia. Muun kuin näyteerän ostaminen edellyttää, että ostaminen on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi.

Valeoston toteuttaja saa tehdä vain sellaista tiedonhankintaa, joka on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi. Valeosto on toteutettava siten, ettei se saa kohteena olevaa tai muuta henkilöä tekemään rikosta, jota hän ei muuten tekisi.

Valeosto asunnossa on sallittua vain, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Kotietsinnästä säädetään erikseen.

34 a §

Valeoston toteuttaminen Tullissa ja Rajavartioloitoksessa

Tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavan valeoston toteuttaa poliisi 35 §:n mukaisesti. Yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston voi kuitenkin toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies.

Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies voi osallistua tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavan valeoston toteutukseen poliisin esittämästä pyynnöstä. Poliisin suorittaman tullirikoksen valeoston toteutukseen osallistuvan tullirikostorjunnan tullimiehen oikeuksiin ja velvollisuuksiin sovelletaan, mitä 27, 27 a, 28 ja 29 §:ssä säädetään poliisimiehen oikeuksista ja velvollisuuksista.

Rajavartioloituksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi suoritettavan yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies.

35 §

Valeostosta päättäminen

Tullin rikostorjunnan päällikkö päättää tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavasta valeostosta ja sen toteuttamista koskevan pyynnön esittämisestä poliisille. Poliisi päättää valeoston käytännön toteutuksesta. Keskusrikospoliisin päällikkö päättää tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun tullirikostorjunnan tullimiehen toteuttamasta, yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun tullimiehen esityksestä.

Päätöksen tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun rajavartiomiehen toteuttamasta yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta tekee keskusrikospoliisin päällikkö Rajavartioloituksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön taikka tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun rajavartiomiehen esityksestä.

Mitä 2 ja 3 momentissa säädetään valeostoa koskevasta päätöksestä, sovelletaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa koskevaan päätökseen Tullissa ja Rajavartioloitoksessa.

36 §

Valeoston toteuttamista koskeva suunnitelma

Mitä edellä säädetään, sovelletaan yksinomaan tietoverkossa tehtävään valeostoon Tullissa ja Rajavartioloitoksessa.

37 §

Valeoston toteuttamista koskeva päätös

Päätöksen tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun tullimiehen toteuttamasta yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta tekee keskusrikospoliisin päällikkö Tullin rikostorjunnan päällikön taikka tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun tullimiehen esityksestä. Mitä 2–4 momentissa säädetään valeostoa koskevasta päätöksestä, sovelletaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa koskevaan päätökseen Tullissa. Edellä 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettulla tiedolla tarkoitetaan Tullin osalta tietoa yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta päättäneestä tullimiehestä. Mainitun momentin 2 kohdassa tarkoitetaan vastaavasti tietoa yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttavasta Tullin yksiköstä. Mainitun momentin 3 kohdassa tarkoitettulla tiedolla tarkoitetaan tunnistetietoja yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston suorittavista Tullin rikostorjunnan tullimiehistä.

Päätöksen tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun rajavartiomiehen toteuttamasta yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta tekee keskusrikospoliisin päällikkö Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön taikka tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun rajavartiomiehen esityksestä. Mitä 2–4 momentissa säädetään valeostoa koskevasta päätöksestä, sovelletaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa koskevaan päätökseen Rajavartiolaitoksessa. Edellä 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettulla tiedolla tarkoitetaan Rajavartiolaitoksen osalta tietoa yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta päättäneestä rajavartiomiehestä. Mainitun momentin 2 kohdassa tarkoitetaan vastaavasti tietoa yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttavasta Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköstä. Mainitun momentin 3 kohdassa tarkoitettulla tiedolla tarkoitetaan tunnistetietoja yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston suorittavista Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan rajavartiomiehistä.

38 §

Poliisimiehen, tullimiehen ja rajavartiomiehen turvaaminen peiteltyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa ja valeostossa

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää, että peiteltyä tiedonhankintaa, peitetoimintaa tai valeostoa toteuttava poliisimies taikka peiteltyä tiedonhankintaa toteuttava tullimies tai rajavartiomies varustetaan kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi. Sama oikeus on myös Tullin rikostorjunnan tullimiehellä hänen osallistuessaan poliisin pyynnöstä peitetoimintaan.

Kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita poliisimiehen, tullimiehen tai rajavartiomiehen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja niitä saadaan käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

40 a §

Osallistuva tietolähde

Yksittäistapauksessa osana 39 §:n 2 momentissa tarkoitettua tietolähteen ohjattua käyttöä esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tietolähde saa:

- 1) hankkia toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä;
- 2) kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita;
- 3) hoitaa taloudellisia asioita; taikka

4) avustaa muilla 1–3 kohdissa tarkoitettuihin tapoihin rinnastettavilla tavoilla rikollisryhmää, rikollisjoukkoa, rikollisverkostoa tai muuta näihin verrattavissa olevaa rikosten toteuttamiseksi muodostettua henkilöiden yhteenliittymää.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu *osallistuvan tietolähteen* käyttö on sallittua, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että:

- 1) toimenpide tehdään ilman tietolähteen myötävaikutustakin;
- 2) tietolähteen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle; ja
- 3) avustaminen edistää merkittävästi tietolähdetoiminnan tavoitteen saavuttamista.

Osallistuva tietolähde saa myös esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tehdä sellaisia toimenpiteitä, jotka mahdollistavat esitutkintaviranomaiselle muun tässä luvussa säädetyn salaisen pakkokeinon hyödyntämisen siltä osin kuin se on välttämätöntä kyseisen toimivaltuuden käyttämiseksi.

40 b §

Osallistuvan tietolähteen käyttöä koskeva esitys ja suunnitelma

Osallistuvaa tietolähdettä koskevassa esityksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen esittäjä;
- 2) tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö tai 40 a §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettu ryhmä riittävästi yksilöitynä;
- 3) selvitettävä rikos riittävästi yksilöitynä;
- 4) osallistuvan tietolähteen käytön tavoite;
- 5) osallistuvan tietolähteen käytön tarpeellisuus;
- 6) muut kuin 1–5 kohdassa tarkoitetut osallistuvan tietolähteen käytön edellytysten arviointia varten tarvittavat tiedot.

Osallistuvan tietolähteen käytön toteuttamisesta on laadittava kirjallinen suunnitelma, jonka tulee sisältää osallistuvan tietolähteen käyttöä koskevan päätöksenteon ja käytön toteuttamisen kannalta oleelliset ja riittävän yksityiskohtaiset tiedot. Suunnitelmaa on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

40 c §

Osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäminen ja yhteensovittaminen

Keskusrikospoliisin päällikkö tai tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää osallistuvan tietolähteen käytöstä. Osallistuvan tietolähteen käytöstä Tullin tutkiman tullirikoksen selvittämiseksi päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies. Osallistuvan tietolähteen käytöstä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi päättää Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies.

Osallistuvaa tietolähteen käyttöä koskeva päätös voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Päätös osallistuvan tietolähteen käytöstä on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen esittäjä;
- 2) tiedonhankinnan toteuttava yksikkö ja sen toteuttamisesta vastaava virkamies;
- 3) tunnistetiedot tietolähteestä;
- 4) epäilty rikos;

- 5) tiedonhankinnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma;
- 6) päätöksen voimassaoloaika;
- 7) mahdolliset osallistuvan tietolähteen käytön rajoitukset ja ehdot.

Päätöstä on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava. Osallistuvan tietolähteen käytön lopettamisesta on tehtävä kirjallinen päätös.

Osallistuvan tietolähteen käyttö on sovitettava yhteen muiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa toimintaan liittyvien henkilöiden turvallisuuden varmistamiseksi sekä salaisten pakkokeinojen käyttämiseen liittyvien taktisten ja teknisten menetelmien ja suunnitelmien paljastumisen estämiseksi. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä mainitun yhteensovittamisen järjestämisestä.

40 d §

Tietolähteen turvaaminen

Tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää, että tietolähteen suostumuksella valvotaan tämän asuntoa tai muuta tietolähteen asumiseen käyttämää tilaa ja sen välitöntä lähiympäristöä kameran tai muun paikkaan sijoitetun teknisen laitteen, menetelmän tai ohjelmiston avulla, jos se on tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Tietolähteen turvaamisesta ei tarvitse ilmoittaa sivullisille. Valvonta on lopetettava viipymättä, jos se ei ole enää tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi.

Tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää, että tietolähde tämän suostumuksella varustetaan kuuntelun, katselun ja seurannan mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on yksittäistapauksessa välttämätöntä tämän turvallisuuden varmistamiseksi. Kuuntelu, katselu ja seuranta saadaan tallentaa.

Edellä 1 ja 2 momentissa valvonnessa, kuuntelussa, katselussa tai seurannassa kertyneet tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita tietolähteen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja niitä saadaan käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Edellä 40 c §:n 1 momentissa tarkoitettu päällikkö saa päättää, että osallistuvalla tietolähteelle annetaan yksittäistapauksessa käytettäväksi vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka tietolähteen käytettäväksi valmistettavia vääriä asiakirjoja, jos se on välttämätöntä tietolähteen hengen ja terveyden suojaamiseksi. Rekisterimerkintä on oikaistava sen jälkeen, kun edellytykset eivät enää täyty.

42 §

Valvotusta läpilaskusta päättäminen

Keskusrikospoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää poliisin suorittamasta valvotusta läpilaskusta. Tullin rikostorjunnan päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies päättää Tullin suorittamasta valvotusta läpilaskusta. Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies päättää Rajavartiolaitoksen suorittamasta valvotusta läpilaskusta.

44 §

Julkinen asiamies

Tuomioistuimen on määrättävä asuntokuuntelua, salaista kotietsintää ja salaista erityistä kotietsintää koskevan vaatimuksen käsittelyyn julkinen asiamies valvomaan rikoksesta epäillyn ja muiden kuuntelun tai etsinnän kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja.

48 §

Suojaamisesta päättäminen

Keskusrikospoliisin päällikkö päättää 47 §:n 2 momentissa tarkoitetun rekisterimerkinnän tekemisestä ja asiakirjan valmistamisesta. Jos kyse on Tullin tutkiman tullirikoksen selvittämisestä, asiasta päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö. Jos kyse on Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämisestä, asiasta päättää Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö.

56 §

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin seuraavasta rikoksesta:

- 1) lahjuksen antaminen;
 - 2) järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen;
 - 3) pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeä vammantuottamus, tappeluun osallistuminen, vaaran aiheuttaminen tai heitteillepano;
 - 4) törkeä kotirauhan rikkominen;
 - 5) vapaudenriisto, lapsikaappaus, laiton uhkaus tai pakottaminen;
 - 6) lahjominen elinkeinotoiminnassa tai lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa;
 - 7) kiristys;
 - 8) yleisvaarallisen rikoksen valmistelu;
 - 9) lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen, virka-aseman väärinkäyttäminen tai Euroopan unionin varojen väärinkäyttö;
 - 10) huumausainerikos; taikka
 - 11) ampuma-aserikos.
-

60 §

Salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen

Epäiltyyn kohdistetusta telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta, sijaintitietojen hankkimisesta epäillyn tavoittamiseksi, suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitelystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta, valvotusta läpilaskusta, salaisesta kotietsinnästä, salaisesta erityisestä kotietsinnästä ja salaisesta paikanetsinnästä sekä näihin liittyvästä haltuunotosta ja jäljentämisestä on viipymättä ilmoitettava hänelle kirjallisesti

sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi, taikka esitutkinta on muuten päätetty tai se on keskeytetty. Pakkokeinosta on kuitenkin ilmoitettava epäillylle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Epäiltyyn kohdistettua telekuuntelua tai televalvontaa koskevassa ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet sekä salaista kotietsintää, salaista erityistä kotietsintää ja salaista paikanetsintää koskevassa ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena ollut tila tai muu paikka.

Epäiltyyn kohdistetusta peitetöiminnasta, valeostosta, ohjatun tietolähteen käytöstä ja osallistuvan tietolähteen käytöstä on ilmoitettava hänelle ilman aiheetonta viivytystä kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki

tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tutkintavankeuslain (768/2005) 2 luvun 1 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on
laissa 103/2018
seuraavasti:

2 luku

Saapuminen vankilaan

1 §

Tutkintavangin sijoittaminen

Vangitsemisesta päättävä tuomioistuin voi pakkokeinolain 2 luvun 9 §:ssä tarkoitetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän esityksestä päättää, että tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään tutkintavankien säilytystilaan, jos se on välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi, turvallisuussyistä tai rikoksen selvittämiseksi. Tutkintavankia ei saa tällöinkään pitää poliisin säilytystilassa seitsemää vuorokautta pidempää aikaa, ellei siihen ole poikkeuksellisen painavaa, tutkintavangin turvallisuuteen, rikoksen esitutkintaan tai pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momentin 1 kohdan b alakohdassa tarkoitettua vaarasta aiheutuvaa erillään pitämiseen liittyvää syytä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 3 luvun 1 §:n 2 momentti, 12 §:n 1 momentti, 23 §:n 2 ja 3 momentti, 24, 28 ja 30 §, 31 §:n 1 ja 2 momentti, 32 §:n 1 ja 2 momentti sekä 33 ja 34 § seuraavasti:

3 luku

Salainen tiedonhankinta

1 §

Salaisten tiedonhankintakeinojen soveltaminen

Salaisten pakkokeinojen käytöstä tullirikosten selvittämiseksi säädetään pakkokeinolain 10 luvussa.

12 §

Peitellystä tiedonhankinnasta päättäminen

Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies päättää peitellystä tiedonhankinnasta tullirikoksen estämiseksi.

23 §

Peitetoiminta ja sen edellytykset

Tulli saa, siten kuin jäljempänä säädetään, kohdistaa tullirikoksen estämiseksi henkilöön peitetoimintaa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän tai myötävaikuttavan sellaiseen pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ssä tarkoitettuun rikokseen, johon sisältyy omaisuuden maahantuontia, maastavientiä tai Suomen kautta kuljettamista. Edellytyksenä on lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena.

Tullilla on oikeus kohdistaa tullirikoksen estämiseksi henkilöön peitetoimintaa tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän sellaiseen tullirikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

24 §

Peitetoiminnan toteuttaminen

Tullirikoksen estämiseksi suoritettavan peitetoiminnan toteuttaa poliisi 28 §:n mukaisesti. Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan voi kuitenkin toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies.

Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies voi osallistua tullirikoksen estämiseksi suoritettavan peitetoiminnan toteutukseen poliisin esittämästä pyynnöstä. Poliisin suorittaman tullirikoksen peitetoiminnan toteutukseen osallistuvan tullirikostorjunnan tullimiehen oikeuksiin ja velvollisuuksiin sovelletaan, mitä poliisilain (872/2011) 5 luvun 28–30 §:ssä säädetään poliisimiehen oikeuksista ja velvollisuuksista.

28 §

Peitetoiminnasta päättäminen

Tullin rikostorjunnan päällikkö päättää tullirikoksen estämiseksi suoritettavasta peitetoiminnasta ja sen toteuttamista koskevan pyynnön esittämisestä poliisille. Yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta päättämisestä säädetään 29 §:ssä.

Poliisi päättää peitetoiminnan käytännön toteutuksesta. Tullirikoksen estämiseksi suoritettavan peitetoiminnan toteuttamista koskevaan päätökseen sovelletaan, mitä poliisilain 5 luvun 32 §:ssä säädetään peitetoimintaa koskevasta päätöksestä.

30 §

Ratkaisu peitetoiminnan edellytyksistä

Jos 23 §:n 2 momentissa tarkoitettulla peitetoiminnalla tullirikoksen estämiseksi saatua tietoa on tarkoitus käyttää oikeudenkäynnissä syyllisyyttä tukevana selvityksenä, toiminnasta päättäneen tullimiehen on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, olivatko mainitussa momentissa tarkoitettut peitetoiminnan edellytykset olemassa.

31 §

Peitetoiminnan laajentaminen

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että voidaan perustellusti olettaa toiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän sen käyttämisen perusteena olevan tullirikoksen lisäksi siihen välittömästi liittyvään muuhun 23 §:n 2 momentissa tai poliisilain 5 luvun 28 §:n 2 momentissa tarkoitettuun rikokseen, tehtävää suorittava virkamies saa laajentaa peitetoiminnan koskemaan myös sitä. Edellytyksenä on lisäksi, että peitetoiminnan välitön laajentaminen on tarpeen rikoksen estämiseksi. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta päättäneen tullimiehen ratkaistavaksi.

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että voidaan perustellusti olettaa muun kuin toiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän 23 §:n 2 momentissa tai poliisilain 5 luvun 28 §:n 2 momentissa tarkoitettuun rikokseen, tehtävää suorittava toimivaltainen virkamies saa laajentaa peitetoiminnan koskemaan myös mainittua henkilöä. Edellytyksenä on lisäksi, että peitetoiminnan välitön laajentaminen on tarpeen rikoksen estämiseksi. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta

viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta päättäneen tullimiehen ratkaistavaksi.

32 §

Valeosto ja sen edellytykset

Valeostolla tarkoitetaan esitutkintaviranomaisen tekemää esineen, aineen, omaisuuden tai palvelun ostotarjousta tai ostoa, jonka tavoitteena on rikoksen estämiseksi saada viranomaisen haltuun tai löytää rikokseen liittyvä esine, aine tai omaisuus taikka saada haltuun tai löytää todiste rikosasiassa tai rikoksella saatu hyöty.

Tehtävään määrätty tullirikostorjunnan tullimies saa, siten kuin jäljempänä säädetään, tehdä tullirikoksen estämiseksi valeoston, jos siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta ja on todennäköistä, että valeostolla saavutetaan 1 momentissa tarkoitettu tavoite. Muun kuin näyte-erän ostaminen edellyttää, että ostaminen on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi.

33 §

Valeoston toteuttaminen

Tullirikoksen estämiseksi suoritettavan valeoston toteuttaa poliisi 34 §:n mukaisesti. Yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston voi kuitenkin toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies.

Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies voi osallistua tullirikoksen estämiseksi suoritettavan valeoston toteutukseen poliisin esittämästä pyynnöstä. Poliisin suorittaman tullirikoksen valeoston toteutukseen osallistuvan tullirikostorjunnan tullimiehen oikeuksiin ja velvollisuuksiin sovelletaan, mitä poliisilain 5 luvun 35–38 §:ssä säädetään poliisimiehen oikeuksista ja velvollisuuksista.

34 §

Valeostosta päättäminen

Tullin rikostorjunnan päällikkö päättää tullirikoksen estämiseksi suoritettavasta valeostosta ja sen toteuttamista koskevan pyynnön esittämisestä poliisille. Yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta päättämisestä säädetään 35 §:ssä.

Poliisi päättää valeoston käytännön toteutuksesta. Tullirikoksen estämiseksi suoritettavan valeoston toteuttamista koskevaan päätökseen sovelletaan, mitä poliisilain 5 luvun 36 §:ssä säädetään valeoston toteuttamista koskevasta päätöksestä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 4 luku, sekä
muutetaan 34 a §:n 2 momentti, 34 b ja 34 g §, 34 h §:n 2 momentti, 34 i § ja 36 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 399/2025, seuraavasti:

34 a §

Yksinomaan tietoverkossa tehtävä peitetoiminta ja sen edellytykset

Rajavartiolaitoksella on oikeus kohdistaa tutkittavakseen kuuluvan rikoksen estämiseksi henkilöön peitetoimintaa tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän sellaiseen Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaan rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

34 b §

Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan toteuttaminen

Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi suoritettavan yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies.

34 g §

Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentaminen

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että voidaan perustellusti olettaa toiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän sen käyttämisen perusteena olevan Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen lisäksi siihen välittömästi liittyvään muuhun poliisilain 5 luvun 28 §:n 2 momentissa tarkoitettuun Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaan rikokseen tai törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen, tehtävää suorittava rajavartiomies saa laajentaa yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan koskemaan myös sitä. Edellytyksenä on lisäksi, että peitetoiminnan välitön laajentaminen on tarpeen rikoksen estämiseksi. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta keskusrikospoliisin päällikön ratkaistavaksi.

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että voidaan perustellusti olettaa muun kuin toiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän poliisilain 5 luvun 28 §:n 2 momentissa tarkoitettuun Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaan rikokseen tai törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen, tehtävää suorittava rajavartiomies saa laajentaa yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan koskemaan myös mainittua

henkilöä. Edellytyksenä on lisäksi, että peitetoiminnan välitön laajentaminen on tarpeen rikoksen estämiseksi. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta keskusrikospoliisin päällikön ratkaistavaksi.

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentamisessa on kyse muun kuin Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämisestä ja toiminnan toteuttajana on poliisi, toiminnan laajentamista koskevassa asiassa noudatetaan poliisilain 5 luvun 34 §:ää.

34 h §

Yksinomaan tietoverkossa tehtävä valeosto ja sen edellytykset

Tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies saa, siten kuin jäljempänä säädetään, tehdä yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai kyseessä on kätkemisrikos, ja on todennäköistä, että valeostolla saavutetaan 1 momentissa tarkoitettu tavoite. Muun kuin näyte-erän ostaminen edellyttää, että ostaminen on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi.

34 i §

Yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttaminen

Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi suoritettavan yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies.

36 §

Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjatun käytön edellytykset

Tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, Rajavartiolaitokselle laissa tutkittavaksi säädettyjen rikosten estämiseen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseen liittyvien tehtävien hoitamiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista rajavartio- ja muun viranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (*tietolähde*).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

5.

Laki

kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 23 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain (4/1994) 23 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 301/2014, seuraavasti:

23 §

Pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi ja menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi

Vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön perusteella voidaan todisteiden hankkimiseksi panna toimeen etsintä, takavarikko ja datan säilyttämismääräys, suorittaa telekuuntelua, televalvontaa, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, sijaintitietojen hankkimista epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi, tukiasematietojen hankkimista, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä tarkkailua, salaista kotietsintää, salaista erityistä kotietsintää, salaista paikanetsintää, peitetoimintaa ja valeostoja, käyttää valvottua läpilaskua sekä ottaa henkilötuntemerkit, jos tätä on pyydetty oikeusapupyynnössä taikka se on välttämätöntä oikeusapupyynnön toimeenpanemiseksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

6.

Laki

rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetun lain 9 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetun lain (430/2017) 9 §:n 1 momentti seuraavasti:

9 §

Pakkokeinojen käyttäminen

Tutkintamääräyksen täytäntöön panemiseksi voidaan suorittaa takavarikko ja asiakirjan jäljentäminen, etsintä ja datan säilyttämismääräys, tutkimuspaikan tai -kohteen eristäminen, koe nautitun alkoholin tai muun huumaavan aineen toteamiseksi, henkilötuntemerkkien ottaminen, DNA-tunnisteen määrittäminen, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, sijaintitietojen hankkimista epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi, tukiasematietojen hankkimista, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä tarkkailua, salainen kotietsintä, salainen erityinen kotietsintä, salainen paikanetsintä, peitetoimintaa, valeosto, tietolähteen ohjattua käyttöä ja osallistuvan tietolähteen käyttöä ja valvottu läpilasku.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 28.5.2026

Pääministeri

Petteri Orpo

Oikeusministeri Leena Meri

1.

Laki

pakkokeinolain 2 ja 10 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 2 luvun 11 §:n 1 ja 2 momentti sekä 10 luvun 1 §, 2 §:n 2 momentti, 15 §, 27 §:n 3 momentti, 31 §:n 1 momentti, 32, 34 ja 38 §, 42 §:n 1 momentti, 44 §:n 1 momentti, 48 §:n 1 momentti, 56 §:n 2 momentti ja 60 §:n 1 ja 2 momentti,
sellaisina kuin niistä ovat 10 luvun 1 § laeissa 628/2015, 112/2018 ja 401/2025, 15 § osaksi laeissa 628/2015 ja 452/2023, 27 §:n 3 momentti laissa 732/2022, 31 §:n 1 momentti, 42 §:n 1 momentti, 48 §:n 1 momentti ja 60 §:n 1 momentti laissa 452/2023, 38 § osaksi laissa 452/2023, 56 §:n 2 momentti laeissa 452/2023 ja 182/2024 ja 60 §:n 2 momentti laissa 1146/2013, sekä
lisätään 10 lukuun uusi 1 a ja 26 a–26 j §, 10 luvun 27 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 732/2022 ja 452/2023, uusi 3 momentti, jolloin muutettu 3 momentti ja nykyinen 4 momentti siirtyvät 4 ja 5 momentiksi, 10 lukuun uusi 27 a §, 10 luvun 28 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 452/2023, uusi 3 momentti, 10 lukuun uusi 29 a §, 10 luvun 30 §:ään uusi 3 momentti, 10 luvun 31 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 452/2023, uusi 5 ja 6 momentti, 10 lukuun uusi 33 a, 33 b ja 34 a §, 10 luvun 35 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 452/2023, uusi 4–6 momentti, 10 luvun 36 §:ään uusi 3 momentti, 10 luvun 37 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1146/2013, uusi 5 ja 6 momentti ja 10 lukuun uusi 40 a–40 d § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

2 luku

**Kiinniottaminen, pidättäminen,
vangitseminen, ja tutkinta-aresti**

**Kiinniottaminen, pidättäminen,
vangitseminen, ja tutkinta-aresti**

11 §

11 §

Vangitsemisen edellytykset

Vangitsemisen edellytykset

Tuomioistuimien saa vangitsemisvaatimuksen esittämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangittavaksi 5 §:n 1 momentissa säädetyin edellytyksin.

Tuomioistuimien saa vangitsemisvaatimuksen esittämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangittavaksi, jos:

1) rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän:

a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;

b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka

c) jatkaa rikollista toimintaa;

2) hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon;

3) hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa; tai

4) rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän aiheuttaa vaaraa jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle.

Kun henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan vangita, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos vangitsemiseen muuten on 5 §:n 1 momentissa säädetyt edellytykset ja vangitseminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää. Jos epäilty on vangittu tämän momentin nojalla, on häntä koskeva vangitsemisasiä käsiteltävä uudelleen siten kuin 3 luvun 11 §:ssä säädetään. Vangitsemisvaatimuksen tekijän pyynnöstä tuomioistuimella voi siirtää vangitsemisasiä uudelleen käsittelyyn syyteasiassa toimivaltaiselle tuomioistuimelle. Tuomioistuimen on heti ilmoitettava päätöksestään tälle tuomioistuimelle.

Kun henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan vangita, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos vangitsemiseen muuten on 1 momentissa säädetyt edellytykset ja vangitseminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää. Jos epäilty on vangittu tämän momentin nojalla, häntä koskeva vangitsemisasiä on käsiteltävä uudelleen 3 luvun 11 §:n mukaisesti. Vangitsemisvaatimuksen tekijän pyynnöstä tuomioistuimella voi siirtää vangitsemisasiä uudelleen käsittelyyn syyteasiassa toimivaltaiselle tuomioistuimelle. Tuomioistuimen on heti ilmoitettava päätöksestään tälle tuomioistuimelle.

10 luku

Salaiset pakkokeinot

1 §

Soveltamisala

Telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa,

10 luku

Salaiset pakkokeinot

1 §

Soveltamisala

Telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa,

tukiasematietojen hankkimista, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä tarkkailua (tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta ja tekninen laitetarkkailu), teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähdetoimintaa ja valvottua läpilaskua voidaan käyttää esitutkinnassa salassa niiden kohteilta. Näiden keinojen käytöstä rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi säädetään poliisilaissa, rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa (623/2015) ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (108/2018).

Mitä tässä luvussa säädetään esitutkintaviranomaisen tai esitutkintavirkamiehen oikeudesta käyttää pakkokeinoja, koskee *peitetoimintaa, valeostoa ja tietolähteen ohjattua käyttöä lukuun ottamatta* poliisin lisäksi rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaisia sen mukaan kuin siitä laissa erikseen säädetään. *Tullin oikeudesta käyttää peitetoimintaa, valeostoa ja tietolähteen ohjattua käyttöä tullirikoksen esitutkinnassa säädetään rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa. Tullirikoksen esitutkinnassa suoritettavan peitetoiminnan ja valeoston toteuttaa poliisi Tullin pyynnöstä. Keskusrikospoliisin päällikön päätöksellä yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan ja yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston voi kuitenkin toteuttaa myös salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies. Rajavartiolaitoksen oikeudesta käyttää yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa, yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa ja tietolähteen ohjattua käyttöä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen esitutkinnassa säädetään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa. Keskusrikospoliisin päällikön päätöksellä yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan ja yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston voi toteuttaa salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies.*

tukiasematietojen hankkimista, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, teknistä seuranta ja teknistä laitetarkkailua, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähdetoimintaa, valvottua läpilaskua, *salaista kotietsintää, salaista erityistä kotietsintää ja salaista paikanetsintää sekä näihin liittyvää haltuunottoa ja jäljentämistä* voidaan käyttää esitutkinnassa salassa niiden kohteilta. Näiden keinojen käytöstä rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi säädetään poliisilaissa, rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa (623/2015) ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (108/2018).

Mitä tässä luvussa säädetään esitutkintaviranomaisen tai esitutkintavirkamiehen oikeudesta käyttää pakkokeinoja, koskee *jäljempänä tehdyin rajauksin* poliisin lisäksi rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaisia sen mukaan kuin siitä laissa erikseen säädetään.

(uusi)

1 a §

Rajavartiolaitoksen toimivaltuudet

Rajavartiolaitoksen käytössä eivät ole peitetoiminta ja valeosto, lukuun ottamatta yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa ja yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa.

Rajavartiolaitoksella on oikeus:

1) telekuunteluun ja tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta vain selvittäessä törkeää laittoman maahantulon järjestämistä taikka ihmiskauppaa tai törkeää ihmiskauppaa;

2) televalvontaan selvittäessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai törkeää laittoman saaliin kätkemistä 3 momentissa säädettyin poikkeuksin;

3) muuhun peiteltyyn tiedonhankintaan kuin 14 §:n 4 momentissa tarkoitettuun peiteltyyn tiedonhankintaan tietoverkossa selvittäessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta 3 momentissa säädettyin poikkeuksin, taikka suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvää kätkemisrikosta;

4) henkilön tekniseen seurantaan selvittäessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta 3 momentissa säädettyin poikkeuksin.

Rajavartiolaitoksella ei ole oikeutta televalvontaan, henkilön tekniseen seurantaan ja muuhun peiteltyyn tiedonhankintaan kuin 14 §:n 4 momentissa tarkoitettuun peiteltyyn tiedonhankintaan tietoverkossa selvittäessä:

1) rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 30 tai 31 §:ssä tarkoitettua sotilaskurinpitomenettelyn alaisen henkilön epäiltyä syyllistymistä sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 2 §:ssä tarkoitettuun sotilasoikeudenkäyntiasiana

käsiteltävään rikokseen tai Rajavartiolaitoksessa palvelevan henkilön epäiltyä syyllistymistä rikoslain 40 luvussa tarkoitettuun virkarikokseen;

2) rikoslain 16 luvun 1 §:ssä tarkoitettua virkamiehen väkivaltaista vastustamista ja 14 §:ssä tarkoitettua törkeää lahjuksen antamista;

3) laittoman maahantulon järjestämiseen liittyvää rikoslain 25 luvun 4 §:ssä tarkoitettua panttivangin ottamista ja 4 a §:ssä tarkoitettua panttivangin ottamisen valmistelua;

4) Rajavartiolaitokseen kohdistuvia rikoslain 34 luvussa tarkoitettuja yleisvaarallisia rikoksia.

Rajavartiolaitoksen suorittaessa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 5 §:ssä tarkoitettua muuta esitutkintaa salaisista pakkokeinoista ei ole rajavartiomiehen käytettävissä telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, peitelty tiedonhankinta, henkilön tekninen seuranta, peitetoiminta, valeosto eikä tietolähteen ohjattu käyttö.

2 §

Salaisten pakkokeinojen käytön edellytykset

Sen lisäksi, mitä salaisten pakkokeinojen käytön erityisistä edellytyksistä jäljempänä säädetään, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, henkilön teknistä seuranta, teknistä laitetarkkailua, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähteen ohjattua käyttöä ja valvottua läpilaskua saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Peitetoiminnan, valeoston ja asuntokuuntelun käyttäminen edellyttää lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi.

2 §

Salaisten pakkokeinojen käytön edellytykset

Sen lisäksi, mitä salaisten pakkokeinojen käytön erityisistä edellytyksistä jäljempänä säädetään, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, henkilön teknistä seuranta, teknistä laitetarkkailua, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähteen ohjattua ja osallistuvan tietolähteen käyttöä, valvottua läpilaskua, salaista kotietsintää, salaista erityistä kotietsintää ja salaista paikanetsintää sekä näihin liittyvää haltuunottoa ja jäljentämistä saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Peitetoiminnan, valeoston, asuntokuuntelun ja salaisen erityisen kotietsinnän käyttäminen edellyttää lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi.

Peitellystä tiedonhankinnasta päättäminen

Keskusrikospoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää peitellystä tiedonhankinnasta. Peitellystä tiedonhankinnasta tullirikoksen selvittämiseksi päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies.

Päätös peitellystä tiedonhankinnasta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpide ja sen tavoite riittävästi yksilöitynä;
- 2) peitellyn tiedonhankinnan toteuttava yksikkö ja siitä vastaava poliisimies tai Tullin rikostorjunnan tullimies;

- 3) epäilty rikos;
- 4) peitellyn tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö;

- 5) tosiseikat, joihin rikosepäily perustuu;
- 6) toimenpiteen suunniteltu toteuttamisajankohta;

- 7) mahdolliset peitellyn tiedonhankinnan rajoitukset ja ehdot.

Päätöstä on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

Jos kyse on Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämisestä, peitellystä tiedonhankinnasta tietoverkossa päättämiseen sovelletaan, mitä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 59 §:ssä säädetään.

Peitellystä tiedonhankinnasta päättäminen

Keskusrikospoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää peitellystä tiedonhankinnasta. Peitellystä tiedonhankinnasta tullirikoksen selvittämiseksi päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies. *Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies päättää peitellystä tiedonhankinnasta Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämisestä.*

Päätös peitellystä tiedonhankinnasta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpide ja sen tavoite riittävästi yksilöitynä;

- 2) peitellyn tiedonhankinnan toteuttava yksikkö *tai Rajavartiolaitoksen hallintoyksikkö* ja siitä vastaava poliisimies, Tullin rikostorjunnan tullimies *tai rajavartiomies*;

- 3) epäilty rikos;
- 4) peitellyn tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö;

- 5) tosiseikat, joihin rikosepäily perustuu;
- 6) toimenpiteen suunniteltu toteuttamisajankohta;

- 7) mahdolliset peitellyn tiedonhankinnan rajoitukset ja ehdot.

Päätöstä on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

(uusi)

26 a §

Salainen kotietsintä ja sen edellytykset

Salaisella kotietsinnällä tarkoitetaan rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan paikkaan tehtävää salaista etsintää.

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa toimittaa 1 momentissa tarkoitettu etsintä, jos tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta. Etsintä saadaan toimittaa vain, jos etsinnässä voidaan olettaa löytyvän rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, etsintä saadaan toimittaa vain, jos rikos on tehty siellä tai jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy edellä tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka.

Jos salaisen kotietsinnän aikana tai muutoin ilmenee, että etsinnän kohteeksi voi joutua 26 b §:ssä tarkoitettua tietoa, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Salaisessa kotietsinnässä löydettyä yksityistä avaamatonta asiakirjaa saa tarkastella vain tutkinnanjohtaja, syyttäjä tai tuomioistuimien taikka tutkinnanjohtajan määräyksestä poliisimies. Datan muodossa olevan asiakirjan avaamisessa saa tarvittaessa tutkinnanjohtajan päätöksellä avustaa toimenpiteen kohteena olevan tietojärjestelmän tai sen tallennusalustan asiantuntija.

(uusi)

26 b §

Salainen erityinen kotietsintä ja sen edellytykset

Salaisella erityisellä kotietsinnällä tarkoitetaan salaista etsintää sellaisessa tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei tämän lain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa

takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä.

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa toimittaa 1 momentissa tarkoitettu etsintä, jos tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitettua rikoksesta. Etsintä saadaan toimittaa vain, jos etsinnässä voidaan olettaa löytyvän rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka ja vain, jos etsintävaltuutetun läsnäolo voidaan mahdollistaa 26 c §:ssä säädetyllä tavalla. Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, etsintä saadaan toimittaa vain, jos rikos on tehty siellä tai jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy edellä tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka.

(uusi)

26 c §

*Etsintävaltuutettu, sen
kelpoisuusvaatimukset, velvollisuudet sekä
palkkio ja korvaus*

Salaista erityistä kotietsintää varten on määrättävä etsintävaltuutettu huolehtimaan siitä, että haltuunotto tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 26 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun tietoon. Etsintävaltuutettuna voi toimia 44 §:ssä tarkoitettu julkinen asiamies, jonka tuomioistuimien on määrännyt etsintää koskevan vaatimuksen käsittelyyn. Etsintävaltuutetun kelpoisuusvaatimuksista säädetään 8 luvun 8 §:ssä.

Etsintävaltuutetun tehtävänä on huolellisesti ja ilman aiheutonta viivytystä valvoa sitä, että haltuunotto tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 26 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun tietoon. Etsintävaltuutetun on oltava läsnä salaista erityistä kotietsintää toimitettaessa ja seurattava etsintätoimenpiteiden suorittamista, jos se on kaikkien etsintään osallistuvien turvallisuus huomioon ottaen mahdollista toteuttaa.

Etsintävaltuutettu ja siihen tehtävään pyydetty eivät saa oikeudettomasti paljastaa seikkaa, josta he ovat tehtävänsä vuoksi tai siihen pyydettyinä saaneet tiedon. Etsintävaltuutetun palkkion ja korvauksen osalta noudatetaan, mitä julkiselle

asiamiehelle maksettavasta palkkiosta ja korvauksesta säädetään 46 §:ssä.

(uusi)

26 d §

Etsintävaltuutetun käsityksen huomioon ottaminen sekä yksityisen avaamattoman asiakirjan tutkiminen

Salaisen erityisen kotietsinnän toimittajan on otettava asianmukaisesti huomioon etsintävaltuutetun käsitys tiedon soveltavuudesta haltuunottamisen tai asiakirjan jäljentämisen kohteeksi. Jos etsinnän yhteydessä jäljennetään tai muuten otetaan haltuun aineistoa, jonka jäljentämistä tai haltuunottamista etsintävaltuutettu on vastustanut, mainittua aineistoa ei saa enemmälti tutkia ja se on sinetöitävä. Kiistanalainen aineisto on rajattava tavalla, joka on tarkoituksenmukainen tuomioistuinkäsittelyn kannalta ja riittävä vaitiolovelvollisuuden ja -oikeuden toteutumisen kannalta.

Salainen erityinen kotietsintä on tallennettava teknisellä laitteella ja etsinnästä on laadittava pöytäkirja 26 j §:n mukaisesti. Pöytäkirjoihin on kirjattava tai liitettävä etsintävaltuutetun lausumat tarpeellisessa laajuudessa. Etsintävaltuutetulle on sen pyynnöstä varattava tilaisuus tarkastaa pöytäkirja viipymättä etsinnän toimittamisen jälkeen, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua etsinnän toimittamisesta.

Salaisessa erityisessä kotietsinnässä löydettyä yksityistä avaamatonta asiakirjaa saa tarkastella vain etsintävaltuutettu. Datan muodossa olevan asiakirjan avaamisessa saa tarvittaessa tutkinnanjohtajan päätöksellä avustaa toimenpiteen kohteena olevan tietojärjestelmän tai sen tallennusalueen asiantuntija.

(uusi)

26 e §

Sinetöidyn aineiston tuomioistuinkäsittely

Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on viipymättä ja viimeistään kolmen päivän kuluttua 26 d §:ssä tarkoitettua sinetöimisestä saatettava

tuomioistuimen ratkaistavaksi, saadaanko sinetöityä aineistoa tutkia tai hyödyntää. Asiaa koskevassa vaatimuksessa on asia selostettava riittävällä tarkkuudella ja vaatimukseen on sinetöidyn aineiston lisäksi liitettävä 26 j §:ssä tarkoitettu pöytäkirja.

Asian tuomioistuinkäsittelyssä noudatetaan soveltuvien osin, mitä 43 §:ssä säädetään menettelystä tuomioistuimessa. Sinetöityä aineistoa koskevasta asiasta päättää syyteasiassa toimivaltainen tuomioistuin. Tuomioistuimen on varattava vaatimuksen tekijälle ja etsintävaltuutetulle tilaisuus tulla kuulluksi.

Tuomioistuimen on päätettävä siitä, voidaanko aineisto tai sen osa jäljentää. Sinetöityä aineistoa koskevasta tuomioistuimen päätöksestä ei saa valittaa. Päätöksestä saa kannella ilman määräaikaa. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä. Jos tuomioistuimen päätöksestä kannellaan, kantelun kohteena oleva aineisto on pidettävä sinetöitynä, kunnes asia on ratkaistu.

(uusi)

26 f §

Salainen paikanetsintä ja sen edellytykset

Salaisella paikanetsinnällä tarkoitetaan 8 luvun 1 §:n 4 momentissa tarkoitettuun paikkaan tehtävää salaista etsintää.

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa toimittaa 1 momentissa tarkoitettu etsintä, jos tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä 16 §:ssä tarkoitettusta rikoksesta.

Etsintä saadaan toimittaa vain, jos etsinnässä voidaan olettaa löytyvän rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, etsintä saadaan toimittaa vain, jos rikos on tehty siellä tai jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy edellä tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Jos salaisen paikanetsinnän aikana tai muutoin ilmenee, että etsinnän kohteeksi voi joutua 26 b §:ssä tarkoitettua tietoa, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saadut tiedot koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

(uusi)

26 g §

*Salaisesta kotietsinnästä, salaisesta
erityisestä kotietsinnästä ja salaisesta
paikanetsinnästä päättäminen*

Tuomioistuin päättää 26 a, 26 b ja 26 f §:ssä tarkoitettusta etsinnästä salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää salaisesta paikanetsinnästä siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua pakkokeinon käytön aloittamisesta.

Lupa 1 momentissa tarkoitettuun etsintään voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan. Etsintää koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on riittävällä tarkkuudella yksilöitävä:

- 1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen teko-aika;*
- 2) henkilö, jota on syytä epäillä 1 kohdassa tarkoitettusta rikoksesta;*
- 3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja etsinnän edellytykset perustuvat;*
- 4) luvan voimassaoloaika;*
- 5) etsinnän kohteena oleva tila tai muu paikka;*
- 6) mahdollisuuksien mukaan se, mitä etsinnällä pyritään löytämään;*
- 7) etsinnän suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu virkamies;*
- 8) mahdolliset etsinnän rajoitukset.*

(uusi)

26 h §

*Haltuunottamisen ja jäljentämisen
edellytykset salaisessa kotietsinnässä,
salaisessa erityisessä kotietsinnässä ja
salaisessa paikanetsinnässä*

Rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka voidaan ottaa tilapäisesti haltuun 7 luvussa tarkoitettua takavarikoimista tai jäljentämistä varten taikka jäljentää salaisen kotietsinnän, salaisen erityisen kotietsinnän tai salaisen

paikanetsinnän aikana.

Mitä 1 momentissa säädetään, koskee myös tietoa, joka on teknisessä laitteessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä taikka sen tallennusalustalla (data). Asiakirjasta säädettyä sovelletaan myös datan muodossa olevaan asiakirjaan.

Jäljennös on hävitettävä viipymättä, jos käy ilmi, että on jäljennetty materiaalia, jonka jäljentäminen on kielletty, tai tietoa ei tarvita rikoksen selvittämiseksi.

(uusi)

26 i §

Haltuunottamisesta ja jäljentämisestä päättäminen salaisessa kotietsinnässä, salaisessa erityisessä kotietsinnässä ja salaisessa paikanetsinnässä

Haltuunottamisesta ja jäljentämisestä salaisessa kotietsinnässä, salaisessa erityisessä kotietsinnässä ja salaisessa paikanetsinnässä päättää salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

(uusi)

26 j §

Salaisen etsinnän tallentaminen teknisellä laitteella ja pöytäkirja

Salainen kotietsintä, salaisen erityinen kotietsintä ja salainen paikanetsintä on kokonaisuudessaan tallennettava teknisellä laitteella. Salaisen etsinnän toimittajan on myös ilman aiheutonta viivytystä laadittava etsinnästä pöytäkirja, jossa selostetaan etsintämenettely riittävällä tarkkuudella.

Salaisen kotietsinnän, salaisen erityisen kotietsinnän ja salaisen paikanetsinnän aikana tai sen jälkeen tehtävästä haltuunottamisesta ja jäljentämisestä on tehtävä erillinen pöytäkirja, jossa selostetaan riittävällä tarkkuudella haltuun otetun ja jäljennetyin esineen, aineen tai omaisuuden laatu ja määrä sekä mahdollisesti sen tilalle vaihdetun esineen, aineen tai omaisuuden laatu ja määrä.

Jäljennös 1 ja 2 momentissa tarkoitetusta pöytäkirjasta ja tieto tallenteesta on toimitettava sille, jonka luona esine, omaisuus tai asiakirja on otettu haltuun tai jäljennetty,

kun 60 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty. Tallenteen tarkastelulle on pyynnöstä varattava tilaisuus sille, jonka luona etsintä on suoritettu.

27 §

Peitetoiminta ja sen edellytykset

(uusi 3 mom.)

Poliisi saa kohdistaa epäiltyyn peitetoimintaa tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

(uusi)

27 §

Peitetoiminta ja sen edellytykset

Tulli saa, kohdistaa henkilöön peitetoimintaa tullirikoksen selvittämiseksi, jos tätä on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta, johon sisältyy omaisuuden maahantuontia, maastavientiä tai Suomen kautta kuljettamista. Edellytyksenä on lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena.

Toimivaltaiset esitutkintaviranomaiset saavat kohdistaa epäiltyyn peitetoimintaa tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

27 a §

Peitetoiminnan toteuttaminen Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa

Tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavan peitetoiminnan toteuttaa poliisi 27 §:n 2 momentin mukaisesti. Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan voi kuitenkin toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies.

Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies voi osallistua tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavan peitetoiminnan toteutukseen poliisin esittämästä pyynnöstä. Poliisin suorittaman tullirikoksen peitetoiminnan toteutukseen osallistuvan tullirikostorjunnan tullimiehen oikeuksiin ja velvollisuuksiin sovelletaan, mitä 27, 27 a, 28 ja 29 §:ssä säädetään poliisimiehen oikeuksista ja velvollisuuksista.

Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan

rikoksen selvittämiseksi suoritettavan yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies.

28 §

Rikoksentelekielto

(uusi 3 mom.)

(uusi)

28 §

Rikoksentelekielto

Yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava tullirikostorjunnan tullimies tai rajavartiomies ei saa tehdä rikosta eikä aloitetta rikoksen tekemiseen.

29 a §

*Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen
Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa*

Sen estämättä, mitä 28 §:n 3 momentissa säädetään, yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava tullimies tai rajavartiomies saa osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan, hankkia toimitiloja taikka kulku- tai muita sellaisia välineitä, osallistua henkilöiden, esineiden tai aineiden kuljettamiseen, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla, jos erittäin pätevin perustein on voitu olettaa, että:

1) toimenpide tehdään ilman hänen myötävaikutustaankin;

2) tullimiehen tai rajavartiomiehen toiminta ei tule aiheuttamaan vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle, vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle; ja

3) avustaminen edistää merkittävästi toiminnan tavoitteen saavuttamista.

Yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava tullimies tai rajavartiomies saa osallistua 41 §:ssä tarkoitetun valvotun läpilaskun kohteena olevan toimituksen järjestämiseen, jos osallistuminen edistää merkittävästi läpilaskun tavoitteen saavuttamista.

30 §

30 §

(uusi)

Mitä edellä säädetään peitetoimintaa koskevasta esityksestä ja suunnitelmasta, sovelletaan yksinomaan tietoverkossa tehtävään peitetoimintaan Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa. Tullin ja Rajavartiolaitoksen on annettava yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa koskeva suunnitelma tiedoksi keskusrikopoliisille.

31 §

31 §

Peitetoiminnasta päättäminen

Peitetoiminnasta päättäminen

Keskusrikopoliisin päällikkö päättää peitetoiminnasta. Yksinomaan tietoverkossa toteutettavasta peitetoiminnasta päättää keskusrikopoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Keskusrikopoliisin päällikkö päättää peitetoiminnasta. Yksinomaan tietoverkossa toteutettavasta peitetoiminnasta päättää keskusrikopoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tullin rikostorjunnan päällikkö päättää tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavasta peitetoiminnasta ja sen toteuttamisesta koskevan pyynnön esittämisestä poliisille. Poliisi päättää Tullin peitetoiminnan käytännön toteutuksesta.

(uusi 5 ja 6 mom.)

Päätöksen yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta Tullissa tekee keskusrikopoliisin päällikkö Tullin rikostorjunnan päällikön taikka tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun tullimiehen esityksestä. Yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa koskevaan päätökseen Tullissa sovelletaan, mitä 2–4 momentissa säädetään peitetoimintaa koskevasta päätöksestä. Edellä 3 momentin 2 kohdassa tarkoitettulla tiedolla tarkoitetaan Tullin osalta tietoa yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan toteuttavasta Tullin yksiköstä ja peitetoiminnan toteuttamisesta vastaavasta tullimiehestä. Mainitun momentin 3 kohdassa tarkoitettulla tiedolla tarkoitetaan vastaavasti tunnistetietoja yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittavista tullimiehistä.

Päätöksen yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta Rajavartiolaitoksessa tekee keskusrikospoliisin päällikkö Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön taikka tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun rajavartiomiehen esityksestä. Yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa koskevaan päätökseen Rajavartiolaitoksessa sovelletaan, mitä 2–4 momentissa säädetään peitetoimintaa koskevasta päätöksestä. Edellä 3 momentin 2 kohdassa tarkoitettulla tiedolla tarkoitetaan Rajavartiolaitoksen osalta tietoa yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan toteuttavasta Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköstä ja peitetoiminnan toteuttamisesta vastaavasta rajavartiomiehestä. Mainitun momentin 3 kohdassa tarkoitettulla tiedolla tarkoitetaan vastaavasti yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittavista rajavartiomiehistä.

32 §

Ratkaisu peitetoiminnan edellytyksistä

Peitetoiminnasta päättäneen poliisimiehen on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, ovatko 27 §:n 2 momentissa tarkoitettu peitetoiminnan edellytykset olemassa

(uusi)

32 §

Ratkaisu peitetoiminnan edellytyksistä

Peitetoiminnasta päättäneen poliisimiehen on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, ovatko 27 §:n 2 momentissa säädetty peitetoiminnan edellytykset olemassa. *Jos kyse on peitetoiminnasta tullirikoksen selvittämiseksi, toiminnasta päättäneen tullimiehen on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, ovatko mainitun pykälän 3 momentissa säädetty peitetoiminnan edellytykset olemassa.*

33 a §

Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentaminen Tullissa

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että sen käytön perusteena olevan rikoksen lisäksi on syytä epäillä peitetoiminnan kohteena olevan tehneen muun siihen välittömästi liittyvän 3

§:ssä tarkoitetun rikoksen, johon sisältyy omaisuuden maahantuontia, maastavientiä tai Suomen kautta kuljettamista, tehtävää suorittava virkamies saa laajentaa peitetoiminnan koskemaan myös sitä. Edellytyksenä on lisäksi, että peitetoiminnan välitön laajentaminen on tarpeen rikoksen selvittämiseksi. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta päättäneen tullimiehen ratkaistavaksi.

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että on syytä epäillä muun kuin peitetoiminnan kohteena olevan henkilön tekemäksi epäiltyä 3 §:ssä tarkoitettua rikosta, johon sisältyy omaisuuden maahantuontia, maastavientiä tai Suomen kautta kuljettamista, tehtävää suorittava toimivaltainen virkamies saa laajentaa peitetoiminnan koskemaan myös mainittua henkilöä. Edellytyksenä on lisäksi, että peitetoiminnan välitön laajentaminen on tarpeen rikoksen selvittämiseksi. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta päättäneen tullimiehen ratkaistavaksi.

(uusi)

33 b §

*Yksinomaan tietoverkossa tehtävän
peitetoiminnan laajentaminen
Rajavartiolaitoksessa*

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että sen käytön perusteena olevan Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen lisäksi on syytä epäillä peitetoiminnan kohteena olevan tehneet muun siihen välittömästi liittyvän 3 §:ssä tarkoitetun Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen, tehtävää suorittava rajavartiomies saa laajentaa yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan koskemaan myös sitä. Edellytyksenä on lisäksi, että yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan välitön

laajentaminen on tarpeen rikoksen selvittämiseksi. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta keskusrikospoliisin päällikön ratkaistavaksi.

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että on syytä epäillä muun kuin peitetoiminnan kohteena olevan henkilön tekemäksi epäiltyä 3 §:ssä tarkoitettua Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, tehtävää suorittava rajavartiomies saa laajentaa yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan koskemaan myös mainittua henkilöä. Edellytyksenä on lisäksi, että peitetoiminnan välitön laajentaminen on tarpeen rikoksen selvittämiseksi. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta keskusrikospoliisin päällikön ratkaistavaksi.

34 §

Valeosto ja sen edellytykset

Valeostolla tarkoitetaan poliisin tekemää esineen, aineen, omaisuuden tai palvelun ostotarjousta tai ostoa, jonka tavoitteena on saada poliisin haltuun tai löytää todiste rikosasiassa, rikoksella saatu hyöty taikka esine, aine tai omaisuus, joka on rikoksella joltakulta viety tai jonka tuomioistuin voi julistaa menetetyksi taikka jonka avulla voidaan muuten saada selvitystä rikosasiassa. Muun kuin näyte-erän ostaminen edellyttää, että ostaminen on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi.

Valeosto saadaan tehdä, jos on syytä epäillä rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, taikka varkautta tai kätkemisrikosta ja on todennäköistä, että valeostolla saavutetaan jokin 1 momentissa mainittu tavoite.

(uusi)

34 §

Valeosto ja sen edellytykset

Valeostolla tarkoitetaan *toimivaltaisen esitutkintaviranomaisen* tekemää esineen, aineen, omaisuuden tai palvelun ostotarjousta tai ostoa, jonka tavoitteena on saada *esitutkintaviranomaisen* haltuun tai löytää todiste rikosasiassa, rikoksella saatu hyöty taikka esine, aine tai omaisuus, joka on rikoksella joltakulta viety tai jonka tuomioistuin voi julistaa menetetyksi taikka jonka avulla voidaan muuten saada selvitystä rikosasiassa. Muun kuin näyte-erän ostaminen edellyttää, että ostaminen on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi.

Valeosto saadaan tehdä, jos on syytä epäillä rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, taikka varkautta tai kätkemisrikosta ja on todennäköistä, että valeostolla saavutetaan jokin 1 momentissa mainittu tavoite.

Tehtävään määrätty tullirikostorjunnan tullimies saa tehdä tullirikoksen selvittämiseksi valeoston, jos siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta ja on todennäköistä, että valeostolla saavutetaan 1 momentissa

(uusi)

Valeoston toteuttaja saa tehdä vain sellaista tiedonhankintaa, joka on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi. Valeosto on toteutettava siten, ettei se saa kohteena olevaa tai muuta henkilöä tekemään rikosta, jota hän ei muuten tekisi.

Valeosto asunnossa on sallittua vain, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Kotietsinnästä säädetään erikseen.

(uusi)

tarkoitettu tavoite. Muun kuin näyte-erän ostaminen edellyttää, että ostaminen on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi.

Tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies saa tehdä yksinomaan tietoverkossa tehtävän yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai kyseessä on kätkemisrikos, ja on todennäköistä, että valeostolla saavutetaan 1 momentissa tarkoitettu tavoite. Yksinomaan tietoverkossa tehtävään valeostoon Rajavartiolaitoksessa sovelletaan 5 momenttia. Muun kuin näyte-erän ostaminen edellyttää, että ostaminen on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi.

Valeoston toteuttaja saa tehdä vain sellaista tiedonhankintaa, joka on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi. Valeosto on toteutettava siten, ettei se saa kohteena olevaa tai muuta henkilöä tekemään rikosta, jota hän ei muuten tekisi.

Valeosto asunnossa on sallittua vain, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Kotietsinnästä säädetään erikseen.

34 a §

Valeoston toteuttaminen Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa

Tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavan valeoston toteuttaa poliisi 35 §:n mukaisesti. Yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston voi kuitenkin toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies.

Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies voi osallistua tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavan valeoston toteutukseen poliisin esittämästä pyynnöstä. Poliisin suorittaman tullirikoksen valeoston toteutukseen osallistuvan tullirikostorjunnan tullimiehen oikeuksiin ja velvollisuuksiin sovelletaan, mitä 27, 27 a, 28 ja 29 §:ssä säädetään poliisimiehen oikeuksista ja velvollisuuksista.

Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi suoritettavan yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies.

35 §

Valeostosta päättäminen

(uusi 4–6 mom.)

35 §

Valeostosta päättäminen

Tullin rikostorjunnan päällikkö päättää tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavasta valeostosta ja sen toteuttamista koskevan pyynnön esittämisestä poliisille. Poliisi päättää valeoston käytännön toteutuksesta. Keskusrikospoliisin päällikkö päättää tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun tullirikostorjunnan tullimiehen toteuttamasta, yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun tullimiehen esityksestä.

Päätöksen tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun rajavartiomiehen toteuttamasta yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta tekee keskusrikospoliisin päällikkö Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön taikka tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun rajavartiomiehen esityksestä.

Mitä 2 ja 3 momentissa säädetään valeostoa koskevasta päätöksestä, sovelletaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa koskevaan päätökseen Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa.

36 §

Valeoston toteuttamista koskeva suunnitelma

(uusi 3 mom.)

36 §

Valeoston toteuttamista koskeva suunnitelma

Mitä edellä säädetään, sovelletaan yksinomaan tietoverkossa tehtävään valeostoon Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa.

(uusi 5 ja 6 mom.)

Päätöksen tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun tullimiehen toteuttamasta yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta tekee keskusrikospoliisin päällikkö Tullin rikostorjunnan päällikön taikka tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun tullimiehen esityksestä. Mitä 2–4 momentissa säädetään valeostoa koskevasta päätöksestä, sovelletaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa koskevaan päätökseen Tullissa. Edellä 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettulla tiedolla tarkoitetaan Tullin osalta tietoa yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta päättäneestä tullimiehestä. Mainitun momentin 2 kohdassa tarkoitetaan vastaavasti tietoa yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttavasta Tullin yksiköstä. Mainitun momentin 3 kohdassa tarkoitettulla tiedolla tarkoitetaan tunnistetietoja yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston suorittavista Tullin rikostorjunnan tullimiehistä.

Päätöksen tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun rajavartiomiehen toteuttamasta yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta tekee keskusrikospoliisin päällikkö Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön taikka tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun rajavartiomiehen esityksestä. Mitä 2–4 momentissa säädetään valeostoa koskevasta päätöksestä, sovelletaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa koskevaan päätökseen Rajavartiolaitoksessa. Edellä 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettulla tiedoilla tarkoitetaan Rajavartiolaitoksen osalta tietoa yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta päättäneestä rajavartiomiehestä. Mainitun momentin 2 kohdassa tarkoitetaan vastaavasti tietoa yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttavasta Rajavartiolaitoksen

hallintoyksiköstä. Mainitun momentin 3 kohdassa tarkoitetulla tiedolla tarkoitetaan tunnistetietoja yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston suorittavista Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan rajavartiomiehistä.

38 §

Poliisimiehen turvaaminen peiteltyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa ja valeostossa

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää, että peiteltyä tiedonhankintaa, peitetoimintaa tai valeostoa toteuttava poliisimies varustetaan kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

Kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita poliisimiehen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja niitä saadaan käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Jos kyse on peitelystä tiedonhankinnasta tietoverkossa Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämisessä, rajavartiomiehen turvaamiseen peiteltyssä tiedonhankinnassa tietoverkossa sovelletaan, mitä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 60 §:ssä säädetään.

(uusi)

38 §

Poliisimiehen, tullimiehen ja rajavartiomiehen turvaaminen peiteltyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa ja valeostossa

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää, että peiteltyä tiedonhankintaa, peitetoimintaa tai valeostoa toteuttava poliisimies taikka peiteltyä tiedonhankintaa toteuttava tullimies tai rajavartiomies varustetaan kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi. Sama oikeus on myös Tullin rikostorjunnan tullimiehellä hänen osallistuessaan poliisin pyynnöstä peitetoimintaan.

Kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita poliisimiehen, tullimiehen tai rajavartiomiehen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja niitä saadaan käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

40 a §

Osallistuva tietolähde

Yksittäistapauksessa osana 39 §:n 2 momentissa tarkoitettua tietolähteen ohjattua käyttöä esitutkintaviranomaisen ohjauksessa

ja valvonnassa tietolähde saa:

1) hankkia toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä;

2) kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita;

3) hoitaa taloudellisia asioita; taikka

4) avustaa muilla 1–3 kohdissa tarkoitettuihin tapoihin rinnastettavilla tavoilla rikollisryhmää, rikollisjoukkoa, rikollisverkostoa tai muuta näihin verrattavissa olevaa rikosten toteuttamiseksi muodostettua henkilöiden yhteenliittymää.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu osallistuvan tietolähteen käyttö on sallittua, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että:

1) toimenpide tehdään ilman tietolähteen myötävaikutustakin;

2) tietolähteen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle; ja

3) avustaminen edistää merkittävästi tietolähdetoiminnan tavoitteen saavuttamista.

Osallistuva tietolähde saa myös esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tehdä sellaisia toimenpiteitä, jotka mahdollistavat esitutkintaviranomaiselle muun tässä luvussa säädetyn salaisen pakkokeinon hyödyntämisen siltä osin kuin se on välttämätöntä kyseisen toimivaltuuden käyttämiseksi.

40 b §

(uusi)

Osallistuvan tietolähteen käyttöä koskeva esitys ja suunnitelma

Osallistuvaa tietolähdettä koskevassa esityksessä on mainittava:

1) toimenpiteen esittäjä;

2) tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö tai 40 a §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettu ryhmä riittävästi yksilöitynä;

3) selvitettävä rikos riittävästi yksilöitynä;

4) osallistuvan tietolähteen käytön tavoite;

5) osallistuvan tietolähteen käytön tarpeellisuus;

6) muut kuin 1–5 kohdassa tarkoitettujen osallistuvan tietolähteen käytön edellytysten arviointia varten tarvittavat tiedot.

Osallistuvan tietolähteen käytön toteuttamisesta on laadittava kirjallinen suunnitelma, jonka tulee sisältää osallistuvan tietolähteen käyttöä koskevan päätöksenteon ja käytön toteuttamisen kannalta oleelliset ja riittävän yksityiskohtaiset tiedot. Suunnitelmaa on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

(uusi)

40 c §

Osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäminen ja yhteensovittaminen

Keskusrikospoliisin päällikkö tai tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää osallistuvan tietolähteen käytöstä. Osallistuvan tietolähteen käytöstä Tullin tutkiman tullirikoksen selvittämiseksi päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies.

Osallistuvan tietolähteen käytöstä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi päättää Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies.

Osallistuvaa tietolähteen käyttöä koskeva päätös voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Päätös osallistuvan tietolähteen käytöstä on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen esittäjä;*
- 2) tiedonhankinnan toteuttava yksikkö ja sen toteuttamisesta vastaava virkamies;*
- 3) tunnistetiedot tietolähteestä;*
- 4) epäilty rikos;*
- 5) tiedonhankinnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma;*
- 6) päätöksen voimassaoloaika;*
- 7) mahdolliset osallistuvan tietolähteen käytön rajoitukset ja ehdot.*

Päätöstä on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava. Osallistuvan

tietolähteen käytön lopettamisesta on tehtävä kirjallinen päätös.

Osallistuvan tietolähteen käyttöä on tarvittaessa sovitettava yhteen muiden sen käyttöön toimivaltaisten viranomaisten kanssa toimintaan liittyvien henkilöiden turvallisuuden varmistamiseksi sekä salaisten pakkokeinojen käyttämiseen liittyvien taktisten ja teknisten menetelmien ja suunnitelmien paljastumisen estämiseksi. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä mainitun yhteensovittamisen järjestämisestä.

(uusi)

40 d §

Tietolähteen turvaaminen

Tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää, että tietolähteen suostumuksella valvotaan tämän asuntoa tai muuta tietolähteen asumiseen käyttämää tilaa ja sen välitöntä lähiympäristöä kameran tai muun paikkaan sijoitetun teknisen laitteen, menetelmän tai ohjelmiston avulla, jos se on tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Tietolähteen turvaamisesta ei tarvitse ilmoittaa sivullisille. Valvonta on lopetettava viipymättä, jos se ei ole enää tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi.

Tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää, että tietolähde tämän suostumuksella varustetaan kuuntelun, katselun ja seurannan mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on yksittäistapauksessa välttämätöntä tämän turvallisuuden varmistamiseksi. Kuuntelu, katselu ja seuranta saadaan tallentaa.

Edellä 1 ja 2 momentissa valvonnassa, kuuntelussa, katselussa tai seurannassa kertyneet tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita tietolähteen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja niitä saadaan käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet on hävitettävä, kun asia on

lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Edellä 40 c §:n 1 momentissa tarkoitettu päällikkö saa päättää, että osallistuvalla tietolähteelle annetaan yksittäistapauksessa käytettäväksi väärä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka tietolähteen käytettäväksi valmistettavia väärä asiakirjoja, jos se on välttämätöntä tietolähteen hengen ja terveyden suojaamiseksi. Rekisterimerkintä on oikaistava sen jälkeen, kun edellytykset eivät enää täyty.

42 §

Valvotusta läpilaskusta päättäminen

Keskusrikospoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää poliisin suorittamasta valvotusta läpilaskusta. Muiden viranomaisten valvottua läpilaskua koskevasta päätöksenteosta säädetään erikseen.

42 §

Valvotusta läpilaskusta päättäminen

Keskusrikospoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää poliisin suorittamasta valvotusta läpilaskusta. *Tullin rikostorjunnan päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies päättää Tullin suorittamasta valvotusta läpilaskusta. Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies päättää Rajavartiolaitoksen suorittamasta valvotusta läpilaskusta.*

44 §

Julkinen asiamies

Tuomioistuimen on määrättävä asuntokuuntelua koskevan vaatimuksen käsittelyyn julkinen asiamies valvomaan rikoksesta epäillyn ja muiden kuuntelun kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja.

44 §

Julkinen asiamies

Tuomioistuimen on määrättävä asuntokuuntelua, *salaista kotietsintää ja salaista erityistä kotietsintää* koskevan vaatimuksen käsittelyyn julkinen asiamies valvomaan rikoksesta epäillyn ja muiden kuuntelun *tai etsinnän* kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja.

48 §

48 §

Suojaamisesta päättäminen

Keskusrikospoliisin päällikkö päättää 47 §:n 2 momentissa tarkoitetun rekisterimerkinnän tekemisestä ja asiakirjan valmistamisesta. Jos kyse on Tullin tutkiman tullirikoksen estämisestä, asiasta päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö. Jos kyse on Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämisestä, asiasta päättää Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö.

56 §

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin seuraavasta rikoksesta:

- 1) lahjuksen antaminen;
- 2) järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen;
- 3) pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeä vammantuottamus, tappeluun osallistuminen, vaaran aiheuttaminen tai heitteillepano;
- 4) törkeä kotirauhan rikkominen;
- 5) vapaudenriisto, lapsikaappaus, laitton uhkaus tai pakottaminen;
- 6) lahjominen elinkeinotoiminnassa tai lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa;
- 7) kiristys;
- 8) yleisvaarallisen rikoksen valmistelu;
- 9) lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen, virka-aseman väärinkäyttäminen tai Euroopan unionin varojen väärinkäyttö; *taikka*
- 10) huumausainerikos.

60 §

Salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen

Suojaamisesta päättäminen

Keskusrikospoliisin päällikkö päättää 47 §:n 2 momentissa tarkoitetun rekisterimerkinnän tekemisestä ja asiakirjan valmistamisesta. Jos kyse on Tullin tutkiman tullirikoksen *selvittämisestä*, asiasta päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö. Jos kyse on Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen *selvittämisestä*, asiasta päättää Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö.

56 §

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin seuraavasta rikoksesta:

- 1) lahjuksen antaminen;
- 2) järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen;
- 3) pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeä vammantuottamus, tappeluun osallistuminen, vaaran aiheuttaminen tai heitteillepano;
- 4) törkeä kotirauhan rikkominen;
- 5) vapaudenriisto, lapsikaappaus, laitton uhkaus tai pakottaminen;
- 6) lahjominen elinkeinotoiminnassa tai lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa;
- 7) kiristys;
- 8) yleisvaarallisen rikoksen valmistelu;
- 9) lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen, virka-aseman väärinkäyttäminen tai Euroopan unionin varojen väärinkäyttö;
- 10) huumausainerikos; *taikka*
- 11) *ampuma-aserikos.*

60 §

Salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen

Epäiltyyn kohdistetusta telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta, sijaintitietojen hankkimisesta epäillyn tavoittamiseksi, suunnitelmallisesta tarkkailusta, peittelystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta ja valvotusta läpilaskusta on viipymättä ilmoitettava hänelle kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi, taikka esitutkinta on muuten päätetty tai se on keskeytetty. Pakkokeinosta on kuitenkin ilmoitettava epäillylle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Epäiltyyn kohdistettua telekuuntelua tai televalvontaa koskevassa ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet.

Epäiltyyn kohdistetusta peitetoiminnasta, valeostosta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä on ilmoitettava hänelle ilman aiheetonta viivytystä kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi.

Epäiltyyn kohdistetusta telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta, sijaintitietojen hankkimisesta epäillyn tavoittamiseksi, suunnitelmallisesta tarkkailusta, peittelystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta, valvotusta läpilaskusta, *salaisesta kotietsinnästä, salaisesta erityisestä kotietsinnästä ja salaisesta paikanetsinnästä sekä näihin liittyvästä haltuunotosta ja jäljentämisestä* on viipymättä ilmoitettava hänelle kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi, taikka esitutkinta on muuten päätetty tai se on keskeytetty. Pakkokeinosta on kuitenkin ilmoitettava epäillylle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Epäiltyyn kohdistettua telekuuntelua tai televalvontaa koskevassa ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet *sekä salaista kotietsintää, salaista erityistä kotietsintää ja salaista paikanetsintää koskevassa ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena ollut tila tai muu paikka.*

Epäiltyyn kohdistetusta peitetoiminnasta, valeostosta, ohjatun tietolähteen käytöstä ja osallistuvan tietolähteen käytöstä on ilmoitettava hänelle ilman aiheetonta viivytystä kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20
..

2.

Laki

tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n muuttamisesta

muutetaan tutkintavankeuslain (768/2005) 2 luvun 1 §:n 3 momentti sellaisena kuin se on laissa 103/2018 seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

2 luku

Saapuminen vankilaan

Saapuminen vankilaan

1 §

1 §

Tutkintavangin sijoittaminen

Tutkintavangin sijoittaminen

Vangitsemisesta päättävä tuomioistuin voi pakkokeinolain 2 luvun 9 §:ssä tarkoitetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän esityksestä päättää, että tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään tutkintavankien säilytystilaan, jos se on välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi, turvallisuussyistä tai rikoksen selvittämiseksi. Tutkintavankia ei saa tällöinkään pitää poliisin säilytystilassa seitsemää vuorokautta pidempää aikaa, ellei siihen ole poikkeuksellisen painavaa, tutkintavangin turvallisuuteen, rikoksen esitutkintaan tai pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 b kohdassa tarkoitetusta vaarasta aiheutuvaa, erillään pitämiseen liittyvää syytä.

Vangitsemisesta päättävä tuomioistuin voi pakkokeinolain 2 luvun 9 §:ssä tarkoitetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän esityksestä päättää, että tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään tutkintavankien säilytystilaan, jos se on välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi, turvallisuussyistä tai rikoksen selvittämiseksi. Tutkintavankia ei saa tällöinkään pitää poliisin säilytystilassa seitsemää vuorokautta pidempää aikaa, ellei siihen ole poikkeuksellisen painavaa, tutkintavangin turvallisuuteen, rikoksen esitutkintaan tai pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momentin 1 kohdan b alakohdassa tarkoitetusta vaarasta aiheutuvaa, erillään pitämiseen liittyvää syytä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

3.

Laki

rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 3 luvun 1 §:n 2 momentti, 12 §:n 1 momentti, 23 §:n 2 ja 3 momentti, 24, 28 ja 30 §, 31 §:n 1 ja 2 momentti, 32 §:n 1 ja 2 momentti sekä 33 ja 34 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 luku

3 luku

Salainen tiedonhankinta

Salainen tiedonhankinta

1 §

1 §

Salaisten tiedonhankintakeinojen soveltaminen

Salaisten tiedonhankintakeinojen soveltaminen

Salaisten pakkokeinojen käytöstä tullirikosten selvittämiseksi säädetään pakkokeinolain 10 luvussa, *jollei tässä laissa toisin säädetä.*

Salaisten pakkokeinojen käytöstä tullirikosten selvittämiseksi säädetään pakkokeinolain 10 luvussa.

12 §

12 §

Peitellystä tiedonhankinnasta päättäminen

Peitellystä tiedonhankinnasta päättäminen

Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies päättää peitellystä tiedonhankinnasta tullirikoksen estämiseksi *tai selvittämiseksi.*

Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies päättää peitellystä tiedonhankinnasta tullirikoksen estämiseksi.

23 §

23 §

Peitetoiminta ja sen edellytykset

Peitetoiminta ja sen edellytykset

Tulli saa, siten kuin jäljempänä säädetään, kohdistaa tullirikoksen estämiseksi *ja selvittämiseksi* henkilöön peitetoimintaa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän tai myötävaikuttavan sellaiseen pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ssä tarkoitettuun rikokseen, johon sisältyy omaisuuden maahantuontia, maastavientiä tai Suomen kautta kuljettamista. Edellytyksenä on lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena.

Tullilla on oikeus kohdistaa tullirikoksen estämiseksi *ja selvittämiseksi* henkilöön peitetoimintaa tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän sellaiseen tullirikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Tulli saa, siten kuin jäljempänä säädetään, kohdistaa tullirikoksen estämiseksi henkilöön peitetoimintaa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän tai myötävaikuttavan sellaiseen pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ssä tarkoitettuun rikokseen, johon sisältyy omaisuuden maahantuontia, maastavientiä tai Suomen kautta kuljettamista. Edellytyksenä on lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena.

Tullilla on oikeus kohdistaa tullirikoksen estämiseksi henkilöön peitetoimintaa tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän sellaiseen tullirikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

24 §

Peitetoiminnan toteuttaminen

Tullirikoksen estämiseksi *tai selvittämiseksi* suoritettavan peitetoiminnan toteuttaa poliisi siten kuin 28 §:ssä säädetään. Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan voi kuitenkin toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies.

Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies voi osallistua tullirikoksen estämiseksi *tai selvittämiseksi* suoritettavan peitetoiminnan toteutukseen poliisin esittämästä pyynnöstä. Poliisin suorittaman tullirikoksen peitetoiminnan toteutukseen osallistuvan tullirikostorjunnan tullimiehen oikeuksiin ja velvollisuuksiin sovelletaan, mitä poliisilain (872/2011) 5 luvun 28–30 §:ssä *ja pakkokeinolain 10 luvun 27–29 §:ssä*

24 §

Peitetoiminnan toteuttaminen

Tullirikoksen estämiseksi suoritettavan peitetoiminnan toteuttaa poliisi 28 §:n *mukaisesti*. Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan voi kuitenkin toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies.

Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies voi osallistua tullirikoksen estämiseksi suoritettavan peitetoiminnan toteutukseen poliisin esittämästä pyynnöstä. Poliisin suorittaman tullirikoksen peitetoiminnan toteutukseen osallistuvan tullirikostorjunnan tullimiehen oikeuksiin ja velvollisuuksiin sovelletaan, mitä poliisilain (872/2011) 5 luvun 28–30 §:ssä säädetään poliisimiehen oikeuksista ja velvollisuuksista.

säädetään poliisimiehen oikeuksista ja velvollisuuksista.

28 §

Peitetoiminnasta päättäminen

Tullin rikostorjunnan päällikkö päättää tullirikoksen estämiseksi *tai selvittämiseksi* suoritettavasta peitetoiminnasta ja sen toteuttamista koskevan pyynnön esittämisestä poliisille. Yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta päättämisestä säädetään 29 §:ssä.

Poliisi päättää peitetoiminnan käytännön toteutuksesta. Tullirikoksen estämiseksi suoritettavan peitetoiminnan toteuttamista koskevaan päätökseen sovelletaan, mitä poliisilain 5 luvun 32 §:ssä säädetään peitetoimintaa koskevasta päätöksestä. *Tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavan peitetoiminnan toteuttamista koskevaan päätökseen sovelletaan, mitä pakkokeinolain 10 luvun 31 §:ssä säädetään peitetoimintaa koskevasta päätöksestä.*

30 §

Ratkaisu peitetoiminnan edellytyksistä

Jos 23 §:n 2 momentissa tarkoitettulla peitetoiminnalla tullirikoksen estämiseksi saatua tietoa on tarkoitus käyttää oikeudenkäynnissä syyllisyyttä tukevana selvityksenä, toiminnasta päättäneen tullimiehen on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, olivatko 23 §:n 2 momentissa tarkoitettut peitetoiminnan edellytykset olemassa. *Jos kyse on peitetoiminnasta tullirikoksen selvittämiseksi, mainittujen edellytysten käsilläolo on aina saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi.*

31 §

Peitetoiminnan laajentaminen

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että voidaan

28 §

Peitetoiminnasta päättäminen

Tullin rikostorjunnan päällikkö päättää tullirikoksen estämiseksi suoritettavasta peitetoiminnasta ja sen toteuttamista koskevan pyynnön esittämisestä poliisille. Yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta päättämisestä säädetään 29 §:ssä.

Poliisi päättää peitetoiminnan käytännön toteutuksesta. Tullirikoksen estämiseksi suoritettavan peitetoiminnan toteuttamista koskevaan päätökseen sovelletaan, mitä poliisilain 5 luvun 32 §:ssä säädetään peitetoimintaa koskevasta päätöksestä.

30 §

Ratkaisu peitetoiminnan edellytyksistä

Jos 23 §:n 2 momentissa tarkoitettulla peitetoiminnalla tullirikoksen estämiseksi saatua tietoa on tarkoitus käyttää oikeudenkäynnissä syyllisyyttä tukevana selvityksenä, toiminnasta päättäneen tullimiehen on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, olivatko mainitussa momentissa tarkoitettut peitetoiminnan edellytykset olemassa.

31 §

Peitetoiminnan laajentaminen

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että voidaan

perustellusti olettaa toiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän sen käyttämisen perusteena olevan tullirikoksen lisäksi siihen välittömästi liittyvään muuhun 23 §:n 2 momentissa tai poliisilain 5 luvun 28 §:n 2 momentissa tarkoitettuun rikokseen, tehtävää suorittava virkamies saa laajentaa peitetoiminnan koskemaan myös sitä. Edellytyksenä on lisäksi, että peitetoiminnan välitön laajentaminen on tarpeen rikoksen estämiseksi *tai selvittämiseksi*. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta päättäneen tullimiehen ratkaistavaksi.

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että voidaan perustellusti olettaa muun kuin toiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän 23 §:n 2 momentissa tai poliisilain 5 luvun 28 §:n 2 momentissa tarkoitettuun rikokseen, tehtävää suorittava toimivaltainen virkamies saa laajentaa peitetoiminnan koskemaan myös mainittua henkilöä. Edellytyksenä on lisäksi, että peitetoiminnan välitön laajentaminen on tarpeen rikoksen estämiseksi *tai selvittämiseksi*. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta päättäneen tullimiehen ratkaistavaksi.

perustellusti olettaa toiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän sen käyttämisen perusteena olevan tullirikoksen lisäksi siihen välittömästi liittyvään muuhun 23 §:n 2 momentissa tai poliisilain 5 luvun 28 §:n 2 momentissa tarkoitettuun rikokseen, tehtävää suorittava virkamies saa laajentaa peitetoiminnan koskemaan myös sitä. Edellytyksenä on lisäksi, että peitetoiminnan välitön laajentaminen on tarpeen rikoksen estämiseksi. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta päättäneen tullimiehen ratkaistavaksi.

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että voidaan perustellusti olettaa muun kuin toiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän 23 §:n 2 momentissa tai poliisilain 5 luvun 28 §:n 2 momentissa tarkoitettuun rikokseen, tehtävää suorittava toimivaltainen virkamies saa laajentaa peitetoiminnan koskemaan myös mainittua henkilöä. Edellytyksenä on lisäksi, että peitetoiminnan välitön laajentaminen on tarpeen rikoksen estämiseksi. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta päättäneen tullimiehen ratkaistavaksi.

32 §

Valeosto ja sen edellytykset

Valeostolla tarkoitetaan esitutkintaviranomaisen tekemää esineen, aineen, omaisuuden tai palvelun ostotarjousta tai ostoa, jonka tavoitteena on rikoksen estämiseksi *tai selvittämiseksi* saada viranomaisen haltuun tai löytää rikokseen liittyvä esine, aine tai omaisuus taikka saada

32 §

Valeosto ja sen edellytykset

Valeostolla tarkoitetaan esitutkintaviranomaisen tekemää esineen, aineen, omaisuuden tai palvelun ostotarjousta tai ostoa, jonka tavoitteena on rikoksen estämiseksi saada viranomaisen haltuun tai löytää rikokseen liittyvä esine, aine tai omaisuus taikka saada haltuun tai löytää todiste rikosasiassa tai rikoksella saatu hyöty.

Voimassa oleva laki

haltuun tai löytää todiste rikosasiassa tai rikoksella saatu hyöty.

Tehtävään määrätty tullirikostorjunnan tullimies saa, siten kuin jäljempänä säädetään, tehdä tullirikoksen estämiseksi *tai selvittämiseksi* valeoston, jos siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta ja on todennäköistä, että valeostolla saavutetaan 1 momentissa tarkoitettu tavoite. Muun kuin näyte-erän ostaminen edellyttää, että ostaminen on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi.

33 §

Valeoston toteuttaminen

Tullirikoksen estämiseksi *tai selvittämiseksi* suoritettavan valeoston toteuttaa poliisi siten kuin 34 §:ssä säädetään. Yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston voi kuitenkin toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies.

Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies voi osallistua tullirikoksen estämiseksi *tai selvittämiseksi* suoritettavan valeoston toteutukseen poliisin esittämästä pyynnöstä. Poliisin suorittaman tullirikoksen valeoston toteutukseen osallistuvan tullirikostorjunnan tullimiehen oikeuksiin ja velvollisuuksiin sovelletaan, mitä poliisilain 5 luvun 35–38 §:ssä ja pakkokeinolain 10 luvun 34–37 §:ssä säädetään poliisimiehen oikeuksista ja velvollisuuksista.

Ehdotus

Tehtävään määrätty tullirikostorjunnan tullimies saa, siten kuin jäljempänä säädetään, tehdä tullirikoksen estämiseksi valeoston, jos siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta ja on todennäköistä, että valeostolla saavutetaan 1 momentissa tarkoitettu tavoite. Muun kuin näyte-erän ostaminen edellyttää, että ostaminen on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi.

33 §

Valeoston toteuttaminen

Tullirikoksen estämiseksi suoritettavan valeoston toteuttaa poliisi 34 §:n mukaisesti. Yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston voi kuitenkin toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies.

Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies voi osallistua tullirikoksen estämiseksi suoritettavan valeoston toteutukseen poliisin esittämästä pyynnöstä. Poliisin suorittaman tullirikoksen valeoston toteutukseen osallistuvan tullirikostorjunnan tullimiehen oikeuksiin ja velvollisuuksiin sovelletaan, mitä poliisilain 5 luvun 35–38 §:ssä säädetään poliisimiehen oikeuksista ja velvollisuuksista.

34 §

Valeostosta päättäminen

Tullin rikostorjunnan päällikkö päättää tullirikoksen estämiseksi *tai selvittämiseksi* suoritettavasta valeostosta ja sen toteuttamista koskevan pyynnön esittämisestä poliisille. Yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta päättämisestä säädetään 35 §:ssä.

Poliisi päättää valeoston käytännön toteutuksesta. Tullirikoksen estämiseksi suoritettavan valeoston toteuttamista koskevaan päätökseen sovelletaan, mitä poliisilain 5 luvun 36 §:ssä säädetään valeoston toteuttamista koskevasta päätöksestä. *Tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavan valeoston toteuttamista koskevaan päätökseen sovelletaan, mitä pakkokeinolain 10 luvun 35 §:ssä säädetään valeoston toteuttamista koskevasta päätöksestä.*

34 §

Valeostosta päättäminen

Tullin rikostorjunnan päällikkö päättää tullirikoksen estämiseksi suoritettavasta valeostosta ja sen toteuttamista koskevan pyynnön esittämisestä poliisille. Yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta päättämisestä säädetään 35 §:ssä.

Poliisi päättää valeoston käytännön toteutuksesta. Tullirikoksen estämiseksi suoritettavan valeoston toteuttamista koskevaan päätökseen sovelletaan, mitä poliisilain 5 luvun 36 §:ssä säädetään valeoston toteuttamista koskevasta päätöksestä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

..

4.

Laki

rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 4 luku, sekä
muutetaan 34 a §:n 2 momentti, 34 b ja 34 g §, 34 h §:n 2 momentti, 34 i § ja 36 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 399/2025, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

34 a §

34 a §

*Yksinomaan tietoverkossa tehtävä
peitetoiminta ja sen edellytykset*

*Yksinomaan tietoverkossa tehtävä
peitetoiminta ja sen edellytykset*

Rajavartiolaitoksella on oikeus kohdistaa tutkittavakseen kuuluvan rikoksen estämiseksi ja selvittämiseksi henkilöön peitetoimintaa tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän sellaiseen Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaan rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Rajavartiolaitoksella on oikeus kohdistaa tutkittavakseen kuuluvan rikoksen estämiseksi henkilöön peitetoimintaa tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän sellaiseen Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaan rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

34 b §

34 b §

*Yksinomaan tietoverkossa tehtävän
peitetoiminnan toteuttaminen*

*Yksinomaan tietoverkossa tehtävän
peitetoiminnan toteuttaminen*

Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi suoritettavan yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies.

Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi suoritettavan yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies.

34 g §

34 g §

*Yksinomaan tietoverkossa tehtävän
peitetoiminnan laajentaminen*

*Yksinomaan tietoverkossa tehtävän
peitetoiminnan laajentaminen*

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että voidaan perustellusti olettaa toiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän sen käyttämisen perusteena olevan Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen lisäksi siihen välittömästi liittyvään muuhun *pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ssä tai* poliisilain 5 luvun 28 §:n 2 momentissa tarkoitettuun Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaan rikokseen tai törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen, tehtävää suorittava rajavartiomies saa laajentaa yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan koskemaan myös sitä. Edellytyksenä on lisäksi, että peitetoiminnan välitön laajentaminen on tarpeen rikoksen estämiseksi *tai selvittämiseksi*. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta keskusrikospoliisin päällikön ratkaistavaksi.

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että voidaan perustellusti olettaa muun kuin toiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän *pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ssä tai* poliisilain 5 luvun 28 §:n 2 momentissa tarkoitettuun Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaan rikokseen tai törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen, tehtävää suorittava rajavartiomies saa laajentaa yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan koskemaan myös mainittua henkilöä. Edellytyksenä on lisäksi, että peitetoiminnan välitön laajentaminen on tarpeen rikoksen estämiseksi *tai selvittämiseksi*. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta keskusrikospoliisin päällikön ratkaistavaksi.

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentamisessa on kyse muun kuin Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämisestä ja toiminnan toteuttajana on poliisi, toiminnan

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että voidaan perustellusti olettaa toiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän sen käyttämisen perusteena olevan Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen lisäksi siihen välittömästi liittyvään muuhun poliisilain 5 luvun 28 §:n 2 momentissa tarkoitettuun Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaan rikokseen tai törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen, tehtävää suorittava rajavartiomies saa laajentaa yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan koskemaan myös sitä. Edellytyksenä on lisäksi, että peitetoiminnan välitön laajentaminen on tarpeen rikoksen estämiseksi. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta keskusrikospoliisin päällikön ratkaistavaksi.

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että voidaan perustellusti olettaa muun kuin toiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän poliisilain 5 luvun 28 §:n 2 momentissa tarkoitettuun Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaan rikokseen tai törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen, tehtävää suorittava rajavartiomies saa laajentaa yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan koskemaan myös mainittua henkilöä. Edellytyksenä on lisäksi, että peitetoiminnan välitön laajentaminen on tarpeen rikoksen estämiseksi. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta keskusrikospoliisin päällikön ratkaistavaksi.

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentamisessa on kyse muun kuin Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämisestä ja toiminnan toteuttajana on poliisi, toiminnan

Voimassa oleva laki

Ehdotus

laajentamista koskevassa asiassa noudatetaan poliisilain 5 luvun 34 §:ää.

laajentamista koskevassa asiassa noudatetaan poliisilain 5 luvun 34 §:ää.

34 h §

34 h §

Yksinomaan tietoverkossa tehtävä valeosto ja sen edellytykset

Yksinomaan tietoverkossa tehtävä valeosto ja sen edellytykset

Tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies saa, siten kuin jäljempänä säädetään, tehdä yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi *tai selvittämiseksi*, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai kyseessä on kätkemisrikos, ja on todennäköistä, että valeostolla saavutetaan 1 momentissa tarkoitettu tavoite. Muun kuin näyte-erän ostaminen edellyttää, että ostaminen on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi.

Tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies saa, siten kuin jäljempänä säädetään, tehdä yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai kyseessä on kätkemisrikos, ja on todennäköistä, että valeostolla saavutetaan 1 momentissa tarkoitettu tavoite. Muun kuin näyte-erän ostaminen edellyttää, että ostaminen on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi.

34 i §

34 i §

Yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttaminen

Yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttaminen

Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi *tai selvittämiseksi* suoritettavan yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies.

Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi suoritettavan yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies.

36 §

36 §

Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjatun käytön edellytykset

Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjatun käytön edellytykset

Tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, Rajavartiolaitokselle laissa tutkittavaksi säädettyjen rikosten estämiseen *ja selvittämiseen* tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseen liittyvien tehtävien

Tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, Rajavartiolaitokselle laissa tutkittavaksi säädettyjen rikosten estämiseen *tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseen* liittyvien tehtävien hoitamiseksi merkityksellisten

Voimassa oleva laki

Ehdotus

hoitamiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista rajavartio- ja muun viranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (*tietolähde*).

tietojen vastaanottamista rajavartio- ja muun viranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (*tietolähde*).

Salaiset pakkokeinot

(kumotaan)

58 §

(kumotaan)

Salaisten pakkokeinojen käyttäminen

ks. pakkokeinolain 10 luvun 1a §

59 §

(kumotaan)

Peitellystä tiedonhankinnasta päättäminen rikoksen esitutkinnassa

ks. pakkokeinolain 10 luvun 15 §

60 §

(kumotaan)

Rajavartiomiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa rikoksen esitutkinnassa

ks. pakkokeinolain 10 luvun 38 §

61 §

(kumotaan)

Valvotusta läpilaskusta päättäminen rikoksen esitutkinnassa

ks. pakkokeinolain 10 luvun 42 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

..

5.

Laki

kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 23 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain (4/1994) 23 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 301/2014, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

23 §

23 §

Pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi ja menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi

Pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi ja menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi

Vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön perusteella voidaan todisteiden hankkimiseksi panna toimeen etsintä, takavarikko ja datan säilyttämismääräys, suorittaa telekuuntelua, televalvontaa, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, sijaintitietojen hankkimista epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi, tukiasematietojen hankkimista, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä tarkkailua, peitetoimintaa ja valeostoja, käyttää valvottua läpilaskua sekä ottaa henkilötuntemerkit, jos tätä on pyydetty oikeusapupyynnössä taikka se on välttämätöntä oikeusapupyynnön toimeenpanemiseksi.

Vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön perusteella voidaan todisteiden hankkimiseksi panna toimeen etsintä, takavarikko ja datan säilyttämismääräys, suorittaa telekuuntelua, televalvontaa, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, sijaintitietojen hankkimista epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi, tukiasematietojen hankkimista, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä tarkkailua, *salaista kotietsintää, salaista paikansintää*, peitetoimintaa ja valeostoja, käyttää valvottua läpilaskua sekä ottaa henkilötuntemerkit, jos tätä on pyydetty oikeusapupyynnössä taikka se on välttämätöntä oikeusapupyynnön toimeenpanemiseksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20
..

6.

Laki

rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetun lain 9 §:n muuttaminen

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetun lain (430/2017) 9 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 §

9 §

Pakkokeinojen käyttäminen

Pakkokeinojen käyttäminen

Tutkintamääräyksen täytäntöönpanemiseksi voidaan suorittaa takavarikko ja asiakirjan jäljentäminen, etsintä ja datan säilyttämismääräys, tutkimuspaikan tai -kohteen eristäminen, koe nautitun alkoholin tai muun huumaavan aineen toteamiseksi, henkilötuntemerkkien ottaminen, DNA-tunnisteen määrittäminen, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, sijaintitietojen hankkimista epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi, tukiasematietojen hankkimista, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä tarkkailua, peitetoimintaa, valeosto, tietolähteen ohjattua käyttöä ja valvottu läpilasku.

Tutkintamääräyksen täytäntöönpanemiseksi voidaan suorittaa takavarikko ja asiakirjan jäljentäminen, etsintä ja datan säilyttämismääräys, tutkimuspaikan tai -kohteen eristäminen, koe nautitun alkoholin tai muun huumaavan aineen toteamiseksi, henkilötuntemerkkien ottaminen, DNA-tunnisteen määrittäminen, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, sijaintitietojen hankkimista epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi, tukiasematietojen hankkimista, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä tarkkailua, *salainen kotietsintä, salainen erityinen kotietsintä, salainen paikanetsintä*, peitetoimintaa, valeosto, tietolähteen ohjattua käyttöä ja *osallistuvan tietolähteen* käyttöä ja valvottu läpilasku.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20
..